HOMERINIAI HIMNAI

aidai

HOMERINIAI HIMNAI

Iš senosios graikų k. vertė, paaiškinimus parašė,
vardų ir bibliografinę rodyklę sudarė
Audronė Kudulytė-Kairienė

Baigiamąjį straipsnį parašė
Naglis Kardelis

aidai • 2016

UDK 821.14'02-13
Ho-167

Versta iš:
Homeric Hymns. Homeric Apocrypha. Lives of Homer, ed. M. L. West,
Harvard University Press, 2003.

Knygos leidybą parėmė Lietuvos Respublikos kultūros ministerija

Knygos dailininkė *Vėja Svaja*

ISBN 978-609-450-031-2

Leidykla „Aidai"
+370 645 1923 aidai@aidai.lt | www.aidai.lt

TURINYS

I. HIMNAS DIONISUI 9
II. HIMNAS DEMETRAI 11
III. HIMNAS APOLONUI 28
IV. HIMNAS HERMIUI 47
V. HIMNAS AFRODITEI 67
VI. HIMNAS AFRODITEI 77
VII. HIMNAS DIONISUI 78
VIII. HIMNAS ARĖJUI 81
IX. HIMNAS ARTEMIDEI 82
X. HIMNAS AFRODITEI 83
XI. HIMNAS ATĖNEI 84
XII. HIMNAS HERAI 85
XIII. HIMNAS DEMETRAI 86
XIV. HIMNAS DIEVŲ MOTINAI 87
XV. HIMNAS HERAKLIUI LIŪTAŠIRDŽIUI 88
XVI. HIMNAS ASKLEPIJUI 89
XVII. HIMNAS DIOSKŪRAMS 90
XVIII. HIMNAS HERMIUI 91
XIX. HIMNAS PANUI 92
XX. HIMNAS HEFAISTUI 94
XXI. HIMNAS APOLONUI 95
XXII. HIMNAS POSEIDONUI 96
XXIII. HIMNAS DZEUSUI 97
XXIV. HIMNAS HESTIJAI 98
XXV. HIMNAS MŪZOMS IR APOLONUI 99
XXVI. HIMNAS DIONISUI 100
XXVII. HIMNAS ARTEMIDEI 101
XXVIII. HIMNAS ATĖNEI 102
XXIX. HIMNAS HESTIJAI 103
XXX. HIMNAS VISŲ MOTINAI GAJAI 104
XXXI. HIMNAS HELIJUI 105
XXXII. HIMNAS SELĖNEI 106
XXXIII. HIMNAS DIOSKŪRAMS 107

Komentarai 109

NAGLIS KARDELIS Dieviška ir žmogiška homerinių himnų išmintis 187

Svarbiausių asmenvardžių ir vietovardžių rodyklė 380
Sutrumpinimai 392
Bibliografija 396

HOMERINIAI HIMNAI

I.

HIMNAS DIONISUI

A. ....

Sako vieni – Drakanė, Ikarė vėjuotam – antrieji,
Kalba treti, kad tu, o Dzeuso šlauny išnešiotas,
Nakse gimei, dar kiti – prie giliaverpečio Alfėjo,
[Dieve, tave perkūnvaldžiui Dzeusui Semelė pagimdė].
Šneka kiti, kad gimei, valdove, tu Tebuose. Kalba
Jie netiesą, nes tėvas žmonių ir dievų, pasislėpęs
Nuo baltarankės Heros, tave, o dieve, pagimdė.
Nisos kalnas yra miškais apžėlęs, aukščiausias.
Stūkso jisai toli nuo Foinikės, prie upių Egipto.
Joks mirtingas žmogus laivu ten negali nuplaukti,
Nes ten uosto nėra gaubtašoniams laivams prisiglausti,
Supa krantus tiktai aukšti ir statūs uolynai,
Ir visokių gražių augalų ten auga daugybė...

D. *Dzeuso kalbos pabaiga*

„...Daug statulų šventyklose jie pastatys, ir kadangi
Trys jie yra, todėl būtinai kas trejetų metų
Žmonės mirtingi aukos puikias, rinktines hekatombes."
    Taip Kronijonas pasakęs pajudino antakius juodus,
Net subangavo dieviškos garbanos Dzeuso valdovo
Ant nemirtingos galvos, sudundėjo didysis Olimpas.
[Taręs taip išmintingas Dzeusas palenkė galvą.]
    Dieve šlauny išnešiotas, sumaišantis moterims protą,

Būk palankus! Tave pabaigoj ir pradžioj apdainuojam.
Tas tavęs neužmirš, kas šventosios giesmės neužmiršta.

[Sveikas būk, Dionise, šlauny išnešiotas! Semele,
Būki sveika! Tave Tijonė dar žmonės vadina.]

II.

HIMNAS DEMETRAI

Aš gražiaplaukę garbią deivę Demetrą apgiedu
Ir grakščiakoję jos dukrą. Ją Ajidonėjas pagrobė.
Jam garsiagriausmis Dzeusas, dundantis smarkiai, ją davė,
Kai be derlingos Demetros, motinos auksapjautùvės,
Su Okeano plataus pilnakrūtėm dukrom ji žaidė,
Pievoje skynė rožes, žibutes, krokus, hiacintus,
Vilkdalgius ir narcizus. Narcizus išaugino lyg spąstus
Šiai skaisčiaveidei merginai Gajà, paklususi Dzeusui.
Šitaip mėgino Gajà įsiteikti sielų globėjui.
Toks nuostabiai gražus narcizas išdygęs atrodė
Ir mirtingiems žmonėms, ir dievams visiems nemirtingiems:
Stiebės iš jo šaknų šimtai žiedelių, kvepėjo
Jie maloniai. Dangus viršuje pradėjo šypsotis.
Nusišypsojo ir žemė visa, ir jūra sūrioji.
Šitą narcizą pamačius labai nustebo mergaitė,
Tiesė rankas nusiskint jį, bet žemė plati prasivėrė
Nisos lauke, ir iš jos daugiavardis sielų globėjas
Krono sūnus su žirgais nemirtingais iššoko, merginą
Stvėręs staiga, prieš jos valią į aukso vežimą įkėlė,
Nors mergina ir verkė, balsu raudojo ir šaukės
Savojo tėvo – geriausio, viršiausio valdovo Kronido.
Bet joks mirtingas žmogus ir dievas joksai negirdėjo
Josios šauksmų, net derlingi alyvmedžiai jų negirdėjo.
Tik geraširdė Persãjo duktė blizgiašydė Hekatė
Savo oloj būdama viena išgirdo ją šaukiant.

Hiperijono sūnus valdovas Helijas irgi
Balsą merginos išgirdo šaukiant Kronidą. Sėdėjo
Jis nuo dievų atokiai – pilnoj maldininkų šventykloj.
Ten jam žmonės mirtingi aukas gražiąsias aukojo.
    Taip prieš merginos valią pagrobė ją, Dzeusui pritarus,
Tėvo brolis, valdovas visų įsakmus, daugiavardis
Sielų globėjas Kronidas, ir vežės žirgais nemirtingais.
Kol dar dievaitė regėjo ir žemę, ir dangų žvaigždėtą,
Pilną žuvų banguojančią jūrą, kol ji dar matė
Saulės spindulius, tol ji motiną gerąją savo
Ir amžinųjų dievų šeimyną tikėjos išvysti.
Nors ir labai širdyje ji kentė, vilties neprarado.
Jūros gelmės ir aukštos kalnų viršūnės aidėjo
Nuo jos dieviško balso. Ir motina dukrą išgirdo.
Pervėrė skausmas aštrus Demetros širdį. Tuoj rankom
Skraistę nuo dieviškų savo plaukų žemyn nusitraukus
Ir nuo pečių nusimetus mėlyną tamsų apsiaustą,
Puolė lyg paukštis jinai dukters ieškoti po žemę
Ir po jūrą, tačiau tiesos jai atskleist nenorėjo
Joks mirtingas žmogus ir dievas joksai nemirtingas.
Paukštis nė vienas pas ją su teisinga žinia neatskrido.
    Taip devynias dienas Deò valdovė po žemę
Klaidžiojo ir deglus liepsnojančius rankose nešės.
Nei ambrozijos ji nevalgė, negėrė nektaro,
Visą tą laiką labai prislėgta, net neprausė kūno.
O kai dešimtąją dieną aušra šviesioji pradėjo
Brėkšti, Demetrą sutiko Hekatė, nešanti deglą,
Ir užkalbinus žodį tada jai tokį pasakė:
    „O Demetra valdove, didžiulio derliaus davėja,
Tvarkanti metų laikus, ar žmogus mirtingas, ar dievas

Drįso pagrobt Persefonę ir tavąją širdį užgavo?
Balsą aš jos girdėjau, tačiau akimis neregėjau,
Kas ją pagrobė. Tikrai sakau tau visą teisybę."
Šitaip kalbėjo Hekatė. Jai nieko tada neatsakė
Rėjos gražplaukės duktė, tik greitai vėl leidos į kelią.
Ėjo kartu ir Hekatė. Deglus jos liepsnojančius nešės.
Kai jos pas Helijų, žvalgą dievų ir žmonių, nukeliavo,
Priešais jo žirgus sustojo. Ir deivė šviesioji pasakė:
„Tu pagailėki manęs, o Helijau, jeigu nors sykį
Darbu arba žodžiu nudžiuginau tavąją širdį!
Dukrą, kurią pagimdžiau, tą atžalą mielą, girdėjau
Garsiai šaukiant per visą eterį tuščią, lyg būtų
Ją kas per prievartą grobęs, bet to akimis neregėjau.
Tu iš aukštybių stebi ir visą žemyną, ir jūrą,
Kai žvelgi spinduliais iš dieviško eterio žemėn.
Tad teisybę sakyk – ar matei mano mieląją dukrą?
Kas be manęs pagrobęs per prievartą ją išsivežti
Drįso – ar koks žmogus, ar dievas koksai nemirtingas?"
Hiperijono sūnus atsakė jai šitokiais žodžiais:
„Tu, dukterie gražiaplaukės Rėjos, Demetra valdove,
Tuoj sužinosi, kadangi tave aš gerbiu ir gailiuosi,
Kad tu šitaip kremties dėl dukters grakščiakojės. Nekaltas
Niekas dėl to, tiktai debesų varinėtojas Dzeusas.
Tavąją dukrą jisai į žmonas atidavė Hadui,
Savo broliui, ir šis, ją stvėręs, tamsos karalystėn
Nusigabeno žirgais, nors šaukės ji garsiai pagalbos.
Liaukis, o deive, raudoti, sutramdyki didelį skausmą!
Širsti taip smarkiai nereikia. Ar tau netinkamas žentas
Dievas Ajidonėjas, visų įsakmusis valdovas,
Tavo brolis tikrasis, kilmės tos pačios? Atiteko

Jam garbė, kai į tris dalis jie pasaulį dalijos.
Jis gyvena su tais, kuriems valdovu jį paskyrė."
Taip pasakęs Helijas ėmė raginti žirgus.
Lyg ilgasparniai paukščiai šie greitą vežimą pakėlė.
Dar smarkesnis skausmas apėmė širdį Demetros.
Ant juodadebesio Dzeuso be galo supykus ji ėmė
Vengti bendrijos dievų, nebekilo į aukštą Olimpą,
Bet po žmonių miestus, po laukus derlingus klajojo,
Išvaizdą savo ilgam pakeitusi. Niekas iš vyrų
Ar gražiajuosčių moterų jos atpažint negalėjo
Tol, kol jinai į rūmus protingo Kelėjo užklydo.
Valdė jisai Eleusiną, kvepiantį aukuro dūmais.
Deivė, nuliūdus širdy, pakely atsisėdo. Tas kelias
Į Partėnijo šulinį vedė, juo eidavo žmonės
Semtis vandens. Ji prisėdo alyvos pavėsy, pakeitus
Išvaizdą – rodės senutė. Senoms nebereikia gimdyti,
Joms neberūpi kerai Afroditės gražiavainikės.
Moterys šitokio amžiaus būna pačios geriausios
Auklės valdovų vaikams ir ūkvedės namo triukšmingo.
Ten ją išvydo tada Eleusino karaliaus Kelėjo
Dukterys. Ėjo vandens pasisemti jos vario ąsočiais
Ir parsinešti į tėvo namus. Tarytum dievaitės
Keturios jos pačiame jaunystės žydėjime buvo:
Tai Kalidikė, labai daili Demò, Kleisidikė
Ir ketvirta Kalitòjė – vyriausia iš jų. Nepažino
Sesės Demetros (sunku mirtingiems dievus atpažinti),
Tad atsistojo arti ir žodžius sparnuotus pasakė:
„Kas tu, močiute? Sakyk, iš kokios senos giminės tu
Kilus? Kodėl už miesto čia sėdi? Kodėl gi užsukti
Neketini į namus? Šešėliuos skendinčiuos rūmuos

Moterys tavo amžiaus ir dar jaunesnės gyvena.
Jos ir darbais, ir žodžiais parodytų tau prielankumą."
Šitaip merginos kalbėjo. Joms deivė šviesioji atsakė:
„Kas bebūtumėt jūs iš silpnos giminės moteriškių,
Sveikos, mielos mergaitės! Aš jums atsakysiu, nes reikia,
Jei klausinėjate šitaip, atskleisti visą teisybę.
Mano vardas Dojà. Šį vardą man motina davė.
Aš atvykau iš Kretos per plačiąją nugarą jūros
Prieš savo valią. Pati aš visai nenorėjau. Plėšikai
Čia atgabeno mane, pasigavę per jėgą. Kai plaukė
Jie greituoju laivu, į Torìką užsuko. Ten visos
Moterys greitai iš laivo išlipo krantan, o plėšikai
Ėmėsi sau vakarienę prie lynų laivugaly ruošti.
Negeidė mano širdis malonumą teikiančio maisto,
Tad paslapčia pabandžiau pabėgti per sausumą juodą,
Nuo įžūlių šeimininkų sprukau, kad mane jie, už dyką
Gavę, kam nors nemėgintų parduoti už atlygį gerą.
Taip klajodama čia atėjau, tačiau nežinau aš,
Kas čia per žemė yra ir kokie čia žmonės gyvena.
Lai jums visi dievai, gyvenantys rūmuos Olimpo,
Vyrus teisėtus duos ir vaikų susilaukti, kaip trokšta
Jūsų tėvai, manęs dabar pagailėkit, mergaitės,
....
Mano vaikeliai mieli, į namus moteriškės ar vyro
Man padėkit patekt, kad ten aš uoliai plušėčiau,
Dirbčiau tuos darbus, kurie senyvoms moterims tinka.
Aš, pasiėmus ant rankų, galėčiau naujagimį supti,
Švelniai čiūčiuoti, namus visus atidžiai prižiūrėti
Ir tvirtasienės menės toliausioj kertėj šeimininkų
Patalus kloti, tarnaites darbų visokiausių pamokyt."

Šitaip deivė kalbėjo, o jai Kalidikė skaisčioji,
Iš dukterų Kelėjo pati gražiausia, atsakė:
„Tenka, motule, iškęsti žmonėms, ką dievai nemirtingi
Paskiria mums, nes jie yra stipresni negu žmonės.
Viską aš aiškiai tau išsakysiu, išvardinsiu vyrus,
Tuos, kuriems čia didžiulė valdžia ir garbė atiteko,
Tuos, kurie kitus pranoksta, kurie patarimais
Bei protingais sprendimais miesto bokštus apsaugo.
Ir Triptolemo, labai išmintingo, taip pat ir Dioklio,
Ir Polikseno, didžiai garbingo vyro Eumolpo,
Ir Dolicho, taip pat ir mūsų narsiojo tėvo –
Šitų vyrų visų namus prižiūri jų žmonos.
Kai tik jos pamatys tave, tikrai nepaniekins
Ir nė viena neišdrįs iš savo namų išvaryti.
Visos tave priims, nes esi panaši tu į deivę.
Jeigu nori, palauk, kol mes į namus vėl sugrįšim
Ir Metaneĩrai, motinai mūsų visų gražiajuostei,
Viską apie tave pasakysim. Gal ji ateiti
Lieps tau, tada nebereiks kitų namų tau ieškoti.
Ji tvirtasienėj menėj dabar augina sūnelį,
Mylimą, geistą ilgai, mat labai vėlai jį pagimdė.
Jei išaugintumei jį, jei brandos jis sulauktų, tai imtų
Tau pavydėti visa silpna giminė moteriškių –
Tiek tau puikių dovanų už auginimą motina duotų."
Taip ji kalbėjo, ir deivė sutiko, palenkė galvą.
Su ąsočiais pilnais išdidžiai merginos parėjo
Į savo tėvo namus ir motinai viską apsakė,
Ką jos girdėjo ir matė. O šioji joms liepė senutę
Tuoj į rūmus pakviest ir žadėjo jai atlygį gerą.
Kaip stirnaitės arba telyčaitės pavasarį striksi

Pievoj, priėdusios sočiai, taip dukterys šoko iš vietos,
Savo dailių apsiaustų klostes prilaikydamos rankom,
Ir pasileido bėgte plačiuoju vieškeliu. Plaikstės
Joms ant pečių plaukai, į žiedlapius kroko panašūs.
Rado jos deivę šlovingą ten pat pakelėj, kur paliko,
Ir nusivedė ją į tėvo rūmus mieluosius.
Sekė paskui mergaites širdy susikrimtus be galo
Deivė, galvą skraiste apsigobus. Žemai palei deivės
Kojas grakščias tamsus apsiaustas plevendamas plakės.
Greit jos priėjo namus Kelėjo, Dzeuso auginto,
Ir per kiemą pasuko vidun, kur jų motina laukė.
Ši, atsisėdus prie stulpo, remiančio tvirtąjį stogą,
Laikė mažytį sūnelį glėby. Prie jos dukros pribėgo.
Peržengė slenkstį ir deivė, lubas savo galva ji siekė.
Tvieskė tarp durų pasklidus nuo deivės šviesa. Šeimininkę
Ir pagarba, ir drova, ir baimė blyškioji pagavo.
Tuoj ji savąjį krėslą Demetrai pasiūlė. Bet deivė,
Tvarkanti metų laikus, didžiulio derliaus davėja,
Sėsti į puikųjį krėslą visai nepanoro, stovėjo
Kaip stovėjus, žemyn gražiąsias akis panarinus,
Kol rūpestinga Jambė pasiūlė jai dailų suoliuką,
Blizgančiu tartum sidabras avelės kailiu užklotą.
Deivė tada atsisėdo, skraiste prisidengusi veidą
Ir susikrimtusi. Tyliai ilgai ji ant suolo sėdėjo,
Nei žodžiu, nei veiksmu neparodžiusi dėmesio niekam.
Tol ji be šypsnio, liūdna sėdėjo, nei valgė, nei gėrė,
Dėl gražiajuostės dukters labai nusiminus, sunykus,
Kol pradėjusi pokštaut ir taukšt niekus visokiausius
Jambė, labai rūpestinga, privertė garbiąją deivę
Nusišypsot, nusijuokt, širdyje pralinksmėt, neliūdėti.

Šitaip Jambė mokėjo tada įsiteikti Demetrai.
    Metaneirà, pripylus taurę saldžiojo vyno,
Deivei pasiūlė, o ši atsisakė pareiškus – netinka
Gert jai raudoną vyną, į vandenį liepė įberti
Miežių, mėtos švelnios ir sumaišius duoti išgerti.
Metaneira sutaisė gėrimą šį – kikeoną.
Jį tuoj išgėrė Deò, kad per apeigas žmonės jį gertų.
....
    Metaneira gražiajuostė tada štai šitaip pasakė:
„Moterie, būki sveika, tikiu, kad esi ne prasčiokų,
Bet kilmingų duktė, nes tiktai teisėtų karalių
Akys tokia drova ir tokiu grožiu spinduliuoja.
Ką mums paskyrė dievai, mes, žmonės, turim ištverti,
Nors kentėti sunku. Įkinkyti esam į jungą.
Čia tu dabar atėjai ir, ką aš turiu, tu turėsi.
Mano sūnelį augink, kurį taip vėlai, netikėtai
Atsiuntė man dievai. Be galo troškom šio vaiko.
Jei išaugintumei jį, jei brandos jis sulauktų, tai imtų
Tau pavydėti visa silpna giminė moteriškių:
Tiek puikių dovanų už sūnaus auginimą duočiau!"
    Jai Demetra, valdovė gražiavainikė, atsakė:
„Būki ir tu sveika! Dievai lai laimę tau siunčia!
Tavo sūnelį auginti mielai apsiimsiu, kaip siūlai.
Jį auginsiu ir niekad, tikiu, dėl nepriežiūros auklės
Nuoviras koks ar kerai negalės jam žalos padaryti,
Nes prieš nuodingas žoles žinau aš priešnuodį gerą
Ir žinau būdus, kaip įveikti kerus pražūtingus."
    Šitaip pasakius, jinai prie kvapnios krūtinės vaikelį
Priglaudė dieviškom rankom, nudžiugino motinos širdį.
Ėmė deivė augint namuose protingo Kelėjo

Demofoontą – puikų sūnelį, kurį jam pagimdė
Metaneira gražiajuostė. Vaikelis augo lyg dievas,
Nes nevalgė jis duonos, negėrė motinos pieno.
Jį dienomis Demetra, valdovė gražiavainikė,
Lyg palikuonį dievų ambrozija trindavo, savo
Saldųjį kvapą į jį pūsdama, ant rankų nešiojo,
O naktimis jį kaip deglą į ugnį kišdavo, nieko
Vaiko tėvams nežinant, kuriems jis didžiulis stebuklas
Rodės, nes augo greit, panašus į dievus nemirtingus.
Deivė jį būtų padarius nemarų, nesenstantį, jeigu
Metaneira gražiajuostė kartą per savo kvailumą
Iš gardžiakvapio miegamo naktį nebūtų išėjus
Ir apsidairius. Suklykus pradėjo ji rankomis tvoti
Sau per šlaunis, dėl sūnaus išsigandus. Aptemo jai protas.
Tokius sparnuotus žodžius jinai susijaudinus tarė:
„Demofoontai, vaikeli, tave svetimšalė į liepsną
Kiša ir sukelia man didžiulę gėlą ir skausmą!“
Taip verkdama ji kalbėjo. Išgirdo ją deivė šviesioji.
Ant Metaneiros supyko valdovė gražiavainikė.
Mielą vaikelį, kuris netikėtai rūmuose gimė,
Tuoj iš ugnies ji ištraukė savo dieviškom rankom
Ir ant žemės paleido, širdy be galo įniršus.
O gražiajuostei tada Metaneirai šitaip pasakė:
„Jūs, neišmanėliai žmonės, kvailiai, numatyti negalit,
Kas ateity jūsų laukia – nelaimė ar geras likimas!
Tu iš kvailumo dabar padarei nepataisomą klaidą.
Priesaiką duodu dievų – nenumaldomu vandeniu Stigės
Aš prisiekiu: tau sūnų nemarų, nesenstantį niekad
Būčiau padarius, jam šlovę neblėstančią būčiau suteikus.
Nors dabar negalės jis mirties ir Kėrių išvengti,

Bet amžina garbė visada jį lydės, nes gulėjo
Ant mano kelių jisai, ant mano rankų miegojo.
Kai tiktai, bėgant metams, sugrįš šis laikmetis vėlei,
Rengs Eleusino vaikai įnirtingas kovas ir varžybas,
Tarp savęs visada lenktyniaus jie, tarpusavy rungsis.
Aš esu Demetra garbioji. Dievams nemirtingiems
Ir žmonėms teikiu didžiausią naudą ir džiaugsmą.
Šičia, prie miesto aukštosios sienos didžiulę šventyklą
Man tepastato liaudis ir aukurą man lai sukrauna
Ten, kur stūkso kalva, šiek tiek aukščiau Kalichoro.
Apeigas aš nustatysiu pati, kad vėliau, kai aukosit
Man aukas pagarbiai, įtiktumėt manajai širdžiai."
    Taip pasakiusi deivė pakito iš ūgio ir veido.
Bruožų senutės neliko joje, tik grožis spindėjo.
Nuo gardžiakvapio jos peplo pasklido švelnus aromatas,
Tvieskė toli šviesa nuo jos nemirtingojo kūno,
O nuo deivės pečių geltonos garbanos plaikstės.
Lyg nuo švytėjimo žaibo nušvito rūmai tvirtieji.
Žengė deivė per menę laukan. Metaneirai pakirto
Kojas. Ilgai nebyli jinai be žado sėdėjo,
Mylimą savo sūnelį pamiršus nuo žemės pakelti.
Graudų vaikučio verksmą išgirdusios seserys šoko
Iš minkštų patalų. Viena, pasiėmus ant rankų,
Glaudė broliuką glėby, antroji ugnį įkūrė,
Kojom švelniom skubiai trečioji pas motiną bėgo,
Iš gardžiakvapio miegamo ją išsivesti norėjo.
O paskui jos spietės aplink besimuistantį vaiką,
Maudė jį, glostė, bet jis nenurimo, nes buvo blogesnės
Jos žindyvės ir auklės nei ta, kurią vaikas turėjo.
    Visą naktį seserys meldėsi deivei garbingai

Ir iš baimės drebėjo, o, aušrai bebrėkštant, išklojo
Tikrą teisybę Kelėjui stipriam, ką įsakiusi buvo
Joms Demetra šviesioji, valdovė gražiavainikė.
Tuoj Kelėjas, daugybę žmonių sušaukęs į aikštę,
Liepė prabangią šventyklą, skirtą Demetrai gražplaukei,
Ant kalvos pastatyti ir aukurą deivei įrengti.
Žmonės, išgirdę valdovo žodžius, jo įsakymų klausė,
Ėmės šventyklą statyt. Su dievų malone ji kilo.
Kai pagaliau ją pastatė ir užbaigė sunkųjį darbą,
Grįžo visi į namus. Tiktai Demetra šviesiaplaukė
Ten pasiliko sėdėt, nuo visų dievų atsiskyrus
Ir susikrimtus labai dėl savo dukters gražiajuostės.
    Deivės valia žmonėms prasidėjo maitintojoj žemėj
Sunkūs ir baisūs metai: arimuose sėklos nedygo.
Paslėpė jas Demetra, valdovė gražiavainikė.
Veltui vilkdavo jaučiai laukuos plūgus išraitytus,
Veltui balti grūdai kas metai krisdavo žemėn.
Būtų visa giminė žmonių mirtingų išmirus
Nuo kankinančio bado, garbės ir aukų nebetekę
Būtų visi dievai, gyvenantys rūmuos Olimpo,
Jei tai išvydęs Dzeusas nebūtų priėmęs sprendimo.
Tuoj auksasparnei Iridei jis liepė pakviest gražiaplaukę
Ir skaisčiaveidę valdovę Demetrą. Šitaip Iridei
Dzeusas įsakė, ir ši juodadebesiui Dzeusui pakluso.
Greitai perlėkus kojom ji erdvę dangaus atkeliavo
Į Eleusiną – miestą, kvepiantį aukuro dūmais.
Rado šventyklos viduj tamsiapeplę deivę Demetrą.
Kreipės Iridė į ją ir žodžius sparnuotus pasakė:
    „Kviečia, Demetra, tave amžinųjų dalykų žinovas
Dzeusas atvykt pas šeimyną visų dievų nemirtingų.

Nagi, keliauki, kad Dzeuso žodis įvykdytas būtų."
Šitaip Iridė jos prašė, tačiau nepakluso jai deivė.
Tėvas Dzeusas tada palaimingus dievus amžinuosius
Vieną po kito visus siuntinėt pas Demetrą pradėjo.
Deivę jie kviesdavo grįžti, puikiom dovanom ją viliojo,
Garbę, kurios ji norės, tarp dievų nemirtingų žadėjo.
Bet negalėjo nė vienas širdies jos palenkti ir proto.
Pykčio baisaus apimta ji atmesdavo siūlymus grįžti
Ir kartojo, kad tol į namus gardžiakvapio Olimpo
Ji neparvyks ir neleis tol iš žemės derliui išaugti,
Kol pati neišvys gražiaakės savo dukrelės.
Tai garsiagriausmis dundantis smarkiai Dzeusas išgirdo
Ir auksalazdį Argžudį pasiuntė tuoj į Erebą,
Kad Argžudys, maloningais žodžiais Hadą palenkęs,
Iš tamsos karalystės Persefonę skaisčią į šviesą
Pas kitus dievus parvestų, kad motina, dukrą
Savo pačios akimis pamačiusi, liautųsi pykus.
Hermis tuojau jo paklausė. Olimpo buveinę palikęs
Greitai jisai nusileido į žemės gelmes ir surado
Hadą valdovą. Šis buvo požemio rūmuos. Ilsėjos
Jis pataluos kartu su savo žmona droviąja.
Šioji, širdy susikrimtus, motinos baisiai ilgėjos,
Ant palaimingų dievų dėl darbų nedorų jų supykus.
Tarė stiprus Argžudys, prie Hado šalia atsistojęs:
„O juodaplauki Hade, valdantis mirusių šalį!
Tėvas Dzeusas man liepė parvest Persefonę garbingą
Pas saviškius iš Erebo, kad motina, dukrą išvydus
Savo pačios akimis, nustotų niršti ir pykti
Ant nemirtingų dievų. Ji rezga baisų dalyką –
Giminę silpną žmonių, užgimusių žemėj, ketina

Ji sunaikinti. Sėklą po žemėm paslėpusi, bando
Dovanas iš nemirtingų atimt. Pykdama nebendrauja
Net su kitais dievais, gardžiai prismilkytoj šventykloj
Sėdi viena užsidarius tvirtajam mieste Eleusino."
Taip jis kalbėjo. Nušvito šypsena Ajidonėjo,
Net jo antakiai, rodos, šypsojosi. Dzeusui paklusęs
Jis pasakė tuojau protingajai Persefonėjai:
„Eik, Persefone, dabar pas motiną savo juodpeplę,
Skausmą šiek tiek širdyje numalšinusi, pyktį sutramdžius,
Ir nustoki daugiau už kitus sielvartauti, kadangi
Tarp nemirtingų dievų nebūsiu aš blogas jaunikis,
Nes esu juk Dzeuso brolis tikrasis. Valdysi,
Čia būdama, tu viską, kas gyva yra ir kas juda,
Tarp nemirtingų dievų didžiausią garbę įgysi.
Bus visada baudžiami nedorai besielgiantys žmonės,
Jie niekada aukomis nesušvelnins tavojo pykčio,
Kai per apeigas tau atneš dovanų, kaip pritinka."
Taip jis pasakė. Nudžiugo protingoji Persefonėja,
Greitai linksma iš džiaugsmo pašoko. Aplink apsidairęs
Hadas jai davė slapta granato saldų grūdelį,
Kad, tą grūdą nurijus, jinai amžinai nepaliktų
Pas savo motiną garbią Demetrą, valdovę juodpeplę.
Žirgus paskui nemarius į auksinį vežimą įkinkė
Ajidonėjas, visų įsakmusis valdovas. Įsėdo
Tuoj Persefonė vežiman. Stiprus Argžudys atsistojęs
Ir į savo rankas pasiėmęs vadžias ir botagą
Ginė per rūmus žirgus. Šie noriai lėkė ir greitai
Ilgą kelią nuskriejo. Nei jūra, nei vandenys upių,
Nei apaugę pievomis kloniai, nei aukštos viršūnės –
Niekas netrukdė žirgams nemariesiems veržtis į priekį.

Greit lėkdami virš kalnų jie perskrodė gilųjį orą.
Prieš gardžiakvapę šventyklą, kur deivė gražiavainikė
Laukė, sustojo žirgai. Demetra, juos pamačius, į lauką
Tuoj pasileido greit kaip kalnuos per tankųjį mišką
Lekia mainadė. Tada Persefonė, išvydusi savo
Motinos mielas akis, paliko vežimą ir žirgus,
Bėgo link jos ir puolė motinai tiesiai į glėbį.
Greit Demetra, apkabinus rankomis brangią dukrelę,
Savo širdim pajuto kažkokią klastą, iš baimės
Net suvirpėjo visa. Paleidusi dukrą paklausė:
„Man pasakyki, vaikeli, ar tu ragavai kokio maisto,
Kai buvai po žeme? Neslėpk, kad žinotumėm mudvi.
Jei tau neteko ko nors ragaut, su kitais nemirtingais,
Su juodadebesiu Dzeusu kartu, su manim tu galėsi
Čia gyvent, gerbiama visų dievų nemirtingų.
Bet jeigu tu ragavai, į žemės gelmes tau sugrįžti
Vėl reikės ir tenai praleisti trečdalį metų.
Trečdalius du kitus su manim ir kitais nemirtingais
Tu gyvensi. Kai žemėj pradės pavasarį skleistis
Kvapnūs gėlių žiedai, tu vėl iš tamsos karalystės
Grįši lyg didis stebuklas žmonėms ir dievams nemirtingiems.
Kaip jis pagrobė tave į tamsos karalystę, sakyki.
Ar neapgavo tavęs galingas sielų globėjas?“
Jai atsakydama taip pasakė graži Persefonė:
„Motina, tau dabar pasakysiu aš visą teisybę.
Kai padėjėjas dievų greitasis Hermis atvyko,
Pasiųstas tėvo Kronido, taip pat ir kitų nemirtingų
Į Erebą, kad tu, išvydusi mieląją dukrą,
Liautumeis baisiai niršt ir pykt ant dievų nemirtingų,
Aš pašokau iš džiaugsmo linksma, o jisai paslapčia man

Saldų tarytum medus granato grūdelį pakišo
Ir per prievartą liepė man šitą grūdelį nuryti.
Kaip pagal manojo tėvo Dzeuso sumanymą gudrų,
Jis, pasičiupęs mane, nugabeno į gilumą žemės,
Aš pasakysiu ir viską atskleisiu, kadangi teiraujies.
Žaidėme visos kartu vešlioje pievelėje. Buvo
Ten daug merginų: Leukìpė, Fainò, Elektrà ir Ijántė,
Ir Kaliròjė, Melìtė, Ijãchė, Rodėja ir Tìchė,
Melobosìdė, taip pat skaisčiaveidė graži Okiròjė,
Žaidė kartu Janeirà, Chrisejìdė, Akãstė, Admètė,
Ir Rodòpė, Plutò, Kalipsò, be galo žavinga,
Dar ir Urãnija, Stìgė, labai maloni Galaksáurė,
Mėgstanti karą Paladė, valdovė strėlių Artemidė.
Žaidėme, rankomis skynėm pievoje žiedus gražiuosius,
Vilkdalgius, pumpurus rožių, švelnius krokus, hiacintus
Ir lelijas baltąsias (atrodė jos tikras stebuklas),
Ir narcizus – lyg krokus išaugino juos žemė plačioji.
Kai aš linksma pradėjau skint narcizus, prasivėrė
Žemė, iš jos iššoko sielų globėjas stiprusis
Ir, pastvėręs mane, auksiniu vežimu nugabeno
Prieš mano valią po žemėm. Šaukiaus aš garsiai pagalbos.
Nors ir labai susikrimtus, sakau tau tikrą teisybę."
Taip jos ištisą dieną tada tarpusavy guodės,
Džiaugės viena kita ir džiaugsmas užvaldė jų širdį,
Kai glamonėjos abi. Jų sieloje skausmas nurimo,
Nes tiek viena, tiek kita ir džiaugės, ir džiugino kitą.
Jas blizgiašydė Hekatė aplankius ilgai glebėsčiavo
Dukrą Demetros šventos. Nuo to laiko valdovė Hekatė
Ir palydovė yra šios deivės, ir josios tarnaitė.
Pasiuntė greit garsiagriausmis Dzeusas, dundantis smarkiai,

Joms gražiaplaukę Rėją, kad ji juodapeplę Demetrą
Į šeimyną dievų parvestų, jai garbę žadėjo,
Kokią pati pasirinks tarp kitų dievų nemirtingų.
Nutarė Dzeusas tada, kad duktė jos trečdalį metų
Leis tamsos karalystėj, kitus du trečdalius – žemėj
Su kitais nemirtingais dievais ir motina savo.
Šitaip Dzeusas pasakė. Jo įsakui Rėja paklusо.
Greit nusileidus jinai nuo aukštų Olimpo viršūnių
Rarijo lauką pasiekė. Anksčiau tai buvo derlingas
Laukas, tačiau jis dabar plytėjo apleistas ir tuščias,
Be žalumos, giliai baltuosius grūdus paslėpęs,
Nes Demetra gražiakojė taip buvo sumanius, bet ruošės
Varpom ilgom pasipuošti jisai pavasario metą,
Našios jo vagos jau rengės apsunkt nuo prinokusių varpų
Ir pasidengti javais, surištais į pėdus. Atvyko
Čia pirmiausia Rėja iš eterio tuščio. Žiūrėjo
Meiliai deivės viena į kitą, džiaugės jų širdys.
Taip tada blizgiašydė Rėja Demetrai pasakė:
„Kviečia, vaikut, garsiagriausmis Dzeusas, dundantis smarkiai,
Grįžti tave į šeimyną dievų, tau garbę žadėjo
Duoti, kokios panorėsi pati tarp dievų nemirtingų.
Jis nusprendė, kad tavo dukrelė trečdalį metų
Leis tamsos karalystėj, kitus du trečdalius žemėj
Vėl gyvens su tavim ir kitais dievais nemirtingais.
Jis patvirtino savo žodžius, palenkdamas galvą.
Nagi, mano vaikut, paklausyk, perdaug neberūstauk
Ir juodadebesiui Dzeusui pykčio daugiau neberodyk,
Vėlei žmonėms dovanok gyvybę teikiantį derlių."
Paveikė Rėjos kalba Demetrą gražiavainikę.
Tuoj į našius arimus ji pasiuntė didelį derlių.

Žemė plačioji visa žaluma ir žiedais apsikaišė.
Pas valdovus, įstatymų sargus, deivė nuėjus
Ir Triptolėmą, ir mokantį žirgus valdyti Dioklį,
Ir Eumolpą stipruolį, kariuomenės vadą Kelėją
Mokė aukoti aukas, paslaptingas apeigas savo
Rodė jinai Triptolemui, taip pat Poliksėnui, Diokliui.
Nei klausinėt nevalia apie apeigas šias, nei jų laužyt,
Nei kalbėt. Pagarba dievams šnekas šias nutildo.
Tas iš mirtingų žmonių laimingas, kam teko išvysti
Apeigas šias. Neįšvęstas į jas – nelaimingas. Net miręs
Jis galimybės tokios neturės tamsos karalystėj.
    Visko apmokiusi juos šviesioji deivė nuvyko
Su dukterim į Olimpą pas būrį dievų nemirtingų.
Ten jos gyvena kartu su tėvu perkūnvaldžiu Dzeusu
Garbios, šlovingos abi. Iš žmonių nemirtingų laimingas
Tas žmogus, kuris nusipelno šių deivių malonės,
Nes į erdvius jo namus tuojau jos Plutą pasiunčia,
Dievą, žmonėms mirtingiems suteikiantį turto gausybę.
    Jūs, kurios globojate žmones kvapnaus Eleusino,
Jūros skalaujamą Parą, taip pat Antronę uolėtą!
O Demetra valdove, didžiulio derliaus davėja,
Tvarkanti metų laikus, gražioji Persefonėja!
Man už giesmę dabar laimingą gyvenimą siųskit!
Jus paminėjęs, tuojau aš kitą giesmę užtrauksiu.

III.

HIMNAS APOLONUI

Man nevalia užmiršt toliašaũdžio taiklaus Apolono.
Ima drebėti dievai, kai jis Dzeuso rūmuose eina.
Greitai iš savo krėslų jie visi pašoka, išvydę,
Kaip jis žengia artyn, kai spindintį lanką įtempia.
Vien tik Letò tada prie perkūnvaldžio Dzeuso palieka.
Paima lanką sūnaus jinai, uždaro strėlinę,
Nukelia rankomis ją nuo tvirtų jo pečių, pakabina
Lanką ant vąšo auksinio, kuris į stulpą įkaltas
Tėvo namuos, Apoloną nuvedus į krėslą sodina.
Tėvas paduoda tuomet jam taurę auksinę nektaro,
Sveikina mieląjį sūnų ir pats, ir kiti nemirtingi
Sveikina jį iš vietų, kur sėdi. Džiaugias valdovė
Deivė Letò, kad pagimdė ji stiprųjį lanko nešėją.
Džiaukis, laiminga Letò, vaikų nuostabiųjų sulaukus –
Ir Apolono, taip pat ir valdovės strėlių Artemidės.
Ją pagimdei Ortìgijoj, jį – Delė akmenuotam.
Jį gimdei prie Kinto kalvos prisišliejus, suradus
Vietą tiesiai po palme, kur liejasi srovės Inopo.
Kaip man pašlovint tave, nusipelniusį liaupsių visokių,
Foibe? Tau skirtos giesmės gali visur nuskambėti –
Tiek telyčias maitinančioj žemėj, tiek ir salynuos.
Mielos aukštųjų kalnų tau visos viršūnės, patinka
Tau ir kalvagūbriai statūs, ir jūron tekančios upės,
Ir visi krantai, prisiglaudę prie jūros, ir uostai.
Gal apdainuot iš pradžių, kaip tave – mirtingųjų džiaugsmą –

Gimdė Letò, prisišliejus prie Kinto kalvos akmenuotoj,
Jūros skalaujamoj Delo saloj, kai juodosios bangos,
Švilpiančių vėjų sukeltos, daužės po visą pakrantę?
Kilęs iš šitos salos tarp visų žmonių viešpatauji.
Kiek tik vietovių apėjo Letò – ir Kretą, Atėnų
Miestą, Aiginos salą, laivynu garsią Euboją,
Aiges, Eiresijų miestą, taip pat Peparetą pajūry,
Trakijos Atą ir aukštas Pelijo kalno viršūnes,
Trakijos Samą, Idos kalnus, gyvenamą tankiai
Imbro salą, aptrauktą miglų nesvetingąjį Lemną,
Dievišką Lesbą – buveinę Makaro, vaiko Ajolo,
Skirą, Fokają, taip pat Autokānės statųjį kalną,
Chijo salelę, kuri iš visų salų derlingiausia,
Ir akmenuotą Mimantą, Koriko kyšulį skardų,
Tviskančią Klarę, taip pat Aisagėjo aukštąjį kalną,
Samą, pilną vandens, skardingas Mikalės viršūnes,
Ir Miletą, ir Kosą, salą meropų, ir statų
Knidą, labai vėjuotą Karpato salą ir Naksą,
Parą, taip pat ir uolėtą Renajos salelę – apėjo
Šitiek Letò, kai ruošės gimdyt toliašaudį. Ieškojo,
Kas gi norėtų tapt gimtine jos sūnui. Drebėjo
Visos vietovės iš baimės tada, nė viena neišdrįso,
Net būdama naši, įsileisti Foibą. Galiausiai
Deivė valdovė Letò užklydo į Delo salelę.
Kreipės į Delą jinai ir žodžius sparnuotus pasakė:
„Dele, ar tu nenorėtumei tapt buveine Apolono,
Mano sūnaus, kad čia pastatytų jis puošnią šventyklą?
Niekas daugiau niekada tavimi nei domėsis, nei garbins.
Jaučių gerų ar avių, manau, niekada neturėsi,
Derliaus našaus nesulauksi ir daug augalų neauginsi.

Jei toliašaudžio taiklaus Apolono šventyklą turėtum,
Žmonės visi hekatombes surinkę šičia atgintų,
Dūmas riebiųjų aukų visada raitytųs į viršų.
Svetimos rankos maitintų šičia gyvenančius žmones,
Nes juk tavojoj žemėj nėra derlingų arimų."
Šitaip kalbėjo Letò. Apsidžiaugęs jai Delas atsakė:
„O šlovinga Letò, dukterie galingojo Kojo!
Aš priimčiau mielai toliašaudį valdovą čia gimti.
Žmonės apie mane mažai težino. Galėčiau
Bent jau tokiu būdu didžiulę garbę įgyti.
Bet neslėpsiu, Letò, bijausi sklandančio gando:
Mat girdėjau kalbas, kad bus įžūlus Apolonas
Ir viešpataus jis visur plačiai – tarp dievų nemirtingų
Ir tarp žmonių mirtingų duoną auginančioj žemėj.
Tiek širdimi, tiek protu labai bijaus, kad išvydęs
Saulės šviesą, pradės jis tuojau manęs neapkęsti,
Kad labai akmenuota esu ir, kojom paspyręs,
Greitai nubloks mane į tolumas jūros plačiosios.
Bangos didžiulės tenai nuolatos man ridensis per galvą.
Pats jis į kitą žemę, kuri jam patiks, nukeliavęs,
Ten šventyklą įkurs ir priaugusią medžių giraitę.
O pas mane urvuose gyvens daugiakojai visokie
Ir nuo žmonių atokiai veisis ruoniai juodieji.
Jeigu išdrįstum, o deive, man didžią priesaiką duoti,
Kad pirmiausia jisai pastatys čia gražią šventyklą
Ir pranašavimų vietą įsteigs, tik paskui aplankyti
Vyks jis visų žmonių, kadangi bus daugiavardis."
Taip pasakė sala. Letò jai priesaiką davė:
„Aš prisiekiu Gajà, Uranu plačiuoju virš mūsų,
Stigės, požemio upės, vandeniu! Priesaika šioji

Tarp palaimingų dievų reikšmingiausia yra ir didžiausia:
Dūmai plevens visada virš aukuro Foibo, šventovė
Šičia jo bus ir pagerbs tave iš visų jis labiausiai."
    Šitaip prisiekė Letò ir pabaigė priesaiką savo.
Džiaugėsi Delas labai gimimu toliašaudžio valdovo.
Net devynias dienas ir devynias naktis ten kentėjo
Baisų gimdymo skausmą Letò. Ją aplankė geriausios
Deivės visos, kiek jų tik yra: Temidė Ichnietė,
Rėja, Dionė, taip pat Amfitritė, šniokščianti garsiai,
Ir nemirtingosios kitos, išskyrus tiktai baltarankę
Herą. Ji liko namuos debesų varinėtojo Dzeuso.
Nieko visai nežinojo tada gimdyvių globėja
Deivė Eileitija. Ji Olimpe aukštajam sėdėjo
Tarp debesų auksinių, kadangi Hera baltarankė
Ten iš pavydo Eileitiją laikė, mat gimti turėjo
Deivei Letò gražiaplaukei sūnus stiprus ir šlovingas.
    Pasiuntė deivės tada iš salos, patogios apsistoti,
Greitą Iridę, kad ši atvestų Eileitiją, ilgą
Vėrinį uolekčių net devynių, suvertą ant aukso
Siūlo, žadėjo Eileitijai, sakė atvest slapčiomis ją
Nuo baltarankės Heros, kad ši jos atgal neatšauktų.
Vos tai išgirdo greita vėjakojė deivė Iridė,
Leidosi bėgt ir kaipmat, įveikusi didelę erdvę,
Į Olimpą atvyko – buveinę dievų nemirtingų.
Ten, išsikvietus iš rūmų prie durų Eileitiją, viską
Jai išsamiai, kas vyksta, sparnuotais žodžiais apsakė,
Kaip ją siųsdamos liepė gyventojos aukšto Olimpo.
Greitai įtikino ji Eileitijos širdį krūtinėj.
Leidos abi jos į kelią tarytumei baikštūs balandžiai.
    Kai tik gimdyvių globėja Eileitija Delą pasiekė,

Surėmė sąrėmiai tuoj Letò. Ji pradėjo gimdyti,
Rankom apglėbusi palmę, tvirtai įsispyrusi kojom
Pievon minkšton. Apačioj jai tada šypsojosi žemė.
Kai kūdikėlis ištrūko į šviesą, džiaugsmingai sušuko
Deivės, tyram vandeny pagarbiai ir švariai numazgojo
Foibe, tave, suvystė į baltą, naują, plonutį
Audinį, aukso juosta surišo. Letò nemaitino
Savo krūtim sūnaus Apolono, garbaus auksaginklio,
Mat Tetidė saldžios ambrozijos dieviškom rankom
Ir nektaro jam davė. Letò džiaugsmu nesitvėrė
[Nes galingą strėlių nešėją sūnų pagimdė].
Kai paragavęs šio dieviško maisto, Foibe, pradėjai
Muistytis smarkiai, tavęs išlaikyti nei juosta auksinė,
Nei vystyklai negalėjo ir viskas bemat atsileido.
Tarė tada Apolonas Foibas ten esančioms deivėms:
„Kaip aš lyros mielos ir lenktojo lanko norėčiau!
Tikrąją Dzeuso valią žmonėms pranašauti pradėsiu!"
Taip toliašaudis ir ilgaplaukis Foibas pasakęs
Per plačiavieškelę žemę patraukė tolyn. Juo stebėjos
Visos nemariosios deivės. Šviesa auksinė užliejo
Delą, kuris, palikuonį Letò ir Dzeuso išvydęs,
Džiaugės, kad dievas jį buveine išsirinko iš žemių
Ir iš salų, kad jį pamilo. Taip Delas pražydo,
Kaip nuo miško žiedų pražysta kalno viršūnė.
Sidabralanki šauly taiklus Apolone, valdove,
Tai užkopdavai tu ant Kinto kalvos akmenuotos,
Tai kitose salose pas žmones mėgai lankytis.
Daug tu šventyklų turi ir apaugusių medžiais giraičių,
Mielos tau visos kalnų viršūnės ir skardžiai aukštieji,
Ir kalvagūbriai statūs, ir jūron tekančios upės,

Foibe, bet Delo salelė tavajai širdžiai mieliausia.
Ilgachitoniai jonėnai Dele susieina per šventę
Su žmonomis ir savo vaikais prie tavojo kelio.
Ten, prisiminę tave, jie šokiais, giesmėm ir kumštynėm
Stengiasi tau įsiteikt, kai tarpusavy rengia varžybas.
Jei susitiktų jonėnus kas nors, kai jie ten susirinkę,
Tas pasakytų, kad jie nesenstantys ir nemirtingi,
Džiaugsmą visų žmonių pastebėtų, širdy apsidžiaugtų,
Kai pamatytų vyrus su jų žmonom gražiajuostėm
Ir jų greituosius laivus, ir turtų tikrą gausybę.
Ten yra dar vienas didžiulis stebuklas. Šlovingas
Jis amžinai – toliašaudžio tarnaitės Delo merginos.
Jos iš pradžių Apolonui giesmę užtraukia, po Foibo
Šlovina deivę Letò ir valdovę strėlių Artemidę,
Pamini savo giesmėj praeity gyvenusius žmones,
Vyrus ir moteris, moka jos giesmėm pradžiugint mirtingus.
Sugeba jos žmonių balsus ir garsus visokiausius
Puikiai pamėgdžiot. Bet kas palaikyti jų balsą galėtų
Savo balsu. Tokia nuostabi giesmė tų merginų.
    Būkit palankūs jūs mums, Apolone ir tu, Artemide!
Likite sveikos, visos merginos! Manęs nepamirškit!
Jei kada nors koks nors svetimšalis mirtingas, iškentęs
Negandų daug, čionai atkeliavęs jūsų paklaustų:
    „Mielos mergaitės, kuris iš čionai užklystančių dainių
Jums mieliausias, kuris jums džiaugsmo teikia daugiausiai?“
Visos vienu balsu atsakykite tam svetimšaliui:
„Aklas žmogus, jis gyvena Chijo saloj akmenuotoj.
Visos jo giesmės bus palikuonims pačios geriausios.“
Mes apie jus visur paskleisime garsą, kai eisim
Į miestus, kuriuose laimingai žmonės gyvena.

Jie mumis patikės, nes mes sakome tikrą teisybę.
Aš niekada nesiliausiu šlovint taiklaus Apolono
Sidabralankio, kurį Letò gražiaplaukė pagimdė.
O valdove, tik tau priklauso Majonijos žemė,
Likija dar ir Miletas, pajūrio miestas gražusis.
Pats tu valdai skalaujamą jūrų Delo salelę.
Vaikas šlovingos Letò, pasiėmęs dailią formingę,
Grodamas eina keliu tolyn į uolėtą Pitonę.
Nuo jo drabužių dvelkia dieviškas kvapas. Formingė
Lieja gražius garsus, kai ją plektras auksinis paliečia.
Greitai tarytum mintis iš žemės pakyla Olimpan
Foibas į Dzeuso namus, kur kiti dievai susirinkę.
Tuoj kitara ir giesmė dievams nemirtingiems parūpsta.
Visos Mūzos kartu pasikeisdamos giesmę užtraukia
Ir nuostabiais balsais apie dieviškas dovanas gieda,
Dar apdainuoja nelaimes, kurias dievai nemirtingi
Siunčia žmonėms, o šie gyvena kvaili ir bejėgiai,
Būdo negali surast, kaip mirties ir senatvės išvengti.
Tuoj tenai gražiaplaukės Charitės ir linksmosios Horos,
Ir Harmonija, Hebė, ir Dzeuso duktė Afroditė
Šoka visos kartu susikibusios rankom. Tarp jųjų
Sukas viena – jinai nėra negraži, žemaūgė,
Bet pažiūrėjus didi, iš tiesų nepaprasto grožio –
Tai valdovė strėlių Artemidė, sesuo Apolono.
Šoka Arėjas su jom, taip pat Argžudys akylasis.
Groja gražiai kitara Apolonas Foibas, jis žengia
Žingsniais plačiais išdidžiai. Nuo Foibo šviesa spinduliuoja –
Liejas nuo kojų jinai, nuo gražiai išausto chitono.
Džiaugias labai širdyje tėvai Apolono išvydę –
Ir auksaplaukė Letò, taip pat išmintingasis Dzeusas –

Kaip jų sūnus pramogauja drauge su dievais nemirtingais.
Kaip man pašlovint tave, nusipelniusį liaupsių visokių?
Ar apdainuot, kaip piršais ir geidei adzanietės merginos?
Kaip tu varžeis su Elato sūnum, prilygstančiu dievui
Savo žirgais garsiuoju Ischiju, kaip tu kovojai
Su Forbantu, Trijopo sūnum, Ereutėju, kaip koveis
Su Leukipù ir Leukipo žmona? Jis jojo ant žirgo,
Tu pėsčiomis... Jisai už Trijopą nebuvo blogesnis...
Ar apgiedot, kaip po žemę klajojai, ieškodamas vietos,
Kur pranašautum žmonėms, toliašaudi taiklus Apolone?
Tu nuo Olimpo iškart nusileidai Pijerijos žemėn,
Lektą smėlėtą, ainijanùs, paskui ir peraibų
Kraštą perėjęs, greitai pasiekei Jolką, Kenãją,
Salą Eubojos, kuri puikiais laivais pagarsėjus,
Ir lygumoj Lelanto sustojai, tačiau nepanorai
Ten šventyklos įkurt ir priaugusios medžių giraitės.
Perbridai tu, toliašaudi taiklus Apolone, Euripą
Ir pakilai į šventą Žaliąjį kalną. Nuo kalno
Į Mikaleso miestą, į apsuptą pievų Teumesą
Greit nusileidai, paskui atvykai į Tebę miškingą.
Dar negyveno mirtingi žmonės šventojoje Tebėj,
Dar ir jokių kelių, ir jokių takų nesimatė
Tebės našioj lygumoj, ji giria apžėlusi buvo.
O iš tenai, toliašaudi taiklus Apolone, patraukei
Į Onchestę, kur veši puiki Poseidono giraitė.
Jaunas ristūnas tenai, neseniai išjodytas, traukia
Gražų vežimą suplukęs, šalia prityręs vežėjas
Eina keliu, iš vežimo iššokęs. Nevaldomi veržias
Priekin visi žirgai, į tuščius vežimus įkinkyti.
Jeigu tokie vežimai įrieda į šventą giraitę,

Žmonės pašeria žirgus, paskui vežimus ten palieka.
Toks paprotys yra nuo pradžių: kai viešpačiui žmonės
Meldžiasi, tai vežimus jie patiki dievo apvaizdai.
Greit, toliašaudi taiklus Apolone, iš ten iškeliavęs,
Tu priėjai gražiasrovį Kefiso upelį. Jis neša
Iš Lilajos vandenį šviesų. Perbridęs upę,
Tu, toliašaudi, žengei derlinga žeme Okalėjos
Ir priėjai Halijartą, apaugusį vešinčiom pievom.
Link Telfūsos pasukęs, nusprendei, kad šioji vietovė
Ir šventyklai tiks, ir priaugusiai medžių giraitei.
Tad atsistojęs arti prie Telfūsos ištarei žodį:
„Čia aš ruošiuosi, Telfūsa, įkurti gražią šventyklą
Ir pranašavimo vietą žmonėms, kad jie nuolat atvyktų
Klaust ištarmės, kad jie hekatombes puikias atvarytų –
Žmonės visi, kiek jų gyvena Peloponeso
Žemėj derlingoj, kiek jų Europoj gyvena, salynuos
Tarp vandenų. Visiems žmonėms patarimą teisingą
Aš pranašaudamas duosiu savo turtingoj šventykloj."
Taip pasakęs tada Apolonas Foibas pradėjo
Kloti ten pamatus ilgus, plačius. Telfūsà, tai išvydus,
Baisiai supyko širdy ir ištarė šitokį žodį:
„Foibe, valdove taiklusis, kai ką aš tau pasakysiu.
Mat ketini tu čia įsirengti gražią šventyklą
Ir pranašavimo vietą žmonėms, kad jie nuolat atvyktų
Ir visi į čia atvarytų puikias hekatombes.
Aš pasakysiu štai ką, ir tu įsidėk tai į galvą:
Tau juk trukdys greitų ristūnų kanopų trypimas,
Mulai, kuriuos atvarys šventuose šaltiniuose girdyt.
Žmonės noriau stebės žirgų greitakojų bėgimą
Ir dailius vežimus nei tavo didžiulę šventyklą

Ar gausingus turtus, sukrautus šventykloje tavo.
Jeigu manęs paklausysi (valdove, esi galingesnis
Ir kilnesnis nei aš ir turi nepaprastą galią),
Savo šventyklą statyk Parnaso papėdėje – Krisėj.
Ten nebildės vežimai, arklių greitakojų kanopos
Ten netryps prie puikiai suręsto aukuro, rinksis
Giminės garsios žmonių ten, gabendamos dovanas savo
Ijepajānui. Ir tu, širdyje apsidžiaugęs, priimsi
Tas aukas, kurias paaukos aplinkiniai žmonės."
    Taip toliašaudį jinai įkalbėjo, kad šitoj vietovėj
Ne Apolonui, bet jai, Telfūsai, garbė priklausytų.
Tad išėjęs iš ten, toliašaudi taiklus Apolone,
Tu atėjai iš pradžių į nedorėlių flegijų miestą.
Jie pagarbos nerodo Dzeusui, yra įsikūrę
Ten, kur graži lyguma ant Kefiso ežero kranto.
O iš tenai tu greit užlipai į statųjį kalną
Ir atvykai į Krisę snieguoto Parnaso papėdėj.
Ji vakariniam šlaite aukštai įsikūrus. Virš Krisės
Stūkso uola, apačioj jos driekiasi raižytas slėnis.
Ten Apolonas Foibas valdovas nusprendė šventyklą
Mėgstamą savo statyti ir šitokį žodį pasakė:
    „Šičia dabar ketinu pastatyti gražią šventyklą
Ir pranašavimo vietą žmonėms, kad jie nuolat atvyktų
Ir čionai eidami suvarytų puikias hekatombes –
Žmonės visi, kiek jų gyvena Peloponeso
Žemėj derlingoj, kiek jų gyvena Europoj, salynuos
Tarp vandenų, visiems žmonėms patarimą teisingą
Aš pranašaudamas duosiu savo turtingoj šventykloj."
    Šitaip pasakęs tada Apolonas Foibas paklojo
Pamatus ilgus, plačius. Ant tų pamatų akmeninį

Slenkstį surentė du Ergino vaikai – Agamedas
Ir Trofonijas – juos mylėjo dievai nemirtingi.
Ten begalybė žmonių, nutašę akmenis, greitai
Puikią šventyklą pastatė, kuri šlovinga per amžius.
Ten netoli sruvena šaltinis gražus. Prie šaltinio
Dzeuso sūnus Apolonas lanku galingu pašovė
Baisią baidyklę – labai didžiulę drakonę. Ši buvo
Žemėj pridariusi daug žalos laibakojėms avelėms,
Daug bėdų ir žmonėms – kruvina pražūtinga pabaisa.
Kartą šioji drakonė iš Heros garbios auksasostės
Gavo augint Tifaòną – mirtingų nelaimę. Pagimdė
Tą Tifaoną Herà, ant tėvo Dzeuso užpykus,
Kai Kronidas ištraukė šlovingą dukrą Atėnę
Iš savosios galvos. Hera valdovė įširdo
Ir, susirinkus dievams, pasipiktinus šitaip pasakė:
„Jūs, visi dievai ir visos deivės, klausykit!
Man debesų varinėtojas Dzeusas gėdą užtraukė
Pirmas, nors aš esu jo žmona, stropi, rūpestinga.
Vienas jisai be manęs šviesiaakę Atėnę pagimdė.
Skiriasi ji labai iš visų dievų palaimingų.
Aš tada pagimdžiau Hefaistą, kuris pasirodė
Tarp visų dievų silpniausių kojų ir raišas.
Rankomis stvėrusi jį, nusviedžiau į plačiąją jūrą.
Sidabrakojė Tetidė, duktė Nerėjo, pagavus
Jūroj Hefaistą, kartu su sesėmis jį išaugino.
O kad ji būtų kitaip įsiteikus dievams palaimingiems!
Ką, gudraminti nelemtas, tu vėlei dabar sugalvosi?
Kaipgi tu vienas drįsai pagimdyt šviesiaakę Atėnę?
Argi aš jos nebūčiau pagimdžius pati? Vadinuos juk
Žmona tava tarp dievų nemirtingų, valdančių dangų.

Tad žiūrėk, kad už tai dabar tau ko nors nesuregzčiau.
Aš viena pati pagimdyt įsigudrinsiu vaiką,
Tokį, kuris išsiskirs tarp kitų dievų palaimingų.
Tavo ir savo pačios šventų patalų nesuteršiu
Ir neateisiu į tavo guolį, laikysiuos atokiai
Aš nuo tavęs, tiktai su kitais nemirtingais bendrausiu."
Taip pasakius, širdy pykdama, nuo dievų pasitraukė
Deivė jautakė Hera, o paskui ji melstis pradėjo,
Žemę palietus ranka, ir šitokį žodį pasakė:
„Jūs išklausykit manęs, platusis Urane ir Gaja,
Ir Titanai, kurie gilybėje žemės gyvenat
Prie Tartāro! Dievai ir žmonės kilo iš jūsų.
Jūs visi manęs išklausykit, man duokit be Dzeuso
Tokį vaiką, kuris už Kronidą nebūtų silpnesnis,
Net stipresnis, kaip Dzeusas griausmingas stipresnis už Kroną."
Taip pasakius ji trenkė ranka galinga į dirvą.
Ėmė virpėti nuo smūgio maitintoja žemė. Pamačius
Tai, nudžiugo Hera, pamanė – malda išsipildys.
Ir nuo tada ji daugiau per visus metus neužsuko
Į išmintingojo Dzeuso guolį, niekad nesėdo
Į gražiai išraižytą sostą. Anksčiau jai patiko
Sėdint prie vyro jam gudrią mintį pakišti. Tik lankė
Ji dabar visas šventyklas, pilnas maldininkų.
Džiaugės žmonių aukomis Hera jautakė valdovė.
Kai daugybė dienų prabėgo, mėnesiams slenkant,
Metai praėjo ir vėl tas pats laikmetis grįžo, pagimdė
Deivė Hera Tifaoną, visai nepanašų į žmones
Ir į dievus, atgrasų – dievams didžiulę nelaimę.
Tuoj jautakė valdovė Hera, Tifaoną pačiupus,
Jį nugabeno šitai drakonei – siaubūną siaubūnei.

Daug žalos žmonėms pridarė šioji drakonė.
Kas ją sutiko, tam buvo toji diena paskutinė,
Kol stipriąja strėle taiklusis šaulys Apolonas
Ją pašovė. Drakonė parkrito, veriančio skausmo
Raižoma, garsiai šnopavo, duso ir raitės ant žemės.
Sklido nuo jos švokštimas, baisus, neapsakomas. Bandė
Ji tai vienur, tai kitur dar šliaužti miške, bet išleido
Kruviną dvasią. Tada apsidžiaugęs Foibas pasakė:
„Šičia dabar tu supūk, šioj vyrus maitinančioj žemėj!
Jau nelaimė baisi mirtingiems žmonėms nebebūsi,
Tiems, kurie misdami vaisius derlingosios žemės,
Čion atvarys aukoti puikias hekatombes. Ištrūkti
Tau nuo mirties pražūtingos tikrai nepadės Tifoėjas
Ar Chimaira baisi, bet tave supūdys šioj vietoj
Žemė juodoji, taip pat spindintis Hiperijonas."
Taip jis kalbėjo džiaugsmingai. Drakonės akys aptemo.
Helijo dievo jėga šventoji ten ją supūdė.
Ir nuo tada Pitone šią vietą pradėta vadinti.
O Apolonui žmonės Pitiečio pravardę davė,
Nes čia Helijo karšto jėga supūdė pabaisą.
Ėmė tuomet širdyje Apolonas Foibas suprasti,
Kad gražiasrovė versmė jį apgavo. Įširdęs pasuko
Jis atgalios pas Telfūsą ir greitai versmę priėjo.
Ten, prie jos arti atsistojęs, žodį pasakė:
„Ak, Telfūsa, mane apgavai! Tu nesiruošei šitos
Vietos turėt ir joje gražiasrovį vandenį lieti.
Tad dabar ne tik tu, bet ir aš čia gerbiamas būsiu!"
Taręs taip Apolonas, taiklusis šaulys, nurideno
Krūvą sunkių akmenų nuo kalno ir, versmę užvertęs,
Aukurą sau pasistatė priaugusioj medžių giraitėj

Prie gražiasrovės šaltinio versmės. Tenai Apoloną
Telfūsiečiù visi vadina, jį garbina, meldžias,
Nes jis gėdą padarė šventajai tėkmei Telfūsos.
    Ėmė tada širdyje Apolonas Foibas svarstyti,
Kokius žmones reikėtų jam savo žyniais pasirinkti,
Kad šie žyniai jam tarnautų šventoj akmenuotoj Pitonėj.
Tai besvarstydamas jis mirguliuojančioj jūroj išvydo
Greitąjį laivą, kuriuo daug vyrų garbingų iš Kretos,
Iš minojiško Knoso plaukė. Aukas Apolonui
Jie visada aukoja ir skelbia žmonėms auksaginklio
Foibo valdovo šventus sprendimus, kuriuos jis pasako,
Kai pranašauja iš lauro Parnaso kalnyno papėdėj.
Jie juoduoju laivu dėl prekių ir turto keliavo
Į smėlėtąjį Pilą, pas Pilo gyventojus plaukė
Ir Apoloną Foibą jūros kely susitiko.
Jis, delfinu pasivertęs, įšoko į greitąjį laivą
Ir ant denio gulėjo – baisus didžiulis gyvūnas.
Jei kam kildavo mintys paliesti delfiną, tai šitą
Žmogų jis blokšdavo taip, kad laive sudrebėdavo sijos.
Tyliai, sukaustyti baimės sėdėjo jūreiviai. Nedrįso
Jie gaubtašonio juodojo laivo virvių atnarpliot,
Nei tamsianosio šio laivo burių atleisti, kaip buvo
Jaučio odos raiščius iš pradžių sumaizgę, taip plaukė.
Pūsdamas Notas smarkus pavėjui vis varė į priekį
Greitąjį laivą. Taip jie pro Malėją pirmiausia praskriejo,
Pro Lakonijos žemę ir jūros apsuptą miestą
Praplaukė, plaukė paskui pro Tainãro kyšulį, skirtą
Helijui, teikiančiam džiaugsmą. Tenai, vaizdingoj vietovėj,
Pulkas avių ilgavilnių, priklausančių Helijui, ganos.
    Čia jie panoro stabdyti laivą, išlipti į krantą,

Dėl šio didžiulio stebuklo visiems pasitarti, žiūrėti,
Ar delfinas paliks ant denio gaubtojo laivo,
Ar vėl atgal įšoks į vandenis jūros žuvingos.
Bet tvirtai pastatytas laivas vairo neklausė,
Plaukė toliau pro krantus derlingojo Peloponeso.
Pūsdamas varė lengvai valdovas taiklus Apolonas
Laivą, kuris, pasileidęs plaukti pirmyn, prie Arėnės
Ir Argufėjos vaizdingos nukako, praplaukė Triją,
Brastą Alfėjo, paskui tvirtasienį Aipėją pasiekė,
Praplaukė Pilą smėlėtą ir ten gyvenančius žmones,
Dar Krunùs, Chalkidę ir Dimę laivas praskriejo,
Praplaukė šventą Elidę, kurioj viešpatauja epėjai.
    Kai šokinėdamas laivas dėl Dzeuso siunčiamo vėjo
Plaukė pro Fėjas, toli tarp miglų išryškėjo Itakės
Kalnas status, Dulichijas, Samė, miškingas Dzakintas.
Kai apiplaukė laivas visą Peloponesą,
Kai prieš akis bekraštė įlanka Krisės išniro –
Atskiria įlanka ši derlingąjį Peloponesą –
Dzeuso valia giedrame danguje pakilo Zefyras,
Ėmė smarkiai iš eterio pūsti, kad laivui padėtų
Kuo greičiau įveikti sūrųjį vandenį jūros.
Plaukė atgal jie į rytus tada – link aušros ir link saulės.
Ten juos vedė valdovas Dzeuso sūnus Apolonas.
Radęs uostą saulėtos, apaugusios vynuogėm Krisės,
Šis mariaskrodis laivas krante smėlėtam sustojo.
    Ten taiklus Apolonas valdovas pakilo iš laivo,
Virtęs žvaigžde pačiame vidurdieny. Kibirkštys žiro
Nuo žvaigždės į šalis, jos spindėjimas siekė padangę.
Pro brangiuosius trikojus į patalpą slaptą šventyklos
Leidosi toji žvaigždė ir spindėdama įplieskė ugnį.

Visą Krisę tada spindesys užliejo. Pradėjo
Šaukti krisiečių žmonos ir dukterys jų gražiajuostės,
Foibui taip šviečiant. Kiekvieną apėmė didelė baimė.
Iš šventyklos atgal į laivą dievas sugrįžo
Greitai tarytum mintis, jaunuoliu, stipriu ir galingu,
Pilnu jėgų pasivertęs. Pečius jaunuolio plačiuosius
Garbanos dengė. Jūreiviams žodžius sparnuotus jis tarė:
„Kas, svetimšaliai, jūs esat, šlapiuoju keliu atkeliavę?
Ar su kokiais reikalais, ar bastotės jūrom be tikslo
Tarsi plėšikai, kurie klajodami stato pavojun
Savo gyvybę, nelaimes svetur gyvenantiems neša?
Ko nuliūdę čia sėdit? Kodėl neišlipot į žemę
Ir kodėl nenuleidote virvių juodojo laivo?
Juk paprastai tai padaro žmonės, mintantys duona,
Kai jie plaukia juodu laivu iš jūros link žemės
Ir, be galo pavargę, galiausiai priplaukia krantą.
Gardžiojo valgio troškimas tada užvaldo jų širdis."
Šitaip jis taręs drąsos į krūtinę jūreiviams įliejo.
Jam atsakydamas taip kretiečių vadas pasakė:
„Tu, svetimšali, nė kiek nesi panašus į mirtingus
Ir stotu, ir iš veido, greičiau į dievus nemirtingus.
Sveikas būki! Dievai tegu suteiks tau palaimą!
Man teisybę sakyk, kad gerai aš žinočiau – koks kraštas,
Žemė kokia čia yra ir kokie čia žmonės gyvena?
Mes ketinom kitur per didelę jūros platybę
Plaukti – į Pilą iš Kretos. Iš jos mes esame kilę.
Mes ne savo valia čionai laivu atkeliavom.
Grįžt panorėję, ieškojom kitų kelių ir kelelių,
Betgi prieš mūsų valią dievas kažkoks čia atplukdė."
Jiems atsakė tada taiklusis šaulys Apolonas:

„Jūs, svetimšaliai, Knose anksčiau miškingam gyvenot,
Bet daugiau niekada atgalios nė vienas iš jūsų
Nei į brangius namus, nei į mylimą miestą negrįšit
Pas savo žmonas mieląsias, bet jums atiteks čia turtinga
Man skirta šventykla. Žmonių daugybė ją garbins.
Jums išdidžiai skelbiu: aš – Dzeuso sūnus, Apolonas,
Aš jus atvedžiau čia per didelę jūros platybę
Jums nelinkėdamas blogo: atvykę čia gausit turtingą
Mano šventyklą, kurią ypatingai vertina žmonės.
Jūs nemirtingų dievų sprendimus galėsit žinoti
Ir gerbiami per amžius dievų valia čia gyvensit.
Na, o dabar kuo greičiau paklausykite, ką pasakysiu.
Laivo bures pirmiausia nuleiskit, raiščius tuoj atriškit,
Juodąjį laivą paskui į krantą ištempkit, išneškit
Iš lygiašonio laivo reikmenis, savąją mantą,
Aukurą man pastatykit ant jūros kranto skardingo.
Ugnį įkūrę, baltų miežinių miltų įberkit
Ir, sustoję aplinkui aukurą, melstis pradėkit.
Jūroj miglotoj aš pasirodžiau jums kaip delfinas
Priešais greitąjį laivą iššokęs, todėl ir vadinkit
Jūs mane maldose Delfiniju. Aukuras šitas
Delfiškas aukuras bus ir išliks šlovingas per amžius.
Tai padarę, prie juodojo laivo puotą suruoškit
Ir Olimpo dievams palaimingiems auką nuliekit.
Kai jau būsite geismą valgio gardaus apmalšinę,
Eikit kartu su manim, giedodami „Ije, Pajane!",
Kol atkeliausit į vietą, kur gausit turtingą šventyklą."
Taip jis kalbėjo tada. Jo žodžių jūreiviai paklausė,
Laivo bures atleido, raiščius atmaizgė, paguldė
Stiebą į vietą, jam skirtą, iš lėto jį virvėm nuleidę.

Patys visi išlipo į jūros krantą skardingą,
Ir, iš vandens ištraukę greitąjį laivą į žemę,
Parėmė rąstais storais jį, paliko aukštai ant smėlyno.
Surentė aukurą jie ant jūros kranto skardingo,
Ugnį įkūrę, baltų miežinių miltų įbėrė,
Ir, kaip dievas nurodė, sustoję prie aukuro meldės.
Tai padarę, prie juodojo laivo suruošė puotą
Ir Olimpo dievams palaimingiems auką nuliejo.
Kai jau buvo numaldę alkį ir troškulį, ruoštis
Jie į kelionę pradėjo. Juos Dzeuso sūnus Apolonas
Vedė pirmyn, į rankas pasiėmęs formingę, ja grojo
Žengdamas žingsniais plačiais išdidžiai. Iš paskos jam kretiečiai
Ėjo, Pitonėn skubėjo, giedodami „Ije, Pajane!"
Šitokie būna pajanai kretiečių, kuriems į krūtinę
Mūza pati kažkada saldžiabalsę giesmę įliejo.
Taip jie, pėsčiom eidami, nepavargę pakalnėn pakilo,
Kalną Parnaso priėjo ir gražią vietovę, kur dievas
Ruošėsi pats įsikurt, žmonių pagarbos susilaukęs.
Ten jis turtingą šventyklą ir patalpą slaptą parodė.
Ėmė smarkiai daužytis širdys krūtinėj kretiečių.
Klausdamas dievo, tada jų vadas šitaip pasakė:
„O valdove, toli nuo draugų ir žemės gimtosios
Atvedei mus, nes šitaip tavoji širdis panorėjo.
Kaip mums dabar čia gyvent? Mes prašom, kad tu pasakytum.
Nei vynuogynų nėra, nei pievų gražioj šioj vietovėj,
Kad galėtume mes pramist ir žmonėms patarnauti."
Dzeuso sūnus Apolonas pradėjo šypsotis ir tarė:
„Žmonės paiki, nelaimingi, visad jūs rūpesčių norit,
Norite vargo sunkaus ir sielą kankinančio skausmo!
Jums atsakysiu lengvai ir žodį į širdį įdėsiu:

Dešine savo ranka pasiėmęs kiekvienas iš jūsų
Peilį, lai skerdžia avis, kurių niekada nestokosit,
Nes jų daugybę atgins mirtingųjų giminės garsios.
Jūs prižiūrėkite mano šventyklą, priimkite žmones,
Čia susirinkusius, mano valios visad paklausykit!
....
Jeigu kalbėsit tuščiai ar dirbsite darbą beprasmį,
Jei užvaldys jus puikybė, kaip kartais mirtingiems nutinka,
Jūsų vadovai tada bus žmonės kiti, ir jų valdžiai
Teks per prievartą jums per amžių amžius paklusti.
Viską, kas jums pasakyta, gerai įsidėkit į galvą!"
    Liki sveikas, Letò ir Dzeuso sūnau! Jau pabaigęs
Šlovint tave, dabar aš kitą giesmę užtrauksiu.

IV.

HIMNAS HERMIUI

Mūza, pašlovinki Hermį, sūnų Majadės ir Dzeuso,
Valdantį kalnus Kilėnės, Arkadiją daugiakaimenę!
Žinianešys jis vikrus, padėjėjas dievų. Gražiakasė
Nimfa Majà jį pagimdė, su Dzeusu patyrusi meilę.
Ji, drovi, vengdama kitų dievų palaimingų,
Apsigyveno ūksmingoj oloj. Joje Kronijonas
Ir gražiakasė nimfa nakties juodosios tamsybėj,
Kai baltarankę Herą apėmė miegas saldusis,
Nuo nemirtingų dievų ir žmonių slapčia suartėjo.
O kai didžiojo Dzeuso troškimas tada išsipildė,
Kai danguje pradėjo šviesti dešimtas mėnulis,
Viskas tada paaiškėjo, įvyko nuostabūs dalykai.
Sūnų pagimdė Maja labai apsukrų ir gudrų,
Karvių vagį, plėšiką, sapnų palydovą, prie vartų
Budintį sargą nakties. Tarp kitų dievų nemirtingų
Greitai jisai pagarsėjo savo darbais išradingais.
Gimė jisai beauštant, lyra vidurdienį grojo,
O vakare nuvarė karves taiklaus Apolono.
Hermį pagimdė Maja ketvirtą mėnesio dieną.
Vos tik jisai ištrūko iš dieviškų motinos įsčių,
Savo šventam lopšy visai neilgai užsibuvo.
Tuoj, išsiropštęs iš lopšio, pradėjo ieškot Apolono
Karvių, perkopęs slenkstį olos aukštaskliautės. Surado
Greitai jis vėžlį, kuris jam atnešė didelę sėkmę –
Hermis pirmasis iš jo padarė skambiąją lyrą.

Vėžlį jisai sutiko lauke, tik peržengęs slenkstį.
Tyliai, ramiai vėžlys ropinėjo prieš olą, minkštutę
Žolę rupšnodamas. Dzeuso sūnus, dievų padėjėjas,
Jį pastebėjęs, pradėjo juoktis ir ištarė žodį:
„Tai labai palankus man ženklas – to nepaneigsiu!
Sveikas, gražuoli vėžly, palydove puotos ir ratelių!
Miela matyti tave. O iš kur šis puikus papuošimas –
Margas kiautas, kuriuo tu, kalnų vėžly, apsisiautęs?
Aš pasiėmęs tave dabar namo parsinešiu.
Man reikalingas tu būsi, aš pirmas tave panaudosiu.
Būti geriau namuose, nes būti lauke pavojinga.
Gyvas tu būsi gera apsauga nuo burtų kenksmingų,
O kai numirsi, tada labai gražiai uždainuosi."
Šitaip Hermis pasakė ir, rankom abiem tuoj pačiupęs
Vėžlį lyg kokį žaisliuką, atgal į namus parkeliavo.
Ten, pastvėręs pilkos geležies kirstuką, prakirto
Kiautą ir vėžliui kalnų tuojau gyvybę išleido.
Taip, kaip greita mintis krūtinę perskrodžia vyro,
To, kurį nuolatos visokie rūpesčiai graužia,
Taip, kaip laksto akių spinduliuojantis žvilgsnis, taip greitai
Hermio šaunaus žodžius sumanytas darbas lydėjo.
Tuoj jisai išmatavęs pripjaustė nendrės stiebelių,
Prie tvirtaodžio vėžlio kiauto juos kruopščiai pritaisė,
Jaučio oda aptempti sumanė tą kiautą, įstatė
Dar du ragus, o tarp jų sugalvojo pririšti skersinį,
Įtempė skambančias darniai stygas septynias, padaręs
Jas iš avies žarnų. Sukūręs sau mielą daikčiuką,
Pats plektru išmėgino stygas. Jos rankose Hermio
Garsiai suskambo, ir Hermis staiga pabandė giedoti
Nepasiruošęs, kaip bando jaunuoliai laidyt per puotą

Sąmojus vienas kitam. Apgiedojo jis Dzeusą Kronidą,
Savąjį tėvą, Majadę – motiną gražiasandalę,
Ir kaip tarp jų kažkada užsimezgė meilė, minėjo
Toj giesmėj jis savo garbingą giminę, gyrė
Nimfos tarnus, namus jos puikius ir juose sustatytus
Nimfos visus turtus – katilų, trikojų gausybę.
  Jis apie viēna giedojo, širdy apie kita galvojo.
Baigęs giedoti paguldė į savo šventąjį lopšį
Dailiąją lyrą, paskui, mėsos užsigeidęs, išbėgo
Iš gardžiakvapės pastogės, ant kalno viršūnės pakilo.
Buvo širdies gilumoj sugalvojęs didžiulę gudrybę.
Šitaip vagys ką nors sumąsto juodąją naktį.
  Link Okeano žemyn tada jau Helijas leidos
Su vežimu ir žirgais, kai į tankius Pijerijos kalnus
Hermis bėgte atskubėjo. Tenai dievų palaimingų
Dieviškos karvės buvo sugintos naktigonėn. Ganės
Jos po gražias, nešienautas pievas. Dievas akylas
Majos sūnus Argžudys iš šitos bandos nusivarė
Penkiasdešimt garsiai mūkiančių karvių ir ginė
Šunkeliais jas per kraštą smėlėtą, klastingai apgręžęs
Bandą atgal, ir karvės atbulos kėblino, prieky
Užpakalinės jų kojos žengė, o priekinės kojos
Užpakaly. Ir jis pats iš paskos joms atbulas traukė.
Jūros smėlėtam krante sandalus nusispyręs nuo kojų,
Hermis sumanė tada negirdėtą, nuostabų dalyką.
Glėbį eglūno šakų ir liaunučių mirtos šakelių
Jis pramaišiui surišo, tvirtai jas suveržęs, padarė
Sau sandalus iš jų, pasirišo po kojom. Sandalai
Buvo su lapais, lengvi, nes garsus Argžudys prisilaužė
Ant Pijerijos kalno šakų, kai į tolimą kelią

Ruošėsi traukt ir ilgai atbulom apsigręžęs žygiuoti.
Vienas senolis tada, vynuogyne triūsęs, pamatė,
Kaip per Onchestės pievas į lygumą Hermis žingsniuoja.
Majos šlovingas sūnus į tą senį kreipėsi pirmas:
„Tu, seneliuk, pečius lenki ir stengies apkaupti
Augalus. Vyno tikrai turėsi, kai viskas sunoks čia.

....

Ką dabar pamatei, žinok – nematei, ką girdėjai –
To negirdėjai. Tylėk, kad sau pačiam nepakenktum."
Tiek pasakęs jis tvirtas karves tolyn nusivarė.
Daug ūksmingų kalnų, daug nuo aido skambančių slėnių,
Daug lygumų gėlėtų įveikė Hermis šlovingas.
Baigės juoda ir ilga nuostabioji naktis – padėjėja
Hermio, jau brėško aušra, prie darbo kviečianti žmones.
Buvo pasiekus dangaus aukščiausiąjį tašką skaisčioji
Deivė Selėnė, duktė Palanto Megamedeido,
Kai prie Alfėjo upės Dzeuso sūnus atsivarė
Iš Apolono bandos plačiakakčių karvių daugybę.
Jungo nemačiusios karvės suėjo į aptvarus aukštus
Ir link vandens lovių, sustatytų prieš pievas, patraukė.
Kai lig soties žolės prisiėdė mūkiančios karvės,
Hermis pradėjo varyti į olą visą šią bandą.
Sliūkino karvės pešiodamos dobilus, drėgną viksvuolę.
Pats jis, pririnkęs pliauskų, pabandė ugnį įžiebti.
Vešlią lauro šakelę nulupo peiliu ir patrynęs...

....

Rankoje laikė tvirtai ir kibirkštį kaitrią įskėlė.
Hermis pirmasis išmoko laužo liepsną įžiebti,
Kai, sausų rąstgalių prisirinkęs, sukrovė į krūvą
Juos gilioje duobėje ir padegė. Ėmė plazdenti

Liepsnos, pasklido toli šiluma nuo degančio laužo.
Kol šlovingo Hefaisto jėga tą laužą kūreno,
Hermis išvilko laukan iš olos prie liepsnojančio laužo
Riestarages dvi karves, kadangi buvo stipruolis.
Parbloškė žemėn abi aukštielninkas baubiančias karves
Ir pasilenkęs jų stuburo smegenis perdūrė. Sekė
Vieną jo darbą tuoj kitas: jis riebiąją mėsą nupjaustė
Ir, ant medinių iešmų pasmeigęs, kepė minkštimą,
Nugarą – garbiąją dalį skerdienos, juodojo kraujo
Pilnus žarnokus. Kita mėsa ant žemės gulėjo.
Karvių odas jisai ant tvirtos uolos pakabino.
Jos nuo tada lig dabar, jau daugelį metų ten kabo.
Ėmė paskui linksmaširdis Hermis riebiąją mėsą
Pjaustyti, ją ant plokščio akmens pasidėjęs. Supjaustė
Mėsą į gabalus. Jų išėjo dvylika. Šitiek
Ir reikėjo. Kiekvienas gabalas buvo vertingas.
Hermis šaunusis ir pats paskui šios mėsos užsimanė.
Buvo jisai nemirtingas, bet kvapas gardus jį viliojo,
Tik tvirtoji širdis neleido, nors baisiai jis geidė,
Nė kąsnelio mėsos įsidėti į šventąją burną.
Vieną dalį mėsos ir taukus sunešė Hermis
Į aukštaskliautę olą, o kitą lauke pakabino
Tartum įrodymą šios vagystės naujos. Prisirinkęs
Malkų ir laužą sukūręs, jisai sudegino karvių
Galvas ir jų kanopas. Padaręs tai, kas reikėjo,
Sviedė apavą savo į giliaverpetį Alfėją,
Ištisą naktį žarstė, lauže žarijas užgesinęs,
Pelenus juodus, kol švietė danguj ryškusis mėnulis.
    Ankstų rytmetį Hermis vėlei sugrįžo į šventą
Kalną Kilėnės, nieko ilgam kely nesutikęs –

Nei mirtingų žmonių, nei jokių dievų nemirtingų.
Netgi šunes nelojo, kai Dzeuso šaunus padėjėjas
Hermis slapta, susilenkęs pro užraktą durų prasmuko,
Lyg rudeninis vėjas ar rūkas vidun prasibrovė.
Iš olos jisai į turtingą šventyklą pateko,
Žengė greitai ir tyliai, jo žingsnių nebuvo girdėti.
O paskui vėl į lopšį sugrįžo Hermis šaunusis
Ir, ant pečių užsimetęs vystyklus, tartum vaikelis
Ten gulėjo ir žaidė su marška, ant kelių užklota,
Rankoj kairėj laikydamas lyrą, tačiau negalėjo
Nieko paslėpti nuo motinos – dievas nuo deivės. Ši tarė:
„Na, pasakyki, klastūne, iš kur sugrįžai tu šią naktį,
Gėdą bet kokią praradęs? Dabar jau galvoju, kad greitai
Būsi supančiotas tu pančiais tvirtais ir uždės juos
Rankos Letò sūnaus. Taip supančiotas eisi į lauką,
Kad neapvogtumei jo, kai tave jis nešis per klonius.
Kad tu prasmegtum! Tave, didžiulį rūpestį, tėvas
Davė mirtingiems žmonėms ir visiems dievams nemirtingiems!"
Žodžiais klastingais tada jai Hermis šitaip atkirto:
„Motin, kodėl mane baugini lyg mažą vaikelį,
Tą, kuris širdyje nedaug dar blogio pažįsta
Ir todėl išsigąsta priekaištų motinos savo?
Aš ketinu nuo šiol geriausia veikla užsiimti.
Rūpinsiuos nuolat mumis abiem, nes vieninteliai mudu
Tarp nemirtingų dievų be aukų ir maldų pasiliekam
Čia būdami. Nors liepi, bet šito daugiau nepakęsim.
Daug geriau per dienas su dievais nemirtingais bendrauti
Ir daugybę turtų, derlingų arimų turėti
Nei šiuose namuose – oloj tamsiojoj kiurksoti.
Pareigas savo šventas aš garbingai atliksiu, kaip Foibas.

Jeigu manasis tėvas neskirs pareigų man, mėginsiu
Aš tada – juk galiu – pradėti vagims vadovauti.
Jeigu suras mane Letò sūnus, aš galvoju,
Kad tada prieš jį kai ką rimtesnio suregsiu:
Eisiu Pitonėn tada, įsilaušiu į didžią šventyklą
Ir iš jos prisigrobsiu gražių trikojų bei aukso,
Ir katilų, taip pat geležies blizgios ir drabužių
Ten prisikrausiu. Pati pamatysi, jeigu norėsi."
Jie abu tada ilgai kalbėjosi šitaip –
Vaikas šaunus aigidvaldžio Dzeuso ir nimfa Majadė.
Kai rytinė Aušra, mirtingiesiems nešanti šviesą,
Iš Okeano gilaus pasikėlė, atvyko Onchestėn
Pats Apolonas, pasuko į Žemės Laikytojui skirtą
Šventą giraitę. Tenai pakelėj Apolonas pamatė
Senį, kuris lėtai vynuogyno aptvarą taisė.
Pirmas prakalbo deivės Letò šlovingasis vaikas:
„Ak, seneli, dygių augalų rinkėjau Onchestės
Pievoj! Ieškodamas karvių, vykstu iš Pijerijos. Visos
Karvės tos riestaragės iš mano bandos nuvarytos.
Vienas tik juodas jautis ganėsi ten atsiskyręs,
O keturi piktaakiai šunes bandą sekiojo,
Saugojo ją tarytum žmonės vieningai. Paliko
Vien tiktai šunes ir jautis. Atrodo keista be galo.
Vos nusileido saulė, tuojau iš pievos vešliosios
Karvės, palikusios savo puikią ganyklą, pradingo.
Man, seneli, dabar pasakyk, ar tau teko matyti
Žmogų, kuris šiuo keliu praėjo, gindamas karves?"
Žodžiais tokiais Apolonui šitas senelis atsakė:
„Baisiai, bičiuli, sunku išpasakot viską, ką matė
Akys. Šituo keliu daugybė keliautojų eina.

Eina vieni, trokšdami padaryti bloga, dėl gero
Žmonės keliauja kiti. Labai sunku juos atskirti.
Ištisą dieną aš pats, kol saulė šviesi nusileido,
Dirbau savo sklype – prie kalnelio kasiau vynuogyną.
Rodos, berniuką mačiau, bet tiksliai nežinau aš, mielasis,
Kas tai per vaikas praėjo su karvėm visom gražiaragėm.
Mažas jisai, su lazda, aplinkui lakstydamas varės
Atbulas karves, kurios nuolatos gręžiojos į vaiką."
　Šitaip senelis pasakė tada. Dar greičiau pasileido
Dievas keliu. Ilgasparnį paukštį pamatęs, suprato,
Kad pagrobėjas karvių – vos gimęs sūnus Kronijono.
Tuoj link šventojo Pilo patraukė tuomet Apolonas,
Dzeuso sūnus, šleivakojų karvių ieškodamas uoliai,
Debesimis purpuriniais plačius pečius apsigaubęs.
Greit toliašaudis išvydo pėdsakus karvių ir tarė:
　„Ak, didžiulis stebuklas, kurį dabar aš išvydau!
Pėdsakai šitie yra stačiaragių mano galvijų,
Bet jie veda atgal į plėnūnių priaugusią pievą!
Šitos pėdos visai nepanašios į moters ar vyro
Pėdas. Galvoju, kad jos ne pilkųjų vilkų ir ne liūtų,
Ir ne meškų, ir tikrai ne apžėlęs karčiais kentauras
Kojom greitom pripėdavo didžiulių pėdsakų. Keistos
Pėdos veda į ten, tačiau iš tenai dar keistesnės."
　Šitaip pasakęs keliavo toliau Apolonas valdovas,
Dzeuso sūnus, ir pakilo į kalną Kilėnės miškingą
Prie ūksmingos olos, kurioje nemirtingoji nimfa
Buvo pagimdžiusi vaiką – sūnų Dzeuso Kronido.
Kvapas, labai malonus, ant šito šventojo kalno
Tvyrojo, pievoje ganės daugybė avių ilgakojų.
Perlipęs per akmeninį slenkstį olos toliašaudis

Dievas garbus Apolonas į tamsų vidų pateko.
Dzeuso ir Majos sūnus, pastebėjęs oloj Apoloną,
Taiklųjį šaulį, baisiai dėl karvių įniršusį, greitai
Vystyklus savo kvapnius ant savęs užsitraukė. Kaip dengia
Dar rausvas žarijas pelenai jau sudegusių malkų,
Šitaip užsidengė Hermis, oloj toliašaudį pamatęs.
Galvą, kojas, rankas susirietęs pritraukė, atrodė
Jis lyg išmaudytas vaikas, nugrimzdęs į saldųjį miegą,
Nors nemiegojo – gulėjo, po pažasčia spausdamas lyrą.
Greit atpažino Letò ir Dzeuso sūnus Apolonas
Gražiąją nimfą kalnų ir jos gražutį sūnelį,
Kūdikį mažą, pilną visokių klastų ir gudrybių.
Foibas, visas kerteles didžiulės olos apžiūrėjęs,
Stvėrė blizgantį raktą ir juo skrynias atrakino.
Buvo tos skrynios trys – nektaro, ambrozijos pilnos,
Daug sidabro ir aukso jose prikrauto gulėjo,
Daug purpurinių ir daug sidabrinių nimfos drabužių.
Būna tokių daiktų namuose dievų palaimingų.
Kai visas kerteles didžiulės olos apžiūrėjo
Vaikas deivės Letò, šauniajam Hermiui pasakė:
„Tu, vaikuti, guli lopšyje, bet greičiau pasakyki,
Kur mano karvės, kitaip teks mudviem labai susipykti.
Aš, pagriebęs tave, įmesiu į niūrų Tartãrą,
Kur begalinė baisi tamsuma. Sugrąžinti į šviesą
Niekas tavęs negalės – nei tėvas, nei motina tavo.
Būsi po žemėm giliai ir mažiems žmonėms vadovausi."
Hermis taip Apolonui tada atsakė klastingai:
„O Letojide, tu kokį žodį man ištarei šiurkštų,
Čion atvykęs ieškot lauke besiganančių karvių!
Jų nemačiau, nežinau, apie jas negirdėjau nė žodžio,

Nieko pranešt negaliu, net jei būtų man sumokėta.
Aš nesu panašus į galingą karvių vagišių.
Šitas darbas ne mano. Dabar man rūpi kas kita:
Man reikalingas tik miegas ir mano motinos pienas,
Dar vystyklų ant pečių ir šiltų maudynių man reikia.
Kad tik kas nors neišgirstų, dėl ko prasidėjo šis ginčas!
Būtų tikras stebuklas visiems dievams nemirtingiems,
Jeigu tik gimęs vaikelis galėtų perkopti slenkstį
Su lauke besiganančiom karvėm. Šneki neprotingai.
Vakar gimiau, gležnutės mano kojytės, o žemė
Baisiai kieta. Jei nori, tau didžią priesaiką duosiu,
Tėvo galva prisieksiu – tikrai esu aš nekaltas.
Aš nemačiau vagies, nuvariusio tavąją bandą,
Ir nežinau, kas per karvės, gandus apie jas tik girdėjau."
   Tai pasakęs jisai, primerkęs antakius, ėmė
Šaudyti greit į šalis akimis, aplinkui dairytis,
Garsiai švilpauti – rodė, kad Foibo kalba jam nerūpi.
O Apolonas taiklus, smagiai nusijuokęs, jam tarė:
„Mielas gudrus apgavike! Iš tavo žodžių aš sprendžiu,
Kad naktimis dažnai į turtingus namus įsibrausi
Ir paliksi ne vieną apvogtą žmogų be nieko,
Tyliai iš jo namų išsinešęs viską. Suteiksi
Daug kančių piemenims, laukuose gyvenantiems, bandą
Ganantiems slėniuos kalnų, kai mėsos labai užsigeidęs,
Karvių pulkus ir būrius smulkiųjų avelių užpulsi.
Jeigu nenori dabar užmigti miegu amžinuoju,
Kelkis iš lopšio tuojau, nakties juodosios drauguži!
Tokios štai pareigos skirtos tau bus tarp dievų nemirtingų:
Tu vagių vadovu visada nuo šiolei vadinsies!"
   Taip Apolonas pasakęs pakėlė Hermį ant rankų.

Viską apmąstęs tada Argžudys galingas, pakeltas
Ant Apolono rankų, tuojau tartum pranašą kokį
Garsą gėdingą, įžūlų, tarnaujantį pilvui, išleido
Ir paskui nusičiaudėjo smarkiai. Iškart Apolonas,
Tai išgirdęs, pastatė ant žemės šlovingąjį Hermį
Ir, pritūpęs prieš vaiką, nors baisiai skubėjo į kelią,
Ėmė šaipytis iš jo ir šitokį žodį pasakė:
„Tu nebijok, kūdikėli, Majadės ir Dzeuso sūneli,
Aš tvirtakakčių karvių bandą tikrai susirasiu,
Kai pagal tavo šiuos ženklus ieškosiu. Tu rodysi kelią."
Taip jis pasakė tada. Kilėnietis Hermis pašoko,
Žengė skubiai. Ausytes abi užsikimšęs rankelėm
Ir pečius vystyklais apsigobęs, šitaip paklausė:
„Kur mane tu tempi, toliašaudi, dieve pikčiausias?
Kam man ramybę drumsti, dėl bandos baisiausiai įširdęs?
Ak! Teprasmenga visa tų karvių veislė! Iš tikro
Nevogiau jų aš pats, nė kito vagies neregėjau.
Ir nežinau, kas per karvės, gandus apie jas tik girdėjau.
Leiski šį ginčą geriau Kronijonui Dzeusui išspręsti!"
Šitaip jie vienas kitą tada ilgai klausinėjo –
Hermis, avių piemuo, ir Letò garbingasis vaikas,
Bet jų nuomonės skyrės: mat vienas, sakydamas tiesą,
Buvo teisingai apkaltinęs šaunųjį Hermį dėl karvių,
Kitas iš jų, Kilėnietis, suktybe ir žodžiais klastingais
Sidabralankį norėjo apgaut. Tačiau gudramintis
Hermis suvokė greit: išmintingas yra Apolonas.
Tad smėlėtu keliu su juo patraukė kelionėn.
Priekyje Hermis žygiavo, o jam iš paskos – Apolonas.
Į gardžiakvapio Olimpo viršūnę abu pasikėlė
Puikūs Dzeuso vaikai pas savąjį tėvą Kronidą.

Laukė ir vieno, ir kito tenai teisingumo svarstyklės.
Ruošės snieguotas Olimpas puotai dievų. Auksasostei
Aušrai išbrėškus, rinkos dievai amžini, nemirtingi.
Hermis, su juo kartu Apolonas sidabralankis
Priešais sėdintį Dzeusą sustojo. Perkūnvaldis Dzeusas
Ėmė savo šlovingo sūnaus klausinėti ir tarė:
„Foibe, iš kurgi varais tu tokį malonų laimikį –
Mažą vaikelį, labai į žinnešį mūsų panašų?
Judviejų reikalą teks dievams susirinkusiems spręsti."
Jam taiklusis šaulys Apolonas tada taip atsakė:
„Tėve, dabar ne tuščius žodžius tu išgirsi. Šaipeisi,
Kad tik aš vienas esu gobšuolis, mėgstantis grobti.
Bet šį vaikelį radau, tikrų tikriausią plėšiką,
Aš Kilėnės kalnuos, nukeliavęs didelį kelią.
Tokio begėdžio pats niekada tarp dievų neregėjau
Ir tarp žmonių, kiek jų apgavikų ant žemės gyvena.
Karves iš pievos pavogęs, jis jas vakare nusivarė
Šniokščiančios jūros krantu ir atginė tiesiai į Pilą.
Pėdsakai šitų karvių– tai dukart stebuklas, jie kelia
Nuostabą didžią, tikrai šaunios dievybės tai darbas.
Juodosios kelio dulkės, kur liko pėdsakai karvių,
Rodė: jos ėjo atgal į plėnūnių priaugusią pievą.
Hermis klastingasis, pats nevengdamas kelio, ne kojom
Ir ne rankomis žengė per smėlį, tačiau sugalvojo
Būdą kažkokį, jis ėjo, palikdamas pėdas didžiausias,
Tokias, kad rodės – kažkas ąžuoliukais plonais pripėdavo.
Kol jis varėsi bandą per kraštą smėlėtą, tol aiškiai
Matėsi pėdsakai karvių, kely dulkėtam palikę.
Kai jis per smėlį toli nužygiavo, pėdų nebeliko
Nei jo paties, nei karvių, kadangi tada jis pasuko

Į akmenuotą žemę. Bet vienas žmogus pastebėjo,
Kaip plačiakakčių karvių bandą jis ginė į Pilą.
Kai atokioj vietovėj jis paslėpė karves, klastingai
Kelią vienur ir kitur pripėdavęs, į lopšį sugrįžo
Ir gulėjo jame panašus į juodąją naktį
Savo tamsiojoj oloj, miglose paskendusioj. Niekas,
Net aštriaregis erelis nebūtų ten jo pastebėjęs.
Trynėsi jis akeles rankytėmis, regzdamas klastą,
Ir be užuolankų man žodžius štai tokius išdrožė:
„Jų nemačiau, nežinau, apie jas negirdėjau nė žodžio.
Nieko pranešt negaliu, net jei būtų man sumokėta."
Šitaip pasakęs tada Apolonas Foibas prisėdo.
Hermis, savo ruožtu, kitaip tarp dievų nemirtingų
Ėmęs kalbėti, valdovui dievų Kronijonui pasakė:
„Tėve Dzeuse, aš tau pasakysiu visą teisybę,
Nes visada kalbu tik tiesą, nemoku meluoti.
Šiandien išaušus Foibas užsuko pas mus, šleivakojų
Karvių ieškodamas, bet neatsivedė dievo nė vieno,
Mačiusio karvių vagystę ir galinčio liudyti. Liepė
Man jis griežtai pasakyti visą teisybę, grasino
Daugelį kartų – mane įmesiąs į platų Tartãrą.
Jis – pačiame jėgų žydėjime tvirtas vyriškis,
Aš gi tik vakar gimiau, – tai žino ir jis – neatrodau
Bent kiek nors panašus į galingą karvių vagišių.
Tu patikėk, nes giries, kad esi mano mylimas tėvas:
Karvių namo nevariau, kad būčiau turtingas, net slenksčio
Peržengt nespėjau. Sakau tau tikrų tikriausią teisybę.
Heliją aš gerbiu ir kitus dievus nemirtingus,
Myliu tave ir garbinu Foibą. Žinai, aš nekaltas.
Tau galėsiu dabar net didžią priesaiką duoti.

Priemene šia gražia dievų nemirtingų prisieksiu:
Aš atkeršysiu Foibui, nors jis ir galingas, kad bandė
Šitaip apvagint mane! O tu jaunesniesiems padėki!“
Taip Argžudys Kilėnietis jam tarė ir akį pamerkė,
Bet vystyklų nuo rankų žemyn nenusimetė. Dzeusas
Ėmė kvatoti, išvydęs, kad moka sūnus jo klastingas
Taip sumaniai ir gudriai išsigint, jog nevogė karvių.
Liepė abiem jiems tada susitaikyt ir, ginčą pabaigus,
Karvių ieškoti, Hermiui, nešėjui žinių, be apgaulės
Kelią parodyt ir vest Apoloną tiesiai į vietą,
Kur tvirtakakčių karvių bandą jis buvo paslėpęs.
Palenkė galvą Kronidas, ir Hermis šaunusis sutiko,
Noriai paklausė tada aigidvaldžio Dzeuso sprendimo.
Puikūs Dzeuso vaikai abu link smėlėtojo Pilo
Prie Alfėjo versmės išskubėję, greitai atvyko
Į laukus, kuriuose ola aukštaskliautė bolavo.
Ten per naktį buvo saugomas Hermio laimikis.
Prie akmeninės olos priėjęs Hermis sustojo
Ir tvirtakakčių karvių bandą išleido į šviesą.
Kiek tolėliau nuo olos Letojidas ant skardžio pamatė
Kabančias karvių odas ir Hermiui šlovingam pasakė:
„Kaip tu, klastūne, sakyk, galėjai dvi karves paskersti,
Jei naujagimis mažas esi? Įdomu, koks galiūnas
Būsi tu ateity? Tikrai jau daugiau nebereikia
Augti tau, Kilėnieti Hermi, Majadės sūneli!“
Taip pasakė jisai ir rankomis pinti pradėjo
Tvirtus pančius iš skaĩstminio krūmo šakų, bet po kojom
Šakos šaknijosi žemėj, tarpusavy vijos, jų lapai
Uždengė greitai visas lauke besiganančias karves,
Kaip veidmainiškas Hermis ir buvo sumanęs. Nustebo

Foibas, šitai pamatęs. Stiprus Argžudys apžiūrėjo
Visą vietovę šnairom, akimis žaižaruodamas, troško
Karves paslėpti jisai. O sūnų Letò toliašaudį,

....

Nors ir galingą, Hermis greitai labai nuramino
Taip, kaip norėjo. Lyrą kairiąja ranka pasiėmęs
Palietė Hermis stygas plektru. Gražiai suskambėjo
Rankose jo lyra. Apolonas Foibas nudžiugo,
Ėmė patenkintas juoktis, kai širdį užliejo nuostabūs,
Kerintys lyros garsai. Malonus jaudulys tuoj užvaldė
Foibo sielą jam klausant lyros skambėjimo. Hermis,
Vaikas Majadės, tada išsidrąsino ir, Apolonui
Iš kairės atsistojęs, lyra tebegrodamas, ėmė
Skambiąją giesmę giedot. Pasigirdo jo dieviškas balsas.
Jis apgiedojo dievus nemirtingus ir juodąją Gają,
Kas iš jų gimė pirmiau ir kokiōs jie dalios susilaukė.
Pirmą iš deivių giesme pašlovino jis Mnemosinę,
Motiną Mūzų, kuri ir įkvėpė vaiką Majadės,
O paskui iš eilės ir kitus dievus nemirtingus,
Kokia tvarka jie gimė, Dzeuso sūnus apdainavo.
Jis apie viską gražiai giedojo, lyrą paėmęs.
Foibo širdį tada neapsakomas jausmas suspaudė.
Ėmęs kalbėti jisai žodžius sparnuotus pasakė:
„Karvių skerdike gudrus, puotos bičiule užsiėmęs!
Ką parodei, už tai tikrai dovanoti tau verta
Penkiasdešimt karvių. Tikiuos, kad gražiai susitarsim.
Štai ką dabar pasakyk, Majadės sūnau apsukrusis:
Ar nuo gimimo turi tu šitą nepaprastą daiktą,
Ar kas nors iš žmonių ar dievų nemirtingų tau davė
Tokią dovaną puikią ir skambiai giedoti išmokė?

Garso klausaus nuostabaus, iki šiol niekada negirdėto.
Niekas lig šiolei, manau, nemokėjo šitaip giedoti –
Nei žmogus, nei dievai, gyvenantys rūmuos Olimpo,
Vien tiktai tu, vagišiau, Majadės ir Dzeuso sūneli.
Kas tai per menas, kuris jausmus neapsakomus kelia?
Kaip mums to meno išmokt? Malonumą trigubą teikia
Jis iš karto – ir džiaugsmą, ir meilę, ir miegą malonų.
Aš juk ir pats esu palydovas olimpinių Mūzų.
Rūpi joms šokių rateliai, giesmių garsai nuostabieji,
Darniai skambančios dainos, žavingas aulo grojimas.
Bet manõsios širdies niekada taip nedomino niekas,
Kaip per jaunuolių puotas sumaniai mokėti pagroti.
Dzeuso sūnau, aš žaviuos, kaip tu moki prakalbinti lyrą!
Nors ir mažiukas esi, įspūdingi tavo gabumai.
Sėskis, mielasai, šalia, vyresniųjų kalbos paklausyki.
Šlovę turėsi dabar tarp visų dievų nemirtingų
Ir tu pats, ir motina tavo. Sakau aš teisybę.
Iš sedulos išdrožta ietimi šia aš prisiekiu:
Stengsiuos, kad būtumei tu tarp dievų garsus ir garbingas,
Duosiu puikių dovanų, niekados tavęs neapgausiu."
Jam atsakydamas Hermis žodžius klastingus pasakė:
„Vis klausinėji manęs, toliašaudi protingas, tačiau aš
Tau visai netrukdysiu manojo meno išmokti.
Tuo įsitikinsi šiandien. Norėčiau būt paslaugus tau
Tiek patarimais, tiek žodžiais. Žinai tu pats viską puikiausiai.
Sėdi, o Dzeuso sūnau, tarp dievų pačioj garbingiausioj
Vietoj, stiprus ir šlovingas. Tave išmintingasis Dzeusas
Myli labai, nuostabių dovanų tau davė daugybę.
Sako, kad tu pranašaut iš tėvo Dzeuso išmokai.
O toliašaudi! Tikrai pranašystės visos iš Dzeuso.

Aš gerai supratau, kad tau gabumų netrūksta.
Tu gali ir pats pasirinkt, ko trokšti išmokti.
Bet kadangi lyra širdyje užsigeidei groti,
Groki, giedoki ir švęsk, iš manęs šią dovaną gavęs.
Mielas drauguži, mane pašlovinki, giesmę užtrauki,
Į rankas saldžiabalsę bičiulę lyrą paėmęs,
Tą, kuri gražiai ir tinkamai moka prabilti.
Ją nusinešt visada galėsi į didelę puotą
Ir į mielą ratelį, ir ten, kur puikios eitynės,
Nes ji dieną ir naktį pakelia nuotaiką. Jeigu
Lyrą paliečia žmogus, sumaniai ja mokantis groti,
Jos skambesys visokiausio džiaugsmo širdžiai suteikia,
Nes, kai įgudę groja, lyra lengvai ir žaismingai
Be didelių pastangų skambėti pradeda. Jeigu
Lyrą nekantriai mėgina nemokša prakalbinti, stvėręs
Pirmąsyk ją, tai veltui brazdina – rėžiantis ausį
Garsas girdėti. Tu pats pasirink, ko trokšti išmokti,
Dzeuso šaunusis sūnau. Aš tau atiduosiu šią lyrą.
Mes išleisime karves į lauką ganytis ant kalno
Ir į slėnį, kuris, toliašaudi, arklius maitina.
Didelį prieauglį duos prileistos prie jaučių karvutės.
Jos atsives telyčių taip pat ir veršių. Tad širsti,
Nors ir godus tu esi, tau šitaip baisiai nereikia."
Tai pasakęs jis savo lyrą ištiesė Foibui.
Tas atidavė Hermiui puikų botagą ir bandą.
Priėmė dovanas Foibo nudžiugęs vaikas Majadės.
Lyrą kairiąja ranka pasiėmęs taiklus Apolonas,
Deivės Letò sūnus, plektru stygas išmėgino
Ir pabandė užgrot. Nuostabiai pradėjo skambėti
Rankoje jo lyra, ir dievas gražiai užgiedojo.

Nuginė karves paskui į šventąją pievą šie šaunūs
Dzeuso vaikai, o patys į kalną snieguoto Olimpo
Grįžti skubėjo atgal, klausydamies lyros, žavėjos
Jos nuostabiaisiais garsais. Išmintingas Dzeusas nudžiugo,
Šitaip sutaikęs abu ir jųjų draugystę užmezgęs.
Hermis tada Apoloną pamilo ir myli per amžius.
<Ir Letojidas taip pat prielankumą brolio pajuto,>
Kai toliašaudžiui Hermis perleido geidžiamą lyrą.
Po pažastim ją nešiojo Foibas ir skambino. Hermis
Pats sau tada sugalvojo kitokią priemonę groti –
Jis išrado siringę, iš tolo skambančią garsiai.
Tarė tuomet Letojidas Hermiui šitokį žodį:
„Žinianešy klastingas, Majadės sūnau, aš bijausi,
Kad iš manęs nenukniauktumei lyros ir lenktojo lanko,
Nes iš Dzeuso esi garbingas pareigas gavęs –
Rengti daiktų mainus tarp žmonių maitintojoj žemėj.
Bet jei priesaiką didžią dievų man išdrįstumei duoti,
Galvą palenkti arba Stigė galinga prisiekti,
Tai padarytumei viską, kas mano širdžiai patinka."
Galvą palenkdamas Majos sūnus tada pažadėjo,
Kad niekada daugiau nebevogs daiktų toliašaudžio
Ir prie tvirtų jo namų daugiau niekada nesiartins.
Ir Letojidas žadėjo draugystę ir sąjungą Hermiui,
Kad mielesnio už jį nebus tarp dievų nemirtingų
Ir tarp žmonių, kurie iš Dzeuso kilę: „Aš duosiu
Mūsų, visų dievų nemirtingų, tikrą ir garbų
Ženklą, kurį aš pats ypatingai vertinu: lazdą
Puikią, auksinę, pilną gerovės ir turtų įteiksiu,
Su trimis šakomis. Ji saugos tave nuo nelaimių
Ir išsipildyt padės darbams geriesiems ir žodžiams,

Kiek jų esu aš pats iš Dzeuso kalbų sužinojęs.
Bet pranašavimo meno, kurio tu prašai, o kilnusis
Dzeuso sūnau, nevalia nei tau, nei kitam nemirtingam
Dievui išmokti. Jį žino tik Dzeusas patsai. Pažadėjęs
Palenkiau savo galvą ir priesaika tvirta prisiekiau,
Kad niekada, be manęs, iš dievų amžinųjų nė vienas
Dzeuso sprendimų gudrių negalės sužinot. Auksalazdi
Broli, dievo minčių tu man neliepki paviešint,
Kiek jų savo galvoj garsiagriausmis Dzeusas sumąsto.
Aš pakenksiu vieniems, o kitiems mirtingiems padėsiu,
Kai su žmonių nelaimingų gimine teks man bendrauti.
Naudą iš mano kalbos turės tiktai tas, kuris kreipsis
Dėl pranašingų paukščių riksmo ar skrydžio. Tam žmogui
Bus naudinga mana ištarmė, nes aš jo neapgausiu.
Kas, patikėjęs paukščiais, kurie neskirti pranašauti,
Sieks pranašystę išgirst prieš mano valią, panoręs
Daug daugiau sužinot nei žino dievai amžinieji,
Tas bergždžiai atkeliaus, nors dovanas jo ir priimsiu.
Tau pasakysiu kai ką, šaunusis vaike Majadės
Ir aigidvaldžio Dzeuso, puikus dievų padėjėjau:
Seserys trys yra. Tai tokios šventos mergelės.
Jos didžiuojas greitais sparnais, pribarstytos jų galvos
Miltų miežinių, baltų. Lomoje prie Parnaso kalnyno
Seserys šitos gyvena, tenai pranašysčių mokina.
Tom pranašystėm aš pats užsiėmiau, būdamas vaikas,
Kai dar karves ganiau, bet nevertino jų mano tėvas.
Tai vienur, tai kitur jos tenai pakilusios skraido,
Lanko medaus korius ir visus juos pripildo. Kai būna
Jos geltono medaus prisivalgiusios, ima šėlioti,
Trokšta visa širdimi pasakyti tikrą teisybę.

Jei šio maisto dievų malonaus joms nesiseka gauti,
Jos tada, tarp savęs susizvimbdamos, ima meluoti.
Jas atiduodu aš tau. Apie viską tikrai jų teiraukis,
Džiuginki savąją širdį. Jei mokysi žmogų mirtingą,
Tavojo balso dažnai jis klausys, jei jam seksis. Turėki
Šitai, Majos sūnau, ir lauke besiganančias karves
Riestarages, pasirūpink arkliais ir mulais kantriaisiais,
....
Ir piktaakiais liūtais, taip pat ir šernais baltailčiais!
Lai šunis, ir avis, kiek jų žemė plačioji maitina,
Ir galvijų bandas šlovingasis Hermis tevaldo!
Pasiuntinys jis bus geriausias į Hadą, ir Hadas,
Nors dovanų negauna, jam dovaną duos ne mažiausią."
    Taip Apolonas valdovas pamilo sūnų Majadės.
Ir Kronijonas patsai parodė jiems savo malonę.
Su žmonėmis ir dievais nemirtingais Hermis bendrauja.
Nors iš jo ir mažai naudos, bet tamsiąją naktį
Giminę visą mirtingų žmonių nuolatos jis apgauna.
    Liki sveikas, Majadės ir Dzeuso sūnau! Paminėjęs
Savo giesmėj tave, jau kitą giesmę užtrauksiu.

V.

HIMNAS AFRODITEI

Mūza, pašlovinki darbus visus Afroditės auksinės!
Deivė Kipridė dievams sužadina saldųjį geismą,
Giminę visą mirtingų žmonių įveikia, sutramdo
Skraidančių paukščių būrius ir visokių gyvūnų daugybę,
Kiek jų tiktai sausuma ir kiek jų tik jūra maitina.
Rūpi visiems reikalai Kiterietės gražiavainikės.
Bet trijų širdžių palenkt ar apgaut ji negali.
Tai aigidvaldžio Dzeuso dukters šviesiaakės Atėnės,
Nes nemieli šiai deivei darbai Afroditės auksinės.
Jai patinka karai, darbai Arėjo ir kovos,
Mūšiai, taip pat amatai ją traukia. Atėnė pirmoji
Žmones, gyventojus žemės, dailidės darbo išmokė,
Kaip padaryt vežimus bei ratus, variu aptaisytus.
Daug švelniaodžių merginų namie Atėnė išmokė
Rankų darbų nuostabių, visų jų širdį įkvėpus.
Dar triukšmingos, taiklios auksastrėlės šviesios Artemidės
Niekaip negali įveikt saldžiašypsnė graži Afroditė.
Rūpi lankai Artemidei, žvėris po kalnus medžioti,
Šokių rateliai, formingė, medžioklėje aidintis riksmas
Ir ūksmingos giraitės, ir miestas vyrų teisingų.
Dar Afroditės darbų nemėgsta drovioji mergelė
Hestija. Ją gudramintis Kronas pirmą pagimdė,
O aigidvaldžio Dzeuso valia vėliau paskutinė
Gimė ji vėl. Apolonas, taip pat Poseidonas jai piršos,
Bet ji tekėt nenorėjo ir juos ryžtingai atstūmė,

Didžią priesaiką davė – ir jos niekada nesulaužė, –
Galvą paties aigidvaldžio tėvo Dzeuso palietus,
Kad ji per amžius išliks mergelė, ši deivė kilnioji.
Vietoj vedybų jai Dzeusas suteikė garbę didžiulę:
Jai namuose mėsos riebioji dalis atitenka,
Ji gerbiama kiekvienoj dievų šventykloj, ją laiko
Žmonės mirtingi visi vyresne tarp dievų amžinųjų.
Jų širdžių neįstengia palenkt ar apgaut Afroditė,
Bet niekada nė vienas negali šios deivės išvengti –
Nei mirtingas žmogus, nei dievas koksai palaimingas.
Ji sumaišydavo protą pačiam perkūnvaldžiui Dzeusui,
Nors jisai iš dievų galingiausias yra ir garbiausias.
Vos panorėjus ši deivė apgaudavo gudrųjį Dzeusą,
Su moteriškėm mirtingom suvesdavo greitai šį dievą,
Priversdama jį pamiršti žmoną ir seserį Herą.
Išvaizda savo Hera tarp deivių buvo gražiausia
Ir pati garbingiausia. Pagimdė ją motina Rėja
Ir gudramintis Kronas. Vėliau rūpestingąja žmona
Tapo deivė Hera minčių amžinųjų žinovo.
Bet ir Dzeusas taip pat sukėlė širdy Afroditės
Saldųjį geismą patirti žmogaus mirtingojo meilę,
Kad, kuo greičiau sugulus su paprastu vyru mirtingu,
Tarp visų dievų daugiau nebedrįstų nei girtis,
Nei nusijuokus šnekėt saldžiašypsnė šviesi Afroditė,
Kaip jinai sugebėjo dievus nemirtingus suvesti
Su mirtingom, o šios jiems vaikų mirtingų prigimdė,
Ir kaip deivės per ją suartėjo su vyrais mirtingais.
Dzeusas širdy Afroditės sužadino aistrą Anchisui.
Prie daugiaversmės Idos šis ganė po kalnus aukštuosius
Karves, savo stotu panašus į dievus nemirtingus.

Vos saldžiašypsnė šviesi Afroditė išvydo Anchisą,
Tuoj jį pamilo, ir geismas stiprus užvaldė jos širdį.
Deivė užsuko į Kiprą, o ten – į kvapnią šventyklą.
Mat Pafė yra jos šventavietė ir gardžiakvapis
Aukuras. Kai ji įėjo šventyklon, duris tuoj uždarė.
Ten ją Charitės išmaudė ir kūną ištrynė aliejum
Dievišku, kókiu yra trinami dievai amžinieji.
Šis nuostabus aliejus skleidė nepaprastą kvapą.
O paskui puošnius drabužius užsivilkus ir auksu
Pasidabinus gražiai saldžiašypsnė šviesi Afroditė
Trojon patraukė ir greit, gardžiakvapį Kiprą palikus,
Tarp debesų aukštai pakilusi leidos į kelią.
Kai daugiaversmėn Idon, žvėrių tėvynėn, atvyko,
Link piemenų trobelės deivė pasuko per kalną.
Vizgino uodegas jai pilkieji vilkai, piktaakiai
Liūtai, lokiai, išsiilgę elnienos greiti leopardai
Ją pasitiko. Išvydusi juos Afroditė nudžiugo
Ir sužadino geismą žvėrių širdyse. Išsiskirstė
Žvėrys visi po du į urvus ūksmingus, o deivė
Prie tvirtai suręstos piemenų trobelės pasuko.
Rado tenai nuo kitų atsiskyrusį, sėdintį vieną
Narsų Anchisą. Dievai jam buvo grožį suteikę.
Piemenys savo bandas tuo metu ganyklose ganė,
Vien tik Anchisas lėtai vaikštinėjo iš kampo į kampą,
Likęs vienas troboj, kitara skambinėdamas garsiai.
Tiesiai prieš jį Afroditė, Dzeuso duktė, atsistojo.
Lyg netekėjus mergaitė atrodė iš ūgio ir veido,
Kad, akimis pastebėjęs, Anchisas jos nebijotų.
Šis, pažiūrėjęs į deivę, be galo stebėjos, išvydęs
Josios ūgį ir veidą, ir tviskantį apdarą. Švietė

Deivės peplas ryškiau nei liepsna. Apyrankės lenktos
Puošė merginos rankas, ausyse auskarai mirguliavo
Kaip žiedų pumpurai, vėriniai įvairiausi auksiniai
Juosė jos švelnųjį kaklą ir tartum mėnulis bolavo
Ant krūtinės gražios. Pažiūrėjus tai rodės stebuklas.
Apimtas geismo Anchisas štai šitaip deivei pasakė:
„Būki sveika, o valdove, į šiuos namus atkeliavus,
Kas tu bebūtum iš deivių – Letò arba Artemidė,
Ar Afroditė auksinė arba kilnioji Temidė,
Ar šviesiaakė Atėnė arba viena iš Charičių, –
Lydi jos nuolat dievus ir todėl nemirtingom vadinas, –
Ar tu iš nimfų, kurių vešliose giraitėse pilna
[Ar tu iš nimfų, kurios ant kalno gražaus šio gyvena]
Ir upelių srovėj, ir žolių prižėlusioj pievoj?
Aš kalvos viršuje, pačioje matomiausioje vietoj
Aukurą tau pastatysiu, aukas šventąsias aukosiu
Per visus metus. O tu, palankiai nusiteikus,
Leisk man tapti žymiam tarp trojėnų visų, pažadėki
Man ateity palikuonį puikų, ilgai ir laimingai
Leisk man gyventi ir saulės skaisčiąją šviesą regėti,
Dar sėkmės tarp žmonių, ir peržengti slenkstį senatvės."
Jam atsakydama tarė Dzeuso duktė Afroditė:
„O Anchisai, garbiausias iš žemėje gimusių vyrų,
Aš ne deivė. Kodėl mane tu laikai nemirtinga?
Aš mirtinga esu, pagimdyta moters mirtingos.
Mano tėvas – Otrėjas garsus, apie jį gal girdėjai,
Valdo jisai visos tvirtasienės Frigijos sritį.
Puikiai aš moku abi kalbas – ir savo, ir jūsų,
Mat namuose turėjau auklę trojėnę. Augino
Ji nuo mažens mane, iš motinos rankų paėmus.

Štai dėl ko jūsų kalba aš puikiai moku kalbėti.
Bet neseniai mane Argžudys auksalazdis pagrobė,
Kai auksastrėlės taiklios, triukšmingos šviesios Artemidės
Aš rately sukaus. Ten šoko merginų daugybė,
Nuotakų daug jaunų. Mus supo minios žiūrovų.
Ten ir pagrobė mane Argžudys auksalazdis. Pačiupęs
Nešė mane per laukus, žmonių mirtingų įdirbtus,
Ir per visai neįdirbtus, niekieno žemę, kur veisias
Daug plėšriųjų žvėrių tamsiuose urvuose, ir atrodė,
Kad mano kojos daugiau nebeliečia penėtojos žemės.
Tarė tada Argžudys: aš turinti tapti Anchiso
Žmona teisėta ir jam puikių vaikų pagimdyti.
Man apie viską tada paaiškinęs, viską nurodęs,
Pas nemirtingus dievus Argžudys galingas sugrįžo.
Aš atėjau pas tave, verčiama stiprios būtinybės.
Dzeuso vardu prašau ir gimdytojų tavo garbingų –
Mat nedori tėvai štai tokio sūnaus neturėtų –
Tu, parsivedęs mane, nepažinusią meilės mergaitę,
Tėvui parodyk, taip pat rūpestingai motinai savo,
Broliams parodyk visiems, tų pačių tėvų pagimdytiems,
Ar tinkama marti aš būsiu aniems, ar netiksiu.
Šauklį pasiųsk greitažirgių frigų žemėn, kad žinią
Jis neneštų ir tėvui, ir liūdinčiai motinai mano.
Jie tau aukso atsiųs, išaustų drabužių daugybę.
Dovanas šias gražias kaip mano kraitį priimki.
Tai padaręs iškelk vestuves, linksmas ir garbingas,
Ir mirtingiems žmonėms, taip pat ir dievams nemirtingiems."
Taip pasakiusi deivė sužadino saldųjį geismą
Jo širdyje. Užvaldytas meilės Anchisas pasakė:
„Jeigu mirtinga esi, pagimdyta moters mirtingos,

Jeigu tėvas tavasis Otrėjas garsus, kaip kalbėjai,
Jei čionai atgabeno tave nemirtingas Hermėjas
Žinianešys, tai tu visada mano žmona vadinsies.
Niekas, nei joks žmogus, nei dievas joksai nemirtingas
Man suartėt su tavim dabar negalės sukliudyti,
Net jeigu pats toliašaudis taiklus Apolonas paleistų
Iš sidabrinio lanko strėles, suteikiančias skausmą.
Aš norėčiau paskui, į deives panaši moteriške,
Iš tavų patalų į Hado namus nusileisti!"
Taip pasakęs, už rankos ją paėmė. Žemėn nudelbus
Savo gražiąsias akis saldžiašypsnė šviesi Afroditė
Ėjo link patalų, pataisytų kruopščiai. Ten buvo
Jau anksčiau šeimininkui patiestos minkštos paklodės,
Kailiais užklotos meškų ir grėsmingai riaumojančių liūtų.
Juos aukštuose kalnuose kažkada Anchisas nudobė.
Kai jie į lovą, gražiai paklotą, nuėjo, pirmiausia
Nuėmė jis visas ryškiąsias puošmenas deivės,
Auskarus greitai išvėrė, numovė apyrankes, juostą
Jai atrišo, puošnius drabužius nuvilkęs, sudėjo
Juos ant krėslo, gražiai sidabru kalinėto. Likimas
Ir dievų valia nemirtingą deivę suguldė
Su mirtinguoju vyru, kuris tiesos nežinojo.
Tuo metu, kai į tvartus piemenys pargina karves
Ir riebias aveles parvaro iš pievų gėlėtų,
Pasiuntė deivė Anchisui malonų saldųjį miegą,
O pati atsikėlus gražius drabužius apsivilko.
Kai apsirengė viską šviesioji valdovė, pakilo
Ir atsistojo trobelėj. Gegnes pastogėje siekė
Deivės galva. Spindėjo jos skruostuose dieviškas grožis,
Toks, kuriuo garsi Kiterietė gražiavainikė.

Tuoj, iš miegų Anchisą pažadinus, žodį jam tarė:
„Kelk, palikuoni Dardāno! Kodėl taip kietai tu įmigęs?
Nagi, sakyki, ar tau dabar tokia pat aš atrodau,
Kaip tada, kai mane tu pirmąjį kartą išvydai?“
Šitaip ji tarė. Greitai pabudo Anchisas iš miego.
Vos tik pamatė jis kaklą, gražiąsias akis Afroditės,
Tuoj, labai išsigandęs, nusuko žvilgsnį į šalį
Ir, savo šviesųjį veidą paslėpęs po antklode, deivės
Ėmė maldauti ir jai žodžius sparnuotus pasakė:
„Kai tave, o dievaite, pirmąjį kartą išvydau,
Tuoj supratau, kad tu deivė, tačiau nesakei man teisybės.
Bet dabar aigidvaldžio Dzeuso vardu aš maldauju –
Tu neleiski, kad aš tarp žmonių bejėgis gyvenčiau!
Būk gailestinga! Mat vyras netenka savosios stiprybės,
Jei su deive nemirtinga patalą ima dalintis.“
Jam atsakydama tarė Dzeuso duktė Afroditė:
„Būki drąsus, Anchisai, garbiausias iš vyrų mirtingų,
Ir širdyje nustok nerimauti, perdaug nebijoki!
Tu iš manęs tikrai nelaimių jokių nesulauksi,
Nei iš kitų dievų, nes mielas esi nemirtingiems.
Mylimą sūnų turėsi. Valdys jis trojėnus, paskui dar
Jis vaikų susilauks, o vaikai susilauks jo vaikaičių.
Vienas vardu bus Ainėjas, nes baisią kančią iškęsti
Man reikėjo tada, kai su vyru mirtingu gulėjau.
Tarp žmonių į dievus panašiausi iš ūgio ir veido
Buvo tie žmonės, kurie priklausė giminei tavo.
Juk išmintingasis Dzeusas kadais Ganimedą šviesplaukį
Dėl jo grožio pagrobė, kad Dzeuso namuos Ganimedas
Liktų ir pilstytų vyną visiems dievams nemirtingiems.
Šitas vaikas atrodė stebuklas, dievai juo žavėjos,

Kai iš auksinio kratero jis sėmė raudoną nektarą.
Tuo metu širdyje be galo Trojas kentėjo,
Nes nežinojo, kur sūnų nusinešė vėjas galingas,
Ir dėl savo sūnaus per dienas aimanavo. Pagailo
Dzeusui Trojo ir dievas už sūnų pagrobtą jam davė
Atlygį – žirgus eiklius, kurie nemirtingus vežioja.
Tokią štai dovaną dievas paskyrė jam. Dzeusui paliepus,
Žinianešys Argžudys gimdytojui viską pasakė,
Kad jo sūnus kaip dievas – nesenstantis ir nemirtingas.
Kai tik Trojas išgirdo šitokią žinią iš Dzeuso,
Liovės dėl mielo sūnaus aimanuoti, be galo nudžiugo
Savo širdy ir smagus greitakojais žirgais važinėjo.
Taip ir Aušra auksasostė Titoną, panašų į dievą,
Iš giminės jūsiškės pagrobė kadais. Nukeliavus
Pas juodadebesį Dzeusą, ji prašė suteikti Titonui
Nemirtingumą, kad jis per amžius galėtų gyventi.
Dzeusas palenkė galvą, sutiko jos norą įvykdyt.
Bet paikuolė Aušra amžinos jaunystės prašyti
Nesugalvojo tada, kad Titonas senatvės išvengtų.
Kol malonioji Titono jaunystė nebuvo prabėgus,
Tol jis mėgavos meile Aušros auksasostės rytinės
Žemės pačiam pakrašty prie srovių plataus Okeano.
Bet kai pirmosios sruogos žilų plaukų pasirodė
Ant prakilnios Titono galvos ir ant gražiojo smakro,
Liovės valdovė Aušra tada pataluos jo lankytis,
Bet ir toliau juo rūpinos, savo rūmuose laikė,
Jam pati puošnius drabužius ir ambroziją teikė.
Kai Titoną pradėjo kamuoti sunkioji senatvė,
Kai sąnarių pakelt ar pajudint jis jau neįstengė,
Patį geriausią sprendimą Aušra mintyse sugalvojo:

Jį kambary paguldė, duris šviesiąsias uždarė.
Girdis jo balsas skambus, tačiau nebeliko stiprybės,
Tos, kurią anksčiau jo kūnas lankstusis turėjo.
Aš tikrai nenorėčiau, kad tu toksai nemirtingas
Tarp nemirtingų dievų per amžių amžius gyventum.
Bet jei gyventum štai toks – šitokio grožio ir stoto,
Kaip dabar, tai galėtum vadintis vyru manuoju.
Sielvartas joks tada man proto aiškaus nesudrumstų.
Jau netrukus tave užklups žiaurioji senatvė
Negailestinga. Ji žmones užklumpa, visi jos sulaukia.
Ji pražūtinga, sunki, net patys dievai jos nekenčia.
Didelę gėdą kentėt tarp dievų nemirtingų turėsiu
Aš dėl tavęs per amžius. Anksčiau dievai vis bijojo
Mano kalbų ir vylių, kuriais aš visus nemirtingus
Su moteriškėm mirtingom priversdavau meilę užmegzti.
Mano gudrybė visus mokėjo įveikti. Nuo šiolei
Aš užsimint apie tai negalėsiu, burnos nepraversiu
Tarp nemirtingų kitų, nes pati neapsakomai baisią
Klaidą dabar padariau, praradusi nuovoką sveiką:
Mat nuo mirtingo žmogaus po širdim aš vaiką nešioju.
Kai tik išvys šis vaikelis saulės šviesą, auginti
Jį pradės pilnakrūtės kalnuos gyvenančios nimfos.
Jos įsikūrusios čia, ant šio aukšto šventojo kalno.
Nei nemirtingiems dievams, nei mirtingiems žmonėms nepriklauso
Nimfos, ilgai jos gyvena ir valgo dievišką maistą,
Sukasi šokių rateliuos kartu su dievais nemirtingais.
Mėgsta Silėnai, taip pat Argžudys akylas su nimfom
Meilę užmegzti jaukių olų tolimiausiam kampely.
Kai tiktai nimfos užgimsta žmonių maitintojoj žemėj,
Pušys išdygsta arba stori ąžuolai aukštaūgiai

Ir, aukštuose kalnuose išaugę, gražiai sužaliuoja.
Žmonės tokią giraitę dievų šventaviete laiko.
Geležiniu kirviu mirtingi ten nekerta nieko.
Bet kai likimo skirta mirties valanda atkeliauja,
Pradeda džiūti pirmiausia šie puikūs žaliuojantys medžiai.
Jų kamieno žievė atsilupa, šakos nulūžta.
Tuo metu ir nimfų sielos palieka pasaulį.
    Šitos nimfos priglaus ir mano sūnelį, augins jį.
Kai tik jisai sulauks malonios paauglystės, šios deivės
Vaiką atves čionai ir tau jį parodys. Kai viskas
Man širdyje atlėgs, gal penktaisiais metais ateisiu
Vėl pas tave pati ir sūnų kartu atsivesiu.
Kai tu pirmąjį kartą išvysi atžalą mielą,
Džiaugsies pamatęs, nes jis panašus pasirodys į dievą.
Į Ilijoną vėjuotą tu jį paskui nusivesi.
Jeigu kas nors iš žmonių pradės tavęs klausinėti,
Kas šio mielo vaikelio motina, kas jį nešiojo
Po širdimi, niekada neužmiršk, kaip liepiu, atsakyti.
Tu sakyki, kad jį pagimdė viena skaisčiaveidė
Nimfa iš tų, kurios ant šio kalno miškingo gyvena.
Jei prasitarsi ir girtis pradėsi kvailai, kad mylėjai
Tu kadais Kiterietę gražiavainikę, supykęs
Dzeusas nutrenks tave, paleidęs liepsnojantį žaibą.
Viskas jau tau pasakyta. Tu tai įsidėki į galvą
Ir prisimink, manęs neminėk, dievų neužrūstink!“
    Taip pasakius, jinai pakilo į dangų vėjuotą.
    Liki sveika, tvirtai pastatyto Kipro valdove!
Aš, nuo tavęs pradėjęs, jau kitą giesmę užtrauksiu.

VI.

HIMNAS AFRODITEI

Aš ketinu apgiedot Afroditę auksavainikę,
Gražią garbingąją deivę, kuriai atiteko tvirtovės
Jūrų skalaujamo Kipro. Tenai ją putoj minkštutėj
Drėgno Zefyro gūsis, gindamas jūros triukšmingos
Bangą, atplukdė. Auksiniais lankais susijuosusios plaukus
Horos priėmė deivę, puošniais drabužiais apvilko,
Ant nemirtingos galvos jai uždėjo nukaldintą puikiai
Aukso vainiką, paskui į ausis Afroditei įvėrė
Aukso brangaus ir gelsvojo vario auskarus, švelnų
Kaklą ir baltą krūtinę papuošė aukso karoliais.
Horos, auksiniais lankais susijuosusios plaukus, taipogi
Puošias karoliais tokiais, kai ratelin dievų nemirtingų
Eina šokti arba kai į tėvo rūmus žygiuoja.
Kai Afroditę Horos aprengusios papuošė, vedės
Ją pas dievus nemirtingus. Šie, deivę pamatę, nudžiugo,
Sveikino, dešinę spaudė, kiekvienas dievas norėjo
Ją į žmonas paimt ir namo parsivesti. Stebėjos
Jie grožumu Kiterietės, žibutėmis apvainikuotos.
O žvitriaake meilioji, būki sveika! Tu įkvėpki
Giesmę ir man varžybose pergalę duok! Paminėjęs
Aš giesmėje tave, jau kitą giesmę užtrauksiu.

VII.

HIMNAS DIONISUI

Aš prisiminsiu dabar Dionisą, šlovingos Semelės
Sūnų, kaip jis pasirodė pakrantėje jūros bevaisės
Ant išsikišusio skardžio tarytum jaunutis vaikinas,
Vos sulaukęs brandos. Jo tamsiosios garbanos plaikstės,
Buvo stiprius jo pečius purpurinis apsiaustas uždengęs.
Bet staiga tolumoj pasirodė plėšikai tirsėnai.
Plaukė jų tvirtadenis laivas per tamsiąją jūrą.
Vedė juos pražūtinga lemtis. Dionisą išvydę,
Jie tarp savęs ženklais susirodė, į krantą iššoko.
Tuoj, Dionisą pačiupę, įkėlė į laivą ir džiaugės,
Manė, kad sūnų karaliaus, augintinio Dzeuso, pagavo.
Jau norėjo jie virvėm tvirtom Dionisą surišti,
Bet neišlaikė virvės, nutrūko nuo rankų ir kojų
Ir nuskriejo tolyn. Ramiai Dionisas sėdėjo,
Tik tamsiose akyse jo šypsena švietė. Pamatė
Visa tai vairininkas. Draugus susikvietęs, sušuko:
„Kokį galingą dievą, bepročiai, pačiupę surišot?
Jo išlaikyti negali net laivas tvirtasis. Pats Dzeusas
Gal jis yra arba Apolonas sidabralankis,
Ar Poseidonas. Nėra panašus jis į žmones mirtingus,
Bet labiau į dievus, gyvenančius rūmuos Olimpo.
Nagi, palikime jį tuojau ant žemės juodosios!
Rankų geriau nekelkit prieš jį, kad, baisiai supykęs,
Vėjų smarkių ir stiprių viesulų jis mums nesukeltų!"
Taip jis pasakė, bet vadas piktai priekaištaut jam pradėjo:

„Vėjai palankūs, kvaily! Greičiau laivãvirves čiupki
Ir iškelki bures, o juo jau kiti pasirūpins.
Aš tikiuosi, kol jis į Egiptą nuplauks ar į Kiprą,
Ar pas hiperborėjus ar dar toliau, tai galiausiai
Mums paporins tikrai apie brolius, draugus ir išvardins
Savo visus turtus, nes mums jį pasiuntė dievas."
Taip pasakęs, jisai bures ir stiebą pakėlė.
Pūtė į vidurį burių vėjas, tempėsi virvės.
Bet netikėtai prieš juos pradėjo darytis stebuklai:
Ėmė čiurlenti staiga po juodą greitąjį laivą
Vynas, saldus ir kvapnus, pasklido jo dieviškas kvapas.
Tai išvydo jūreiviai ir žado neteko nustebę:
Tai vienur, tai kitur virš burių pradėjo keroti
Vynuogienojai, aplipę vynuogių kekėm, apraizgė
Laivo stiebą staiga tamsiosios gẽbenės šakos,
Gausiai nusėtos žiedais, ir uogos malonios kabojo.
Įkabas irklų visàs apsivijo vainikai. Jūreiviai,
Tai pamatę, įsakė krantan vairininkui pasukti,
Bet tolimiausiam kampe nuožmiuoju liūtu pasivertęs
Baisiai belaisvis riaumojo. Galybės ženklus jis rodė
Ir vidury šio laivo – sutvėrė ten mešką gauruotą.
Ji atsistojo piestu iš įniršio. Liūtas įsiutęs
Žvelgė siaubingai denio gale. Išsigandę jūreiviai
Spruko laivugalin, ten jie spietės aplink vairininką,
Dar išlaikiusį nuovoką sveiką. Liūtas pašokęs
Laivo vadą sudraskė. Pamatę šitai jūreiviai
Bandė išvengt pražūtingos lemties, į plačiąją jūrą
Šoko ir virto delfinais. Tiktai vairininką sulaikė
Dievas, jo pats pagailėjęs, palaimino jį ir pasakė:
„Tu nebijok, mielasis, esi malonus mano širdžiai!

Aš – Dionisas, dievas triukšmingas, motina mano
Kadmo duktė Semelė nuo Dzeuso manęs susilaukė."
Būki sveikas, sūnau gražiaakės Semelės! Negali
Tas, kas užmiršta tave, giesmės maloniosios sudėti.

VIII.

HIMNAS ARĖJUI

O Arėjau galingas, riedantis karo vežimais,
Tu, skydnešȳ drąsus, auksašalmi, saugantis miestą,
Tu, variašalmi kary, nenuilstantis, ietim ginkluotas,
Tu, stipriaranki, Olimpo gynėjau, Nikės karingos
Tėve, tu, padėjėjau Temidės, priešų skriaudike,
Vade teisiausių žmonių, vyriškumo valdove! Ugninį
Ratą suki kartu su kitom septyniom keliauninkėm
Etery, neša tave žirgai liepsningi trečiojoj
Juostoj. Klausyki, mirtingų globėjau, drąsią jaunystę
Teikiantis mums, iš viršaus apšvieti tu šviesa maloniąja
Mūsų turtus ir karo pajėgas. Kad aš galėčiau
Nuo savosios galvos slogutį kartų nuginti
Ir mintimis numalšint apgaulingą protrūkį sielos!
Tramdyk manosios širdies rūstybę, į nuožmiąją kovą
Šaukiančią stoti mane, ir leisk, o palaimintas dieve,
Man taikoje gyvent, taikingus įstatymus gerbti,
Susidūrimo su priešais ir Kėrių žiauriųjų išvengti!

IX.

HIMNAS ARTEMIDEI

Mūza, pašlovink dabar Artemidę, deivę mergelę,
Sesę taiklaus toliašaudžio, valdovę strėlių, išaugintą
Su Apolonu kartu. Meletė aukštanendriam pagirdžius
Žirgus, ji greitai varo auksinį vežimą per Smirną
Į garsėjančią vynuogėm Klarę. Tenai Apolonas
Sidabralankis laukia strėlių valdovės taikliosios.
Būki sveika ir tu, ir visos deivės! Giesmė ši
Sveikina jus! Nuo tavęs pirmiausia pradedu giesmę.
{Ir nuo tavęs pradėjęs, aš kitą giesmę užtrauksiu.}

X.

HIMNAS AFRODITEI

Aš apgiedosiu dabar Kiterietę Kiprogenėją.
Ji mirtingiems žmonėms saldžias savo dovanas teikia.
Jos žavingam veide šypsnys spinduliuoja ir grožis.
    Būki sveika, Salamino, tvirtai pastatyto, ir viso
Kipro valdove! Man giesmę malonią suteik! Paminėjęs
Savo giesmėj tave, jau kitą giesmę užtrauksiu.

XI.

HIMNAS ATĖNEI

Šlovint pradėsiu Atėnę Paladę, miestų gynėją,
Deivę galingą, kuriai, kaip Arėjui, karo dalykai
Rūpi: miestų griovimas, kautynių gausmas ir mūšiai.
Saugo jinai karius, kai jie eina į karą ir grįžta.
Deive, būki sveika, suteiki mums sėkmę ir laimę!

XII.

HIMNAS HERAI

Aš apgiedu dabar auksasostę dukterį Rėjos
Herą, nepaprasto grožio dievų karalienę, griausmingo
Dzeuso seserį šaunią ir žmoną. Jai pagarbą rodo
Aukšto Olimpo rūmuos visi dievai palaimingi.
Gerbia jie Herą taip pat, kaip gerbia perkūnvaldį Dzeusą.

XIII.

HIMNAS DEMETRAI

Šlovint pradėsiu dabar gražiaplaukę garbią Demetrą,
Šlovinsiu ją ir jos dukrą gražiąją Persefonėją.
  Deive, sveika! Šį miestą apsaugok ir giesmę pradėki!

XIV.

HIMNAS DIEVŲ MOTINAI

Motiną tiek žmonių, tiek visų dievų nemirtingų,
Mūza skambi, dukterie didingojo Dzeuso, pašlovink!
Jai malonus skambesys barškalų, ir būgnų, ir aulų,
Ir piktaakių liūtų riaumojimas, vilko staugimas,
Ir atkartojantys aidą kalnai ir kloniai miškingi.
   Būki sveika! Ir visos deivės, būkite sveikos!

XV.

HIMNAS HERAKLIUI LIŪTAŠIRDŽIUI

Aš apdainuosiu Dzeuso sūnų Heraklį, narsiausią
Tarp gyvenančių žemėj žmonių. Pagimdė Alkmėnė
Jį juodadebesiui Dzeusui garsėjančioj šokių rateliais
Tebėj. Kadaise Heraklis žemėj beribėj ir jūroj
Daug išmaišė kelių, Euristėjui valdovui įsakius,
Daug pavojingų darbų atliko, daug vargo patyrė,
O dabar snieguoto Olimpo buveinėj gyvena
Jis linksmai, gražiakoję Hebę į žmonas paėmęs.
Sveikas, o Dzeuso sūnau! Man šlovę ir laimę suteiki!

XVI.

HIMNAS ASKLEPIJUI

Aš ruošiuos apdainuot Asklepiją, mokantį puikiai
Gydyt ligas, Apolono sūnų. Kadais Koronidė,
Flegijo vado duktė, jį Dotijo slėny pagimdė.
Didelis džiaugsmas žmonėms šis dievas, malšinantis skausmą.
Būki sveikas ir tu, valdove! Giesme tau meldžiuosi.

XVII.

HIMNAS DIOSKŪRAMS

Kastorą ir Polideuką pašlovinki, Mūza skambioji,
Tindaridus, vaikus Olimpo valdytojo Dzeuso!
Juos Tajigeto papėdėj Leda valdovė pagimdė,
Kai atsidūrė slapta glėbyje juodadebesio Dzeuso.
Būkit sveiki, Tindaridai, išjodantys žirgus greituosius!

XVIII.

HIMNAS HERMIUI

Šlovinu aš Kilėnietį Argžudį Hermį, valdovą
Ir Kilėnės kalnų, ir Arkadijos daugiakaimenės.
Žinianešys jis greitas, dievų padėjėjas. Pagimdė
Hermį drovioji Majà, duktė Atlanto, patyrus
Dzeuso meilę. Jinai, vengdama dievų palaimingų,
Apsigyveno ūksmingoj oloj. Joje Kronijonas
Ir gražiakasė nimfa nakties juodosios tamsybėj,
Kai baltarankę Herą apėmė miegas saldusis,
Nuo nemirtingų dievų ir žmonių slapčia suartėjo.
{Majos ir Dzeuso sūnau, tu šitaip pasveikintas būki!
Aš, nuo tavęs pradėjęs, jau kitą giesmę užtrauksiu.}
Sveikas, Hermi, džiaugsmo davėjau, gėrybių teikėjau!

XIX.

HIMNAS PANUI

Mieląjį vaiką Hermėjo dabar man pašlovinki, Mūza,
Tą ožiakojį, dviragį triukšmingąjį Paną. Klajoja
Jis po miškingas lankas su nimfomis, mėgstančiom šokti.
Užlipa jos ant pačios stačiausios kalno viršūnės,
Šaukdamos Paną, globėją bandų. Net blizga nešvarūs
Jo purvini gaurai. Atiteko Panui snieguotos
Visos kalvos, viršūnės kalnų, akmenuoti takeliai.
Tai vienur, tai kitur jis braunas pro tankius brūzgynus.
Kartais jį traukia upelių ramiai čiurlenančios vagos,
Kartais patinka jam kopt į stačius skardžius lig didžiausio
Kalno viršaus, nuo kurio jis gali bandas apžiūrėti.
Laksto Panas dažnai po baltus aukštus kalnynus
Ir po pakalnių šlaitus jis vaikosi žvėris ir seka
Juos įdėmiu žvilgsniu. Vakarėjant, medžioklę pabaigęs,
Ima jis vienas groti, pūsdamas nendrės dūdelę.
Sklinda malonūs garsai, ir Pano pranokt negalėtų
Joks paukštelis, kuris gėlėtą pavasario metą
Traukia saldžiąją giesmę, tarp medžio lapų įlindęs.
  Stoja Nimfos kalnų skambiabalsės su juo į ratelį,
Sukasi kojom vikriai prie tamsaus šaltinio, užtraukia
Giesmę, kurios aidai viršūnėj kalnų atsiliepia.
Panas tai šoka ratu, tai į rato vidurį eina,
Trypdamas kojom mikliai, užsimetęs ant nugaros lūšies
Rusvąjį kailį, skambiom dainom pradžiugina širdį.
Šoka jis pievoj minkštoj, kur kvapnus hiancintas ir krokas

Žydi sumišę kartu su pievos žolėm įvairiausiom.
Šlovina nimfos dievus ir aukštą Olimpą, apgieda,
Kaip iš visų dievų išsiskiria jų padėjėjas
Žinianešys greitasis Hermėjas, kaip jis atkeliavo
Į tėvynę avių – daugiaversmės Arkadijos žemę.
Ten Kilėniečio šventavietė, ten jis, būdamas dievas,
Prie mirtingo žmogaus bandą avių šiurkščiavilnių
Ganė, tenai jį apėmė geismas meilę patirti
Nimfos, Drijopo dukters gražiakasės. Hermėjas ją vedė
Ir iškėlė puikias vestuves. Jam nimfa pagimdė
Savo namuos sūnelį, iš išvaizdos baisų – dviragį
Ir ožiakojį, triukšmingą, saldžiai besijuokiantį vaiką!
Kai jį pamatė gimdyvė – šitokį bjaurų, barzdotą,
Tuoj išsigandus pakilo ir puolė bėgti, palikus
Vaiką, tačiau dievų padėjėjas Hermėjas pakėlė
Savo sūnų ant rankų, labai širdyje apsidžiaugęs,
Ir link buveinės dievų nuskubėjo, nešdamas vaiką,
Susuktą į kalnų kiškelio kailį minkštutį.
Ten atsisėdęs prie Dzeuso kitiems dievams nemirtingiems
Savo sūnelį parodė. Visi nemirtingi nudžiugo,
Bet labiausiai iš jų – Dionisas Bakchas. Vaikelį
Jie pavadino Panu, nes visiems jis suteikė džiaugsmą.
    Būki sveikas ir tu, valdove! Giesme tau meldžiuosi.
Joj paminėjęs tave, aš kitą giesmę užtrauksiu.

XX.

HIMNAS HEFAISTUI

Mūza skambi, apgiedok išradimais garsų Hefaistą!
Mat šviesiaakė Atėnė ir jis amatų nuostabiausių
Žemėje žmones išmokė, kurie lig tolei gyveno
Tartum žvėrys kokie kalnų olose įsikūrę.
Bet iš nagingo Hefaisto darbų visokių išmokę,
Kiaurus metus dabar savuose namuose jie gyvena
Ramūs, juose patogiai ir lengvai gyvenimą leidžia.
Būk maloningas, Hefaiste! Suteik man dorybę ir laimę!

XXI.

HIMNAS APOLONUI

Foibe, apgieda tave ir sparnais plasnodama gulbė,
Kai nusileidžia ant kranto stataus sūkuringo Penėjo,
Ir saldžiabalsis dainius, paėmęs skambią formingę,
Tiek giesmės pradžioje, tiek gale tave apdainuoja.
Būki sveikas, valdove! Giesme tau bandau įsiteikti.

XXII.

HIMNAS POSEIDONUI

Aš ketinu apgiedot Poseidoną, dievą didingą.
Drebina žemę jisai ir jūrą bevaisę. Šiam dievui
Ir Helikonas priklauso, taip pat ir plačiosios Aigės.
Dvigubą garbę tau davė dievai, Kratytojau žemės –
Tramdyti žirgus, taip pat laivus išgelbėt, valdove!
Sveikas būk, tamsiaplauki laikytojau žemės galingas!
Būk palankus ir padėk į jūrą išplaukusiems, dieve!

XXIII.

HIMNAS DZEUSUI

Aš apgiedosiu dabar didingiausią, geriausiąjį dievą
Dzeusą, griausmingą valdovą, įvykdantį viską. Jis mėgsta
Su Temide, kai ši atsisėda prie jo, pašnekėti.
Būk palankus, didingiausias, šlovingas, griausmingas Kronide!

XXIV.

HIMNAS HESTIJAI

Hestija, tu toliašaudžio taiklaus Apolono valdovo
Šventą buveinę saugai globojamoj dievo Pitonėj!
Varva drėgnas aliejus nuo garbanų tavo, o deive!
Tu į šituos namus užsuk, palankiai nusiteikus,
Su išmintinguoju Dzeusu ir būk maloninga šiai giesmei!

XXV.

HIMNAS MŪZOMS IR APOLONUI

Aš apgiedosiu dabar Apoloną, Mūzas ir Dzeusą,
Nes iš Mūzų ir šaulio taiklaus Apolono valdovo
Dainiai ir kitaristai kadais atsirado šioj žemėj,
O karaliai – iš Dzeuso. Laimingas tasai, kurį Mūzos
Myli, nes liejas kalba maloni šiam žmogui iš lūpų.
   Sveikos, dukterys Dzeuso! Mane giesme jūs pagerbkit!
Jus paminėjęs, dabar aš kitą giesmę užtrauksiu.

XXVI.

HIMNAS DIONISUI

Šlovint ruošiuos Dionisą triukšmingą, gēbenės lapais
Apvainikuotą, garbingos Semelės ir Dzeuso nuostabų
Sūnų, kurį gražiaplaukės nimfos maitino, iš Dzeuso
Vaiką į savo rankas paėmusios, kruopščiai augino
Nisos slėny. Kaip tėvas buvo sumanęs, taip augo
Jis gardžiakvapėj oloj, dievams nemirtingiems priskirtas.
Kai išaugino deivės šį himnais pašlovintą dievą,
Jis po slėnius miškingus pradėjo klajot, užsidėjęs
Gražų vainiką iš laurų ir gēbenių. Nimfos jį sekė,
Žengė jis prieky. Nuo triukšmo aidėjo miškas beribis.
Sveikas būk, Dionisai, vynuogių kekių dievaiti!
Leiski šiuo metų laiku ir vėlei čionai susirinkti
Mums laimingiems ir taip susirinkt dar daugelį metų!

XXVII.

HIMNAS ARTEMIDEI

Šlovinu aš Artemidę, strėlių valdovę triukšmingą,
Tą auksastrėlę, garbingą mergelę, elnių medžioklę,
Sesę paties Apolono, dievo šviesaus auksaginklio.
Ji ant ūksmingų kalnų, ant jų viršūnių vėjuotų
Mėgsta medžioti. Kai, auksinį lanką įtempus,
Šioji deivė paleidžia strėles skausmingas, drebėti
Pradeda aukštos kalnų viršūnės, tankiosios girios
Garsiai aidi tada nuo žvėrių riaumojimo, šiurpsta
Žemė ir jūra žuvinga. O ji, turėdama drąsią
Širdį, laksto visur ir žvėrių šeimynas naikina.
Kai valdovė strėlių, žvėrių medžiotoja savo
Širdį patenkina, dailiai išlenktą lanką nuleidžia
Ir į didingus namus Apolono, mielojo brolio,
Ji nukeliauja tada – į turtingą Delfų vietovę,
Kad suruoštų malonų Charičių ir Mūzų ratelį.
Ten jinai, pakabinus strėles bei tamprųjį lanką,
Papuošalais gražiai dabinasi, šokių ratelį
Pradeda vesti, o Mūzos balsais nemirtingais užgieda.
Šlovina jos gražiakoję Letò, kad vaikus ji pagimdė
Ir darbais, ir protu tarp dievų nemirtingų geriausius.
Būkit sveiki, vaikai Letò gražiaplaukės ir Dzeuso!
Jus paminėjęs, tuojau aš kitą giesmę užtrauksiu.

XXVIII.

HIMNAS ATĖNEI

Aš ketinu apgiedot šviesiaakę Paladę Atėnę,
Turinčią tvirtą širdį deivę, šlovingą ir garbią
Ir sumanią mergelę, galingą miestų gynėją,
Tritogenėją, kurią iš šventos galvos išmintingas
Dzeusas pagimdė ginkluotą auksiniais blizgančiais ginklais.
Pagarbą jai pajuto visi dievai amžinieji,
Kai pamatė Atėnę, purtančią aštriąją ietį
Prieš aigidvaldį Dzeusą, iš jo galvos nemirtingos
Greitai iššokusią. Ėmė dundėti didis Olimpas
Nuo jėgos, su kuria iš galvos išsiveržė deivė,
Žemė dejavo aplinkui, jūroje vandenys kilo,
Šiaušėsi purpuro bangos... Staiga netikėtai nurimo
Jūra. Greituosius žirgus ilgam sulaikė šlovingas
Hiperijono sūnus, ligi tol, kol Paladė Atėnė,
Deivė garbioji, savo ginklus nuostabiuosius nuleido
Nuo nemirtingų pečių. Apsidžiaugė Dzeusas protingas.
Būki sveika, aigidvaldžio Dzeuso šlovingoji dukra!
Aš, paminėjęs tave, jau kitą giesmę užtrauksiu.

XXIX.

HIMNAS HESTIJAI

Hestija, rūmuos aukštuos visų dievų nemirtingų
Ir namuose žmonių, vaikštinėjančių šitoje žemėj,
Teko šlovinga dalia tau – turėti amžiną vietą
Ir puikių aukų bei garbės susilaukti: pas žmones
5 Juk nebūna puotų, kuriose tau, Hestija, pirmai
Ir paskutinei nebūtų nuliejamas vynas saldusis.
Tu, Argžudy, sūnau Majadės ir Dzeuso, greitasis
8 Pasiuntiny dievų, auksalazdi gėrybių davėjau,
10 Būk gailestingas, pagelbėk kartu su garbinga ir miela
11 Hestija! Jūs gražiuose namuose žmonių įsikūrę.
9 Tai, kas patinka abiem ir kas abu jus palaiko,
12 Žinote, savo protu ir sava jaunyste pasikliaujat.
Krono dukra, sveika! Auksalazdi Hermi, būk sveikas!
Jus paminėjęs, dabar aš jau kitą giesmę užtrauksiu.

XXX.

HIMNAS VISŲ MOTINAI GAJAI

Aš apdainuosiu dabar tvirtapāmatę pramotę Gają,
Pačią seniausią. Visus, kurie tik pasauly gyvena,
Ji maitina. Ir tie, kiek jų vaikščioja žemėj šventojoj,
Ir kiek jūroj, kiek skraido, maitinasi turtais tavaisiais.
Deive, geri palikuõniai, ir geras, didelis derlius
Juk yra iš tavęs, nes gyvybę atimti ir duoti
Tu, valdove, gali iš žmonių mirtingų. Laimingas
Tas, kurį tu gerbi, palankiai nusiteikus. Jis turi
Turto, arimai brandina jam derlių, bandos galvijų
Ganos laukuos, namuose yra įvairiausių gėrybių.
Žmonės tokie, remdamies teisingais įstatymais, valdo
Miestą, garsų gražiom moteriškėm. Laimė ir turtas
Lydi tuos žmones. Jų sūnūs jėga jaunystės didžiuojas,
Dukterys sukas linksmai žiedais vainikuotam rately.
Šokdamos pievoj minkštoj jos gražiai tarp gėlių pramogauja.
Šitaip tu juos gerbi, o deive šventoji, dosnioji!
Būki sveika, dievų nemirtingų motina Gaja,
Žmona žvaigždėto Urano! Gėrybių už giesmę man duoki!
Aš, paminėjęs tave, jau kitą giesmę užtrauksiu.

XXXI.

HIMNAS HELIJUI

O Kalijope, o Mūza, o Dzeuso dukra, pašlovink
Heliją šviesų, kurį jautakė Eurufaėsa
Vaikui žvaigždėto Urano ir Gajos pagimdė, kai vedė
Hiperijonas garbią savo seserį tikrą
Eurufaesą. Jinai vaikus gražius jam pagimdė:
Ir rožiarankę Aušrą, taip pat gražiakasę Selėnę,
Heliją, lygų dievams, nenuilstantį niekad, jis šviečia
Ir žmonėms, ir dievams nemirtingiems, į dangų pakilęs
Savo žirgais. Žaižaruoja Helijo ryškiosios akys
Po auksiniu šalmu, spinduliai žėrėdami skaisčiai
Tvieskia nuo dievo, kuriam ant galvos palei smilkinius želia
Šviesūs plaukai, supdami malonų veidą, iš tolo
Šviečiantį. Dengiantys kūną blizgūs puikieji drabužiai
Žybčioja, dvelkiant vėjeliui. Žirgai pakinkyti į priekį
Veržias, kai kyla su juo į dangaus aukščiausiąjį tašką.
Ten jis, sustabdęs auksinį vežimą ir dieviškus žirgus,
Į Okeaną atgal vakare per dangų sugrįžta.
Sveikas, valdove! Suteik man gyvenimą gerą! Pradėsiu
Aš nuo tavęs dabar mirtingus pusdievius šlovint,
Nes amžinieji dievai žmonėms jų darbus parodė.

XXXII.

HIMNAS SELĖNEI

Jūs ilgasparnę Mėnulio deivę pašlovinkit, Mūzos,
Dukterys Dzeuso Kronido, giesmių saldžiabalsės žinovės!
Iš dangaus šviesa virpuliuodama liejas į žemę
Nuo nemirtingos Selėnės galvos, ir nepaprastas grožis
Matos toje šviesoje. Nuo deivės auksinio vainiko
Švinta tamsusis dangus, spinduliai žėruoja, kai kyla
Iš Okeano išprausus savo gražųjį kūną
Ir drabužiais ryškiais pasipuošus skaisčioji Selėnė.
Su nertasprandžiais, blizgiais savaisiais žirgais gražiakarčiais,
Juos pasikinkius, ji greit vakare pakyla, per dangų
Lekia. Pilnačiai stojus, pradeda ratą didžiausią
Sukti Selėnė danguj. Tada ir suspindi ryškiausi
Jos spinduliai – žmonėms tai būna ženklas reikšmingas.
    Dzeusas, Selėnę pamilęs, kadaise su ja suartėjo.
Ji pastojus pagimdė jam dukterį Pandiją, šioji
Tarp nemirtingų dievų savuoju grožiu išsiskyrė.
    Būki sveika, baltaranke mieloji valdove Selėne,
Deive garbi gražiakase! Dabar nuo tavęs aš pradėjęs,
Pusdievių darbus garsius ruošiuos apgiedoti. Ir dainiai,
Mūzų tarnai, juos savo balsais nuostabiaisiais apgieda.

XXXIII.

HIMNAS DIOSKŪRAMS

Jūs, žvitriaakės Mūzos, Dzeuso vaikus apgiedokit
Tindaridus, gražiakojės Ledos sūnus šlovingus –
Kastorą, tramdantį žirgus, taip pat Polideuką beydį!
Juos Tajigeto papėdėj Leda, patyrusi meilę
Juodadebesio Krono sūnaus, kadaise pagimdė
Šituos vaikus, kurie ir žmones, gyventojus žemės,
Gelbsti, ir jūroj audringoj laivus greituosius, kai siaučia
Žiemą vėtros. Tada laivuose jūreiviai maldauja,
Šaukias pagalbos sūnų galingojo Dzeuso, aukoja
Jiems baltas aveles, susispietę pirmgaly laivo.
Bet ir vėjas smarkus, ir jūros bangos didžiulės
Laivą skandina. Staiga danguje pasirodo šie broliai,
Savo gelsvais sparnais per eterį skrendantys greitai.
Šėlsmą vėjų nuožmių jie sutramdo tuojau, nuramina
Jūros putotos bangas. Tai ženklai, palankūs jūreiviams,
Reiškiantys – bus pagaliau vargų pabaiga. Juos išvydę,
Džiaugias jūreiviai visi, nes baigias juos slegiantis vargas.
Būkit sveiki, Tindaridai, išjodantys žirgus greituosius!
Jus paminėjęs, dabar aš kitą giesmę užtrauksiu.

Komentarai

Homerinių himnų rinkinį sudaro trisdešimt trys graikų dievus šlovinančios, hegzametru parašytos nežinomų autorių giesmės, išlikusios iš Antikos laikų. Tiksliai nežinoma, kur ir kieno šie himnai buvo sukurti. Spėjama, kad ilgesnieji himnai yra senesni, galbūt parašyti VII–VI a. pr. Kr., himnas Arėjui sukurtas vėliausiai, galbūt Romos imperijos laikais. Savo metru, turiniu, stiliumi, kalba himnai primena Homero epus, todėl jau Antikoje jie buvo priskiriami šiam dainiui. V a. pr. Kr. istorikas Tukididas cituoja himno Apolonui 146–150 ir 165–172 eilutes ir nurodo, kad tai esąs Homero kūrinys (Thuc. III. 104. 4). Homeriniu himnu Apolonui remiasi ir Aristofanas (Ar. *Av*. 575). Kai kurias himnų eilutes cituoja I a. pr. Kr. istorikas Diodoras Sicilietis (Diod. I. 15. 7; III. 66. 3; IV. 2. 4), II a. rašytojas Pausanijas (Paus. IV. 30. 4; X. 37. 5) ir kiti Antikos autoriai. Iš tiesų šios homeriniu stiliumi parašytos giesmės su *Iliados* ir *Odisėjos* autoriumi neturi nieko bendra. Daugelį jų, kaip manoma, sukūrė Antikos dainiai rapsodai, giedodavę savo kūrinius per dievams skirtas religines šventes. Giesmes rapsodai pradėdavo įžanga (προοίμιον), kuria kreipdavosi į dievus. Homero epe dainius Demodokas savo giesmės pradžioje kreipiasi į dievus (Hom. *Od.* VIII. 499). V a. pr. Kr. poetas Pindaras užsimena apie rapsodų homeridų atliekamas įžangines giesmes Dzeusui (*Nem.* II. 1: Διὸς ἐκ προοιμίου). Hesijodo didaktinė poema *Darbai ir dienos* prasideda kreipimusi į Mūzas. Tame pačiame kūrinyje Hesijodas užsimena, kad jis laimėjęs poetų varžybas, nes *himnu pralenkęs kitus* (Hes. *Op*. 656–657). Himnus dievams kūrė daugelis Antikos poetų. Per Olimpines žaidy-

nes būdavo giedamas Archilocho sukurtas himnas Herakliui (*fr.* 324 W). VII a. pr. Kr. Spartos poetas Alkmanas buvo sukūręs himną Dioskūrams, kuriame šlovino šiuos didvyrius, išvadavusius Tesėjo pagrobtą jų seserį Helenę. Antikoje išleista pirmoji Sapfo knyga prasidėjo himnu Afroditei (*fr.* 1). VI a. pr. Kr. poeto Teognido elegijų pradžia prasideda Apolono, Artemidės ir Mūzų pašlovinimu. Apie VI–V a. pr. Kr. poeto Simonido sukurtą himną Dzeuso garbei užsimena Antikos pabaigoje gyvenęs graikų oratorius Himerijas (Himer. *Or.* 39. 2). Himną Demetrai buvo parašęs V a. pr. Kr. chorinės lyrikos kūrėjas Bakchilidas (*fr.* 3). Išliko Alkajo, Anakreonto, Stesichoro ir kitų poetų himnų fragmentų. Platono *Faidone* kalbama apie Sokrato sukurtą himną Apolonui (Pl. *Phd.* 60d). Vėlyvosios Antikos rašytojas Diogenas Laertietis (II. 42) cituoja tokią Sokrato himno Apolonui įžangą: *Delieti Apolone, sveikas, ir Artemide, šlovingieji sesuo ir broli!* Himnus dievams mėgo kurti ir helenistinių laikų poetai (išliko šeši Kalimacho himnai ir Teokritui priskiriamas himnas Dioskūrams), III a. pr. Kr. gyvenęs graikų filosofas stoikas Kleantas, romėnų poetai. Taip pat išliko orfinių himnų rinkinys, kurią sudaro 87 įvairiems dievams skirti himnai.

Į homerinių himnų rinkinį įtraukti kūriniai skiriasi savo apimtimi, kompozicija, stiliumi. Vieni iš jų trumpi, vos kelių ar keliolikos eilučių kūriniai (himnai Arėjui, Herakliui, Asklepijui, Dioskūrams, Artemidei, Atėnei, Herai, Dievų Motinai, Hefaistui, Poseidonui, Dzeusui, Hestijai); keturis himnus (Demetrai, Apolonui, Hermiui, Afroditei) sudaro keli šimtai eilučių. Yra išlikę tiek ilgų, tiek ir trumpų tam pačiam dievui dedikuotų himnų (himnai Apolonui, Hermiui, Afroditei). Antrasis himnas Demetrai, matyt, susijęs su Eleusino misterijomis; trečiasis, Apolonui skirtas himnas, – su šio dievo šventėmis Delo saloje ir Delfuose. Hermiui ir Afroditei skirtuose himnuose (ketvirtasis ir penk-

tasis himnai) panaudota komiškų elementų. Jie nebūtų galėję derėti su dievobaiminga religinių švenčių atmosfera, todėl spėjama, kad šie kūriniai sukurti skaityti, o ne giedoti. Beveik visų ilgesnių homerinių himnų kompozicija labai panaši: pirmiausia kreipiamasi į dievą, jis pasveikinamas, išvardijami jo epitetai, paskui prisimenamas su dievu susijęs mitas ar koks nors mito epizodas. Naratyvinę himnų dalį dažniausiai sudaro pasakojimas apie dievo gimimą, jo kilnius darbus, apie jo kulto vietos ar kultinių apeigų įsteigimą. Himno pabaigoje atsisveikinant teigiama, kad dabar dainius pereis prie kitos temos, pradės naują giesmę.

Europos bibliotekose saugoma apie trisdešimt homerinių himnų rankraščių. Didžioji dalis jų buvo perrašyta XV amžiuje. Himnų *editio princeps* parengė ir 1488 m. Florencijoje ir kartu su *Iliada* ir *Odisėja* išleido garsus XV a. filologas Demetrijas Chalkokondilas. Kai kurių himnų tekstai apgadinti, yra sunkiai įskaitomų ir suprantamų vietų. Antikinių komentarų (jei tokių būta) homeriniams himnams neišliko.

Į lietuvių kalbą homeriniai himnai išversti pirmą kartą.

1. HIMNAS DIONISUI

Spėjama, kad šie atskiri fragmentai – tik dešimtoji buvusio, bet neišlikusio ilgo himno dalis. Kūrinio pradžia (pirmosios devynios eilutės) cituojama Diodoro Siciliečio *Istorijoje* (III. 66. 3), kur ji priskiriama Homerui. Antroji, **D** dalis, rasta 1777 m. Maskvoje XV a. rankraštyje, kuriame užrašytas ir *Himnas Demetrai*. Rankraštį suradęs mokslininkas C. F. Matthaei pardavė jį Leideno universiteto bibliotekai.

Spėjama, kad himnas Dionisui galėjo būti sukurtas VII–VI a. pr. Kr.

Dievo Dioniso, dar vadinamo Bakchu, kultas, matyt, yra atėjęs iš Rytų. Kretos-Mikėnų laikais Dionisas buvo garbinamas kaip augmenijos dievas. Pile rastose molinėse lentelėse išraižytas vardas *Di–wo–nu–so*. Apie Dzeuso ir Semelės sūnų Dionisą užsimena Homero epas (Hom. *Il.* VI. 132, 135; XIV. 325), bet jame Dionisas dar nepriskiriamas Olimpo dievams. Labiausiai Dioniso kultas išplito VII–VI a. pr. Kr. Herodotas nurodo, kad Egipte Dionisas laikomas gana vėlyvos kilmės, trečiosios kartos dievu (Hdt. II. 145). Atėnuose Dioniso šventykla stovėjo pietiniame Akropolio šlaite netoli jam skirto teatro. Atikoje Dioniso garbei pavasarį būdavo rengiamos Didžiosios, arba miesto, Dionisijos. Per šias šventes vykdavo iškilmingos eitynės, dramaturgų varžybos. Dionisui būdavo skirtos ir Lenajų šventės, Mažosios, arba Kaimo, Dionisijos, Oschoforijos (kartu su Atėne). Delfuose Dionisas buvo garbinamas kartu su Apolonu. Prie Parnaso kalno kas dveji metai būdavo rengiamos šventės Dioniso garbei (Paus. X. 4. 3).

2) ***Drakanas*** – šį Ikarijos salos kyšulį mini ir kiti Antikos autoriai (Theoc. XXVI. 33; Strab. XIV. 1. 19; Diod. III. 66. 3).

3) ***Dzeuso šlauny išnešiotas*** – pasak mito, Dzeuso mylimoji Semelė mirė nuo Dzeuso žaibų, kai šis pasirodė jai dieviškuoju pavidalu. Mirdama Semelė pagimdė neišnešiotą Dionisą, kurį vėliau savo šlaunyje baigė nešioti Dzeusas (Hdt. II. 146; Eur. *Bacch.* 88–98; Apollod. III. 4. 3).

4) ***Naksas*** – didžiausia Kikladžių salyno sala. I a. pr. Kr. graikų istorikas Diodoras teigia, kad Dionisas išaugęs Nakse. Dionisas ypač mėgo šią salą, kuri kartais buvo vadinama Dionisijade (Diod. V. 52. 1–2). Šioje saloje Dionisas sutiko būsimą savo žmoną Ariadnę (Diod. IV. 61. 5; Apollod. *Epit.* I. 9). ***Prie giliaverpečio Alfėjo*** – Peloponeso srityje Elidėje, kur tekėjo Alfėjo upė, buvo daug Dioniso garbinimo vietų (Paus. V. 14. 10; V. 15. 4; VI. 21. 5; VI. 24. 8).

*5) **Tave perkūnvaldžiui Dzeusui Semelė pagimdė*** – pasak tradicinės versijos, Dionisas buvo Dzeuso ir Semelės sūnus (Hom. *Il.* XIV. 325; Hes. *Theog.* 940–942, Eur. *Bacch.* 1–9, 88–98, Apollod. III. 4. 3). Žinomos ir retesnės versijos, kad Dioniso tėvai buvę Amonas ir Amaltėja (Diod. III. 68. 1–2) arba Dzeusas ir Persefonė (Diod. V. 75. 5) ir kt.

6) Šneka kiti, kad gimei, valdove, tu Tebuose – Dioniso motina Semelė buvo pirmojo Tebų valdovo Kadmo duktė.

9) Nisa – tiksliai nežinoma, kur buvo Nisos kalnas. Tokio pavadinimo vietovių (kalnų, laukų, klonių ir kt.) buvo Bojotijoje, Trakijoje, Kapadokijoje ir kitur. Herodotas Nisos kalną nukelia į Etiopiją (Hdt. II. 146). Vėliau Nisa praranda bet kokią geografinę lokalizaciją. Šiuo toponimu dažnai buvo vadinama bet kuri vieta, susijusi su Dionisu ir jo kultu. Pasak mito, Dzeusas, norėdamas išvengti Heros pykčio, pavertė mažąjį Dionisą ožiuku, kurį Hermis nunešė nimfoms, gyvenusioms ant Nisos kalno (Apollod. III. 4. 3; Eur. *Bacch.* 556–559). Kartais Nisos vardas siejamas su antruoju Dioniso vardo skiemeniu.

D.

*2) **...Būtinai kas trejetų metų*** – kalbama apie Dionisui skirtas šventes *trietėrides* (ἡ τριετηρίς, ίδος), kurios būdavo Graikijoje švenčiamos kas treji metai (Hdt. IV. 108; Eur. *Bacch.* 133).

*3) **Hekatombė*** – šimto jaučių ar kitų gyvulių auka. Vėliau šis žodis pradėjo reikšti bet kokią stambią auką.

4–6) eilutės sutampa su Homero *Iliados* pirmosios giesmės 528–530 eilutėmis.

*8) **Sumaišantis moterims protą*** – Dioniso garbintojos mainadės („pamišėlės“), dar vadinamos bakchantėmis, sekdavo dievą apsiraizgiusios gebenėmis ir vynuogienojais, siautėdavo,

draskydamos ir daužydamos viską, kas pasitaikydavo joms kelyje. Geriausiai jos pavaizduotos Euripido tragedijoje *Bakchantės*. Žr. taip pat Theoc. XXVI.

12) *Tijonė* – Semelės epitetas, reiškiantis „siautėjanti" (plg. Pind. *Pyth.* III. 99). Iš tos pačios šaknies kilęs žodis *tijadės* („apsėstosios"). Taip buvo vadinamos moterys, dalyvavusios prie Parnaso kalno rengiamose Dionisui skirtose šventėse (Paus. X. 4. 3). Semelės apoteozė minima Hesijodo (*Theog.* 942) ir Pindaro kūryboje (*Pyth.* XI. 1; *Ol.* II. 25–28). Užaugęs Dionisas parsigabeno motiną iš Hado, pavadino ją Tijone ir kartu apsigyveno danguje (Apollod. III. 5. 3).

II. HIMNAS DEMETRAI

Himnas žemdirbystės ir derlingumo deivei Demetrai yra antras pagal dydį homerinis himnas, išlikęs vieninteliame XV a. rankraštyje, rastame 1777 m. Maskvoje. Kūrinyje visiškai neminimi Atėnai, todėl spėjama, kad himnas galėjo būti sukurtas VII a. pr. Kr. pabaigoje ar VI a. pr. Kr. pradžioje prieš Atėnams prisijungiant Eleusiną. Himną sudaro dvi dalys – mitologinis pasakojimas apie Persefonės pagrobimą ir etiologinis mitas apie Eleusino misterijų įkūrimą.

Demetros kultas siekia Kretos-Mikėnų laikus. Linijiniame B rašte minimas deivės vardas: *da-ma-te*. Šis vardas, kurio etimologija domėtasi jau Antikoje (Pl. *Cra.* 404 b), greičiausiai sietinas su chtoniškąja deivės kilme. Ją paliudija Demetros epitetas Chtonija (Paus. II. 35. 5). Homero epe Demetra dar nepriskiriama Olimpo dievams (Hom. *Il.* V. 500; XIII. 322; XIV. 326; XXI. 76 ir kt., Hom. *Od.* V. 125), o Persefonė vaizduojama kaip požeminio pasaulio valdovė (Hom. *Od.* X. 491, 509, 564 ir kt.).

Homeras vadina Persefonę Dzeuso dukterimi (Hom. *Od.* XI. 217), bet niekur neįvardija jos motinos bei neužsimena apie Persefonės pagrobimą. Hesijodo *Teogonijoje* Persefonė – Dzeuso ir Demetros duktė (Hes. *Theog.* 912–914); čia pirmąkart kalbama ir apie jos pagrobimą. Mitą apie Persefonės pagrobimą savo kūriniuose panaudojo Sofoklis (*Triptolemas, TGF fr.* 28), Euripidas (*Hel.* 1301 sqq.), romėnų poetai (Ov. *Fast.* IV. 419 sqq.; Ov. *Met.* V. 391–571). Apie Demetrą ir Persefonę rašė Archilochas, Pindaras, Kalimachas ir kiti.

Demetra buvo garbinama visoje Graikijoje kaip žemdirbystės ir drelingumo dievė. Jos kultas buvo ypač populiarus tarp žemdirbių. Pausanijas mini Demetros šventyklą Atėnuose (I. 14. 1), Megaruose (I. 39. 5), Arkadijoje (VIII. 25. 3) bei kitose Graikijos vietose. Svarbiausia Demetros šventė – Eleusino misterijos, vykdavusios kiekvieną rudenį Eleusine, į šiaurės vakarus nuo Atėnų esančiame miestelyje. Šiose paslaptingose apeigose galėdavo dalyvauti tik įšventintieji. Buvo draudžiama viešai skelbti, kas vykdavo misterijų metu. Atėnuose Demetros ir ir jos dukters Persefonės, dar vadinamos Kore, garbei buvo rengiamos Tesmoforijų šventės, kuriose dalyvaudavo vien tik moterys. Į Demetrą ir Persefonę buvo kreipiamasi kaip į „dvi deives" ir prisiekiama „dviejų deivių" vardais. Arkadijoje Pelėnės miestelyje Demetrai skirta šventė trukdavo septynias dienas (Paus. VII. 27. 9–10). Teokritas rašo apie vasaros pabaigoje švenčiamą Demetrai skirtą Talisijų šventę (Theoc. VII. 3).

*2) **Ajidonėjas*** – Hadas. Pagal nusistovėjusią tradiciją lietuviškame vertime dažniausiai vartojama forma *Hadas*. Vienintelė mums žinoma Hado garbinimo vieta buvo Elidėje (Paus. VI. 25–2).

*6) **Pievoje skynė rožes*** – Persefonės pagrobimo iš pievos scena primena analogiškas scenas Euripido (Eur. *Ion* 887–896;

Eur. *Hel.* 244 sqq.) ir Moscho (Mosch. *Eur.* 63 sqq.) kūriniuose. Apie jaunų Spartos merginų pramogavimą gėlių lauke rašo Teokritas (Theoc. XVIII. 39–40).

9) ***Sielų globėjas*** – graikiškai ὁ Πολυδέκτης („daugelio globėjas"). Dėl metro išversta netiksliai.

17) ***Nisos lauke*** – žr. *HH* I. 9 eil. paaiškinimą.

23) ***Net derlingi alyvmedžiai jų negirdėjo*** – kiti graikų autoriai taip pat dažnai panaudoja gamtos personifikaciją: girdi ir klauso kalnai, upės, medžiai ir t. t. (Aesch. *PV* 88 sqq.; Soph. *Phil.* 936 sqq., 1453, 1461; Theoc. VII. 74; Bion I. 31–32 ir kt.).

24) ***Persajo duktė blizgiašydė Hekatė*** – sena chtoninė deivė Hekatė padeda žmonėms įvairiose gyvenimo sferose (medžioti, žvejoti, bylinėtis, kariauti, auginti vaikus ir t. t.). Spėjama, kad Hekatės kultas į Graikiją atėjo iš Rytų šalių. Homeras Hekatės nemini. Pirmąkart ši deivė minima Hesijodo *Teogonijoje* (Hes. *Theog.* 411–452), kur ji apibūdinama kaip labai galinga, visų dievų gerbiama deivė. Kai kada Hekatė buvo siejama su Demetra, Persefone, Rėja, Kibele. Klasikinėje epochoje Hekatė tapo kryžkelių, sutemų, nakties, burtų ir kerėjimų deive, tarsi suartino gyvųjų ir mirusiųjų pasaulį. Pradėjus tapatinti Hekatę su Selėne bei Artemide, jos kultas išpopuliarėjo: deivės statulos būdavo statomos kryžkelėse, prie namų jai būdavo įrengiami aukurai, jai būdavo aukojami šunys. Deivė dažnai buvo vaizduojama su deglu rankose. Pausanijas mini Hekatės šventyklas Aiginos saloje (Paus. II. 30. 2), Arge (Paus. II. 22. 7) ir kitur.

47–48) ***Taip devynias dienas Deò valdovė po žemę / Klaidžiojo*** – skaičius *trys* ir jo dauginiai dažni graikų mitologijoje (pvz., trys Moiros, trys Charitės, devynios Mūzos, dvylika Olimpo dievų). Pagal šį pasakojimą buvo nustatyta pasiruošimo Eleusino misterijoms trukmė. ***Deò*** – mažybinė Demetros vardo forma.

48) Deglus liepsnojančius rankose nešės – pasišviesdama deglais Demetra ketino apžiūrėti tamsias vietas (pvz., olas), kuriose pagrobėjas galėjo paslėpti jos dukrą. Naktinė eisena su deglais buvo svarbi Eleusino misterijų dalis.

49) Net ambrozijos ji nevalgė, negėrė nektaro – norintis tapti Eleusino misterijos dalyviu mistu turėdavo devynias dienas pasninkauti. Demetros susilaikymas nuo maisto minimas Kalimacho *Himne Demetrai* (Call. VI. 16). ***Ambrozija*** (gr. ἀμβρόσιος – *nemirtingas*) – dievų maistas, kartais vadinamas gėrimu (Hom. *Il.* XIX. 38, 347 ir kt.; Theoc. XV. 108), kartais – tepalu (Hom. *Il.* XVI. 680) arba kūną valančiąja priemone (Hom. *Il.* XIV. 170). ***Nektaras*** – dievų gėrimas (Hom. *Il.* IV. 3 ir kt.; Hom. *Od.* V. 93 ir kt.). Alkmanas nektarą laiko ne gėrimu, bet valgiu (Alcm. *fr.* 42 PMG). Nektaru ir ambrozija maitinami žmonės įgija nemirtingumą (Pind. *Pyth.* IX. 63). Siekdama apsaugoti mirusio Patroklo kūną nuo gedimo, Tetidė pripila į jo nosį ambrozijos ir nektaro (Hom. *Il.* XIX. 38–39).

69) Tu iš aukštybių stebi ir visą žemyną, ir jūrą – buvo pabrėžiama, kad Saulės dievas Helijas yra viską matantis (Hom. *Il.* III. 277; Hom. *Od.* VIII. 271 sq., Ar. *Nub.* 285–286).

86) Kai į tris dalis jie pasaulį dalijos – nuvertę tėvą Kroną, Dzeusas, Poseidonas ir Hadas pasidalijo pasaulį. Dzeusui atiteko dangus ir žemė, Poseidonui – vandenynai ir jūros, Hadui – požemio karalystė (Hom. *Il.* XV. 189–191).

99) Į Partènijo šulinį vedė – dažniau minima versija, kad Eleusino karaliaus dukterys rado Demetrą prie Kalichoro šaltinio (Call. VI. 15; Paus. I. 38. 6; Apollod. I. 5.1).

100–101) Pakeitus / Išvaizdą – rodės senutė – dievai dažnai pasirodo žmonėms įgavę žmogiškąjį pavidalą (Hom. *Il.* III. 386–389; *HH* V. 81–83; Ap. Rhod. III. 71–74).

109–110) Tai Kalidikė, labai daili Demò, Kleisidikė / Ir ketvirta Kalitojė – Pausanijas pateikia kitokius Kelėjo dukterų vardus: Diogenėja, Pameropė ir Saisara (Paus. I. 38. 3).

122) Dojà – Demetros pseudonimas, reiškiantis „davėja“ (gr. ἡ Δώς).

126) Torikas – Toriko miestas buvo Atikoje, į šiaurę nuo Sūnijo kyšulio.

141) Aš, pasiėmus ant rankų, galėčiau naujagimį supti – auklėmis paprastai tapdavo atsakingos, išmintingos, turinčios gyvenimiškos patirties moterys. Euripido *Trojietėse* į nelaisvę paimta Trojos karalienė Hekabė ketina tapti vaikų aukle (Eur. *Tr.* 195).

153–155) Triptolemas, Dioklis, Poliksenas, Eumolpas, Dolichas – mitiniai Eleusino karaliai. Pseudo-Apolodoras vadina Triptolemą vyriausiuoju Metaneiros sūnumi ir nurodo, kad Demetra davė jam grūdų ir išmokė dirbti žemę (Apollod. I. 5. 2). Pasak mitų, Eumolpas įsteigė Eleusino misterijas. Nuo jo prasidėjo Eleusino žynių eumolpidų dinastija.

161) Metaneira – Pausanijas nurodo, kad Eleusine buvo garbinama Kelėjo žmona Metaneira (Paus. I. 39. 2).

188) Lubas savo galva ji siekė – graikai įsivaizdavo, kad dievai yra gerokai aukštesni nei žmonės (plg. *HH* V. 173–174; Call. VI. 58).

202–205) Jambinio metro atsiradimas ir pavadinimas dažnai buvo kildinamas iš tarnaitės Jambės vardo. Pseudo-Apolodoras Jambės pokštus, privertusius Demetrą nusišypsoti, sieja su Tesmoforijų švenčių dalyvių juokavimu (Apollod. I. 5. 1).

209) Miežių, mėtos švelnios ir sumaišius duoti išgerti – Eleusino misterijų dalyviai per apeigas gerdavo ne vyną, bet kikeoną – gėrimą iš vandens, miežinių miltų ir mėtų. Kikeono pavadinimas kildinamas iš veiksmažodžio κυκάω („maišyti“). Kike-

oną mini Homeras. *Iliadoje* į šį gėrimą įberiami ne tik miežiniai miltai, bet ir trintas ožkos sūris (Hom. *Il.* XI. 638 sq.). *Odisėjoje* burtininkė Kirkė į kikeoną įmaišo svaiginančių žolių (Hom. *Od.* X. 316 sq), galbūt turinčių psichotropinių medžiagų. Spėjama, kad į kikeoną būdavo įberiami skalsėmis užkrėstų grūdų miltai, sukeliantys psichomotorinį susijaudinimą ir haliucinacijas.

*226) **Tavo sūnelį augint mielai apsiimsiu, kaip siūlai*** – Antikoje buvo žinomas pasakojimas, kaip Demetra, pasivertusi paprasta moteriške, padėjo auginti Aigialėjo valdovo Plemnajo sūnų Ortopolidą (Paus. II. 5. 8).

*233–234) **Ėmė deivė augint namuose protingo Kelėjo / Demofoontą*** – pasak vėlesnės versijos, Demetra augino ir grūdino ne Demofoontą, bet Triptolemą (Hyg. *Fab.* 147.1), kuriam padovanojo drakonais pakinkytą karietą. Šia karieta Triptolemas pakilo į dangų ir išbėrė žemyn grūdus (Ov. *Met.* V. 645 sqq.).

235–240) Šiomis himno eilutėmis tikriausiai rėmėsi Apolonijas Rodietis, kurdamas epizodą, kaip Tetidei, grūdinančiai mažąjį Achilą, sutrukdo Pelėjas (Ap. Rhod. IV. 869–879). Plg. Apollod. III. 13. 6.

*237) **Ambrozija trindavo*** – žr. 49 eil. paaiškinimą.

*254) **Tuoj ant žemės paleido, širdy be galo įniršus*** – Pseudo-Apolodoras pateikia versiją, kad Metaneira stvėrė į ugnį įkištą Demofoontą, ir šis tuojau pat sudegė (Apollod. I. 5. 1). Tuomet Demetra ėmėsi globoti jo vyresnįjį brolį Triptolemą (Apollod. I. 5. 2).

*259–260) **Priesaiką duodu dievų – nenumaldomu vandeniu Stigės / Aš prisiekiu*** – požemio karalystės upės Stigės (Stikso) vandeniu prisiekdavo dievai (Hom. *Il.* XV. 37; Hom. *Od.* V. 185; Hes. *Theog.* 400 ir kt.). Jei jie priesaiką sulaužydavo, privalėdavo ištisus metus gulėti nejudėdami, paskui dar devynerius metus gyventi toli nuo Olimpo, į kurį galėdavo grįžti tik dešimtaisiais metais (Hes. *Theog.* 793–806).

262) ***Nors dabar negalės jis mirties ir Kėrių išvengti*** – smurtinės mirties deivės Kėrės dažnai tapatintos su keršto deivėmis Erinijomis. Tiek Kėrės, tiek ir Erinijos įsivaizduojamos kaip šunys (Eur. *El.* 1344 sqq.; Eur. *IT* 293 sqq.; Aesch. *Cho.* 924, Soph. *El.* 1388). Mūšio lauke jos stengiasi pagrobti sužeistuosius, tampo lavonus (Hom. *Il.* XVIII. 535–538; Ps.-Hes. *Sc.* 249 sqq.). Hesijodo *Teogonijoje* Kėrės – Niktės dukterys (Hes. *Theog.* 211, 217).

266) ***Rengs Eleusino vaikai įnirtingas kovas ir varžybas*** – kalbama apie religinių švenčių metu rengiamas varžybas.

272) ***Kalichoras*** – šaltinis netoli Eleusino. Prie šio šaltinio Eleusino moterys šokdavo ir giedodavo himnus Demetrai (Paus. I. 38. 6).

277) ***Nuo gardžiakvapio jos peplo pasklido švelnus aromatas*** – graikai įsivaizdavo, kad nuo dievų sklinda ryški šviesa ir dvelkia malonus aromatas (plg. *HH* III. 202–203; Eur. *Hipp.* 1391; Mosch. *Eur.* 91 ir kt.).

314) ***Tuoj auksasparnei Iridei jis liepė pakviest*** – Iridė, kaip ir Hermis, yra dievų pasiuntinė, pranešanti žinias tiek dievams (Hom. *Il.* VIII. 397–424; XV. 143–169 etc.; Hes. *Theog.* 780 sqq.), tiek ir mirtingiems žmonėms (Hom. *Il.* II. 786–806; III. 121–138 etc.).

335) ***Argžudys*** – pastovusis Hermio epitetas (Hom. *Il.* XVI. 181; XXI. 497; XXIV. 182 ir kt.). Hermis nužudė šimtaakį galiūną Argą, kuris, Heros palieptas, saugojo karve paverstą Dzeuso mylimąją Ijo. ***Erebas*** – amžinu rūku apsitraukusi požemių karalystės Hado dalis (Hes. *Theog.* 123).

360) ***Pas motiną savo juodpeplę*** – Demetra dažnai būdavo įsivaizduojama apsisiautusi juodu apsiaustu. Pausanijas užsimena, kad Figalijoje (Arkadija) buvo garbinama Juodoji Demetra – Demetra Melaina (Paus. VIII. 42. 1).

372) ***Hadas jai davė slapta granato saldų grūdelį*** – tokią pat versiją pateikia ir Pseudo-Apolodoras (Apollod. I. 5. 3).

Ovidijaus *Metamorfozėse* Prozerpina pati nusiskina nuo granatmedžio vaisių ir suvalgo septynis jo grūdelius (Ov. *Met.* V. 535 sqq.). Granatas buvo laikomas santuokos simboliu, santuokos globėjos Heros vaisiumi. Heros šventykloje Arge stovėjo skulptoriaus Polikleito sukurta Heros statula, vaizduojanti ją su skeptru vienoje rankoje ir su granato vaisiumi kitoje (Paus. II. 17. 4).

*386) **Mainadė*** („pamišusioji") – žr. *HH* I. D. 8 eil. paaiškinimą.

387–400) – labai blogai išlikusios eilutės.

*391) **Savo širdim pajuto kažkokią klastą*** – pasak Pseudo-Apolodoro, kad Persefonė yra suvalgiusi granato grūdelių, Demetrai pasako Acheronto sūnus Askalafas. Už tai supykusi Demetra ant jo užritino didžiulę uolą (Apollod. I. 5. 3). Nusileidęs į Hadą Heraklis šią uolą atstūmė. Tada Demetra pavertė Askalafą apuoku (Apollod. II. 5. 12).

*399) **Grįžti tau teks ir tenai praleisti trečdalį metų*** – mitas apie Persefonės pagrobimą ir jos periodišką grįžimą į žemę simbolizuoja nuolatinį gamtos atsinaujinimą, vegetacinį metų laikų ciklą.

*417–418) **Buvo / Ten daug merginų*** – kai kurie Hesijodo okeanidžių (Hes. *Theog.* 349 sqq.) ir šiame himne išvardintų Persefonės draugių vardai sutampa.

*438) **Jas blizgiašydė Hekatė aplankė abi*** – Hekatė buvo artima Demetrai ir Persefonei. Retesnė mito versija laiko Hekatę Demetros dukterimi (Eur. *Ion* 1048; schol. Theoc. II. 12).

*450) **Rarijas*** – laukas netoli Eleusino. Pasak mito, šis laukas buvo užsėtas pirmiausia ir iš jame užaugintų javų buvo kepami aukojimui skirti paplotėliai (Paus. I. 38. 6).

*478) **Nei klausinėt nevalia apie apeigas šias, nei jų laužyt*** – Eleusino misterijos buvo slaptas. Buvo draudžiama apie jas kal-

bėti, patarinėti ir pan. Šiose misterijose galėdavo dalyvauti tik įšventintieji mistai.

488) Jos Plutą pasiunčia – Hesijodas vadina turto dievą Plutą (gr. ὁ πλοῦτος – *turtas*) Demetros ir Jasijono sūnumi (Hes. *Theog.* 969). Besimelsdamos moterys po Demetros ir Persefonės kreipdavosi į Plutą (Ar. *Thesm.* 296). Vėliau su Plutu buvo pradėtas tapatinti Hadas, žemės turtų valdovas (Pl. *Cra.* 403a).

490–492) Jūs, kurios globojate žmones kvapnaus Eleusino... – seniausios Demetros garbinimo vietos buvo Eleusine, Paro saloje (Kikladų salynas) ir Antronėje (Tesalijoje). Antronė paminėta *Iliadoje* (Hom. *Il.* II. 697).

III. HIMNAS APOLONUI

Tai vienas iš seniausių ir ilgiausių homerinių himnų. Nors visuose išlikusiuose rankraščiuose šis himnas surašytas kaip vienas kūrinys, XVIII a. olandų mokslininkas D. Ruhnkenas pastebėjo, kad himno tekstą galima suskirstyti į giesmę, skirtą Delo Apolonui (1–178), ir giesmę Delfų Apolonui (179–546). Dabar himnas kartais leidžiamas kaip vienas kūrinys, o kartais leidėjų skaidomas į du atskirus himnus. Nesutariama dėl abiejų himno dalių sukūrimo datos. Vienų tyrėjų nuomone, himnas Delo Apolonui yra senesnis, parašytas VII a. pr. Kr., o himnas Delfų Apolonui sukurtas maždaug iki VI a. pr. Kr. vidurio, kuomet gaisras sunaikino pirmąją Delfų Apolono šventyklą. M. L. Westas, priešingai, mano, kad senesnis yra himnas Delfų Apolonui, sukurtas VI a. pr. Kr. pradžioje, o himnas Delo Apolonui yra vėlesnis, iš VI a. pr. Kr. pabaigos. W. Burkerto nuomone, visas himnas buvo sukurtas apie 522 m. pr. Kr., kuomet Samo tiranas Polikratas surengė Apolonui skirtas šventes tiek Delfuose, tiek ir Delo saloje.

Himnografo vardas nežinomas. Pindaro scholijai (schol. Pind. *Nem.* II. 1–2) nurodo, kad himną Apolonui sukūrė iš Chijo salos kilęs homeridas Kinaitas. Tuose pačiuose scholijuose užsimenama, kad Kinaitas deklamavo Homero poemas Sirakūzuose 69-osios Olimpiados laikotarpiu (504 / 501 m. pr. Kr.). Himno kalba labai artima Homero kalbai, todėl kartais daroma prielaida, kad kūrinio autorius galėjęs būti dainius iš Chijo salos. Apie tai užsimenama ir pačiame himne (172 eil.: *Aklas žmogus, jis gyvena Chijo saloj akmenuotoj*). Cituodamas šio himno 146–150 eilutes Tukididas pateikia jas kaip Homero kūrinį (Thuc. III. 104. 4).

Manoma, kad Apolono kultas atėjo iš Mažosios Azijos ir paplito visoje Graikijoje. Archajiškasis dievas Apolonas susijęs su žemdirbyste ir piemenimis. Kartais šis dievas identifikuojamas su varnu, gulbe, pele, vilku, avinu. Apolonas – medžiotojas ir piemuo, kaimenių globėjas (Hom. *Il.* II. 766; Theoc. XXV. 21; Call. II. 50 ir kt.), miestų įkūrėjas ir statytojas. Tuo metu, kai graikai kolonizavo Mažąją Aziją, Apolonui buvo priskiriamos ir kitų dievų funkcijos: pranašavimo dovana (perimta iš Gajos), muzikavimas (perimtas iš Hermio), gydymas (perimtas iš Pajano), šėlsmas ir ekstazė (perimti iš Dioniso) ir kt. Apolonui būdingos prieštaringos funkcijos: naikinimas ir gydymas. Apolono ir Artemidės strėlės žudo žmones (Hom. *Il.* I. 53; XXIV. 605, Hom. *Od.* XI. 318 sq.; XV. 410 sqq.). Antra vertus, Apolonas gydo (Hom. *Il.* XVI. 527 sqq.; Paus. I. 3. 4; VI. 24. 6; VIII. 41. 8–9; Aesch. *Eum.* 62 ir kt.) ir pranašauja (Hom. *Il.* I. 72; *HH* III. 484–485; Aesch. *Eum.* 19 ir kt.). Šis dievas – dainininkų ir muzikantų globėjas, Mūzų vadovas. Dažniausiai Apolonas vadinamas Foibu – t. y. „skaisčiu, ryškiu, spindinčiu".

Apolonas buvo garbinamas Troadoje (Hom. *Il.* V. 446) ir visoje Graikijoje. Apolono orakulų (pranašavimo vietų) būta Fokidės mieste Abėse, Mažojoje Azijoje (Didimuose, Klarėje)

ir kitur. Pagrindinis Apolono garbinimo centras buvo Delfai, garsiausia Antikos pranašavimo vieta. Atėnuose šio dievo garbei buvo švenčiamos Boedromijų, Pijanopsijų, Targelijų, Delfinijų, Spartoje – Karnėjų, jo gimtojoje saloje Dele – Delijų, Delfuose – Pitinės šventės, Bojotijoje – Dafneforijų šventė.

*1) **Toliašaudžio taiklaus Apolono*** – Apolonas vaizduojamas ne tik su lyra, bet ir su lanku rankose. Viena iš dievo funkcijų buvo bausti nepaklusniuosius: jis strėlėmis nušovė milžiną Titiją, persekiojusį motiną Letò (Apollod. I. 4. 1), kartu su Artemide iššaudė Nijobės vaikus (Hom. *Il.* XXIV. 605–606) ir t. t.

*5) **Vien tik Letò viena prie perkūnvaldžio Dzeuso palieka*** – būdama dviejų galingų dievų motina, Letò užėmė svarbią vietą Olimpe. Dažniausiai ji buvo garbinama ne atskirai, bet kartu su savo vaikais (Paus. VIII. 9. 1), kuriais labai rūpinosi. Kai Hera primušė Artemidę, Letò pakėlė dukters kilpinį ir strėles (Hom. *Il.* XXI. 502 sqq.). Antikoje Letò vardas buvo siejamas su geru jos būdu (Pl. *Cra.* 406a).

*16) **Ją pagimdei Ortigijoj, jį – Dele akmenuotam*** – pasak labiau paplitusios mito versijos, titanidė Asterija, gelbėdamasi nuo Dzeuso merginimosi, pavirto putpele, lyg žvaigždė krito į jūrą ir virto plaukiojančia sala, kuri iš pradžių buvo vadinama Asterija (gr. ὁ ἀστήρ – *žvaigždė*), o vėliau Delu (Apollod. I. 4. 1; Call. IV. 36–40). Kalimachas nurodo, kad pastarasis pavadinimas reiškiąs „matoma“, nes nustojusi plaukioti ir į dugną įleidusi šaknis sala tapo pastebima jūreiviams (Call. IV. 52 sqq.). Šiame himne Ortigija ir Delas traktuojamos kaip atskiros salelės. Strabonas (Strab. X. 5. 5) mano, kad Ortigija – senasis Delo pavadinimas. Neaišku, kodėl himne pateikiamos skirtingos Apolono ir Artemidės gimimo vietos. Pasak dažnesnės versijos, Letò abu šiuos vaikus pagimdė Delo saloje. Artemidė gimė pirma ir, padėjusi

motinai pagimdyti brolį Apoloną (Apollod. I. 4. 1), tapo gimdyvių globėja. Pausanijas mini nuo tradicinio mito besiskiriančią versiją, kad Artemidė buvo ne Letò, bet Demetros duktė (Paus. VIII. 37. 6). Herodotas pateikia egiptietišką versiją, kad Apolono ir Artemidės tėvai buvo Dionisas ir Isidė, o Letò – tik jų auklė (Hdt. II. 156).

17) ***Jį gimdei prie Kinto kalvos prisiglaudus*** – nuo Delo saloje esančios Kinto kalvos pavadinimo atsirado Apolono epitetas *Kintietis* (Call. IV. 10).

32) ***Aigės*** – Senovės Graikijoje buvo daug Aigėmis vadinamų vietovių. Čia, matyt, minima Egėjo jūros salelė. ***Eiresijos*** – Plinijus (Plin. *NH* IV. 72.1) nurodo, kad tai salelė Termos įlankoje.

33) ***Trakijos Atas*** – *čia*: kalnas trečiajame Chalkidikės pusiasalio piršte.

34) ***Trakijos Samas*** – t. y. Samotrakė (sala Egėjo jūros šiaurėje).

36) ***Lesbą – buveinę Makaro, vaiko Ajolo*** – vėjų dievo Ajolo sūnus Makaras buvo mitinis Lesbo karalius (Hom. *Il.* XXIV. 544; Diod. V. 82.4).

37) ***Skirą, Fokają, taip pat Autokānės aukštąjį kalną*** – Jonijoje buvusį Fokajos miestą mini Herodotas (Hdt. I. 142). ***Autokanė*** – spėjama, kad tai kalnas ir kyšulys Mažojoje Azijoje.

40) ***Tviskančią Klarę, taip pat Aisagėjo aukštąjį kalną*** – Jonijoje buvęs Klarės miestas garsėjo Apolono pranašavimo vieta. ***Aisagėjas*** – spėjama, kad tai kalnas prie Klarės miesto.

42) ***Kosą, salą meropų*** – iš Koso salos mitinio karaliaus Meropo kilo meropų gentis.

46–47) ***Drebėjo / Visos vietovės iš baimės*** – pavydžioji Hera visoms vietovėms buvo uždraudusi įsileisti nėščią Letò. Žinoma mito versija, kad Letò, pasivertusi vilke, dvylika dienų klaidžiojo po pasaulį, kol ją galiausiai priglaudė Delo sala

(Arist. *HA* 580A). Išsamiau Letò klajonės aprašytos Kalimacho *Himne Delui.*

73) ***Nubloks mane į tolumas jūros plačiosios*** – iki Artemidės ir Apolono gimimo Delas buvo plaukiojanti, prie jūros dugno neprisitvirtinusi salelė (Call. IV. 35 sqq.), tad ją buvo nesunku nuspirti tolyn.

85) ***Stigės, požemio upės, vandeniu*** – žr. *HH* II. 259–260 eil. paaiškinimą.

93) ***Temidė Ichnietė*** – teisėtvarkos deivė Temidė buvo garbinama Ichnose (miestas Tesalijoje, Ftijotidės srityje).

94) ***Dionė*** – pasak vienos mito versijos, tai Dzeuso žmona, Afroditės motina (Hom. *Il.* V. 370–371). ***Amfitritė, šniokščianti garsiai*** – jūros dievo Poseidono žmona Amfitritė dažnai minima kaip bangų deivė (Hom. *Od.* XII. 60 ir kt.).

97–98) ***Gimdyvių globėja / Deivė Eileitija*** – gimdymo deivė Eileitija buvo garbinama visoje Graikijoje, bet ypač svarbi jos kulto vieta buvo Dele, kur ji padėjo gimdančiai Letò (Paus. I. 18. 5). Homero epe minimos tai viena (Hom. *Il.* XVI. 187; Hom. *Od.* XIX. 188), tai kelios Eileitijos, Heros dukterys (Hom. *Il.* XI. 270–271). Hesijodo *Teogonijoje* Eileitija taip pat vadinama Dzeuso ir Heros dukterimi (Hes. *Theog.* 922).

100) ***Ši iš pavydo Eileitiją laikė*** – panašiai Hera, sulaikiusi Eileitiją, neleido Alkmėnei pagimdyti Heraklio (Hom. *Il.* XIX. 96–133).

102–103) ***Pasiuntė deivės tada... / ...Iridę*** – Kalimacho *Himne Delui* Iridė kartu su Arėju tarnauja Herai ir stebi, kad jokia vietovė nepriglaustų besilaukiančios Letò.

114) ***Leidos abi jos į kelią tarytumei baikštūs balandžiai*** – matyt, šia eilute remiasi Aristofanas, teigdamas (Ar. *Av.* 575), kad *Iridę Homeras sakė esant panašią į bailų karvelį* (vert. J. Dumčius). Komediografas ne visai tikslus: Homero epe su karveliais

lyginama ne Iridė, bet Hera ir Atėnė (Hom. *Il.* V. 778: αἳ δὲ βάτην τρήρωσι πελειάσιν ἴθμαθ' ὁμοῖαι – *pačios jos žingsniais švelniais, it baikštūs miško balandžiai / Žengė* (vert. A. Dambrauskas).

*117) **Rankom apglėbusi palmę*** – Letò gimdymo scena dažnai minima antikiniuose kūriniuose (Thgn. 6 sq., Eur. *Ion* 919 sq., Eur. *Hec.* 458 sqq. ir kt.).

*118) **Šypsojosi žemė*** – plg. Hom. *Il.* XIX. 362; Thgn. 9 sq.; *HH* II. 13.

*124–125) **Tetidė saldžios ambrozijos dieviškom rankom / Ir nektaro jam davė*** – žr. *HH* II. 49 eil. paaiškinimą.

*128–129) **Tavęs išlaikyti nei juosta auksinė, / Nei vystyklai negalėjo*** – toks pat stiprus ir naujagimis Hermis (*HH* IV).

*131) **Lyra*** – graikiškame tekste: *kitara*. Vienuose kūriniuose minima, kad Apolonas grojo kitara, kitur – kad lyra. Esminio skirtumo tarp lyros ir kitaros nebuvo, todėl šie instrumentai dažnai būdavo sutapatinami. Kitaros rezonatorius dažniausiai būdavo medinis, lyros – padarytas iš vėžlio kiauto ir aptrauktas jaučio oda, todėl lyra dažnai būdavo vadinama ἡ χελώνη („vėžlys“) (plg. Sapfo fr. 58. 12: φιλάοιδον λιγύραν χελύνναν). Laikui bėgant, lyros rezonatorių imta gaminti iš buksmedžio ar dramblio kaulo, bet jo forma vis tiek primindavo vėžlio kiautą. Lyros ragai, prie kurių buvo tvirtinama stygų galą laikanti lazdelė, dažniausiai būdavo daroma iš gyvulio ragų, o kitaros – iš medžio. Pausanijas nurodo, kad lyrą išrado Hermis, o kitarą – Apolonas (Paus. V. 14. 8). Panašiai teigia ir helenistinis poetas Bijonas (Bion X. 8): *Hermis lyrą išrado, kitarą – žavus Apolonas.* Lyra dažniau skambėdavo namuose ir mokyklose, ja grojo visi; kitara dažniau būdavo grojama per puotas, tai daugiau profesionalų instrumentas.

*135–136) **Šviesa auksinė užliejo / Delą*** – panašiai Delą po Apolono gimimo piešia Kalimachas (Call. IV. 260 sqq.). Plg. Pind. *Ol.* VII. 34 sqq., kur vaizduojama Atėnės gimimo scena.

*146) **Foibe, bet Delo salelė tavajai širdžiai mieliausia*** – Tukididas (Thuc. III. 104. 4) cituoja ir priskiria Homerui šią ir tolesnes keturias (147, 148, 149, 150 eil.), taip pat 165–170 himno eilutes. Tukidido cituojamos eilutės skiriasi nuo rankraščiuose išlikusio himno teksto, todėl spėjama, kad buvo kelios skirtingos himno redakcijos.

*147) **Susieina per šventę*** – čia, matyt, kalbama apie Apolonui skirtą Delijų šventę, kurioje dalyvaudavo jonėnai iš Mažosios Azijos pakrantės ir iš tolesnių vietovių atkeliaudavę graikai (Pl. *Phd.* 58b).

*148) **Prie tavojo kelio*** – kalbama apie šventąjį kelią, vedusį į Apolono Deliečio šventyklą.

*157) **Delo merginos*** – Delo merginų choras buvo gerai žinomas ir Atėnuose (Eur. *HF* 687 sq., Eur. *Hec.* 463 sqq.); galbūt su šiuo choru buvo susijusi V a. pr. Kr. dramaturgo Kratino komedija *Delietės*.

*172) **Aklas žmogus, jis gyvena Chijo saloj akmenuotoj*** – spėjama, kad tai užuomina apie Homerą, kuris, pasak Antikoje paplitusio pasakojimo, buvo aklas dainius iš Chijo salos.

*179–180) **O valdove, tik tau priklauso Majonijos žemė, / Likija dar ir Miletas*** – matyt, nuo šios eilutės prasideda kitas himnas, skirtas Delfų Apolonui. ***Majonija*** – senovinis Lidijos pavadinimas. Likijoje Patarų mieste buvo Apolono pranašavimo vieta (Hor. *Carm.* III. 4. 64). Pasak kai kurių šaltinių (Serv. *Aen.* 4. 143. 4), Apolonas praleisdavo šešis mėnesius Pataruose, o kitus šešis mėnesius – Delfuose. Senas Apolono orakulas buvo ir į pietus nuo Mileto esančiame Didimų mieste.

*182) **Formingė*** – į lyrą panašus styginis instrumentas, atsiradęs anksčiau nei lyra ir kitara. Homero epe lyra neminima, herojai groja arba forminge (Hom. *Il.* IX. 186–187; XVIII. 569; Hom. *Od.* XXI. 430 ir kt.), arba kitara (Hom. *Il.* III. 54; XIII. 731; Hom.

Od. I. 153, 159; VIII. 248). Kartais formingė ir kitara būdavo sutapatinamos (Hom. *Il.* XVIII. 569–570: τοῖσιν δ' ἐν μέσσοισι πάϊς φόρμιγγι λιγείῃ / ἱμερόεν κιθάριζε).

*183) **Grodamas eina keliu tolyn į uolėtą Pitonę*** – himne nenurodoma, kiek metų būdamas Apolonas atvyksta į Delfus. Pasak Euripido, jį, dar visai mažutį, į ten atnešė Letò (Eur. *IT* 1240 sqq.). ***Pitonė*** – senovinis Delfų pavadinimas, minimas jau Homero epe (Hom. *Il.* II. 519). Iki Apolono kulto įsigalėjimo Delfuose buvo Gajos orakulas (Aesch. *Eum.* 2; Eur. *IT* 1248; Paus. X. 5. 5).

*189) **Visos Mūzos kartu pasikeisdamos giesmę užtraukia*** – Mūzos dažnai vaizduojamos kartu giedančios arba šokančios rateliu (Hom. *Il.* I. 604; Hom. *Od.* XXIV. 60; Ps.-Hes. *Sc.* 205–206; Pind. *Nem.* V. 24).

*194) **Tuoj tenai gražiaplaukės Charitės ir linksmosios Horos*** – dievų puotose kartu su Afrodite paprastai dalyvauja Horos ir Charitės (Hom. *Od.* XVIII. 194).

*204) **Džiūgauja savo širdy jo tėvai, matydami sūnų*** – plg. Homero *Odisėjoje* pavaizduotą sceną (Hom. *Od.* VI. 102–106 sqq.), kai Letò gėrisi su nimfomis šokančia Artemide.

*208) **Geidei adzanietės merginos*** – neaiški eilutė. Apolonas buvo pamilęs mirtingą, iš Tesalijos kilusią merginą Koronidę, su kuria susilaukė sūnaus Asklepijo. Galbūt himne Koronidė vadinama adzaniete, t.y. kilusia iš Adzanijos (šiaurinės Arkadijos vietovės).

*209–210) **Kaip tu varžeis su Elato sūnum... /... Ischiju*** – pastojusi nuo Apolono, Koronidė pamilo mirtingąjį Ischiją, Arkadijos karaliaus Elato sūnų (Hes. *fr.* 125; Pind. *Pyth.* III. 13 sqq.; Apollod. III. 10. 3). Kai varnas pranešė Apolonui apie mylimosios išdavystę, Artemidė (pagal kitą versiją pats Apolonas) nušovė Koronidę (Pind. *Pyth.* III. 33 sqq.), o Hermis suspėjo išgelbėti

mažąjį Asklepiją (Paus. II. 26. 7), kurį išaugino kentauras Cheironas (Pind. *Pyth.* III. 45). Arkadijos karaliaus Elato sūnus Ischijas minimas Pindaro eilėse (Pind. *Pyth.* III. 31).

211) *Su Forbantu, Trijopo sūnum, Ereutėju* – neaiški eilutė. Mito apie šių veikėjų ir Apolono varžybas neišliko. Pseudo-Apolodoras Forbantą vadina Elidės karaliaus Augėjo tėvu (Apollod. II. 5. 5), o Trijopą – Poseidono ir Kanakės sūnumi (Apollod. I. 7. 4). Pausanijas Forbantą ir Trijopą priskiria Argo karalių dinastijai, tačiau vienur nurodo, kad Trijopas buvęs Forbanto sūnus (Paus. II. 16. 1; IV. 1. 1), kitur – kad jis buvo Forbanto tėvas (Paus. VII. 26. 12). Ereutėjo vardas niekur kitur neminimas.

212) *Su Leukipu ir Leukipo žmona* – blogai išlikusi eilutė. Galbūt minimas Elidės karaliaus Oinomajo sūnus Leukipas. Kaip ir Apolonas, jis buvo pamilęs nimfą Dafnę. Norėdamas su ja suartėti, Leukipas apsimetė mergina ir ėmė rengtis moteriškais drabužiais. Kartą, kai Dafnė su draugėmis maudėsi Ladono upėje, jos privertė nusirengti ir Leukipą. Pamačiusios, kad tai vyras, merginos Leukipą nužudė. Pausanijas pabrėžia, kad Apolonas pavydėjo Leukipui, nes šis patikdavęs merginoms (Paus. VIII. 20. 2–4). Pseudo-Apolodoras pateikia daugiau niekur neminimą versiją, kad Apolonas buvo pamilęs Leukipo dukrą Arsinoją, kuri pagimdė dievui Asklepiją (Apollod. III. 10. 3). Kas vadinama Leukipo žmona, neaišku.

216) *Tu nuo Olimpo iškart nusileidai Pijerijos žemėn* – Homero epe dievai taip pat iš Olimpo pirmiausia nusileidžia į Pijeriją (Hom. *Il.* XIV. 226; Hom. *Od.* V. 50).

217– 218) *Lektą smėlėtą, ainijanus, taip pat ir peraibų / Kraštą perėjęs* – Apolono kelyje vietovės išvardijamos ne geografine seka. Dievas žygiuoja per šiaurinę ir vidurio Graikiją ir Mažosios Azijos pakrantes. Aischilas nurodo, kad, palikęs Delą, Apolonas pirmiausia atvyko į Atėnus, o iš jų – į Delfus (Aesch.

Eum. 9 sqq.). ***Lektas*** – Troadės kyšulys. ***Ainijanai*** – Tesalijos gentis. ***Peraibai*** – Peraibijos krašto (šiaurės vakarų Tesalija) gyventojai.

218) ***Greitai pasiekei Jolką*** – iš Tesalijos Jolko uosto išplaukė argonautai.

220) ***Lelanto lyguma*** – tarp Chalkidės ir Eretrijos miestų plytinti Eubojos salos lyguma.

223) ***Ir pakilai į šventą Žaliąjį kalną*** – kalbama apie Mesapijo kalną rytinėje Bojotijos pakrantėje (Aesch. *Ag.* 293; Paus. IX. 22. 5).

224) ***Mikalesas*** – Bojotijos miestas Mikalesas, stovėjęs Mesapijo kalno papėdėje, buvo sugriautas jau Pausanijo laikais (Paus. IX. 19. 4). ***Teumesas*** – kaimelis prie to paties pavadinimo kalno netoli Tebų (Paus. IX. 19. 1).

230) ***Į Onchestę, kur veši puiki Poseidono giraitė*** – Onchestės mieste, stovėjusiame ant Kopajidės ežero kranto, buvo garbinamas Poseidonas (Hom. *Il.* II. 506; Pind. *Isthm.* I. 33). Pausanijas tvirtina matęs šio miesto ir Poseidono šventyklos griuvėsius (Paus. IX. 26. 5 sqq.). Poseidono garbei Onchestės gyventojai rengdavo žirgų varžybas.

236) ***Paskui vežimus ten palieka*** – Antikoje lenktynių nugalėtojai dažnai paaukodavo dievams savo sportinį inventorių, tarp jų ir lenktynių vežimus. Išliko liudijimai, kad lenktynininkas Euagoras paliko savo vežimą Olimpijoje (Paus. VI. 10. 8), o Arkesilajas – Delfuose (Pind. *Pyth.* V. 30 sqq.).

239) ***Greit, toliašaudi taiklus Apolone, iš ten iškeliavęs*** – prasideda Apolono kelionės aprašymas. Geografiniai objektai išvardijami gana padrikai.

240) ***Kefisas*** – *čia:* Bojotijos upelis, Kopajidės ežero intakas.

241) ***Lilajà*** – Fokidės miestas.

*242) **Ėjai derlinga žeme Okalėjos*** – netoli Kopajidės ežero stovėjęs Okalėjos miestelis minimas ir Homero epe (Hom. *Il.* II. 501).

*244) **Telfūsa*** – Bojotijoje tekėjęs upelis. Tokiu pat vardu vadinama ir to upelio nimfa.

*251) **Kiek jų Europoj gyvena*** – čia Europa, matyt, reiškia Šiaurės Graikiją.

*269) **Savo šventyklą statyk Parnaso papėdėje – Krisėj*** – Delfų papėdėje stovėjęs Krisės miestas buvo sugriautas per Pirmąjį Šventąjį karą (585 m. pr. Kr.).

*270) **Ten nebildės vežimai*** – sprendžiant iš šios eilutės, himnas Delfų Apolonui buvo sukurtas prieš įsteigiant Pitines žaidynes (586 m. pr. Kr.).

*273) **Ijepajanas*** – Apolono epitetas. Kalimachas nurodo, kad žmonės, stebėdami, kaip Apolonas laido strėles į drakoną, ragina dievą, šaukdami „ije!“ (Call. II. 97 sqq.). Šis šūksnis, kurį poetas sieja su veiksmažodžiu ἵημι („paleisti, sviesti“), buvo suprantamas kaip paraginamasis žodelis.

*278) **Flegijai*** – Fokidėje gyvenusi, dievų negarbinusi gentis. Tuo flegijai panašūs į Homero aprašytus kiklopus (Hom. *Od.* IX. 275–276).

*280) **Ant Kefiso ežero kranto*** – čia taip vadinamas Kopajidės ežeras. Homeras ir Pindaras šį ežerą vadina Kefisidės ežeru (Hom. *Il.* V. 709; Pind. *Pyth.* XII. 27). Pausanijas nurodo du ežero pavadinimus – Kopajidė ir Kefisidė (Paus. IX. 24. 1).

*296–297) **Du Ergino vaikai – Agamedas / Ir Trofonijas*** – Orchomeno miesto valdovo Ergino sūnūs Agamedas ir Trofonijas buvo sumanūs architektai, pastatę Apolono šventyklą Delfuose, Poseidono šventyklą Mantinėjoje (Paus. VIII. 10. 2), Hiriėjo lobyną (Paus. IX. 37. 5) ir kitus statinius. Kartais Trofonijo tėvu yra vadinamas Apolonas (Paus. IX. 37. 5).

Bojotijos mieste Lebadėjoje veikė Trofonijo orakulas. Pasak mito, aukurą šioje pranašavimo vietoje buvo pastatęs pats Trofonijas.

298–299) Ten begalybė žmonių, nutašę akmenis, greitai / Surentė puikią šventyklą – Pausanijas nurodo, kad pirmoji Delfų šventykla buvo suręsta iš lauro šakų, antroji sulipdyta iš vaško ir bičių sparnelių, trečioji pastatyta iš bronzos, o ketvirtoji, Agamedo ir Trofonijo statyta, šventykla – iš akmens. Akmeninė šventykla sudegė pirmaisiais 58-osios Olimpiados metais (Paus. X. 5. 13).

300) Ten netoli sruvena šaltinis gražus – matyt, kalbama apie Kastalijos šaltinį (Paus. X. 8. 9.) Prie Apolono šventyklos tekėjo ir kitas – Kasotidės – šaltinis (Paus. X. 24. 7).

302) Baisią baidyklę – labai didžiulę drakonę – pasak geriausiai žinomos mito versijos, drakonė Pitonė saugojo senovinę Gajos šventyklą ir niokojo Delfų apylinkes (Eur. *IT* 1245 sqq.; Paus. X. 6. 6).

306) Gavo augint Tifaoną – spėjama, kad epizodas apie Tifaoną – vėlesnė himno interpoliacija.

306–307) Pagimdė / Tą Tifaoną Hera – pasak himno, Tifaonas yra Heros sūnus. Hesijodas nurodo, kad Tifaonas – Gajos ir Tartaro vaikas (Hes. *Theog.* 820 sqq.). Poetas Stesichoras vadina Herą Tifaono motina (Stesich. *fr.* 239 PMG).

314) Vienas jisai be manęs šviesiaakę Atėnę pagimdė – pasak Hesijodo, Dzeusas prarijo nėščią Metidę (Hes. *Theog.* 889–890; 899–900). Atėjus laikui jai gimdyti, Prometėjas kirviu praskėlė Dzeusui galvą, iš kurios iššoko suaugusi ir jau apsiginklavusi Atėnė (Apollod. I. 3. 6). Pindaras nurodo, kad Dzeuso galvą prakirto Hefaistas (Pind. *Ol.* VII. 35 sq.). Išliko ir mito versija, kad Atėnė buvo įsupta į debesį, iš kurio išniro tik tada, kai žaibas perskrodė tą debesį (schol. Pind. *Ol.* VII. 56–79).

316) Aš tada pagimdžiau Hefaistą – versija, kad Hera keršydama Dzeusui pastojo ir pagimdė Hefaistą, minima ir kituose Antikos kūriniuose (Chrysip. *fr.* 908. 20).

318) Rankomis stvėrusi jį, nusviedžiau į plačiąją jūrą – himno kūrėjas seka Homero epu, kur Heros numestą Hefaistą išgelbsti jūrų deivės Tetidė ir Eurinomė (Hom. *Il.* XVIII. 398 sqq.).

319) Sidabrakojė – pastovusis Tetidės epitetas (Hom. *Il.* I. 556; IX. 410; XVI. 222, 574 ir kt.; Hom. *Od.* XXIV. 92 ir kt.).

333) Žemę palietus ranka – užuominų apie kreipimąsi į chtoniškąsias jėgas rankomis liečiant žemę pasitaiko ir kitur (Hom. *Il.* IX. 568; XIV. 272; Eur. *Tr.* 1306).

335) Titanai, kurie gilybėje žemės gyvenat – kai titanai pralaimėjo karą prieš Olimpo dievus (titanomachiją), Dzeusas nutrenkė juos giliai po žemėmis (Hes. *Theog.* 729).

338) Kuris už Kronidą nebūtų silpnesnis – Dzeuso ir Tifono susirėmimą aprašo Antikos autoriai (Hom. *Il.* II. 780 sqq.; Hes. *Theog.* 820–880, Apollod. I. 6. 3). Ovidijus nurodo, kad ant Tifono kūno dievai užkrovė Sicilijos salą, o ant jo galvos užstūmė Etnos kalną (Ov. *Met.* V. 346 sqq.).

357–358) Kol stipriąja strėle taiklusis šaulys Apolonas / Ją pašovė – pasak kitos versijos, Pitonę nukovė abu – Apolonas ir Artemidė (Paus. II. 7. 7).

368) Chimaira baisi – pabaisa, trigalvė būtybė su liūto, ožkos bei gyvatės galvomis, su ožkos liemeniu ir gyvatės uodega. Chimairos išvaizda aprašyta Hesijodo *Teogonijoje* (319 sqq.).

369) Hiperijonas – čia, kaip ir Homero epe (Hom. *Il.* XIX. 398; Hom. *Od.* I. 8, 24 ir kt.), Hiperijonu (*pažodžiui*: aukštai einančiu) vadinamas Saulės dievas Helijas.

372) Ir nuo tada Pitone šią vietą pradėta vadinti – čia Pitonės vardas kildinamas iš veiksmažodžio πύθω („pūdyti“), esą ne-

gyva drakonė supuvusi toje vietoje, kur buvo nukauta (Paus. X. 6. 5–6). Su Pitonės vardu susiję Apolono epitetas *Pitietis* bei Delfų žynės *Pitijos* pavadinimas. Antikoje Pitonės vardą buvo mėginama kildinti ir iš žodžio πυθέσθαι („klausinėti") (Strab. IX. 3. 5).

396) ***Kai pranašauja iš lauro Parnaso kalnyno papėdėj*** – Pitija pranašaudavo kramtydama lauro lapus ir užsidėjusi laurų vainiką ant galvos. Lauras buvo mylimiausias Apolono medis. Į laurą pavirto Apolono meilę atstūmusi nimfa Dafnė (Ov. *Met.* I. 452–567).

413) ***Pulkas avių ilgavilnių, priklausančių Helijui, ganos*** – pasak Homero, Helijui skirti gyvuliai ganosi Trinakrijos saloje (Hom. *Od.* XII. 127–128).

421) ***Arėnė*** – šis Elidės miestas minimas ir Homero epe (Hom. *Il.* II. 591; XI. 723).

422) ***Arguféja*** – Elidės miestas. ***Praplaukė Triją*** – Trijo miestas stovėjo Elidėje ant Alfėjo upės kranto.

423) ***Brastą Alfėjo, paskui tvirtasienį Aipėją pasiekė*** – ši eilutė sutampa su Homero *Iliados* (Hom. *Il.* II. 592) eilute. ***Alféjas*** – Peloponeso upė. ***Aipéjas*** – Peloponeso miestas.

425) ***Krunai*** – vietovė pietinėje Elidėje (Peloponesas). ***Chalkidė*** – Elidės miestelis, stovėjęs to paties pavadinimo upelio, Alfėjo intako, pakrantėje (Strab. VIII. 3. 13). ***Dimė*** – Achajos srities (šiaurės Peloponesas) miestas, pirmąkart paminėtas šiame himne.

426) ***Praplaukė šventą Elidę, kurioj viešpatauja epėjai*** – ši eilutė sutampa su Homero *Od.* XV. 298 eilute. ***Elidė*** – svarbiausias Elidės miestas, stovėjęs ant Penėjo upės kranto. ***Epėjai*** – Elidėje gyvenusi gentis (Hom. *Il.* II. 619; IV. 537 ir kt.).

428) ***Fejos*** – miestas, stovėjęs Elidės pajūryje. ***Itakė*** – Jonijos jūros sala.

429) ***Dulichijas, Samė, Dzakintas*** – Jonijos jūros salos.

431) ***Krisės įlanka*** – Korinto įlanka.

443) ***Pro brangiuosius trikojus*** – trikojis (gr. ὁ τρίπους) – puodas su trim ilgom kojom ir dviem rankenom, dažniausiai naudotas vandeniui šildyti ar valgiui gaminti (Hom. *Od.* X. 358 sqq.; VIII. 434; Hom. *Il.* XVIII. 344; XXII. 443; XXIII. 40; Ath. X. 416c). Bronzinius trikojus aukodavo dievams, dovanodavo varžybų nugalėtojams (Hom. *Il.* XXIII. 702). Sėdėdama ant trikojo pranašaudavo Delfų žynė Pitija.

449–450) ***Jaunuoliu, stipriu ir galingu, / Pilnu jėgų pasivertęs*** – plg. Apolono epifaniją Apolonijo Rodiečio *Argonautikoje* (Ap. Rhod. II. 675–680) ir šio dievo išvaizdą Kalimacho *Himne Apolonui* (Call. II. 32–38).

494–495) ***Vadinkit / Jūs mane maldose Delfiniju*** – Atėnuose Apolonui, jūrininkų globėjui, buvo skirtos Delfinijų šventės.

495–496) ***Aukuras šitas / Delfiškas aukuras bus*** – Delfų pavadinimo kildinimas iš žodžio „delfinas" paremtas liaudies etimologija. Pastaruoju metu Delfų pavadinimą mėginama sieti su žodžiu ἡ δελφύς („įsčios"). Delfai buvo laikomi antikinio pasaulio centru. Šį centrą žymėjo akmuo, vadinamas pasaulio bamba. Pasak mito, tai tas akmuo, kurį Kronas buvo praryjęs vietoj Dzeuso. Kai Kronas akmenį atrijo, šis atriedėjęs į Delfus. Pausanijas pasakoja, kad jo laikais šis akmuo dar stovėjęs Delfuose. Delfiečiai ant jo pildavę aliejų, o per šventes dėdavę nesuktas vilnas (Paus. X. 24.6–7).

500) ***Pajanas*** – Apolono garbei skirtas himnas, kuriuo vėliau imta šlovinti ir kitus dievus. Matyt, pajanas susijęs su Homero epe dar veikusiu gydymo dievu Pajanu, išgydžiusiu Hadą ir Arėją (Hom. *Il.* V. 395–402, 899 sqq.). Vėliau Pajano kultą išstūmė Apolono kultas.

537) ***Nes jų daugybę atgins mirtingųjų giminės garsios*** – Delfų Apolonui būdavo aukojama daug gyvulių. Herodotas

rašo, kad Lidijos valdovas Kroisas paaukojo Delfams 3000 įvairių veislių galvijų (Hdt. I. 50).

IV. HIMNAS HERMIUI

Tai ilgiausias homerinis himnas. Neaišku, kur ir kada jis buvo sukurtas. M. L. Westo nuomone, iš visų ilgųjų homerinių himnų šis himnas parašytas vėliausiai, galbūt V a. pr. Kr. A. N. Athanassakis mano, kad kūrinys parašytas VII a. pr. Kr. viduryje, R. Janko ir A. Vergados – kad VI a. pr. Kr. pabaigoje. Kūrinyje randama nemažai homerizmų, taip pat ir Atikos dialekto formų, jaučiama Hesijodo įtaka (plg. eil. 10, 19, 30, 36 ir kt.). Spėjama, kad himnas galėjo baigtis 506-ąja eilute, o paskesnės eilutės buvo prikurtos vėliau. Kadangi himne pasakojama, kaip Hermis varo bandą per Bojotiją, kyla minčių, kad himną sukūrė koks nors Hesijodo tėvynainis Bojotijos poetas.

Hermio vardas minimas Pile rastose molinėsė lentelėse (e-ma-a), tačiau tikslesnių žinių apie šio dievo funkcijas Kretos-Mikėnų laikotarpiu nėra. Graikų mitologijoje Hermis – dievų pasiuntinys, keliautojų globėjas (Hom. *Od.* I. 38 ir kt.; Ar. *Plut.* 1160; Theoc. XXV. 5–6), bandų (Hes. *Theog.* 444 sqq., Paus. IX. 22. 1–2), pirklių (Ar. *Plut.* 1156; Poll. *On.* VII. 15; Paus. I. 15. 1; II. 9. 8; III. 11. 11 ir kt.), vagių (Hom. *Il.* XXIV. 24 ir kt.), sukčių ir apgavikų dievas (Hom. *Od.* XIX. 396–397; Ar. *Plut.* 1157), mirusiųjų sielų palydovas, padedantis joms pasiekti Hado karalystę (Hom. *Od.* XXIV. 1 sq. ir kt.). Vykdamas atlikti dievų skirtos užduoties, Hermis apsiauna sparnuotus sandalus (Hom. *Il.* XXIV. 340–342; Hom. *Od.* V. 44–45), o ant galvos užsideda sparnuotą šalmą.

Hermis buvo garbinamas visoje Graikijoje, o ypač Arkadijoje (Vidurio Peloponese), kur, pasak mito, jis gimė. Antikos

laikais Graikijos pakelėse buvo statomos primityvios akmeninės Hermio statulos *hermos*. Hermų išniekinimas buvo laikomas didžiausia šventvagyste (Thuc. VI. 27). Per Hermiui skirtas Hermajų šventes buvo aukojami gyvuliai, figos, medus ir kt. (Hom. *Od.* XIV. 435; XIX. 397; Ar. *Plut.* 1121–1122).

Mitas, kaip Hermis pavogė Apolono karves, buvo pasakojamas satyrinėje Sofoklio dramoje *Pėdsekiai*. Šiame himne pateikta versija apie pirmuosius mažojo Hermio darbus iš esmės sutampa su analogišku pasakojimu Pseudo-Apolodoro *Bibliotekoje* (Apollod. III. 10. 2).

1) ***Majadė*** – *Maja*. Žodis μαῖα senojoje graikų kalboje reiškia „mama", „auklė".

8) ***Baltarankė*** – pastovusis Heros epitetas (plg. Hom. *Il.* I. 55, 195, 208; V. 711, 755, 767, 775, 784 ir kt.).

14) ***Sapnų palydovą*** – Hermis galėdavo užmigdyti žmones, pasiųsti jiems sapnus ir prikelti iš miego (Hom. *Il.* XXIV. 343, 445; Hom. *Od.* V. 47–48; XXIV. 3–4; Ap. Rhod. IV. 1732 sq.). Žmonės dažnai prašydavo Hermio atsiųsti jiems malonių sapnų (Heliod. *Aeth.* III. 5).

19) ***Hermį pagimdė Maja ketvirtą mėnesio dieną*** – ketvirtąją mėnesio dieną Hermiui buvo aukojamas paplotis (Ar. *Plut.* 1126).

23–24) ***Surado / Greitai jis vėžlį, kuris jam atnešė didelę sėkmę*** – neišlikusioje Sofoklio satyrinėje dramoje *Pėdsakiai* ir Pseudo-Apolodoro *Bibliotekoje* (III. 10. 2) Hermis sutinka vėžlį jau nuvaręs Apolono karves.

31) ***Sveikas, gražuoli vėžly, palydove puotos ir ratelių*** – Hermio žodžiuose slypi užuomina, kad iš vėžlio kiauto bus padaryta formingė, kurią vadina Homeras puotos palydove (Hom. *Od.* XVII. 270–271: φόρμιγξ / ...ἣν ἄρα δαιτὶ θεοὶ ποίησαν ἑταίρην).

36) Būti geriau namuose, nes būti lauke pavojinga – eilutė sutampa su Hesijodo poemos *Darbai ir dienos* 365 eilute.

37) Gyvas tu būsi gera apsauga nuo burtų kenksmingų – buvo manoma, kad vėžliai ir driežai turi magiškų galių, todėl jie buvo naudojami buriant ir kerėjimo apeigose (Theoc. II. 58).

52) Sukūręs sau mielą daikčiuką – žr. *HH* III. 131, 182 eil. paaiškinimus.

68–69) Link Okeano žemyn tada jau Helijas leidos / Su vežimu ir žirgais – žr. *HH* XXXI. 8–9 eil. paaiškinimą.

70–71) Tenai dievų palaimingų / Dieviškos karvės buvo sugintos naktigonėn – kitose himno eilutėse karvės dažniausiai priskiriamos ne visiems dievams, bet Apolonui (plg. 18, 22–23 eil.).

75–76) Klastingai apgręžęs / Bandą atgal – tokia gudrybė Antikoje buvo gerai žinoma. Panašiai jaučius nusivaro plėšikas Kakas (Verg. *Aen.* VIII. 210 sqq.). Herodotas mini atbulai besiganančius garamantų šalies jaučius (Hdt. IV. 183).

88) Onchestė – žr. *HH* III. 230 eil. paaiškinimą.

100) Deivė Selėnė, duktė Palanto Megamedeido – tik šiame himne Selėnė vadinama Palanto dukterimi. Pasak Hesijodo, ji – titano Hiperijono ir Tėjos duktė, Helijo ir Aušros sesuo, o Palantas – titano Krejo ir Euribijos sūnus, Astrajo ir Perso brolis, su okeanide Stige susilaukęs vaikų Krato, Bijos, Dzelo ir Nikės (Hes. *Theog.* 371–377, 383–385). Megamedo vardas niekur daugiau neminimas.

110) Kibirkštį kaitrią įskėlė – blogai išlikęs, hipotetiškai rekonstruojamas tekstas.

128–129) Mėsą į gabalus. Jų išėjo dvylika. Šitiek / Ir reikėjo – Hermis dalija mėsą į tiek dalių, kiek yra Olimpo dievų. Tai rodo, kad himno sukūrimo metu jau buvo nusistovėjęs olimpinių dievų skaičius.

148) Į turtingą šventyklą pateko – ant Kilėnės kalno stovėjo Hermio šventykla. Pausanijo laikais ji jau buvo sugriauta (Paus. VIII. 17. 1).

183) Aigidvaldis – pastovusis Dzeuso epitetas (Hom. *Il.* I. 202, 222; II. 157, 348, 375 ir kt.; Hom. *Od.* III. 42, 394; IV. 752, 762; V. 103, 137 ir kt.).

184–185) Kai rytinė Aušra... / Iš Okeano gilaus pasikėlė – kaip ir saulės dievas Helijas Aušra rytą pateka iš Okeano. ***Rytinė*** (ἠριγένεια) – pastovusis Aušros epitetas (Hom. *Il.* I. 477; XXIV. 788 ir kt.; Hom. *Od.* II. 1; III. 404, 491; IV. 195, 306, 431 ir kt.).

186–187) Pasuko į Žemės Laikytojui skirtą / Šventą giraitę – apie Poseidono šventą giraitę Onchestėje žr. *HH* III. 230 eil. ***Laikytojas žemės*** (γαιήοχος) – pastovusis Poseidono epitetas (Hom. *Il.* IX. 183; XIII. 43, 59, 83 ir kt.; Hom. *Od.* I. 68; III. 55; VIII. 322, 350 ir kt.).

190) Dygių augalų rinkėjau – matyt, dygūs augalai buvo naudojami aptvarams tverti.

221) Plėnūnė (gr. ἀσφόδελος, lot. *asphodelus ramosus*) – Graikijoje paplitęs magnolijūnų šeimai priklausantis augalas, minimas ir kitų autorių kūriniuose (Hom. *Od.* XI. 539, 573; XXIV. 13; Theoc. VII. 68; XXVI. 4 ir kt.).

224) Kentauras – mitinė miksantropinė būtybė, kurios liemuo ir kojos arklio, o viršutinė kūno dalis – žmogaus.

259) Būsi po žemėm giliai ir mažiems žmonėms vadovausi – Apolonas pabrėžia, kad, jei Hermis, dar vaikas, pateks į Hadą, ten galės vadovauti vienmečių vėlėms.

295–296) Tartum pranašą kokį / Garsą gėdingą, įžūlų, tarnaujantį pilvui, išleido – panašiai pasielgia Aristofano veikėjas Karijonas (Ar. *Plut.* 698 sq.). Žr. taip pat Eur. *Ion* 47.

297) Ir paskui nusičiaudėjo smarkiai – čiaudėjimas buvo laikomas gera lemiančiu ženklu (Hom. *Od.* XVII. 541 sqq.; Theoc. XVIII. 16).

304) ***Kilėnietis Hermis*** – žr. III. 148 eil. paaiškinimą.

324) ***Teisingumo svarstyklės*** – apie Dzeuso svarstykles žr. Hom. *Il.* VIII. 69; XVI. 658; XIX. 223; XXII. 209.

335) ***Kad tik aš vienas esu gobšuolis, mėgstantis grobti*** – užuomina apie Delfuose Apolonui paaukotas turtingas ir gausias aukas.

381) ***Helijų aš gerbiu*** – Hermis bando įsiteikti viską reginčiam Helijui, mačiusiam ir jo vagystę.

388) ***Bet vystyklų nuo rankų žemyn nenusimetė*** – po vystyklais Hermis slepia lyrą.

409–410) ***Pinti pradėjo / Tvirtus pančius iš skaĩstminio krūmo šakų*** – blogai išlikęs tekstas įvairiai interpretuojamas. Pasak vienos versijos, Apolonas nori supančioti Hermį, tačiau jam nesiseka, kaip ir jūrų plėšikams, mėginantiems supančioti Dionisą (*HH* VII. 13 eil.). Pasak kitos versijos, Hermis nori po lapais paslėpti pavogtą bandą. Pasak dar vieno teksto aiškinimo, Apolonas nori surišti bandą ir parginti ją į Pijeriją (plg. Hom. *Od.* IX. 427 sq., kur Odisėjas, siekdamas ištrūkti iš kiklopo Polifemo olos, vytimis suriša tris avinus).

429) ***Pirmą iš deivių giesme pašlovino jis Mnemosinę*** – Hermio giesmės pradžioje, kaip ir Hesijodo *Teogonijoje* (Hes. *Theog.* 54, 135), pirmiausia prisimenama Mūzų motina Mnemosinė.

436) ***Puotos bičiule užsiėmęs*** – turima galvoje kitara. Ja paprastai būdavo skambinama per puotas.

450) ***Aš juk ir pats esu palydovas olimpinių Mūzų*** – Apolonas globojo menus ir vadovavo Mūzų rateliui, todėl dažnai būdavo vaizduojamas kartu su Mūzomis.

452) ***Aulas*** – į fleitą panašus pučiamasis instrumentas.

460) ***Iš sedulos išdrožta ietimi šia aš prisiekiu*** – Apolonas prisiekia ietimi, nors jo atributai – lankas ir strėlės.

493) Didelį prieauglį duos prileistos prie jaučių karvutės – Hermis buvo garbinamas kaip saugantis gyvulius ir gausinantis prieauglį bandų globėjas (plg. Hes. *Theog.* 444–447).

511–512) Hermis pats sau sugalvojo kitokią priemonę groti – / Jis išrado siringę – pasak kitos versijos, siringę išrado miškų dievas Panas (Ov. *Met.* I. 710–712). *Siringė* – pučiamasis muzikos instrumentas, padarytas iš nendrių vamzdelių, sudėtų pagal dydį ir sulipdytų ar surištų skersine juosta.

517) Rengti daiktų mainus tarp žmonių maitintojoj žemėj – Hermis buvo prekybininkų globėjas.

519) Galvą palenkti arba Stige galinga prisiekti – Dzeusas prisiekia palenkdamas galvą (Hom. *Il.* I. 528–530). Apie dievų priesaiką Stigės vandeniu žr. *HH* II. 259–260 eil. paaiškinimą.

528–530) Lazdą / Puikią, auksinę, pilną gerovės ir turtų įteiksiu / Su trimis šakomis – vienas iš pastoviųjų Hermio epitetų – *auksalazdis.* Su savo auksine lazda (gr. κηρύκειον, lot. *caduceus*) Hermis užmigdo ir pažadina žmones (Hom. *Il.* XXIV. 343–344; Hom. *Od.* XXIV. 1–5). Ši lazda, vaizduojama su dviem susipynusiomis ir apie ją apsirangiusiomis gyvatėmis bei sparnais, tapo taikos, prekybos, medicinos simboliu.

544) Dėl pranašingų paukščių riksmo ar skrydžio – Antikoje būdavo buriama iš erelių ar vanagų skrydžio ir balso (Hom. *Il.* VIII. 247 sq.; XII. 200 sq.; Hom. *Od.* II. 180 sq.; XX. 242 sq.; Hes. *Op.* 828, Eur. *Ion* 180 ir kt.).

549) Tas bergždžiai atkeliaus, nors dovanas jo ir priimsiu – ne visiems maldininkams Apolonas duodavo teisingą atsakymą. Dažnai jo ištarmės būdavo dviprasmiškos, sunkiai suprantamos, todėl Apolonas gavo Loksijo („vingiuotas, painus“) pravardę.

552) Seserys trys yra – šioje eilutėje G. Hermannas vietoje τρεῖς siūlo konjektūrą Θριαί. Hesichijaus žodyne (Hsch. s.v. θριαί) pateikiamos šios daiktavardžio θριαί reikšmės: 1) pirmo-

sios pranašautojos; 2) nimfos; 3) pranašavimo akmenėliai. Tai perša mintį, kad Trijomis buvo vadinamos iš akmenėlių pranašavusios nimfos. Kalimacho *Himne Apolonui* (Call. II. 45) daiktavardis θριαί pavartotas trečiąja reikšme. Kaip nurodo antikiniai šaltiniai, šiuos akmenėlius nimfos sumesdavo į jiems skirtą ąsotį (žr. Philochorus, *FGH fr.* 195; schol. Call. II. 45). Tokią šio žodžio reikšmę pateikia ir *Etymologicum Magnum* žodynas (*EM* 455. 34). Sudo žodynas (s. v. Πυθώ) nurodo Delfuose buvus ąsotį su pranašavimo akmenėliais (μαντικαὶ ψῆφοι). Kad būrimas akmenėliais Antikoje buvo paplitęs, liudija patarlė, įtraukta į II a. Zenobijaus rinkinį (Zen. *Prov.* V. 75): πολλοὶ θριοβόλοι, *παῦροι δὲ μάντιες ἄνδρες* (*daug būrėjų iš akmenėlių, bet mažai pranašų*).

553–554) ***Pribarstytos jų galvos / Miltų miežinių*** – miežių į galvas prisibarstydavo merginos, per šventes nešdavusios pintinėles su aukojimo reikmenimis (Ar. *Eccl.* 732). Miežiais būdavo apibarstomi ir aukojami gyvuliai.

559–561) ***Lanko medaus korius.../ Trokšta visa širdimi pasakyti tikrą teisybę*** – Pindaras Pitiją vadina *bite* (Pind. *Pyth.* IV. 60), o poeto kūrybą lygina su medumi (Pind. *Nem.* III. 76–80; Pind. *Ol.* X. 98–99). Iš pradžių poeto ir pranašo funkcijos buvo labai susijusios, abu jie buvo įkvėpti dievų (Hes. *Theog.* 38–39).

564) ***Jas atiduodu aš tau*** – Apolonas išmokė Hermį pranašauti iš akmenėlių (Apollod. III. 10. 2).

568) ***Pasirūpink arkliais ir mulais kantriaisiais*** – žr. *HH* IV. 493 eil. paaiškinimą.

572) ***Pasiuntinys jis bus geriausias į Hadą*** – viena iš Hermio funkcijų – lydėti mirusiųjų sielas į Hadą.

V. HIMNAS AFRODITEI

Spėjama, kad tai vienas seniausių homerinių himnų, sukurtas VII a. pr. Kr. pabaigoje – VI a. pr. Kr. pradžioje. Be to, tai pats „homeriškiausias" himnas, savo stiliumi ir leksika labai artimas Homero epui. Himno sukūrimo vieta nežinoma.

Grožio ir meilės deivės Afroditės kultas atėjo iš Rytų. Ji siejama su finikiečių Astarte, babiloniečių ir asirų Ištara, egiptiečių Izide. Linijiniame B rašte Afroditės vardas neužfiksuotas. Pasak Hesijodo, Afroditė gimė iš iškastruoto Urano kraujo, nulašėjusio į putotą jūrą (Hes. *Theog.* 189–206). Iš tų putų išnirusi deivė. Taip buvo mėginama Afroditės vardą susieti su graikišku žodžiu ἀφρός („puta"). Tokia deivės vardo etimologija randama ir Platono *Kratile* (406cd). Iš tikrųjų šio teonimo kilmė neaiški. Pasak kitos versijos, Afroditė – Dzeuso ir Dionės duktė (Hom. *Il.* V. 370). Būdama Hefaisto žmona, Afroditė buvo įsipainiojusi į meilės ryšius su kitais dievais ir mirtingaisiais vyrais ir nuo jų susilaukusi daugybės palikuonių.

Pagrindinė Afroditės garbinimo vieta buvo Kipras, kur Pafo mieste stovėjo deivei skirta šventykla. Deivė taip pat buvo garbinama Kiteros saloje, Sicilijoje, žemyninėje Graikijoje. Jos šventyklos stovėjo Atėnuose (Paus. I. 19. 2), Korinte (Paus. II. 2. 3.), Epidaure (Paus. II. 29. 1) ir kt. Platonas (*Symp.* 180d) kalba apie dvi Afrodites – dangiškąją (Uraniją), gimusią iš jūros putos, ir liaudiškąją (Pandemos), Dionės dukrą. Pausanijas nurodo, kad Spartoje Afroditės Išvaizdžiosios (Μορφώ) šventykloje stovėjo deivės statula su grandinėmis ant kojų. Šitaip Spartos valdovas Tindarėjas nubaudęs Afroditę už gėdą, kurią ji užtraukė jo dukterims (Paus. III. 15. 11).

Afroditei skirti penktasis, šeštasis ir dešimtasis homeriniai himnai. Iš jų pačiame ilgiausiame penktajame himne vaizduo-

jamas vienas Afroditės gyvenimo epizodas – jos apsilankymas pas mylimąjį trojėną Anchisą. Apie Anchiso ir Afroditės meilę užsimenama graikų epe (Hom. *Il.* II. 819–821; V. 247–248, 311–313; Hes. *Theog.* 1009–1010) ir kitur. *Iliadoje* Enėjas narsiai kaunasi trojėnų gretose (Hom. *Il.* XX. 307–330), bet Anchiso tarp gyvųjų jau nėra. Pausanijas nurodo, kad Anchisas mirė Arkadijoje prie Anchisijos kalno (Paus. VIII. 12. 8). Pasak Vergilijaus, Ainėjas iš degančios Trojos išnešė savo seną tėvą Anchisą ir pasiėmė jį į kelionę. Pasiekęs Italijos krantus, Anchisas mirė (Verg. *Aen.* III. 710).

2) ***Kipridė*** – Afroditė iš putų išniro prie Kiteros salos, tačiau iškart pasuko į Kiprą (Hes. *Theog.* 192–193). Kipre esantis Pafo miestas buvo svarbiausias Afroditės garbinimo centras (Hom. *Od.* VIII. 363).

3) ***Giminę visą mirtingų žmonių įveikia*** – panašiai apie Afroditės galią kalba poetas Teognidas (Thgn. 1323–1326), tragikai Euripidas (Eur. *Hipp.* 447 sqq., 1268 sqq.) ir Sofoklis (Soph. *fr.* 941).

6) Kiterietė – Kiteros sala buvo viena iš svarbiausių Afroditės garbinimo vietų. Ten stovėjo seniausia Graikijoje Afroditės Uranijos šventykla (Paus. III. 23. 1). Pasak Herodoto (Hdt.1. 105), šią Afroditės šventyklą pastatė salą užėmę finikiečiai.

7) ***Bet trijų širdžių palenkt ar apgaut ji negali*** – kalbama apie Olimpo deives – Atėnę, Artemidę ir Hestiją.

9) ***Nes nemieli šiai deivei darbai Afroditės auksinės*** – paprastai Atėnė vaizduojama kaip netekėjusi, nekaltybę išsaugojusi deivė. Išlikęs pasakojimas, kad į Atėnės skaistybę bandė kėsintis Hefaistas (Apollod. III. 14. 6). Pasak retos mito versijos, Atėnė buvo pamilusi Asklepiją ir nuo jo susilaukusi dukters Higiėjos (Paus. I. 23. 4–5).

10) Jai patinka karai, darbai Arėjo ir kovos – Atėnė buvo apgalvoto, protingo ir teisingo karo globėja, pati dažnai dalyvaudavusi karo žygiuose.

11) Taip pat amatai ją traukia – Atėnė globojo įvairius amatus, buvo puodžių, auksakalių, audėjų ir kitų amatininkų padėjėja (Hom. *Il.* XV. 411–412; Hom. *Od.* VI. 232 sq.; VII. 110–111 ir kt.). Vienas iš deivės epitetų buvo Erganė – Darbininkė (Paus. I. 24. 3). Atėniečiai kasmet rengdavo Chalkėjų šventę, skirtą Atėnei Erganei ir Hefaistui.

16–17) Artemidės / Niekaip negali įveikt – Artemidė buvo netekėjusi deivė. Jos šventyklose tarnavusios žynės taip pat turėdavo būti netekėjusios, skaisčios mergaitės (Paus. VII. 19. 1).

22) Hestija. Ją gudramintis Kronas pirmą pagimdė – Hesijodas laiko Hestiją vyriausia iš Krono vaikų (Hes. *Theog.* 454). Homero epe vyriausia laikoma Hera (Hom. *Il.* IV. 59).

23–24) O aigidvaldžio Dzeuso valia vėliau paskutinė / Gimė ji vėl – iškastravęs tėvą titanas Kronas prarydavo savo gimusius vaikus, bijodamas, kad jie užaugę neatimtų iš jo valdžios. Kai gimė jauniausiasis sūnus Dzeusas, motina Rėja vietoje jo davė Kronui praryti akmenį. Užaugęs Dzeusas privertė Kroną atryti savo brolius ir seseris (Hes. *Theog.* 495–496). Tai ir buvo laikoma antruoju Krono vaikų gimimu. Kronas buvo prarijęs Hestiją pirmiausią, todėl atrijo ją paskutinę.

24) Apolonas, taip pat Poseidonas jai piršos – ši mito versija daugiau niekur neminima. Hestija vienintelė iš Krono dukterų liko netekėjusi.

34–35) Bet šios deivės išvengt niekada nepajėgia nė vienas – / Nei mirtingas žmogus, nei dievas koksai palaimingas – mintis, kad Afroditės įkvėptai meilei negali atsispirti nei dievai, nei žmonės, išsakoma ir graikų tragedijose (Soph. *Ant.* 781–800; Eur. *Hipp.* 1268–1282).

*61) **Ten ją Charitės išmaudė ir kūną ištrynė aliejum*** – Charitės – nuolatinės Afroditės palydovės Homero epe: deivės ją prausia (Hom. *Od.* VIII. 364–365), Afroditė vilki Charičių išaustą skraistę (Hom. *Il.* V. 338) ir t. t. Apie Afroditės ir Charičių ryšį užsimena Pausanijas (Paus. VI. 24. 7). Plg. Mosch. *Eur.* 71. Himno 61–62 eilutės sutampa su *Odisėjos* VIII giesmės 364–365 eilutėmis.

*111) **Otrėjas*** – šis frigų karalius minimas Homero epe (Hom. *Il.* III. 185–186).

*113) **Puikiai aš moku abi kalbas – ir savo, ir jūsų*** – užuomina, kad trojėnų ir frigų kalbos skyrėsi. Homero epe nurodoma, kad Troadės kariai kalba įvairiomis kalbomis (Hom. *Il.* II. 804; IV. 437–438), o iš Karijos kilę kariai vadinami βαρβαρόφωνοι („svetimkalbiai") (Hom. *Il.* II. 867).

*173–174) **Gegnes pastogėje siekė / Deivės galva*** – žr. *HH* II. 188 eil. paaiškinimą.

*177) **Kelk, palikuoni Dardãno!*** – Dzeuso sūnus Dardanas buvo Trojos įkūrėjo Trojo senelis, trojėnų protėvis (Hom. *Il.* XX. 215; Apollod. III. 12. 1–3).

*188) **Tu neleiski, kad aš tarp žmonių bejėgis gyvenčiau!*** – buvo manoma, kad mirtingieji vyrai, užmezgę meilės ryšius su deivėmis, susilaukia bausmės: dievai iš jų atima jėgas, o kartais ir nužudo. Pvz., Artemidė strėle nušauna Aušrą pamilusį Orijoną (Hom. *Od.* V. 121 sqq.), o Dzeusas žaibu nutrenkia Demetros mylimąjį Jasijoną (Hom. *Od.* V. 125 sqq.).

*196) **Valdys jis trojėnus*** – pats Ainėjas trojėnų nevaldė, bet priklausė Trojos karalių giminei.

*198–199) **Vienas vardu bus Ainėjas, nes baisią kančią iškęsti / Man reikėjo*** – Ainėjo vardas siejamas su graikišku žodžiu αἰνός („baisus"). Panašių liaudiškų etimologijų galima rasti ir Homero epe, pvz., Odisėjo vardas *Odisėjoje* (Hom. *Od.* XIX.

407–409) kildinamas iš veiksmažodžio ὀδύσσομαι („pykti, širsti"). Plg. Aischilo pateikiamą Helenės vardo etimologiją (Aesch. *Ag.* 685 sqq.), Euripido tragedijose veikėjų vardų *Toantas* (Eur. *IT* 32), *Ijonas* (Eur. *Ion* 661–663) aiškinimus ir kt.

201) Kurie priklausė giminei tavo – iš visų trojėnų Afroditė išskiria Ganimedą ir Titoną. Kalbėdamas apie savo giminę Ainėjas taip pat mini šiuos herojus (Hom. *Il.* XX. 232, 237).

202–203) Dzeusas kadais Ganimedą šviesplaukį / Dėl jo grožio pagrobė – Homero epe pateikiama versija, kad Ganimedą pagrobė ne Dzeusas, bet kiti dievai, kad šis pilstytų vyną Kronidui (Hom. *Il.* XX. 234). Pasak pohomerinės tradicijos, Ganimedą pasigrobė jį įsimylėjęs Dzeusas (Pind. *Ol.* I. 44; Apollod. III. 12. 2). Dar retesnė mito versija, kad Ganimedą pagrobė Aušra (schol. Ap. Rhod. III. 115).

207) Trojas – Homeras Troją vadina trojėnų valdovu (Hom. *Il.* XX. 230). Valdžią paveldėjusio Trojo vardu buvo pavadinta visa sritis (Apollod. III. 12. 2).

211) Atlygį – žirgus eiklius – pasak dažniau pasitaikančios versijos, už pagrobtą Ganimedą Dzeusas padovanojo jo tėvui žirgus (Hom. *Il.* V. 265–267; Apollod. II. 5. 9; Paus. V. 24. 5). Retesnė versija, kad Dzeusas padovanojo tėvui vynmedį (schol. Hom. *Od.* XI. 521).

218–219) Aušra auksasostė Titoną... / ...pagrobė – apie Aušros ir Titono meilę užsimenama Homero (Hom. *Il.* XI. 1; Hom. *Od.* V. 1) ir Hesijodo (Hes. *Theog.* 984) epe, graikų poetų Tirtajo (Tyrt. *fr.* 12. 5 W), Mimnermo (Mimn. *fr.* 4 W), Sapfo (Sapph. *fr.* 58 LP), romėnų poetų (Hor. *Carm.* I. 28. 8; Ov. *Fast.* I. 461) kūryboje.

221) Leistų Titonui būt nemirtingu, per amžius gyventi – Antikoje buvo populiarus posakis ὑπὲρ τὸν Τιθωνὸν ζῆν – *gyventi ilgiau už Titoną.*

222) Dzeusas palenkė galvą – žr. *HH* IV. 519 eil. paaiškinimą.

256–257) Auginti / Jį pradės pilnakrūtės kalnuos gyvenančios nimfos – manyta, kad nimfos padeda auginti vaikus (Eur. *El.* 625–626). Jos taip pat išaugino dievą Dionisą (žr. *HH* XXVI. 3 eil. paaiškinimą).

260) Ilgai jos gyvena – nimfos buvo ilgaamžės, bet mirtingos. Apie ilgą nimfų gyvenimą rašo Pausanijas (X. 31. 3).

262–263) Mėgsta Silėnai, taip pat Argžudys akylas su nimfom / Meilę užmegzti – silėnai buvo geidulingos, nimfas persekiojusios miško dievybės. *Argžudys akylas* – Hermis. Su nimfa Drijope jis buvo susilaukęs sūnaus Pano (plačiau žr. *HH* XIX. 1 eil. paaiškinimą).

268) Geležiniu kirviu mirtingi ten nekerta nieko – Kalimachas *Himne Demetrai* pasakoja, kaip nukirtęs tuopą šventojoje Demetros giraitėje Erisichtonas buvo skaudžiai nubaustas – jis turėjo kęsti nepasotinamą alkį (Call. VI. 66 sqq.).

272) Tuo metu ir nimfų sielos palieka pasaulį – kalbama apie nimfas hamadriades, buvusias medžio dalimi. Jos mirdavo kartu su nukirstu medžiu, kuriame gyvendavo.

273) Šitos nimfos priglaus ir mano sūnelį, augins jį – Homeras pateikia kitokią versiją: Ainėją išaugina ne nimfos, bet giminaitis Alkatojas (Hom. *Il.* XIII. 465 sqq.).

280) Ilijonas – Troja. Trojo sūnus Ilas (Hom. *Il.* XX. 231–232) įkūrė miestą ir pavadino jį Ilijonu (Apollod. III. 12. 3).

288) Dzeusas nutrenks tave, paleidęs liepsnojantį žaibą – tokią Anchiso gyvenimo baigtį nurodo Sofoklis (*fr.* 373). Servijaus komentarai pateikia dvi skirtingas versijas: Anchisas buvo apakintas (Serv. *Aen.* I. 617. 5) arba suparalyžiuotas (Serv. *Aen.* II. 649. 15).

VI. HIMNAS AFRODITEI

Šis neilgas himnas galėjo būti kreipimasis į Afroditę prieš prasidedant poetų varžyboms. Kūrinio sukūrimo data ir vieta neaiškį. Himne randama nemažai sąsajų su Hesijodo *Teogonija*. Apie deivę Afroditę žr. penktojo himno komentarus.

3–5) Tenai ją putoj minkštutėj / Drėgno Zefyro gūsis, gindamas jūros triukšmingos / Bangą, atplukdė – himne prisimenamas Afroditės gimimas, išsamiai aprašytas Hesijodo *Teogonijoje* (*Theog.* 189–201).

5) Auksiniais lankais susijuosusios plaukus – tokie lankai galėjo prilaikyti galvos skraistes (Hom. *Il.* XXII. 468 sqq.). Auksiniais lankais galvas pasipuošia Mūzos (Hes. *Theog.* 916) ir Pandora (Hes. *Theog.* 578).

6) Horos priėmė deivę, puošniais drabužiais apvilko – metų laikų deivės Horos kartu su Charitėmis puošia ne tik Afroditę, bet ir Pandorą (Hes. *Op.* 73–74). Plg. *HH* V. 61 sqq.

VII. HIMNAS DIONISUI

Himno parašymo data nežinoma. Vieni mokslininkai jį priskiria archajiniam, kiti – klasikiniam, treti – helenistiniam laikotarpiui. Spėjama, kad kūrinys galėjo būti sukurtas Atikoje, kur mitas apie Dionisą ir jūrų plėšikus buvo gerai žinomas. VI a. pr. Kr. gyvenusio garsaus Atėnų dailininko Egzekijo juodafigūriame kilike, sukurtame apie 530 m. pr. Kr., vaizduojami delfinais virtę piratai, laivu plaukiantis Dionisas ir iš laivo stiebo besidriekiantys vynuogienojai. Atėnuose pastatyto Lisikrato paminklo (IV a. pr. Kr.) frize atkurti šio mito vaizdai. Mitas apie Dionisą ir

piratus žinomas ir iš kitų literatūrinių kūrinių (Eur. *Cyc.* 11 sqq.; Apollod. III. 5. 3).

Apie dievą Dionisą žr. pirmojo himno komentarus.

1–2) Šlovingos Semelės / Sūnų – žr. *HH* I. 5 eil. paaiškinimą.

2) Kaip jis pasirodė pakrantėje jūros bevaisės – Pseudo-Apolodoras pateikia kitokią versiją: norėdamas nuplaukti iš Ikarijos salelės į Nakso salą Dionisas nusisamdė tirėnų trijėrą (Apollod. III. 5. 3).

4) Jo tamsiosios garbanos draikės – Euripido *Bakchantėse* Dionisas yra šviesiaplaukis (*Bacch.* 235). Tamsiaplaukiais dažniausiai vadinami Poseidonas (Hom. *Il.* XX. 144; *Od.* IX. 536; Hes. *Theog.* 278) ir Hadas (*HH* II. 347).

6) Plėšikai tirsėnai išniro – Euripido tragedijoje *Kiklopas* užsimenama, kad plėšikus atsiuntė Dioniso nekentusi Hera (Eur. *Cyc.* 11–13). ***Tirsėnai*** – tirsėnais graikai dažniausiai vadindavo etruskus, Etrurijos srities Italijoje gyventojus. Tirsėnus mini Hesijodas (Hes. *Theog.* 1016), Euripidas (Eur. *Med.* 1359) ir kt.

13) Bet neišlaikė virvės, nutrūko nuo rankų ir kojų – panašiai Dionisas parodo savo galią, išvaduodamas iš pančių Pentėjo surištas bakchantes (Eur. *Bacch.* 447–448).

29) Hiperborėjai – toli šiaurėje gyvenanti mitinė tauta (*pažodžiui* „anapus šiaurės vėjo“). Hiperborėjus mini Hesijodas (*fr.* 209), Pindaras (Pyth. X. 30), Herodotas (IV. 32 sq.), Diodoras (Diod. II. 47. 1) ir kt.

39–40) Apraizgė / Laivo stiebą staiga tamsiosios gebenės šakos – Pseudo-Apolodoro versijoje Dionisas laivo stiebą ir irklus apraizgo gyvatėmis (Apollod. III. 5. 3). Gebenė buvo Dioniso augalas. Dioniso lazdą – tirsą – puošė gebenių ir vynuogienojų lapai. Per Dionisijų šventes rengiamose dramaturgų varžybose nugalėtojai būdavo vainikuojami gebenės vainiku.

*44–45) **Bet tolimiausiam kampe nuožmiuoju liūtu pasivertęs / Baisiai belaisvis riaumojo*** – Ovidijaus *Metamorfozėse* pats Dionisas niekuo nepasiverčia, bet dėl jo burtų laive atsiranda daug laukinių žvėrių (Ov. *Met.* III. 668 sq.).

VIII. HIMNAS ARĖJUI

Himno sukūrimo data nežinoma. Spėjama, kad tai vienas vėlesniųjų himnų, parašytas helenistinėje Aleksandrijoje ar Antikos pabaigoje. Skirtingai nuo kitų homerinių himnų, šio kūrinio leksika nėra homerinė. Kūrinio pradžioje gausus dievo epitetų išvardijimas primena orfinius himnus. Galbūt tai kurio nors neoplatoniko sukurtas himnas, kurį į homerinių himnų rinktinę galėjo įtraukti vėlesnių laikų perrašinėtojai. Įdomus astrologinis himno aspektas: kūrinys yra adresuotas ne tiek karo dievui Arėjui, kiek jo vardu pavadintai planetai (Marsui).

Arėjas minimas linijiniame B rašte: a-re. Šio dievo kultas, matyt, atėjęs iš Rytų. Sofoklis jį vadina trakišku dievu (Soph. *Ant.* 970). Apie šio dievo ryšį su Trakija užsimena Homeras (Hom. *Od.* VIII. 361). Skirtingai nei Atėnė, globojusi išmintingą ir teisingą karą, Arėjas buvo žiauraus, stichiško, viską naikinančio karo dievas. Mito versija, kad su viena iš erinijų Arėjui gimė Tebų drakonas (schol. Soph. *Aj.* 128), rodo Arėją kažkada buvus chtonine dievybe. Arėjas buvo užmezgęs meilės ryšius su Afrodite (Hom. *Od.* VIII. 267 sqq.) ir, pasak Hesijodo (Hes. *Theog.* 933–934), turėjo du jos pagimdytus sūnus – Fobą (Bailumą) ir Deimą (Siaubą). Homero epe Arėjo sūnumi vadinamas Fobas (Hom. *Il.* XIII. 299). Fobo kultas egzistavo Spartoje (Plut. *Cleom.* 29. 3). Graikijoje Arėjo kultas nebuvo paplitęs, jam skirtų šventyklų buvo nedaug. Žinoma, kad Olimpijoje Arėjui buvo skirtas

aukuras (Paus. V. 15. 6), o Tegėjoje – šventykla (Paus. VIII. 44. 7; VIII. 48. 4). Atėnuose netoli miesto agoros pastatytoje Arėjo šventykloje stovėjo skulptoriaus Alkameno sukurta dievo statula (Paus. I. 8. 4). Lakonijoje Gerontrų kaimelyje Arėjo šventykla buvo jam skirtoje giraitėje, kurioje kasmet būdavo rengiamos dievui skirtos šventės. Moterims įeiti į šią giraitę būdavo griežtai draudžiama (Paus. III. 22. 6). Spartoje miesto gyventojai buvo sukaustę Enijalijo (Arėjo) statulą, nes norėjo, kad karo dvasia ir pergalė niekada nepaliktų jų miesto (Paus. III. 15. 7).

*2) **Saugantis miestą*** – Homeras (Hom. *Il.* XX. 152) ir Hesiodas (Hes. *Theog.* 936) Arėją vadina πτολίπορθος („miestų griovėju“).

*3) **Variašalmis*** – pastovusis trojėno Hektoro epitetas (χαλκοκορυστής) Homero epe (Hom. *Il.* V. 699; VI. 398; XIII. 720; XV. 221 ir kt.).

*4–5) **Nikės karingos / Tėve*** – pergalės deivė Nikė paprastai siejama ne su Arėju, bet su Atėne. V a. pr. Kr. Atėnų akropolyje buvo pastatyta Atėnės Nikės šventyklėlė (architektas Kalikratas). ***Padėjėjau Temidės*** – teisėtvarkos deivė Temidė Arėjui nėra artima, greičiau jam priešinga.

*7) **Ratą suki kartu su kitom septyniom keliauninkėm*** – čia Arėjas identifikuojamas su Marso planeta, skriejančia kartu su Jupiteriu, Saturnu, Merkurijumi, Venera, Saule ir Mėnuliu.

*8) **Neša tave žirgai*** – greitus Arėjo žirgus mini Homeras (Hom. *Il.* V. 363–366).

*8–9) **Trečiojoj / Juostoj*** – Antikos astronomai manė, kad kiekvienas šviesulys turi savo orbitą ir kad Marsas yra trečioji planeta (skaičiuojant nuo Saturno – toliausiai nuo Žemės nutolusio šviesulio).

*17) **Kėrių žiauriųjų išvengti*** – žr. *HH* II. 262 paaiškinimą.

IX. HIMNAS ARTEMIDEI

Manoma, kad himnas sukurtas Mažojoje Azijoje. Kūrinyje paminėtos netoli Klarės miesto esančios vietovės, todėl himnas galėjo būti sukurtas šiame mieste. Išlikęs fragmentas galbūt yra kito, didesnio, kūrinio įžanga. Himno sukūrimo data neaiški.

Spėjama, kad medžioklės deivės Artemidės kultas į Graikiją atėjo iš Mažosios Azijos. Deivės vardas minimas Pile rastose molinėse lentelėse (a-ti-mi-te), tačiau tikslesnių žinių apie šios deivės funkcijas Kretos-Mikėnų laikotarpiu nėra. Homero epe Artemidė – rūsti, negailestinga, mirtį nešanti deivė, žvėrių medžiotoja ir valdovė (πότνια θηρῶν). Artemidė buvo garbinama kaip medžioklės, laukinių gyvūnų, gydymo, laukinės gamtos deivė. Ji globojo mergaites, buvo atsakinga už gimdymą ir vaikų priežiūrą, kartais būdavo tapatinama su gimdymo deive Eileitija. Artemidė buvo garbinama visose graikų apgyvendintose vietovėse, bet ypač Mažojoje Azijoje, Efese. Ten ji buvo vaizduojama kaip motina maitintoja su daugybe spenių. Deivės šventyklų būta Atėnuose (Paus. I. 1. 4), Braurone (Paus. I. 23. 7, I. 33. 1), Arge (Paus. II. 21. 1), Spartoje (Paus. III. 16. 7), Naupakte (Paus. X. 38. 6) ir kt. Efese ji buvo laikoma vaisingumo deive, Kretoje vadinama Diktina ir Britomartide. Arkadijoje, kur Artemidės šventyklos stovėjo netoli ežerų ar upių, deivė buvo vadinama λιμνῆτις – „vandens telkinių globėja" (Paus. II. 7. 6; IV. 4. 2; VII. 20. 8). Atėnuose Artemidei buvo skirtas devintasis Atėnų kalendoriaus mėnuo Elafebolijonas, jos garbei būdavo švenčiamos Munichijų, Bendidėjų, Brauronijų šventės. Per Brauronijas į lokių kailius įsisupusios mergaitės šokdavo ritualinius šokius (Ar. *Lys.* 645). Vėlesniais laikais Artemidę imta tapatinti su Hekate ir Selėne.

2) Valdovę strėlių – Artemidė buvo įsivaizduojama su lanku ir strėline rankose. Strėlėmis Artemidė dažniausiai nukaudavo moteris (Hom. *Il.* VI. 205, 427 sq.; XXIV. 606; Hom. *Od.* XI. 172–173, 324–325; XV. 478 ir t. t.), bet kartais pašaudavo ir vyrus (Hom. *Od.* V. 123). Ant Artemidės supykusi Hera vadina ją „liūtu tarp moterų" (Hom. *Il.* XXI. 483).

2–3) Išaugintą / Su Apolonu kartu – Homero epe dievai vaizduojami jau suaugę. Kalimacho *Himne Artemidei* pasakojama apie Artemidę, dar mažą mergaitę, tačiau neaprašoma jos brolio Apolono vaikystė.

3) Melete aukštanendriam – Pausanijas nurodo, kad oloje prie Meleto upės savo poemas kūręs Homeras (Paus. VII. 5. 12–13).

3–4) Pagirdžius / Žirgus, ji greitai varo auksinį vežimą – Pindaras vadina Artemidę „genančia arklius" (Pind. *Ol.* III. 26: Λατοῦς ἱπποσόα θυγάτηρ; plg. Pind. fr. 89: ἵππων ἐλάτειραν). Kartais buvo akcentuojama, kad Artemidė važinėja elniais pakinkytu vežimu (Call. III. 112–113: *Žąslus iš aukso uždėjai tu, deive, savo elniukams. / Kurlink pirmiausia pasuksi elnių kinkinį savo? – M. Pulmonaitės vertimas*). Apolono Epikūriečio šventyklos Basose frize vaizduojama Artemidė važiuojanti elniais pakinkytu vežimu.

5) Klarė – žr. *HH* III. 40 eil. paaiškinimą.

X. HIMNAS AFRODITEI

Himno sukūrimo vieta ir laikas nežinomi. Išlikusios šešios eilutės galėjo būti didesnio kūrinio įžanga. Kai kurios himno eilutės, matyt, perimtos iš Hesijodo *Teogonijos.*

Apie deivę Afroditę žr. penktojo himno komentarus.

1) ***Kiterietė*** – žr. *HH* V. 6 eil. paaiškinimą. ***Kiprogenėja*** – Afroditės epitetas, pirmąkart pavartotas Hesijodo *Teogonijoje* (Ps.-Hes. *Theog.* 199). Žr. taip pat *HH* V. 2 eil. paaiškinimą.

2) ***Ji mirtingiems žmonėms saldžias savo dovanas teikia*** – Afroditės dovanos minimos Hesijodo *Teogonijoje* (Hes. *Theog.* 205–206), Pseudo-Hesijodo *Heraklio skyde* (Ps.-Hes. *Sc.* 47), Mimnermo eilėse (Mimn. *fr.* 1. 3 W) ir kt. Pausanijas nurodo (Paus. I. 1. 3), kad Knide buvo garbinama Afroditė Doritidė („dovanų teikėja").

3) ***Jos žavingam veide šypsnys spinduliuoja*** – vienas iš pastoviųjų deivės epitetų – „saldžiašypsnė" (Hom. *Od.* VIII. 362; Hom. *Il.* III. 424; *HH* V. 49, 56 ir t. t.). Plg. Sapph. *fr.* 1. 13–14 LP; Theoc. I. 95.

XI. HIMNAS ATĖNEI

Himno sukūrimo vieta ir laikas nežinomi. Išlikusios eilutės galėjo būti didesnio kūrinio įžanga.

Atėnės kultas labai senas, siekiantis Kretos-Mikėnų laikus. Kai kurių tyrėjų nuomone, deivės kultas atėjo iš Rytų šalių. Deivės vardas minimas Knose rastose molinėse lentelėse (a-ta-na po-ti-ni-ja), tačiau tiksliai nežinoma, kokios buvo jos funkcijos tuo laikotarpiu. Atėnės atributai pelėda bei gyvatė rodo jos zoomorfinę kilmę. Deivės vardo etimologija neaiški, galbūt ikigraikiškos kilmės. Atėnė – viena svarbiausių Olimpo dievų. Tai iš Dzeuso galvos gimusi, skaisti, turėjusi daugybę funkcijų ir su jomis susijusių epitetų, išminties ir teisingo karo, amatų globėja, mokėjusi gydyti deivė. Ji buvo garbinama visoje Graikijoje. Atėnė globojo įvairius helėnų didvyrius (Achilą, Heraklį, Jasoną, Odisėją, Persėją ir kitus), prižiūrėjo miestų tvarką ir teisingumą,

padėdavo moterims pastoti (Paus. V. 3. 2) ir t. t. Deivei skirtos šventyklos stovėjo Arge (Paus. II. 24. 2), Spartoje (Paus. III. 17. 2), Tegėjoje (Paus. III. 5. 6), Troidzene (Paus. II. 32. 5), Delfuose ir kt. Ypač reikšmingas Atėnės kultas buvo Atėnuose, kur deivės garbei buvo švenčiama daugybė švenčių (Panatėnajos, Plinterijos, Kalinterijos, Areforijos, Chalkėjos ir kt.). Pasak mitų, dėl Atėnų globos ji rungėsi su Poseidonu (Hdt. VIII. 55; Apollod. III. 14. 1).

1) ***Atėnė Paladė*** – Atėnės epiteto *Paladė* reikšmė neaiški. Antikoje šis epitetas buvo siejamas su Atėnės nukautos Tritono dukters Paladės (Apollod. III. 12. 3) ar jos įveikto giganto Palanto (Apollod. I. 6. 2) vardu arba kildinamas iš veiksmažodžio πάλλω („purtyti, kratyti") (Pl. *Cra.* 407a), mat Atėnė buvusi „ieties kratytoja", o kartais – iš veiksmažodžio ἀναπάλλομαι („iššokti"), esą Atėnė iššokusi iš Dzeuso galvos (*EM.* 649. 52: παρὰ τὸ ἀναπεπάλθαι ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διός). Rečiau žodis *Paladė* siejamas su daiktavardžiu παλλακίς („jauna mergina"). ***Miestų gynėja*** (ἐρυσίπτολις) – taip Atėnė vadinama ir Homero epe (Hom. *Il.* VI. 305).

2–3) ***Kuriai, kaip Arėjui, ir karo dalykai / Rūpi*** – kartais Atėnė ir Arėjas, kaip karo globėjai, būdavo garbinami kartu. Olimpijoje jiems abiem, žirgų globėjams, buvo pastatyti altoriai (Paus. V. 15. 6). Homero epe protingoji Atėnė įveikia karingąjį Arėją (Hom. *Il.* V. 840 sqq.; XXI. 406 sqq.).

XII. HIMNAS HERAI

Tai vienintelis himnas, kuriame nėra pasisveikinimo ar atsisveikinimo su dievu frazių. Išliko tik penkios šio himno eilutės.

Tai, matyt, didesnio kūrinio pradžia. Kūrinio sukūrimo data ir vieta neaiški. Galbūt jis buvo atliekamas per Heros šventę Samo saloje.

Santuokos ir šeimyninio gyvenimo globėjos Heros kulto kilmė ir vardo etimologija neaiški. Deivės vardas užrašytas Kretos-Mikėnų laikų molinėse lentelėse (e-ra). Homero epe pastovusis Heros epitetas yra βοῶπις („jautakė"), nurodantis zoomorfinę deivės kilmę. Dzeuso sesuo ir jo trečioji (po Metidės ir Temidės) teisėta žmona (Hes. *Theog.* 921), Hera stengėsi apginti savo monogaminę šeimą ir persekiojo visas Dzeuso mylimąsias ir jų palikuonis. Tekėdama už Dzeuso Hera gavo iš motinos Gajos dovaną – auksinius obuolius, kuriuos toli vakaruose pasaulio pakraštyje saugojo nimfos Hesperidės. Keršydama Dzeusui, kad šis vienas iš savo galvos susilaukęs Atėnės, Hera pagimdė Tifoną, kurį atidavė auginti drakonei Pitonei (*HH.* III. 350 sqq.). Šis mito variantas, matyt, buvo išdėstytas ir neišlikusioje Stesichoro poemoje, kurioje Hera vadinama Tifono motina (Stesich. fr. 239 PMG).

Hera buvo garbinama visoje Graikijoje, ypač Peloponese: Arge (Paus. II. 24. 1), Korinte (Apollod. I. 9. 28), Spartoje (Paus. III. 13. 8; III. 15. 9), Sikijone (Paus. II. 11. 2), Olimpijoje (Paus. V. 15. 7), Epidaure (Paus. II. 29. 1), Arkadijoje (Paus. VIII. 26. 2) ir kt. Herai skirtos šventės buvo švenčiamos Arge (Eur. *El.* 171 sqq.). Olimpijoje vykdavo Herai skirtos merginų sporto varžybos Herajos (Paus. V. 16. 2–3). Viena iš svarbiausių Heros garbinimo vietų buvo Samo sala, kurioje, pasak mitų, Hera gimė (Paus. VII. 4. 4). Ten stovėjo didžiulė Herai skirta šventykla.

1–2) Aš apgiedu dabar auksasostę dukterį Rėjos / Herą – Homeras „auksasoste" (χρυσόθρονος) vadina ne tik Herą (Hom. *Il.* I. 611; XIV. 153; XV. 5), bet taip pat Aušrą (Hom. *Od.* X. 541;

XII. 142; XIV. 502 ir kt.) ir Artemidę (Hom. *Il.* IX. 533; Hom. *Od.* V. 123). Pindaras vadina Herą „auksasoste" (Pind. *Nem.* I. 37), Hesijodas – „auksasandale" (Hes. *Theog.* 454, 952).

3) ***Dzeuso seserį šaunią ir žmoną*** – Hera, kaip ir Dzeusas, buvo titanų Krono ir Rėjos duktė. Išsamiau apie Heros genealogiją žr. Hes. *Theog.* 453 sqq.

3–4) ***Jai pagarbą rodo / Aukšto Olimpo rūmuos visi dievai palaimingi*** – tarp Olimpo dievų Hera buvo taip pat gerbiama kaip ir Dzeusas (Hom. *Il.* IV. 58 sqq.; XV. 85 sqq.), kuris dalijosi su žmona savo paslaptimis ir klausė jos patarimų (Hom. *Il.* XVI. 458).

XIII. HIMNAS DEMETRAI

Himną sudaro trys eilutės. Galbūt tai buvo didesnio himno pradžia. Pirmoji paimta iš antrojo homerinio himno (1 eil. = *HH* II. 1), antroji yra kiek pakeista antrojo homerinio himno 493 eilutė, trečioji primena Kalimacho *Himno Demetrai* 134–ąją eilutę (Call. VI. 134: χαῖρε, θεά, καὶ τάνδε σάω πόλιν). Matyt, šis himnas – centonas, t.y. kūrinys, sudarytas iš kitų autorių eilučių. Centonai ypač išpopuliarėjo Antikos pabaigoje.

Apie deivę Demetrą žr. antrojo himno komentarus.

XIV. HIMNAS DIEVŲ MOTINAI

Spėjama, kad šis himnas sukurtas V–IV a. pr. Kr. Kūrinio leksika artima homeriškajai. Dievų Motina minima linijiniame B rašte: te-i-ja ma-te-re. Himne Dievų Motina, matyt, tapatinama su deive Kibele, kurios kultas į Graikiją atėjo iš Mažosios Azijos

(Frigijos). Homeras (Hom. *Il.* XV. 187) ir Hesijodas (Hes. *Theog.* 453, 625, 634) Dievų Motina laiko titanidę Rėją. Herodoto *Istorijoje* (Hdt. IV. 76) minima, kad Misijos miesto Kidziko gyventojai švenčia Dievų Motinos šventę. Apie Dievų Motinos šventyklą, stovėjusią Mažojoje Azijoje ant Dindimo kalno, užsimenama Apolonijo Rodiečio *Argonautikoje* (Ap. Rhod. I. 1093–1094). Atėnuose Dievų Motinos šventykla, vadinama Metroonu, stovėjo pačiame miestro centre. Joje esančią deivės statulą buvo sukūręs žymusis skulptorius Feidijas (Paus. I. 3. 5). Metroone buvo saugomas Atėnų polio archyvas.

2) ***Mūza skambi*** – tokia invokacija būdinga daugeliui Senovės Graikijos kūrinių. Poetai kreipdavosi į Mūzas, prašydami poetinio įkvėpimo (plg. Hom. *Od.* I. 1; Hom. *Il.* I. 1 ir kt.). ***Dukterie didingojo Dzeuso*** – pasak tradicinės mito versijos, Mūzų tėvai buvo Dzeusas ir titanidė atminties deivė Mnemosinė (Hes. *Theog.* 915–917).

3) ***Jai malonus skambesys barškalų ir būgnų, ir aulų*** – čia, matyt, kalbama apie Kibelę. Buvo manoma, kad Kibelę lydi būgnus mušantys palydovai koribantai.

4) ***Piktaakių liūtų riaumojimas*** – Kibelė dažnai buvo įsivaizduojama važiuojanti liūtais pakinkytu vežimu. Tokia ji pavaizduota Delfuose Sifno salos lobyno frize.

XV. HIMNAS HERAKLIUI LIŪTAŠIRDŽIUI

Tiksliai nežinoma, kur ir kada buvo sukurtas šis himnas. M. L. Westo nuomone, tai ne vėlesnis nei VI a. pr. Kr. kūrinys, kadangi Heraklio kultas anksčiau Graikijoje nebuvo paplitęs. Kitų tyrėjų nuomone, himnas sukurtas gana vėlai, nes būdvardis

λεοντόθυμος („liūtaširdis") nevartojamas nei Homero, nei Hesijodo, nei kitų poetų kūriniuose.

Homeras nepasakoja apie visus dvylika Heraklio žygių, tik mini Heraklio gimimą, jo kelionę į Hadą, didvyrio vaikus ir t. t. (Hom. *Il.* V. 392–402; VIII. 362–369; XI. 690 sqq.; XV. 25 sqq.; XIX. 98 sqq.; Hom. *Od.* XI. 601 sqq.; XXI. 25 sqq.). Hesijodas mini tris Heraklio žygius – pergalę prieš Gerijoną (Hes. *Theog.* 289), Lernos hidrą (Hes. *Theog.* 317) ir Nemėjos liūtą (Hes. *Theog.* 332). Heraklio temai skirta Pseudo-Hesijodo poema *Heraklio skydas*. Poetas Peisandras (VII a. pr. Kr.) iš Rodo salos buvo parašęs dvi knygas apie Heraklio žygius. Mitinį epą apie Heraklį buvo sukūręs ir poetas Panijasidas (V a. pr. Kr.) iš Halikarnaso. Heraklio narsą ir drąsą apdainavo V a. pr. Kr. poetas Pindaras. Heraklio temą mėgo graikų dramaturgai (žr. Sofoklio *Trachinietės*, Euripido *Alkestidė*, *Pamišęs Heraklis*, Aristofano *Paukščiai*, *Varlės* ir kt.). Heraklis buvo mėgiamas helenistinių poetų herojus (Theoc. XIII; XXIV; XXV idilės). Apolonijo Rodiečio *Argonautikoje* Heraklis išplaukia kartu su argonautais, bet, atsilikęs nuo laivo, kelionės neužbaigia (Ap. Rhod. I. 1283–1286).

Heraklis kaip dievas ar didvyris buvo garbinamas visoje Graikijoje (Hdt. II. 44; II. 145; Eur. *HF* 1333; Diod. IV. 39. 1; Paus. IV. 32. 1). Pasak Pausanijo (Paus. I. 15. 3; I. 32. 4), Heraklį dievu pirmieji pradėję laikyti ir garbinti Maratono gyventojai. Egipte Heraklis buvo laikomas antrosios kartos dievu, vienu iš dvylikos dievų (Hdt. II. 145). Jo šventyklos ir aukurai stovėjo Maratone, Atėnų priemiestyje Kinosarge, Spartoje (Paus. III. 15. 3), Mesėnijoje (Paus. IV. 23. 10), Olimpijoje (Paus. V. 14. 9) ir kt. Olimpijoje per žaidynes būdavo giedamas Archilocho sukurtas himnas Herakliui (Arch. fr. 324 W). Achajoje, Buros vietovėje, veikė Heraklio orakulas (Paus. VII. 25. 10). Heraklio garbei buvo rengiamos Heraklėjų šventės (Paus. II. 10. 1).

2–3) ***Pagimdė Alkmėnė / Jį juodadebesiui Dzeusui*** – Tebų valdovo žmoną Alkmėnę aplankė Dzeusas ir, įgavęs jos vyro Amfitrijono pavidalą, praleido su ja tris naktis. Po to Alkmėnė pagimdė dvynius: Heraklį nuo Dzeuso ir Ifiklį nuo Amfitrijono (Hes. *Theog.* 943; Apollod. II. 4. 8; Ps.-Hes. *Sc.* 1–54 ir kt.). Gimusiam Herakliui buvo duotas Alkido vardas. Kai Heraklis buvo dar tik kūdikis, Hera pasiuntė dvi baisias gyvates, kad šios jį pasmaugtų. Tačiau Heraklis pats jas pasmaugė (Theoc. XXIV). Kai didvyris suaugo, dėl nuolatinių Heros persekiojimų buvo pavadintas Herakliu („Heros išgarsintu").

4) ***Tebėj*** – netyčia užmušęs dėdę Elektrijoną, Amfitrijonas kartu su žmona Alkmėne iš Tirinto pabėgo į Tebus pas Alkmėnės brolį Kreontą. Diodoras pateikia kitą versiją (Diod. IV. 10. 2), kad Amfitrijonas buvęs ištremtas iš Tirinto tik po Heraklio gimimo.

5) ***Euristėjui valdovui įsakius*** – prieš Herakliui gimstant Dzeusas pasigyrė, kad tuoj gims jo vaikas, kuris valdys Mikėnus (Apollod. II. 4. 5). Tada Hera įsakė gimdymo deivei Eileitijai sulėtinti Alkmėnės gimdymą (Hom. *Il.* XIX. 97 sqq.), o Mikėnų valdovo Stenelo žmonos Nikipės gimdymą pagreitinti. Tokiu būdu Nikipė pirmoji pagimdė Euristėją, tapusį Peloponeso valdovu. Heraklis turėjo Euristėjui tarnauti ir, jo įsakytas, atliko dvylika žygdarbių (Apollod. II. 4. 12).

7) ***O dabar snieguoto Olimpo buveinėj gyvena*** – po mirties Heraklis buvo paimtas į Olimpą ir vedė jaunystės deivę Hebę (Hom. *Od.* XI. 602–604; Hes. *Theog.* 950–955; Theoc. XVII. 29–33; Apollod. II. 7. 7).

XVI. HIMNAS ASKLEPIJUI

Himno sukūrimo vieta ir data nežinoma.

Kretos-Mikėnų laikų linijiniame B rašte minimas ne Asklepijas, bet Pajanas (pa-ja-wo-ne), kuris Homero epe (Hom. *Il.* V. 401, 899) buvo dievų gydytojas, o vėliau buvo sutapatintas su Apolonu (pajanas tapo vienu iš Apolono epitetų).

Gydymo dievo Asklepijo kultas pirmiausia atsirado Tesalijoje, iš kur, pasak mitų, buvo kilusi jo motina mirtingoji moteris Koronidė. Pasak mitų, Asklepijo gimtinė – Tesalijos miestas Trika (Strab. XIV. 1. 39). Asklepiją Homeras, matyt, laiko paprastu žmogumi, nes apibūdina jį būdvardžiu ἀμύμων, kuris epe taikomas tik mirtingiesiems. Trojos žygyje karius gydo Asklepijo sūnūs Podaleirijas ir Machaonas (Hom. *Il.* II. 731–732; IV. 193–194; XI. 518; Apollod. *Epit.* 3. 14). V a. pr. Kr. po persų karų Asklepijo kultas paplito visoje Graikijoje; jo šventyklų ir aukurų būta Atėnuose, Delfuose, Korinte, Spartoje, Tesalijoje, Koso saloje ir kitose graikų apgyvendintose vietovėse. Svarbiausia Asklepijo kulto vieta buvo Epidauras (Paus. II. 27. 1–3), kur kas ketveri metai buvo švenčiamos šiam dievui skirtos Asklepiėjų šventės.

1–2) ***Mokantį puikiai / Gydyt ligas*** – Asklepiją ir jo sūnus gydyti išmokė kentauras Cheironas (Hom. *Il.* IV. 219; Pind. *Pyth.* III. 45–58; Pind. *Nem.* III. 53–55; Apollod. III. 10. 3). Kadangi Asklepijas pradėjo ne tik gydyti ligonius, bet ir atgaivinti mirusiuosius, supykęs Dzeusas nutrenkė jį žaibu (Apollod. III. 10. 4). Keršydamas už sūnų, Apolonas nukovė kiklopus (Eur. *Alc.* 4–6). Vėliau Asklepijas buvo vėl atgaivintas.

2) ***Koronidė*** – žr. *HH* III. 208, 209–210 eil. paaiškinimus.

3) ***Flegijas*** – Tesalijoje gyvenęs lapitų genties vadas, flegijų genties pradininkas. ***Dotijo slėnis*** buvo Tesalijoje Osos kalnyno papėdėje.

XVII. HIMNAS DIOSKŪRAMS

Spėjama, kad šios kelios eilutės – ilgesnio neišlikusio kūrinio fragmentas. Neaišku, kur ir kada sukurtas šis himnas.

Dioskūrais (Dzeuso vaikais) buvo vadinami broliai dvyniai Kastoras ir Polideukas. Abu jie – Spartos karalienės Ledos sūnūs, bet nemirtingojo Polideuko tėvas buvo Dzeusas, o mirtingojo Kastoro – Spartos karalius Tindarėjas (Apollod. III. 10. 7). Dvyniai labai gražiai sutarė, todėl, žuvus Kastorui, Polideukas atsisakęs savo nemirtingumo, nes nenorėjęs skirtis su broliu (Apollod. III. 11. 2). Tuomet Dzeusas leido jiems abiem vieną dieną praleisti tarp gyvųjų, o kitą – tarp mirusiųjų (Hom. *Od.* XI. 303–305). Pasak kitos versijos, po mirties jie abu buvo paimti į dangų ir paversti Dvynių žvaigždynu (Eur. *Hel.* 140).

Homero epe Dioskūrai jau mirę ir Trojos kare nedalyvauja (Hom. *Il.* III. 235 sqq.; Hom. *Od.* XI. 298–304). Apie Dioskūrų žygius pasakojo neišlikęs kiklinis epas *Kiprijai.* Spartos poetas Alkmanas (VII a. pr. Kr.) ir iš Bojotijos kilęs poetas Pindaras (V a. pr. Kr.) apdainavo Dioskūrų žygį prieš Atėnus, kurį dvyniai surengė, kad išvaduotų Tesėjo pagrobtą seserį Helenę (Paus. I. 41. 4–5). Šį brolių žygį į Atikos Afidnės miestą mini Herodotas (Hdt. IX. 73). Euripido tragedijose *Helėnė* ir *Elektra* Dioskūrai pasirodo kaip *deus ex machina.* Dioskūrų tema buvo populiari helenizmo poezijoje, apie juos rašė Teokritas (XXII) ir Apolonijas Rodietis (Ap. Rhod. II. 1–97 ir kt.) Dioskūrai dalyvavo argonautų žygyje. Kastoras pasižymėjo kaip puikus žirgų tramdytojas, Polideukas – kaip puikus kumštynininkas. Buvo tikima, kad Dioskūrai gelbėja jūroje skęstančius laivus (Eur. *El.* 990–993).

Dioskūrai buvo garbinami Arge, Arkadijoje, Mesėnijoje ir kitose graikų apgyvendintose vietovėse (Paus. X. 33. 6; X. 38. 7 ir kt.). Ypač didelis Dioskūrų kultas buvo Lakonijoje, kur stovėjo

jiems skirta šventykla (Paus. III. 13. 7; III. 14. 7; III. 20. 1–2). Pasak mito, Lakonijos Terapnių mieste buvo abiejų Dioskūrų kapas (Alcm. fr. 4. 8 PMG; Pind. *Nem.* X. 55 sqq.; Pind. *Isthm.* I. 31). Spartiečiai prisiekdavo abiem dievais (Ar. *Pax.* 214; Ar. *Lys.* 81, 86 ir kt.) ir švęsdavo jiems skirtą šventę (Paus. IV. 27. 1). Atėnuose Dioskūrų šventykla buvo vadinama Anakėju (Thuc. VIII. 93. 2), o jiems skirtos šventės – Anakėjomis (Poll. *On.* I. 37).

*2) **Tindaridus, vaikus Olimpo valdytojo Dzeuso*** – iš skirtingų tėvų kilę dvyniai kartais būdavo vadinami Dzeuso sūnumis Dioskūrais, o kartais – Spartos karaliaus Tindarėjo vaikais Tindaridais. Nors Tindarėjas buvo tik Kastoro tėvas, jis užaugino abu dvynius.

*3) **Tajigeto papėdėj Leda valdovė pagimdė*** – Tajigeto kalnyno papėdėje buvo įsikūrusi Sparta.

*5) **Išjodantys žirgus greituosius*** – Alkmanas vadina Dioskūrus žirgų tramdytojais: Κάστωρ τε πώλων ὠκέων δματῆρες ἱππόται σοφοὶ / καὶ Πωλυδεύκης κυδρός (Alcm. *fr.* 2 PMG). Homero epe (Hom. *Od.* XI. 300) Kastoro epitetas – ἱππόδαμος („žirgų tramdytojas“).

XVIII. HIMNAS HERMIUI

Manoma, kad šis išlikęs keliolikos eilučių fragmentas – ilgesnio himno įžanga. 2–3 ir 5–9 eilutės beveik visiškai sutampa su analogiškomis IV himno eilutėmis. Himno sukūrimo vieta nežinoma. Spėjama, kad jis buvo sukurtas maždaug tuo pat metu, kaip ir ketvirtasis homerinis himnas, skirtas Hermiui.

Apie dievą Hermį žr. ketvirtojo himno komentarus.

12) Sveikas, Hermi, džiaugsmo davėjau – Hermis χαριδότης („džiaugsmo davėjas“) buvo garbinamas Samo saloje, kur Hermio šventės dalyviams būdavo leidžiama aptuštinti kitų kišenes (Plut. *Mor.* II. 303d).

XIX. HIMNAS PANUI

Himno sukūrimo vieta ir laikas neaiškus. Labiausiai paplitusi nuomonė, kad himnas sukurtas V a. pr. Kr.

Miškų, laukų ir bandų dievas, piemenų globėjas Panas Homero ir Hesijodo poemose dar neminimas. Herodotas nurodo, kad helėnai Paną kartu su Herakliu ir Dionisu laikė jauniausiais dievais, o Egipte Panas laikytas labai sena dievybe – vienu iš aštuonių vadinamųjų pirmųjų dievų (Hdt. II. 145). Pindaras sieja Paną su Dievų motina (Pind. *Pyth.* III. 78). Pseudo-Apolodoras pateikia versiją, kad Panas mokėjęs pranašauti ir to meno išmokęs Apoloną (Apollod. I. 4. 1). Labiausiai Panas buvo garbinamas Arkadijoje, kur stovėjo daug šiam dievui skirtų šventyklų (Paus. VIII. 26. 2; VIII. 38. 11; VIII. 36. 8; VIII. 54. 4–5 ir t. t.). Iš Arkadijos Pano kultas paplito po visą Graikiją. Panui buvo skirti kloniai, giraitės, olos. Atėniečiai ėmė garbinti Paną po to, kai šis, jų įsitikinimu, padėjo atėniečiams Maratono mūšyje (Aesch. *Pers.* 447–455; Hdt. VI. 105; Paus. I. 28. 4), todėl Akropolio apačioje pastatė dievui skirtą šventyklą (Hdt. VI. 105).

Vėlyvojoje Antikoje Panas imtas garbinti kaip universali kosminė dievybė, kurios varde slypi nuoroda į Visatą (τὸ πᾶν).

1) Mieląjį vaiką Hermėjo dabar man pašlovinki, Mūza – himne prisilaikoma versijos, kad Panas – Hermio ir Drijopo dukters sūnus. Retesni variantai: Hermio ir Penelopės (Hdt.

II. 145), Dzeuso ir Hibridės sūnus (Apollod. I. 4. 1) ir kt. W. H. Roscherio mitologinis žodynas pateikia net aštuoniolika Pano kilmės variantų.

2) Tą ožiakojį, dviragį – Panas buvo miksantropinė būtybė, pusiau ožys, pusiau žmogus, apaugęs gaurais, su ragais, ožio kanopomis, kreiva nosimi ir uodega.

2–3) Klajoja / Jis po miškingas lankas su nimfomis – buvo įsivaizduojama, kad Panas gyvena tankiuose Arkadijos miškuose, kur jis buvo ypač garbinamas. Panas dažnai įsivaizduojamas nimfų draugijoje. Su kai kuriomis nimfomis (Echò, Siringe) Panas buvo užmezgęs meilės ryšius.

6–7) Atiteko Panui snieguotos / Visos kalvos, viršūnės kalnų – daugelis Arkadijos viršukalnių, kaip antai, Likajo, Mainalo, Partenijo, Homolės kalnai, buvo skirti Panui. Netoli Likosuros vietovės aukštai kalnuose stovėjo Pano šventykla (Paus. VIII. 38. 11).

15) Ima jis vienas groti, pūsdamas nendrės dūdelę – Panas buvo puikus muzikantas, išradęs siringę (Ovid. *Met.* I. 790 sqq.), kuria grodamas įveikdavo visus savo varžovus (Theoc. I. 3).

20) Sukasi kojom vikriai prie tamsaus šaltinio – panašiai Hesijodo *Teogonijoje* prie tamsaus šaltinio šoka Mūzos (Hes. *Theog.* 3–4).

22) Panas tai šoka ratu, tai į rato vidurį eina – Panas garsėjo kaip geras šokėjas (Soph. *Aj.* 695 sqq.; Aesch. *Pers.* 448–449).

31) Kilėniečio – t. y. Hermio. Žr. III. 148 eil. paaiškinimą.

34) Nimfos, Drijopo dukters gražiakasės – graikų mitologijoje buvo keletas Drijopų. Vienas iš jų – Pano motinos tėvas. Drijopo vardas siejamas su daiktavardžiu ἡ δρῦς („ąžuolas, medis“), nes, pasak mito, Drijopo motina Dija buvo paslėpusi tik gimusį vaiką šventojo ąžuolo drevėje (schol. Ap. Rhod. I. 1283). Mesėnijos srities Asinės miestelio gyventojai kas dveji metai

rengdavo šventes, skirtas Drijopui, kurį laikė Apolono sūnumi (Paus. IV. 34. 12). Persikėlęs gyventi į Vidurio Graikiją, Drijopas tapo drijopų genties pradininku.

47) *Jie pavadino Panu, nes visiems jis suteikė džiaugsmą* – graikiškai πᾶν reiškia „kiekvienas, visas". Tokia liaudiška Pano vardo etimologija pateikiama ir Platono *Kratile* (Pl. *Cra.* 408c).

XX. HIMNAS HEFAISTUI

Šios eilutės galėjo būti himno, atliekamo per Hefaistui skirtą šventę, įžanga. Himno sukūrimo data nežinoma. Kai kurių mokslininkų nuomone, himnas sukurtas V a. pr. Kr. Atėnuose, kur rudenį buvo rengiamos Hefaistui ir Atėnei skirtos Chalkėjų šventės. Hefaistas buvo artimas amatų globėjai Atėnei (Hom. *Od.* VI. 233; Pl. *Criti.* 109c).

Ugnies ir kalvystės dievo, amatininkystės globėjo Hefaisto kultas tikriausiai atėjo iš Mažosios Azijos ir pirmiausia paplito Egėjo jūros salose, o paskui visame žemyne. Spėjama, kad šio dievo vardas paliudytas Kretos-Mikėnų laikų linijiniame B rašte: a-pa-i-ti-jo. Pasak mitų, Hefaistas buvo vienas iš Olimpo dievų, Dzeuso ir Heros (Hom. *Il.* XIV. 338) arba tik Heros (Hes. *Theog.* 927; Apollod. I. 3. 5) sūnus. Keršydama Dzeusui už tai, kad šis be jos pagalbos susilaukė Atėnės, Hera pagimdė raišą Hefaistą (*HH* III. 316). Pasak Homero versijos, Hera, pamačiusi, kad jai gimė šlubas sūnus, numetė Hefaistą nuo Olimpo (Hom. *Il.* XVIII. 394–405). Numestą vaiką priglaudė jūrų deivės Eurinomė ir Tetidė. Pasak dar vienos versijos, Hefaistą nuo Olimpo numetė Dzeusas (Hom. *Il.* I. 591–592; Apollod. I. 3. 5) ir Hefaistas nukrito į Lemno salą (Hom. *Il.* I. 591–594; Apollod. I. 3. 5). Lemno saloje buvo Hefaisto kalvė (Hom. *Od.* VIII. 283–284; 293–294). Savo

dirbtuves Hefaistas turėjo ir Olimpe (Hom. *Il.* XVIII. 410 sqq.). Graikų epe minima Hefaisto žmonos Afroditės neištikimybė (Hom. *Od.* VIII. 267 sqq.); užsimenama ir apie kitas Hefaisto žmonas – Charitę (Hom. *Il.* XVIII. 382–392) ir Aglają (Hes. *Theog.* 945). Svarbiausia Hefaisto kulto vieta buvo Lemno sala. V a. pr. Kr. Atėnuose netoli agoros pastatyta Hefaisto šventykla yra puikiai išlikusi iki mūsų dienų.

*1) **Mūza skambi, apgiedok išradimais garsų Hefaistą*** – būdamas labai nagingas meistras, Hefaistas Olimpe pastatė dievams rūmus (Hom. *Il.* I. 606–608), nukalė Achilo skydą bei šarvus (Hom. *Il.* XVIII. 369–616), iš aukso sukūrė mechanines pagalbininkes – mergaites, prilaikančias jį iš šonų ir padedančias nuslėpti šlubumą (Hom. *Il.* XVIII. 417), iš žemių nulipdė pirmąją mirtingą moterį Pandorą (Hes. *Theog.* 571 sqq.) ir t. t. Hefaisto nagingumas dažnai prisimenamas Pseudo-Hesijodo poemoje *Heraklio skydas* (Ps.-Hes. *Sc.* 123, 244, 297, 313), Apolonijo Rodiečio *Argonautikoje* (Ap. Rhod. III. 222–230) ir kitur.

XXI. HIMNAS APOLONUI

Manoma, kad išlikusios keliolika eilučių – buvusio ilgesnio himno fragmentas. Himno sukūrimo vieta ir data nežinoma.

Apie dievą Apoloną žr. trečiojo himno komentarus.

*1) **Foibe, apgieda tave ir sparnais plasnodama gulbė*** – gulbė buvo laikoma Apolono paukščiu (Ar. *Av.* 769 sqq.; Pl. *Phd.* 85b; Eur. *Ion* 161 sqq., Call. II. 5 ir kt.).

*4) **Tiek giesmės pradžioje, tiek gale tave apdainuoja*** – epinė formulė (plg. Hes. *Theog.* 34, 48; Thgn. 2; Theoc. XVII. 4 ir kt.).

XXII. HIMNAS POSEIDONUI

Himno sukūrimo laikas ir vieta nežinomi. Galbūt šios eilutės – didesnio kūrinio įžanga.

Kretos-Mikėnų laikų linijiniame B rašte Poseidono vardas (po-se-da-o-ne) minimas dažniau nei Dzeuso. Titanų Krono ir Rėjos sūnus, vandenynų ir jūrų valdovas, Dzeuso, Hado ir kai kurių kitų Olimpo dievų brolis, nerėjidės Amfitritės vyras Poseidonas buvo labai reikšmingas achajų dievas. Tik gimusį Poseidoną, kaip ir jo brolius ir seseris, prarijo tėvas Kronas. Vėliau Dzeuso pastangomis Kronas visus vaikus atrijo (Apollod. I. I. 5; I. 2. 1.) Pasak mažiau žinomos mito versijos, motina Rėja paslėpė naujagimį Poseidoną tarp avių ir vietoje jo davė Kronui praryti kumeliuką (Paus. VIII. 8. 2). Krono sūnums pasidalijus pasaulį, Poseidonui atiteko jūros ir vandenynai (Hom. *Il.* XV. 189–193). Homero *Iliadoje* Poseidonas vadinamas jaunesniuoju Dzeuso broliu (Hom. *Il.* XIII. 355; XV. 166, 182). Retkarčiais jis sukyla prieš Dzeuso valią (Hom. *Il.* XV. 194 sqq.).

Poseidono kultas buvo labai svarbus ir paplitęs visoje Graikijoje, o ypač Peloponese (Diod. XV. 49. 4). Prie Korinto sąsmaukos Poseidono garbei kas dveji metai buvo rengiamos Istminės žaidynės, kuriose vykdavo žirgų ir vežimų lenktynės. Mikalėje Poseidonui buvo skirta Panjonijų šventė (Hdt. I. 148). Poseidono šventyklos stovėjo Tainaro kyšulyje, Bojotijos Onchesto mieste (Hom. *Il.* II. 506; Pind. *Isthm.* I. 33; Paus. IX. 26. 5), Sunijo kyšulyje Atikoje ir t. t. Homeras mini Poseidonui skirtą Eubojos salos kyšulį Geraistą (Hom. *Od.* III. 177 sqq.). Poseidonas globojo Kalaurijos salą (dab. Poro sala), joje buvusioje Poseidono šventykloje nusinuodijo oratorius Demostenas (Plut. *Dem.* 29). Pasak mito, Poseidonas rungėsi su Atėne dėl Atėnų miesto globos (Hdt. VIII. 55; Apollod. III. 14. 1), su Heliju – dėl Korinto

srities (Paus. II. I. 6), su Hera – dėl Argo (Paus. II. 15. 5; II. 22. 4; Apollod. II. 1. 4), tačiau šiuos ginčus pralaimėjo. Atėnuose Poseidono garbei vienas mėnuo buvo pavadintas Poseidėjonu. Atėnų Akropolyje Poseidonui buvo skirta šiaurinė Erechtėjono šventyklos pusė.

2) ***Drebina žemę jisai ir jūrą bevaisę*** – dažniausi Poseidono epitetai *Žemės Kratytojas* (gr. ἐννοσίγαιος) ir *Žemės Laikytojas* (gr. γαιήοχος) pabrėžia chtoninę šio dievo kilmę (Hom. *Il.* IX. 183; XIII. 43; XIV. 355; XV. 173; XXIII. 584 ir kt., Hom. *Od.* I. 68; III. 55 ir kt.).

3) ***Ir Helikonas priklauso, taip pat ir plačiosios Aigės*** – be kitų kulto vietų, Poseidonas, matyt, buvo garbinamas ir ant Helikono kalno Bojotijoje, nors daugiau liudijimų apie tai nėra. ***Aigėmis*** buvo vadinamas Achajos miestas Peloponeso šiaurėje (vienas iš Poseidono garbinimo centrų) ir Egėjo jūros salelė tarp Teno ir Chijo salų. Homeras nurodo, kad netoli Aigių jūros dugne stovi Poseidono rūmai, kuriuose dievas laiko savo auksakarčius žirgus ir vežimą (Hom. *Il.* XIII. 21; Hom. *Od.* V. 381).

5) ***Tramdyti žirgus*** – Poseidonas būdavo įsivaizduojamas skriejantis jūros paviršiumi žirgų traukiamu vežimu (Hom. *Il.* XIII. 27 sqq.; Ap. Rhod. III. 1240–1241; Paus. II. 1. 8 ir kt.), puikiai sutramdantis žirgus (Hom. *Il.* XXIII. 307; Soph. *OC* 712 sqq.). Pastovusis dievo epitetas buvo ἵππιος („žirginis"). Poseidonas buvo laikomas žirgų globėju (Paus. I. 30. 4; VIII. 14. 5; VIII. 25. 7; VIII. 37. 10); jis, matyt, anksčiau buvo garbintas ir kaip arklininkystės dievas. Argolidėje Poseidonui būdavo aukojami arkliai (Paus. VIII. 7. 2). Poseidono Damajo („žirgų tramdytojo") kultas buvo žinomas Korinte (schol. Pind. *Ol.* XIII. 98). ***Laivus išgelbėt*** – buvo tikima, kad Poseidonas, kaip ir Dioskūrai, gali išgelbėti jūroje skęstančius laivus. Vienas iš Poseidono dievo epitetų buvo ἀσφάλιος („saugantis nuo pavojų").

6) ***Tamsiaplaukis*** – pastovusis Poseidono epitetas (Hom. *Il.* XIII. 563; XIV. 390 ir kt.; Hom. *Od.* III. 6; IX. 528; Hes. *Theog.* 278). Buvo įsivaizduojama, kad Poseidono plaukai yra tamsiai mėlyno atspalvio.

XXIII. HIMNAS DZEUSUI

Himno sukūrimo vieta ir laikas nežinomi. Manoma, kad tai gana vėlyvo laikotarpio kūrinys.

Vyriausiasis Olimpo valdovas Dzeusas siejamas su indoeuropiečių dangaus, šviesos ir dienos dievu. Jo vardas užrašytas linijiniame B rašte: *di-we, di-wo.* Pasak mitų, Dzeuso tėvas titanas Kronas prarydavo ką tik gimusius savo vaikus, bijodamas, kad šie nenuverstų jo nuo sosto. Kai gimė jauniausiasis sūnus Dzeusas, motina Rėja vietoj jo padavė Kronui akmenį, o Dzeusą paslėpė Kretoje (Call. I. 33 sqq.; Apollod. I. 1. 5–7). Mažąjį Dzeusą augino ir saugojo ožka Amaltėja ir Rėjos tarnai kuretai, kurie šūksniais, timpanų garsais ir daužydami ietimis į skydus stengėsi nustelbti mažojo Dzeuso verksmą, kad neišgirstų Kronas (Call. I. 52 sqq.). Užaugęs Dzeusas davė Kronui gėrimo, nuo kurio šis išvėmė pirmiausia akmenį, o paskui ir visus vaikus (Apollod. I. 2. 1). Atryti Krono vaikai pradėjo kovą prieš titanus. Po dešimties metų trukusios titanomachijos Olimpo dievai, padedami šimtarankių ir kiklopų, nugalėjo titanus (Hes. *Theog.* 617–725). Šie buvo nutrenkti į Tartarą, o Dzeusas su broliais Hadu ir Poseidonu pasidalino valdžią (Hom. *Il.* XV. 187–193). Hadui atiteko pomirtinė požemio karalystė, Poseidonui – jūros ir vandenynai, o Dzeusui – dangus. Įsikūręs ant Olimpo kalno Dzeusas tapo galingiausiu dievu, viso pasaulio valdovu. Jis atnešdavo lietų, sukeldavo vėjus, pasiųsdavo griaustinį ir žaibus, kuriuos jam buvo nukalę kiklopai

(Hes. *Theog.* 139 sqq.) Retsykiais prieš Dzeuso valdžią sukildavo kiti dievai (Hom. *Il.* I. 399 sq.). Pasak Hesijodo (Hes. *Theog.* 886–921), Dzeusas buvo vedęs Metidę, Temidę ir Herą. Su pastarąja Dzeusas buvo susilaukęs Arėjo, Hefaisto, Eileitijos ir Hebės, su kitomis deivėmis ir mirtingomis moterimis – Apolono, Artemidės, Dioniso, Helėnės, Heraklio, Hermio, Persefonės, Persėjo ir daugybės kitų įpėdinių. Hera stengėsi apginti savo monogaminę šeimą ir persekiojo visas Dzeuso mylimąsias ir jų palikuonis. Bijodamas susilaukti galingesnio vaiko nei jis pats, Dzeusas atsisakė vesti Tetidę (Aesch. *PV* 764–770, 908 sq.; Pind. *Isthm.* VIII. 27 sq.; Ap. Rhod. IV. 800 sq.; Apollod. III. 13. 5).

Dzeusas turėjo daugybę epitetų, atitinkančių įvairias jo veiklos sritis. Jis auksinėmis svarstyklėmis svėrė žmonių likimus (Hom. *Il.* VIII. 68 sq.; XXII. 209), buvo svečių ir prašytojų globėjas, namų sergėtojas, prižiūrėjo susirinkimus, įstatymų vykdymą ir t. t. Viena iš Dzeuso funkcijų buvo saugoti priesaikas. Olimpijos buleuterijuje stovėjo Dzeuso priesaikų saugotojo (Ὅρκιος) statula (Paus. V. 24. 9). Dzeusas buvo garbinamas visoje Graikijoje. Arkadijoje ant Likajo kalno buvo Dzeuso Likajo šventavietė (Paus. VIII. 2. 1), į kurią buvo draudžiama įeiti (Paus. VIII. 38. 6). Tikėta, kad sulaužęs draudimą numirs per ateinančius metus. Žymiausia Dzeuso kulto vieta – Olimpija Elidėje (Paus. V. 8. 2), kur kas ketveri metai dievo garbei būdavo rengiamos Olimpinės žaidynės. Dzeusui skirtos Dijasijų ir Dijipolijų (arba Bufonijų) šventės buvo švenčiamos Atėnuose. Šiame mieste Romos imperatorius Hadrijanas pabaigė statyti tirano Peisistrato pradėtą Dzeuso Olimpiečio šventyklą. Kretoje Dzeusas buvo garbintas ir kaip mirštančios bei atgimstančios gamtos dievas. Seniausia Dzeuso pranašavimų vieta buvo Dodonė (Hom. *Il.* XVI. 233–235). Kita žymi Dzeuso pranašavimo vieta – Amono orakulas Etiopijoje.

3) ***Su Temide, kai ši atsisėda prie jo, pašnekėti*** – antroji Dzeuso žmona, Horų ir Moirų motina (Hes. *Theog.* 901–906), teisėtvarkos deivė Temidė buvo viena karta vyresnė už Dzeusą. Pindaras (Pind. *fr.* 30. 5) vadina ją ἀρχαία ἄλοχος („senąja žmona“). Iš savo motinos Gajos Temidė buvo perėmusi orakulą Delfuose, kuris po jos atiteko titanidei Foibei (Aesch. *Eum.* 2 sqq.; Apollod. I. 4. 1). Homero epe Temidė yra Dzeuso patarėja ir pagalbininkė. Ji sukviečia dievus į susirinkimą (Hom. *Il.* XX. 4–6), sušaukia ir paleidžia žmonių vyrijas (Hom. *Od.* II. 68–9), vadovauja dievų pokyliams Olimpe (Hom. *Il.* XV. 95). Temidės šventyklos stovėjo Atėnuose (Paus. I. 22. 1), Tanagroje (Paus. IX. 22. 1) ir kitur. Tebuose Temidės šventykla stovėjo šalia Moirų ir Dzeuso Agorajo šventyklų (Paus. IX. 25. 4). Olimpijoje jos aukuras buvo netoli Dzeuso altoriaus (Paus. V. 14. 10).

XXIV. HIMNAS HESTIJAI

Himno sukūrimo laikas ir vieta nežinomi. Kūrinyje minima Pitonė, t.y. Delfai, todėl spėjama, kad himnas sukurtas šioje vietovėje. Išlikusios eilutės gali būti didesnio kūrinio fragmentas.

Namų židinio deivė Hestija buvo Dzeuso, Heros, Demetros, Poseidono ir Hado sesuo. Pasak Hesijodo, ji buvo vyriausia iš Krono ir Rėjos vaikų (Hes. *Theog.* 454). Homero epe Hestija neminima. Ši deivė vienintelė iš Krono dukterų išliko skaisti ir netekėjusi, nors ją norėjo vesti Apolonas ir Poseidonas (*HH* V. 24–28), o vaisingumo, laukų ir sodų dievas Prijapas kėsinosi į jos nekaltybę (Ov. *Fast.* VI. 319 sqq.).

Hestija buvo laikoma namų santarvės ir šeimyninės laimės deive ir buvo garbinama prie kiekvienos šeimos židinio. Senovės Graikijoje namų židinys buvo toks pat svarbus, kaip ir aukuras.

Kreipdamiesi į dievus, graikai savo maldą visada pradėdavo nuo Hestijos. Ši deivė buvo ir pagalbos prašančiųjų globėja, todėl bėgliai ir persekiojamieji prie židinio ieškodavo apsaugos kaip ir šventykloje. Jei Hestijos saugoma ugnis užgesdavo, ji būdavo tuojau vėl uždegama (Diod. V. 68. 1). Graikai Hestiją garbindavo tiek privačiuose namuose, tiek valstybinėse įstaigose, todėl atskirų, šiai deivei skirtų šventyklų buvo nedaug. Viena iš jų stovėjo Spartoje (Paus. III. 11. 11). Atėnų pritanėjuje buvo pastatytas marmurinis Hestijos aukuras, kuriame degė miesto ugnis. Šalia aukuro stovėjo Hestijos statula (Paus. I. 18. 3). Hestijos aukurų ugnį prižiūrėdavo netekėjusios žynės. Platono *Faidre* sauganti namų židinį Hestija pagal savo svarbą beveik prilyginama Dzeusui (Pl. *Phdr.* 246e–247a).

2) ***Šventą buveinę saugai globojamoj dievo Pitonėj*** – t. y. Apolono šventyklą. Žr. *HH* III. 183 eil. paaiškinimą.

4) ***Varva drėgnas aliejus nuo garbanų tavo, o deive!***– dievai ir žmonės plaukus ir kūną įtrindavo kvapniuoju aliejumi. Plg. Call. II. 38–40: *Nuo Apolono plaukų lašnoja kvapnusis aliejus. / Ne, ne aliejaus lašai varvena nuo garbanų dievo, / Bet panacėja pati* (A. Kudulytės-Kairienės vertimas). Aliejumi būdavo vilgomos chrisoelefantinės statulos, kad nesutrūkinėtų dramblio kaulas, tepami žirgų karčiai (Hom. *Il.* XXIII. 282) ir t. t.

4–5) ***Tu į šitus namus užsuk palankiai nusiteikus / Su išmintinguoju Dzeusu*** – neaišku, ar čia kalbama apie privačius namus, ar apie kokią nors šventyklą.

XXV. HIMNAS MŪZOMS IR APOLONUI

Kelios šio himno (2–5 eilutės) paimtos iš Hesijodo *Teogonijos* (94–97 eil.). Vienų tyrėjų nuomone, tai gana ankstyvas,

VII ar VI a. pr. Kr. sukurtas himnas; kiti mano, kad šis himnas sukurtas Antikos pabaigoje, kai išpopuliarėjo centonai – kūriniai, sudaryti iš vieno ar kelių žinomų autorių skirtingų kūrinių eilučių.

Pasak labiausiai paplitusios versijos, poezijos, meno ir mokslų globėjos Mūzos buvo Dzeuso ir titanidės Mnemosinės (Atminties deivės) dukterys (Hes. *Theog.* 52, 915; Hom. *Il.* II. 491; Hom. *Od.* I. 10; Apollod. I. 3.1). Poetas Mimnermas teigė, jog egzistuoja vyresniosios Mūzos – Urano dukterys bei jaunesniosios Mūzos – Dzeuso dukterys (Paus. IX. 29. 4). Pasak dar kitos versijos, Mūzos buvo Urano ir Gajos dukterys (Alcm. fr. 67 PMG; schol. Pind. *Nem.* III. 16; Diod. IV. 7. 1). Homero epe kalbama tai apie vieną, tai apie devynias Mūzas, tačiau jos dar neįvardijamos (Hom. *Il.* II. 484; Hom. *Od.* XXIV. 60 etc.). Pirmąkart visas devynias Mūzas išvardija Hesijodas: Klejò, Euterpė, Talėja, Melpomenė, Terpsichorė, Eratò, Polimnija, Uranija, Kalijopė (Hes. *Theog.* 77–79). Antikiniuose šaltiniuose pateikiami ir kiti Mūzų vardai. Iš pradžių Mūzos buvo laikomos nimfomis (schol. Theoc. VII. 92). Išlikęs pasakojimas, kad anksčiau buvusios trys Mūzos: Meletė (*Patyrimas*), Aoidė (*Daina*) ir Mnėmė (*Atmintis*), o vėliau iš Makedonijos atvykęs Pijeras nustatė devynių Mūzų skaičių (Paus. IX. 29. 2–3).

Svarbiausios Mūzų garbinimo vietos buvo jų gimtinė Pijerija ir Helikono kalnas Bojotijoje. Ant Helikono stovėjo Mūzų šventykla, ten buvo rengiama joms skirta Musėjų šventė (Paus. IX. 27. 5; IX. 31. 3; Diod. XVII. 16. 3). Mūzos taip pat buvo garbinamos Delfuose prie Parnaso kalnyno (Plut. *De Pyth. Orac.* 402c. 5). Atėnuose Mūzų aukuras stovėjo Akademijos teritorijoje (Paus. I. 30. 2). Peloponese, Megalopolyje, stovėjo šventykla, skirta Apolonui, Hermiui ir Mūzoms (Paus. VIII. 32. 2).

*1) **Aš apgiedosiu dabar Apoloną, Mūzas*** – su Mūzomis siejamas Apolonas (Hom. *Il.* I. 603–604; Hom. *Od.* VIII. 488 ir kt.) taip pat globojo menus. Jis vadovavo Mūzų rateliui, todėl dažnai buvo vadinamas *Mūsagetu* (*Mūzų vadovu*) (Pl. *Leg.* 653d; Diod. I. 18. 4; Strab. X. 3. 10; Paus. I. 2. 5 ir kt.). ***Ir Dzeusą*** – žr. *HH* XIV. 2 eil. paaiškinimą.

*2–3) **Iš Mūzų ir šaulio taiklaus Apolono valdovo / Dainiai ir kitaristai kadais atsirado šioj žemėj*** – buvo manoma, kad legendiniai praeities poetai buvo Mūzų vaikai: Orfėjas – Mūzos Kalijopės sūnus, Linas – Mūzos Uranijos sūnus ir t. t.

*4) **O karaliai – iš Dzeuso*** – buvo manoma, kad karalių valdžia yra duota dievų. Tradicinis epinis karalių epitetas – διοτρεφής („Dzeuso išmaitintas, išaugintas").

XXVI. HIMNAS DIONISUI

Spėjama, kad himnas buvo sukurtas Atikos srityje. Jis galėjo būti giedamas per Dionisijas arba Lenajas – šventes, skirtas vyno ir vynuogininkystės dievui Dionisui. Himno sukūrimo data nežinoma.

Apie dievą Dionisą žr. pirmojo himno komentarus.

*1–2) **Dionisą triukšmingą, gebenės lapais / Apvainikuotą*** – žr. *HH* VII. 39–40 eil. paaiškinimą.

*3) **Sūnų, kurį gražiaplaukės nimfos maitino*** – žr. *HH* I. 9 eil. paaiškinimus.

*8) **Jis po slėnius miškingus pradėjo klajot*** – apie Dioniso klajones žr. Eur. *Bacch.* 13 sqq.

*12) **Leiski šiuo metų laiku ir vėlei čionai susirinkti*** – iš šių eilučių galima spręsti, kad kalbama apie kiekvienais metais rengiamą šventę.

XXVII. HIMNAS ARTEMIDEI

Spėjama, kad himnas sukurtas anksčiau nei V a. pr. Kr. Kūrinyje galima įžvelgti trečiojo homerinio himno Apolonui įtaką. Apie deivę Artemidę žr. devintojo himno komentarus.

*1) **Strėlių valdovę triukšmingą*** – žr. *HH* IX. 2 eil. paaiškinimą.

*17–18) **Šokių ratelį / Pradeda vesti*** – plg. Hom. *Od.* VI. 102–109.

XXVIII. HIMNAS ATĖNEI

Himno stilius panašus į prieš tai einančio himno Artemidei stilių, todėl spėjama, kad abi šias giesmes sukūrė tas pats autorius. Himnas galėjo būti atliekamas per Panatėnajų šventes Atėnuose VI arba V a. pr. Kr.

Apie deivę Atėnę žr. vienuoliktojo himno komentarus.

*3) **Sumanią mergelę*** – žr. *HH* V. 11 eil. paaiškinimą. ***Galingą miestų gynėją*** – žr. *HH* XI. 1 eil. paaiškinimą.

*4) **Tritogenėja*** – nuolatinis Atėnės epitetas (Hom. *Il.* IV. 515; VIII. 39 ir kt.), kurio reikšmė neaiški. Antikoje jį buvo bandoma sieti su Livijoje tekėjusios Tritono upės pavadinimu. Pasak vienos mito versijos, prie šios upės (ar ežero) gimė Atėnė (Aesch. *Eum.* 292–293; Apollod. I. 3. 6). 180). ***Iš šventosios galvos išmintingas*** – žr. *HH* III. 314 eil. paaiškinimą.

*5) **Dzeusas pagimdė*** – yra ir kitokių Atėnės gimimo versijų. Herodotas pateikia Libijoje gyvenusios ausijų genties pasakojimą, kad Atėnė esanti Poseidono ir Tritonidės ežero deivė duktė,

tik susipykusi su Poseidonu ir atsidavusi Dzeuso globai, o šis ją priėmęs kaip savo dukterį (Hdt. IV. 180). ***Ginkluotą auksiniais blizgančiais ginklais*** – versiją, kad Atėnė iš Dzeuso galvos iššoko su visais ginklais, pirmasis pateikė VII–VI a. pr. Kr. poetas Stesichoras (Stesich. fr. 233 PMG; schol. Ap. Rhod. IV. 1310).

6) ***Pagarbą jai pajuto visi dievai amžinieji*** – dievų reakcija netikėtai gimus Atėnei minima Pindaro odėje (Pind. *Ol.* VII. 38). Atėnės gimimas iš Dzeuso galvos ir tą gimimą regintys Olimpo dievai buvo pavaizduoti rytiniame Atėnų Partenono frontone.

13–14) ***Greituosius žirgus ilgam sulaikė šlovingas / Hiperijono sūnus*** – žr. *HH* III. 369 eil. paaiškinimą.

XXIX. HIMNAS HESTIJAI

Himnas skirtas ne tik Hestijai, bet ir Hermiui. Kokia proga sukurtas šis kūrinys, lieka neaišku. Spėjama, kad jis galėjo būti giedamas atidarant naują Hestijos ir Hermio šventyklą. Tiksli himno parašymo vieta ir data nežinoma.

Apie deivę Hestiją žr. dvidešimt ketvirtojo himno komentarus.

5–6) ***Juk nebūna puotų, kuriose tau, Hestija, pirmai / Ir paskutinei nebūtų nuliejamas vynas saldusis*** – melsdamiesi ir aukodami graikai visada pradėdavo nuo Hestijos ir ja baigdavo (Pind. *Nem.* XI. 6; Ar. *Av.* 865; Paus. V. 14. 4).

11) ***Jūs gražiuose namuose žmonių įsikūrę*** – kalbama ne tik apie Hestiją, garbintą privačiuose žmonių namuose, bet ir apie Hermį, siunčiantį žmonėms miegą ir sapnus. Žr. *HH* IV. 14 eil. paaiškinimą.

XXX. HIMNAS VISŲ MOTINAI GAJAI

Kur ir kada buvo sukurtas šis himnas, neaišku. Tai, matyt, ilgesnio himno įžanga. Savo stiliumi kūrinys panašus į septintąjį, dvyliktąjį, aštuonioliktąjį ir devynioliktąjį himnus.

Žemės deivė Gaja minima jau Homero epe: jai aukojamos juodos avys (Hom. *Il.* III. 103–104), į ją kreipiasi prisiekdami žmonės (Hom. *Il.* XV. 36; XIX. 259), ji vadinama Erechtėjo ir Titijo motina (Hom. *Il.* II. 548; Hom. *Od.* VII. 324, XI. 576). Hesiodo kosmogonijoje Gaja laikoma visų dievų pramote: ji atsiranda iš Chaoso ir pirmiausia pagimdo Uraną (Dangų). Nuo Urano Gaja susilaukia šimtarankių, kiklopų, titanų, nuo Ponto – jūros dievybių Nerėjo, Forkino, Taumanto ir kt., nuo Tartaro – Tifono ir kitų palikuonių (Hes. *Theog.* 116–239, 821; Apollod. I. 1. 1). Vėlesniais laikais gimdytojos Gajos funkcijos primirštos, ji pradėta laikyti pranašaujančia deive. Dodonėje, Delfuose, Olimpijoje iš pradžių buvo Gajos orakulas (Aesch. *Eum.* 2; Eur. *IT* 1249; Paus. V. 14. 10; VII. 25. 13; X. 5. 5). Gaja buvo garbinama visoje Graikijoje, jos šventyklos ir aukurai stovėjo Atėnuose, Spartoje, Delfuose, Olimpijoje, Buroje, Tegėjoje ir kt. (Thuc. II. 15. 4; Paus. I. 22. 3; I. 24. 3; III. 11. 9; V. 14. 9; VII. 25. 13; VIII. 48. 8). Kartais Gaja buvo tapatinama su Demetra, vėlesniais laikais – su Kibele.

Deivei Gajai skirtas dvidešimt šeštasis orfinis himnas.

7–8) ***Laimingas / Tas, kurį gerbi, palankiai nusiteikus*** – buvo manoma, kad dievai suteikia žmonėms turtų ir laimingą gyvenimą (Call. III. 129 sqq.).

17) ***Dievų nemirtingų motina Gaja*** – dievų motinomis buvo vadinamos ir kitos deivės.

18) ***Žmona žvaigždėto Urano*** – žr. Hes. *Theog.* 132 sqq.

XXXI. HIMNAS HELIJUI

Neaišku, kur ir kada buvo sukurtas šis himnas. Savo stiliumi jis panašus į himną Selėnei, todėl daroma prielaida, kad abu šie kūriniai gana vėlyvi. Juos galėjo sukurti vienas ir tas pats autorius kaip įžangines ilgesnių himnų dalis.

Saulės dievas Helijas buvo titano Hiperijono ir titanidės Tėjos sūnus, Selėnės ir Aušros brolis (Hes. *Theog.* 371–374). Brėkštant Helijas, pasikinkęs ugninius žirgus, pakyla vežimu rytuose iš Okeano, dieną rieda per dangų ir vakarėjant nusileidžia į Okeaną vakaruose (Hom. *Il.* VII. 421–423; Hom. *Od.* III. 1; X. 191; XI. 18; XII. 380 ir kt.). VI a. pr. Kr. poetas Mimnermas vaizdingai aprašo, kaip naktį Helijas plaukia auksiniu Hefaisto padarytu luotu iš vakarų atgal į rytus (fr. 12 W). Helijas buvo susilaukęs daug palikuonių: su okeanide Persėjide – Ajeto, Kirkės ir Pasifajės (Hes. *Theog.* 956–958; Apollod. I. 9. 1), su nimfa Klimene – Faetonto ir keturių dukterų Helijadžių, su nimfa Rode – septynių sūnų Helijadų ir t. t. Homero epe minimos Helijo bandą saugančios jo dukterys Faetūsa („Spindinčioji“) ir Lampetija („Šviečiančioji“), kurias pagimdė nimfa Neaira (Hom. *Od.* XII. 131–133). Pasak IV a. pr. Kr. poeto Antimacho, Aiglė (Spindesio deivė) buvo pagimdžiusi Helijui Charites. Helenistinis poetas Teokritas Helijo sūnumi vadina Elidės valdovą Augėją, kurio tvartus išmėžė Heraklis (Theoc. XXV. 54).

Helijas buvo garbinamas visoje Graikijoje. Šiam dievui skirtas šventyklas ir aukas mini Homeras (Hom. *Il.* III. 103 sqq.; Hom. *Od.* XII. 346). Daug Helijo aukurų ir šventyklų stovėjo Peloponese: Korinte (Paus. II. 4. 7), Elidėje (Paus. VI. 25. 5), Hermijonėje (Paus. II. 34. 10), netoli Argo (Paus. II. 18. 3), Troidzėnėje (Paus. II. 31. 8), Megalopolyje (Paus. VIII. 9. 2) ir kitur. Ypač svarbus Helijo kultas buvo Rodo saloje, kur stovėjo vienas

iš septynių Antikos pasaulio stebuklų – didžiulė bronzinė Helijo statula (Rodo kolosas), pastatyta 275 m. pr. Kr. Helenistiniame laikotarpyje Heliją imta tapatinti su jo tėvu Hiperijonu arba su Apolonu.

*1) **Kalijopė*** – prašydamas poetinio įkvėpimo Homeras *Iliados* ir *Odisėjos* pradžioje kreipiasi į epinės poezijos Mūzą Kalijopę. Šios Mūzos šaukiasi ir chorinės lyrikos atstovas Alkmanas (Alcm. *fr.* 27 PMG). Hesijodas vadina Kalijopę *iš Mūzų visų pranašiausia* (Hes. *Theog.* 79). ***Dzeuso dukra*** – žr. *HH* XIV. 2 eil. paaiškinimą.

*2) **Eurufaesa*** – Hiperijono sesuo ir žmona Eurufaesa („plačiai šviečiančioji") minima tik šiame kūrinyje.

*3) **Vaikui žvaigždėto Urano ir Gajos*** – pasak Hesijodo, titanas Hiperijonas buvo Urano ir Gajos sūnus (Hes. *Theog.* 134).

*5) **Jinai vaikus gražius jam pagimdė*** – himne Hiperijono ir Eurufaesos vaikais vadinami Helijas, Selėnė ir Aušra. Žr. taip pat *HH* IV. 100 eil. paaiškinimą.

*6) **Ir rožiarankę Aušrą*** – taip Aušrą vadina Sapfo (*fr.* 58. 19 LP). Homero epe pastovusis Aušros epitetas ῥοδοδάκτυλος („rožiapirštė"). Hesijodas epitetu ῥοδόπηχυς („rožiarankė") apibūdina okeanides (Hes. *Theog.* 246, 251), o Sapfo – ne tik Aušrą, bet ir Charites (*fr.* 53. 1 LP).

*7) **Nenuilstantį niekad*** – Helijas čia apibūdinamas pastoviuoju homeriniu epitetu ἀκάμᾱς („nenuilstantis") (plg. Hom. *Il.* XVIII. 239, 484).

*8–9) **Į dangų pakilęs / Savo žirgais*** – į dangų kylantis Helijo vežimas buvo pavaizduotas ant Dzeuso statulos pjedestalo Dzeuso šventykloje Olimpijoje (Paus. V. 11. 3).

*9) **Helijo ryškiosios akys*** – viską matantis Helijas buvo vadinamas dangaus (Ar. *Nub.* 285–286) arba Dzeuso akimi (Hes. *Op.* 267).

XXXII. HIMNAS SELĖNEI

Neaišku, kur ir kada sukurtas šis kūrinys.

Mėnulio deivė Selėnė buvo titano Hiperijono ir Tėjos duktė, Helijo ir Aušros sesuo (Hes. *Theog.* 371 sqq.; Apollod. I. 2. 2). Ketvirtajame homeriniame himne Hermiui Selėnė vadinama Palanto dukterimi (*HH* IV. 100 eil.). Dažniausiai ji būdavo garbinama kartu su broliu Heliju. Kai Saulės dievas Helijas baigdavo savo kelionę dangaus skliaute, į jį pakildavo Selėnė. Homero epe deivės Selėnės personifikacijos dar nėra. Helenistiniais laikais Selėnę buvo pradėta tapatinti su Artemide bei Hekate. Elidėje Pausanijas matė Selėnės statulą (Paus. VI. 24. 5). Selėnė buvo pavaizduota Dzeuso sosto postamente Olimpijoje (Paus. V. 11. 3), Pergamo altoriaus frize ir t. t.

Selėnei skirtas devintasis orfinis himnas.

1) ***Ilgasparnę Mėnulio deivę*** – Homero ir Hesijodo epe τανυσίπτερος („ilgasparnis") – pastovusis paukščių, ne dievų epitetas.

6–7) ***Kyla / Iš Okeano*** – buvo įsivaizduojama, kad Selėnė pakyla ir nusileidžia į Okeaną. Kartais Selėnė vadinama Nakties akimi (Aesch. *Sept.* 390).

9) ***Su nertasprandžiais, blizgiais savaisiais žirgais gražiakarčiais*** – buvo įsivaizduojama, kad Selėnė, kaip ir Helijas, rieda danguje žirgais pakinkytu vežimu (Theoc. II. 163). Homero epe greitakojais žirgais Faetontu ir Lampu į dangų kyla Aušra (Hom. *Od.* XXIII. 243 sqq.).

13) ***Žmonėms tai būna ženklas reikšmingas*** – manyta, kad Mėnulio pilnatis padeda burtams ir magiškoms jėgoms (Ov. *Met.* VII. 180 sqq.).

*14) **Dzeusas, Selėnę pamilęs, kadaise su ja suartėjo*** – apie Dzeuso ir Selėnės meilės ryšį užsimena poetas Alkmanas, vadinęs Ersą (Rasą) Dzeuso ir Selėnės dukterimi (Alcm. *fr.* 57 PMG). Geriausiai žinomas mitas apie Selėnės mylimąjį gražuolį piemenį Endimijoną, panorusį geriau niekada nepabusti iš miego, bet išlikti jaunu (Apollod. I. 7. 5). Selėnė lankydavo miegantį mylimąjį Latmo kalnyno oloje Karijoje (Apoll. Rh. IV. 57–58; Theoc. III. 49–50; XX. 37–39). Nuo Endimijono Selėnė susilaukė penkiasdešimt dukterų (tiek savaičių turėjo graikų metai, skaičiuojami pagal mėnulio kalendorių) (Paus. V. 1. 2).

*15) **Ji pastojus pagimdė jam dukterį Pandiją*** – skaitymo variantas: *Pandėją*. Ši versija minima tik šiame himne.

*20) **Mūzų tarnai*** – šitaip poetus vadina Hesijodas (Hes. *Theog.* 100).

XXXIII. HIMNAS DIOSKŪRAMS

Spėjama, kad himnas parašytas VI a. pr. Kr. Šio himno įtaka jaučiama Teokrito XXII idilėje.

Apie Dioskūrus žr. septynioliktojo himno komentarus.

*3) **Kastorą, tramdantį žirgus, taip pat Polideuką beydį*** – žr. *HH* XVII. 2, 5 eil. paaiškinimus.

*7) **Gelbsti... laivus greituosius*** – Antikoje jūreiviai atviroje jūroje orientuodavosi pagal žvaigždynus, todėl buvo manoma, kad Dvynių žvaigždynu virtę Kastoras ir Polideukas gelbsti paklydusius laivus (Eur. *El.* 991 sqq., 1347 sqq.; Theoc. XXII. 6). Dioskūrai buvo vadinami σωτῆρες („gelbėtojai“).

*10) **Jiems baltas aveles, susispietę pirmgaly laivo*** – per audras Dioskūrams būdavo aukojamos baltos avys.

DIEVIŠKA IR ŽMOGIŠKA HOMERINIŲ HIMNŲ IŠMINTIS

Šventybės patirties ženklai antikinio epo tradicijoje: įžanginės pastabos vietoj prooimijo

Pōs tar s' humnēsō pantōs euumnon eonta;
Pantē gar toi, Phoibe, nomoi beblēatai ōidēs,
Ēmen an' ēpeiron portitotrophon ēd' ana nēsous.

HH III. 19–21

Hegzametru parašyti antikinės literatūros kūriniai, tradiciškai vadinami homeriniais himnais, yra unikalūs savo turiniu ir forma, bet nei pasaulyje, nei juo labiau Lietuvoje jie dar nėra sulaukę to dėmesio, kurio yra verti. Vakarų Europoje homeriniai himnai pradėti išsamiau tyrinėti palyginti neseniai, maždaug nuo XVIII a. pabaigos ir XIX a. pradžios, tačiau rimtesnis proveržis tiek šių kūrinių interpretacijos, tiek tekstologinių tyrimų srityje įvyko tik keliais pastaraisiais dešimtmečiais. Domėjimasis homeriniais himnais akademiniame pasaulyje šiuo metu nuolat auga. Tai lemia du pagrindiniai veiksniai: paskutiniais dviem praeito amžiaus dešimtmečiais smarkiai išaugęs ir iki šiol vis tebeaugantis susidomėjimas Antikos kultūra apskritai, sukėlęs tikrą Antikos tyrimų bumą ir subrandinęs tai, ką galėtume pavadinti antruoju, šiuolaikiniu, antikinės kultūros renesansu, ir akademinėje pasaulio bendruomenėje vis dažniau pastebimas pagarbus dėmesys religijai, domėjimasis religijos filosofija, religijotyra, mitologija, visa dvasine žmonijos kultūra, akivaizdus religijos prestižo išaugimas visose gyvenimo srityse, kurį iš dalies galima paaiškinti labai gilia šiuolaikinės sekuliariosios Vakarų kultūros

krize. Skirtingai nei daugeliui praėjusio šimtmečio pradžios intelektualų, vaikiškai tikėjusių žmonijos pažangos ir ypač mokslo bei technikos progreso mitais, šiuolaikiniam išsilavinusiam Vakarų žmogui religija jau toli gražu nėra naivių pasakų, absurdiškų prasimanymų, liguistos vaizduotės ir žmogiškų iliuzijų sritis, panašiai kaip ir itin įvairūs Antikos kultūros fenomenai jau nėra vien keistų antikvarinių senienų, su dabartimi ir jos problemomis niekaip nesusijusių, naftalinu dvelkiančių kokios nors egzotinės kunstkameros ritetų kolekcija.

Vis dėlto, nors pastaraisiais dešimtmečiais ir ypač per paskutinius keletą metų pasaulyje yra išleista nemažai įdomių studijų, skirtų tiek paskiriems homeriniams himnams, tiek visai jų rinktinei, susiformavusiai dar Antikoje[1], šie nepaprastai įdomūs kūriniai, kuriuose alsuoja pati Antikos dvasia, gyvais plastiškais vaizdais atsiskleidžia dvasinio senovės graikų pasaulio panorama ir tvyro žmogiškos patirties pavidalais nenusakoma šventybės atmosfera, šiurpulingai viliojanti ir fascinuojanti baugiu nežmogiškos tikrovės artumu, akivaizdu, yra verti dar didesnio dėmesio.

Lietuvoje homeriniai himnai iki šiol buvo ne tik beveik visiškai netyrinėti, bet ir anksčiau į lietuvių kalbą neversti, todėl šis leidinys yra pirmasis bandymas pristatyti šiuos kūrinius lietuvių skaitytojui. Talentingos vertėjos ir profesionalios senovės Graikijos kultūros tyrinėtojos Audronės Kudulytės-Kairienės atliktas poetinis, autentišku hegzametru perteiktas homerinių himnų vertimas į lietuvių kalbą, pratęsiantis kitų šios vertėjos mūsų skaitytojams padovanotų itin gyvai skambančių ir tuo pat metu labai tikslių senovės graikų poezijos vertimų seriją, yra iš tiesų neeilinis įvykis lietuvių kultūroje ir klasikinės filologijos moksle (šia proga verta pastebėti, kad Hesijodo *Teogonija*, į lietuvių kalbą išversta taip pat Audronės Kudulytės-Kairienės[2], savo tematika, metru, poetiniu stiliumi ir ypač aiškiai juntamu

sakralumo dvelksmu labai primena homerinius himnus). Būtent dėl šio puikaus vertimo homeriniai himnai pradeda savo, tikėkimės, epiškai ilgą literatūrinį gyvenimą Lietuvoje, kurios dvasinis peizažas, nepaisant praslinkusių daugiau nei dviejų su puse tūkstančio metų, net pernelyg smarkiai primena dvasinį vėlyvojo archajinio ir ankstyvojo klasikinio senovės Graikijos kultūros laikotarpių landšaftą.

x x x

Homerinių himnų turinio, kalbos ir stiliaus analizė leidžia manyti, kad jie buvo sukurti įvairių autorių, tikėtina, laikotarpiu tarp VII a. pr. Kr. antrosios pusės ir V a. pr. Kr., o kai kurie iš jų ir dar vėliau[3]. Bent vienas iš homerinių himnų, būtent aštuntasis, skirtas Arėjui, galėjo būti sukurtas net pohelenistiniu laikotarpiu, vėlyvosios Antikos ir ankstyvųjų Viduramžių sandūroje[4]. Nors *prima facie* homeriniai himnai primena Homero *Iliadą* ir *Odisėją*, šis panašumas yra veikiau išorinis. Nesvarbu, kokio požiūrio laikytumės Homero poemų autorystės klausimu[5], atidžiai skaitydami homerinius himnus nesunkiai įsitikiname, jog tai būtent homeriniai, o ne *Homero* himnai. Palyginti su *Iliada* ir *Odisėja*, dauguma homerinių himnų akivaizdžiai priklauso vėlesnei epochai. Tai rodo ir tam tikros paskiruose kūriniuose atpažįstamos istorinės realijos, ypač susijusios su dievų kultu, apie kurį turime patikimos archeologinės, epigrafinės bei istoriografinės informacijos, ir leksinės bei stilistinės inovacijos, aptinkamos homeriniuose himnuose ir liudijančios tam tikras epinės poezijos raidos tendencijas, net savitą jos raidos logiką.

Vis dėlto pripažįstama, kad kai kurie homeriniai himnai yra ne tik labai archajiški tiek savo turiniu, tiek ir kalba bei stiliumi, bet ir tiesiogine prasme priklauso archajinei epochai. Antai

penktasis homerinis himnas, skirtas Afroditei, naratyvo įtaigumu ir sklandumu, epinės kalbos idiomatika, ypač epitetais, palyginimais ir epinėmis formulėmis, labai primena Homero *Iliadą*, ypač dvidešimtąją jos giesmę[6], ir iš pirmo žvilgsnio atrodo taip, tartum būtų parašytas paties Homero (beje, šiuo atveju visiškai nesvarbu, ar Homeru laikytume vieną genialų dainių, ar išradingą ankstesnės epinės tradicijos sistemintoją bei redaktorių, ar autorių kolektyvą), nors kruopštesnė šio himno kalbos, ypač leksikos, analizė atskleidžia, kad minėtas himnas sukurtas keliais dešimtmečiais ar nepilnu šimtmečiu vėliau už *Iliadą*.

Turint galvoje tai, kad homerinių himnų turinio, kalbos ir stiliaus tyrimai įrodo santykinį šių kūrinių vėlyvumą (palyginti su Homero poemomis), gana netikėta yra ta aplinkybė, jog patys senovės graikai visus ar bent kai kuriuos iš homerinių himnų laikė autentiškais paties Homero kūriniais. Nuorodų į homerinius himnus, kuriuose aiškiai atsispindi tų nuorodų autorių įsitikinimas, kad homeriniai himnai yra ne kieno nors kito, o būtent paties Homero kūriniai, aptinkame tiek klasikinio laikotarpio (antai Tukidido), tiek vėlyvojo helenistinio laikotarpio (pavyzdžiui, Diodoro Siciliečio), tiek ir vėlyvosios Antikos (antai Pausanijo) rašytojų veikaluose. Mums, šiuolaikinės epochos atstovams, žvelgiantiems iš gerokai ilgesnės istorinės bei kultūrinės perspektyvos ir turintiems nemažą istorijos ir filologijos mokslų patirtį, bepigu stebėtis, kad toks nepralenkiama kritine įžvalga bei analitiniu protu pasižymintis Antikos istorikas, kaip Tukididas, neretai laikomas genialiausiu visų laikų istoriku, bent jau Vakaruose, kurio *Peloponeso karo istorija* pagrįstai laikoma antikinės istoriografijos šedevru ir apskritai pirmuoju moksliniu istorijos veikalu Vakarų istoriografijos tradicijoje, trečiojoje šio nemirtingo veikalo knygoje (*Thuc.* III. 104. 4) kaip autentišką Homero kūrinį cituoja eilutes, kurios gana tiksliai (nors ir ne absoliučiai)

atitinka 146–150 bei 165–172 eilutes iš mus pasiekusio trečiojo homerinio himno, skirto Apolonui.

Be abejo, šiuo atveju viskas gali būti gerokai paprasčiau: visiškai tikėtina, kad Tukididas savo pacituotų fragmentų atribucijos klausimu asmeninės savo nuomonės iš viso nepareiškia ir šio klausimo net apskritai rimtai nesvarsto, tiesiog formaliai ir neutraliai paliudydamas masinėje to meto graikų sąmonėje tradiciškai įsitvirtinusį įsitikinimą, kad šių himnų autorius neabejotinai yra Homeras, nes viešai manyti kitaip tuo metu galbūt būtų buvę tiesiog nepadoru ir šventvagiška. Homero kūryba buvo taip tvirtai įaugusi į senovės graikų kultūrą, kad pats vardas „Homeras“[7] jau buvo tapęs veikiau kultūrinę graikų tapatybę žyminčiu ženklu[8], tiesiog abstrakčiai nurodančiu į tam tikrą šiai tapatybei reikšmingų tekstų visumą, o ne į konkretų asmenį, istorinį ar legendinį, nepaisant to, kad Homero, kaip asmens, sukūrusio *Iliadą*, *Odisėją* ir kai kuriuos kitus kūrinius, istoriniu realumu senovės graikai šiaip niekada neabejojo.

Nedviprasmiškai išreikštų abejojimų tradicinės homerinių himnų atribucijos patikimumu aptinkame vėlyvosios Antikos autorių, antai Atėnajo, raštuose, tačiau labai tikėtina, kad homerinių himnų priskyrimu Homerui pirmieji rimčiau suabejojo jau helenistinio laikotarpio Aleksandrijos filologai, sukūrę, ištobulinę ir konkrečių kūrinių tyrimams pritaikę rafinuotus tekstologinės analizės, leidžiančios gana patikimai – bent jau negatyviai – spręsti apie literatūros kūrinių autorystę, metodus (galbūt neatsitiktinai dauguma Aleksandrijos filologų homeriniams himnams nerodė didesnio dėmesio). Anoniminėje Trečiojoje Homero biografijoje perteikiamas senas, jau Antikoje susiformavęs filologų požiūris, kad vieninteliai autentiški Homero kūriniai yra tik *Iliada* ir *Odisėja*, tuo tarpu himnai ir kitos tradiciškai Homerui priskiriamos poemos yra kitų autorių kūrybos vaisius[9].

Turint galvoje tai, kad homerinį himną Apolonui, bent jau tam tikrą šio himno dalį, Tukididas laiko Homero kūriniu, kiek netikėtas yra Pindaro scholiasto teiginys, jog tikrasis Homerui priskiriamo *Himno Apolonui* autorius esąs iš Chijo salos kilęs poetas Kinaitas[10]. Remdamasis helenistinio laikotarpio istoriku Hipostratu, daugiausia rašiusiu apie Sicilijos istoriją, Pindaro scholiastas, aiškindamas Antrojoje Nemėjinėje odėje (*Nem.* II. 1) aptinkamą nuorodą į homeridus, tvirtina, kad senovėje homeridais buvo laikomi Homero šeimos nariai, giedodavę savo protėvio poeziją, o vėliau homeridais buvo vadinami rapsodai, Homero giesmių atlikėjai, nesusiję su juo giminystės ryšiais. Anot scholiasto, tarp rapsodų ypač garsėjęs Kinaitas su savo mokykla – esą Kinaitas su savo mokiniais sukūręs ir į Homero kūrinius įterpęs daug savo parašytų hegzametro eilučių. Remdamasis Hipostrato liudijimu, Pindaro scholiastas teigia, kad Kinaitas buvo pirmasis, 69-osios olimpiados metais (tarp 504 ir 501 m. pr. Kr.) Sirakūzuose deklamavęs Homero poemas. Atsižvelgiant į tai, kad mus pasiekęs homerinis himnas Apolonui (*HH* III) yra aiškiai sujungtas iš dviejų dalių, kurių viena, vadinama Delo himnu, yra skirta Delo Apolonui, o kitoje, vadinamoje Pitiniu himnu, garbinamas Delfų Apolonas, galime manyti, jog šis kūrinys buvo ne kartą rapsodų perkuriamas ir plečiamas, taigi visiškai tikėtina Kinaitą buvus galutiniu jo redaktoriumi ir vienos iš jo dalių, vadinamos Delo himnu, kūrėju.

Homero vardas rapsodams buvo jų garbės bei prestižo šaltinis ir, sakytume, itin autoritetingas prekinis jų profesijos ženklas, todėl jie, tarp jų ir Kinaitas, savo naujai parašytus epinius fragmentus mielai ir net didžiuodamiesi priskirdavo savo garbingam pirmtakui, jau spėjusiam virsti legenda. Taip, regis, atsitiko ir homerinio himno Apolonui atveju: šiame kūrinyje – tartum rievės ant nukirsto medžio kelmo – aiškiai matyti mažiausiai du poetinio augimo etapai.

Išskyrus Kinaitą ir patį Homerą, joks kitas poetas Antikos rašytojų veikaluose nėra įvardytas kaip homerinių himnų autorius (jei, be abejo, vienu iš jų nelaikysime legendinio dainiaus Orfėjo, kuriam antikinė tradicija priskyrė *Himno Demetrai* autorystę)[11]. Tai, kad homerinių himnų kūrėjai dažnai demonstruoja puikų *Iliados*, *Odisėjos*, Hesijodo poemų (ypač *Teogonijos*) ir beveik visos tuometinės epo tradicijos išmanymą, leidžia patikimai spėti, jog vadinamieji homeriniai himnai jau pohomeriniu laikotarpiu buvo sukurti skirtingų autorių, vadinamų rapsodais. Daugelyje homerinių himnų gausu intertekstualių nuorodų ne tik į Homero bei Hesijodo kūrinius, bet ir į kitus homerinius himnus. Išplėtotas intertekstualumas ir tai, ką galėtume pavadinti homeriniams himnams būdinga subtilia tekstine autoreferencija, jau savaime įrodo egzistavus gana ilgą epo raidos tradiciją, kurioje šie himnai ir susiformavo, o kartu atskleidžia ir santykinį šių kūrinių vėlyvumą. Būtent gausios intertekstualios sąsajos ir liudija, kad homeriniai himnai buvo kuriami ne vienas nuo kito izoliuotų autorių, tarsi kokiame plyname lauke, o seniai susiformavusioje, techniškai rafinuotoje, epinės kūrybos precedentais besiremiančioje ir seniausių išlikusių epo pavyzdžių atžvilgiu palyginti vėlyvoje tradicinėje terpėje. Jei laikysimės šiuo metu beveik visuotinai pripažinto požiūrio, kad Hesijodas kūrė kiek vėliau už Homerą[12], jau pati aplinkybė, jog homeriniuose himnuose esama nemažai nuorodų į Hesijodą, o kai kurios eilutės iš Hesijodo poemų tiesiog mechaniškai perkeltos į homerinius himnus, leidžia tvirtinti, kad metas, kai buvo kuriamos Hesijodo poemos (kurios, kaip minėta, yra vėlesnės už Homero kūrybą), žymi homerinių himnų *terminus post quem*: kitaip tariant, jei homeriniuose himnuose esama intertekstualių sąsajų su Hesijodo poemomis, akivaizdu, kad šie himnai parašyti ne anksčiau ir, labai tikėtina, šiek tiek ar net ir gerokai vėliau už Hesijodo poemas, o turint galvoje

dar ir tai, kad Homero kūryba visuotiniu pripažinimu yra ankstesnė už Hesijodo kūrybą, juo labiau akivaizdu, jog homeriniai himnai yra sukurti gerokai vėliau už Homero epus, taigi aiškiai nėra sukurti paties Homero, nesvarbu, kuo laikytume patį Homerą – genialiu dainiumi, kolektyviniu autoriumi, kurio simbolinis vardas yra „Homeras", ar ištisa epine tradicija, kurios tradicinis prekinis ženklas yra legendinio dainiaus vardas.

Rapsodai didžiuodavosi ne savo asmeniniais kūrybiniais pasiekimais, ne autorinės savo kūrybos vaisiais, o būtent priklausymu prestižinei, didžiulį simbolinį kapitalą teikiančiai kolektyvinei tradicijai, kurios prestižo bei socialinės įtakos laidas buvo pats legendinio šios tradicijos pradininko – Homero – vardas. Nepaisant daugybės stichinių ar sąmoningų inovacijų, aptinkamų tokiuose rapsodinės tradicijos terpėje sukurtuose epiniuose kūriniuose, kaip homeriniai himnai, rapsodų kūryba tiek savo turiniu bei forma, tiek pačiu savo etosu buvo tradicinė, kolektyvinė, o ne asmeninė ir individualistinė, todėl rapsodai ir nesiekdavo įamžinti savo vardų, visus savo kūrinius, kuriuos laikydavo tik ankstesnio Homero epų korpuso „patobulinimais", atgaline data priskirdami pačiam simboliniam šios tradicijos pradininkui – Homerui. Juk net pati graikiško žodžio *rhapsōidos* etimologija rapsodą nusako ne kaip originalių kūrinių autorių, o kaip epinės poezijos „amatininką", kurio vienintelis tikslas – iš epo tradicijos paveldėtus epinius fragmentus *susiūti* (*rhaptein*) į naujos *giesmės* (*ōidē*) visumą[13].

Vis dėlto būtų visiškai klaidinga manyti, jog tai, ką sukurdavo ar „susiūdavo" rapsodai, ir tėra vien amatininko, o ne tikro menininko darbas, neturintis didesnės literatūrinės vertės. Net priešingai – kurdami pagal griežtas tradicijos nustatytas taisykles, laikydamiesi kūrybinės disciplinos, neleidžiančios poetui pernelyg atsipalaiduoti ar pasiklysti nevaisingų eksperimentų akligatviuose, rapsodai neretai pajėgdavo pasiekti tokių meninių

rezultatų, apie kuriuos „laisvai" kuriantis menininkas, nevaržomas jokių taisyklių, galėtų tik svajoti.

Rapsodo kūrybai keliamus reikalavimus ir jos sunkumus galėtų neblogai apibūdinti soneto kūrimo analogija: parašyti menišką griežtos formos eilėraštį, tokį, kaip sonetas, gali tik labai talentingas poetas, o laisvai kurti amorfišku verlibru pajėgia daugelis. Be to, turime suvokti, jog rapsodų kūrybos laikais patys meniškumo kriterijai buvo visiškai kiti (jeigu tuo metu jie apskritai egzistavo): poetinė meistrystė (*tekhnē*), be abejo, buvo laikoma svarbiu dalyku, tačiau meno, kaip savitikslio fenomeno, suvokiamo pagal „meno menui" principą, homerinių himnų ir kitų tuometinių panašaus pobūdžio epinių tekstų kūrėjai tikrai nežinojo, be to, dalykinis turinys dar nebuvo mąstomas kaip kažin kas visiškai skirtinga nuo literatūrinės formos. Jei mes, kokia nors laiko mašina nukeliavę į archajinio epo laikus, vis dėlto turėtume galimybę rapsodams paaiškinti, kaip mes patys suvokiame dalykinį jų epinės poezijos turinį bei literatūrinę jos formą, ir po to rapsodų paklausti, ką – dalykinį turinį ar literatūrinę formą – jie, patys šių tekstų kūrėjai, laiko svarbesniu dalyku, galime būti beveik tikri, kad gerokai svarbesniu jie pripažintų būtent turinį.

Rapsodinio epinių tekstų konstravimo („siuvimo") epochoje elementarių naratyvinių siužetų (antai mitų motyvų) ir formalių poetinių priemonių, kurias galėjo naudoti rapsodai, repertuaras jau buvo seniai nusistovėjęs, todėl įdomių epinio teksto kūrimo strategijų, kurias šiais laikais pavadintume meninėmis inovacijomis bei originaliais literatūriniais sprendimais, galimybė priklausė ne tiek nuo meninės visumos elementų, kurie, kaip jau minėta, buvo nusistovėję, o nuo netikėtų kombinatorinių tų elementų variacijų: net visiškai įgrisusi epinė formulė, nuvalkiotas palyginimas ar pompastiškai skambantis bei seniai raiškumą

praradęs epitetas, talentingo rapsodo vykusiai „įsiūti“ į tinkamą epinį kontekstą, atsidūrę netikėtoje kitų elementų apsuptyje, sudėlioti į naują kombinatorinę visumą, galėdavo netikėtai atgyti – taip, kaip akimirksniu atgyja nublukusių mozaikos akmenėlių, aplietų vandeniu, spalvos, nors dar prieš akimirką visi tie akmenėliai atrodė pilkšvi ir vienodi[14].

Rapsodinio poetinių fragmentų „siuvimo“ į naują epinio teksto visumą originalumas (nors tuo metu jis dar nebuvo tematizuojamas, laikomas svarbiu dalyku ir juo labiau distiliuojamas į apibrėžtą teorinę sąvoką) priklausė nuo rapsodo gebėjimo visiems žinomus elementus išradingai dėlioti į tokius vis naujus kombinatorinius derinius, kurie epų skaitytojams atrodytų kaip nauji holistiniai ansambliai, slepiantys visuminę prasmę, kurios neįmanoma atrasti paskiruose rapsodinės dėlionės elementuose.

Mums galėtų atrodyti, kad rapsodai kurdavo tik, sakytume, naujas tos pačios epinės melodijos variacijas, tačiau pastarosios atidžiam skaitytojui neretai savo ruožtu skambėdavo kaip naujos labai raiškios melodijos. Rapsodinės kūrybos subtilumą pajėgiame įvertinti tik suvokę, kad naujumo ir šviežumo įspūdį vėlyvojo archajinio ir ankstyvojo klasikinio laikotarpių graikų poetai privalėjo kurti ne „iš nieko“, o virtuoziškai operuodami senais, atrodytų, jau visiškai nublankusiais ar net gerokai priplėkusiais poetiniais elementais.

Iš pirmo žvilgsnio atrodanti mechaniška, formulinė, poetinėmis konvencijomis bei griežtomis schemomis besiremianti archajinio epo kalba šiuolaikinių tyrinėtojų kartais nusakoma *paruošto žodžio* sąvoka: esą archajinio epo kūrėjai kiekvienai vaizduojamai gyvenimo situacijai nusakyti turėjo iš anksto paruoštų įvaizdžių ir poetinių priemonių rinkinį, todėl jiems nebuvo būtina ieškoti savojo poetinio balso ir individualaus stiliaus –

to, ką pavadintume gaiviu, spontanišku, *iš anksto neparuoštu* poetiniu žodžiu.

Nors ką tik minėtame požiūryje iš tiesų daug tiesos, vis dėlto, griebdamiesi kalambūro, galėtume teigti, jog rapsodai, iš visiems žinomų elementų konstruodami naujus epinius ansamblius ir siekdami, kad šie skambėtų įtaigiai ir nebanaliai, garbingų savo pirmtakų seniai *paruoštą žodį* privalėdavo dar kartą *patys paruošti*.

x x x

Tukididas, trečiojoje *Peloponeso karo istorijos* knygoje (III. 104. 4) cituodamas fragmentus iš homerinio himno Apolonui (*HH* III), šį kūrinį vadina ne himnu, o *prooimiju*. Graikiškas žodis *prooimion* reiškia tai, kas eina prieš *oimē, oimos* – pagrindinę teminę rapsodo giedamo epinio naratyvo *giją*, epinio pasakojimo, epinės „kelionės" *kryptį*. Tikroji šio termino reikšmė dar labiau išryškėja tuomet, kai atkreipiame dėmesį į kitas, konkretesnes, šio žodžio reikšmes: *oimē, oimos* gali reikšti kelią, taką, juostą, sluoksnį, žemės juostą, ruožą ar sklypą, šalį ar kraštą (ypač kai šis suvokiamas kaip siauras pajūrio ruožas)[15]. Perkeltine reikšme šis žodis reiškia pagrindinę pasakojimo giją – ją nesunku įsivaizduoti kaip epinės kelionės taką, vingiuojantį tartum juosta. Pasakojimo sąsają su kelione gražiai atskleidžia ir graikiškas veiksmažodis *hēgeomai*, reiškiantis tiek „vesti, būti kelionės vedliu", tiek „pasakoti" (akivaizdu, kad pasakojimas čia įsivaizduojamas kaip vingiuojantis žodžių takas).

Rapsodas, dievams skirtos šventės ar kito iškilmingo pobūvio metu giedodamas tam tikrą epinį kūrinį ar jo dalį, niekada nepradėdavo tiesiog nuo *oimē*. Idant giesmė patiktų dievams ir iškilmingos šventės dalyviams, idant giedamas kūrinys būtų

pašventintas, *konsekruotas*, t. y. iš poeto rankų simboliškai perduotas į dievo rankas kaip šventa jo nuosavybė, kitaip tariant, idant iš profaniškos sferos patektų į sakralybės sritį, prieš pagrindinę epinio pasakojimo giją, *oimē*, privalėdavo būti giedama visą atliekamą kūrinį konsekruojanti įžanga, *prooimion*[16].

Šiuolaikinis skaitytojas, nesuvokdamas tikrosios, autentiškos, į sakralybės dimensiją orientuotos prooimijo funkcijos, paprastai mano, kad epo kūrėjas ar atlikėjas, giesmės pradžioje kreipdamasis į Mūzas, prašo vien poetinio įkvėpimo. Be abejo, jis prašo *ir įkvėpimo*, bet *ne tik jo*, be to, poetinis įkvėpimas ateina iš dievo tik vėliau, sakytume, akimirksniu vėluodamas, nes jis rapsodą aplanko kaip giedamo kūrinio pašventinimo, perleidimo aukštesnei dieviškai jėgai *pasekmė* – kaip dievo malonė ir dovana. Poetinis įkvėpimas dainių aplanko ne kaip pirminis ir esminis dalykas (nes svarbiausias giedojimo ritualo elementas čia yra pats giesmės *konsekravimo aktas*, išreiškiantis dainiaus atsidavimą dievybės žinion ir atsivėrimą dieviškoms energijoms), o būtent kaip *antrinis* dalykas – kaip giesmės *konsekravimo rezultatas*, giesmės pašventinimo aktą lydintis nelyginant koks dieviškas epifenomenas, mirtingiesiems galingai apreiškiantis dieviškų energijų veikimą.

Dievo ir dainiaus sąveikos, giedotojui atliekant giedojimo veiksmą, logika yra palyginti paprasta. Mat jei dainius konsekravimo aktu savo giedamą kūrinį perleidžia dievui, jis iš karto – tiek pats asmeniškai, tiek ir jo giedama giesmė – tampa dievybės nuosavybe ir pasilieka dievybės žinioje tol, kol tęsiasi kūrinio atlikimas. Akivaizdu, jog tai, kas yra dievo, negali likti netobula, nes tai žemintų dieviško asmens savigarbą, todėl dievas – veikiau iš meilės ir pagarbos sau pačiam nei giesmės atlikėjui – padaro, kad tiek pati jam padovanota giesmė, tiek jos atlikėjas taptų tobuli – kiek apskritai žmogus, kaip ribota mirtinga būtybė, pajė-

gia perimti iš dievo tobulumo naštą. Tuomet rapsodą ir apima poetinis įkvėpimas[17] – jis ir ateina būtent kaip garbinga, nors ir labai nelengva poetinio tobulumo stigma, ženklinanti poeto perėjimą dievo žinion.

Hesijodo *Teogonija* pradedama Mūzoms skirtu himnu, o *Darbai ir dienos* pradedami himnu Dzeusui. Abu šie himnai yra ne kas kita, kaip prooimijai, pašventinantys minėtas Hesijodo poemas. Kaip teigiama viename romėniškame priede prie Homero biografijų (*Appendix Romana B*), iškilus helenistinio laikotarpio filologas Kratetas žinojęs Homero *Iliados* nuorašą, kuriame ši poema prasidėjo himnu Mūzoms ir Apolonui, pridėtu prieš mums įprastą „profanišką“ *Iliados* pradžią[18]. Įdomu tai, kad netiesioginę nuorodą į prooimijų giedojimo praktiką randame pačiame Homero epe, būtent aštuntojoje *Odisėjos* giesmėje (*Od.* VIII. 499): dainius Demodokas, Odisėjo paprašytas pagiedoti apie vieną Trojos karo epizodą – istoriją apie medinį arklį, kaip teigiama, „pradėjo nuo dievo“. Lyrinis klasikinio laikotarpio poetas Pindaras antrojoje Nemėjinėje odėje (*Nem.* II. 1) pergalingą atleto karjeros pradžią Dzeusui skirtose Nemėjinėse varžybose išradingai palygina su Dzeusui skirtais prooimijais, giedamais homeridų, kuriuos vadina „susiūtų žodžių“ (*rhaptōn epeōn*) giedotojais, tarsi šis pergalingas atleto debiutas būtų Nemėjos Dzeusui skirtas sportinis „prooimijas“, o visa tolesnė atleto karjera – jo „giedamas“ sportinis „epas“. Kaip teigiama Platono *Faidone*, Sokratas kalėjime prieš mirtį kūrė prooimiją Apolonui (*Phd.* 60 d).

Prooimijai būdavo labai skirtingos apimties, bet visi jie skambėdavo pakiliai ir didingai, *himniškai*. Kad prooimijai kitaip skambėti ir negalėjo, lengva įsitikinti suvokus, jog rapsodui pradėti epinį kūrinį kasdieniais banaliais žodžiais, juo labiau pašaipiai ir dievo atžvilgiu nepagarbiai, anais laikais būtų buvę laikoma didžiausiu dievo įžeidimu, tikra šventvagyste, paties

giedojimo ritualo, kuris pagal pačią apibrėžtį buvo laikomas sakraliu aktu, profanacija.

Tačiau net ir toje tolimoje epochoje būta išimčių, nors ir labai retų. Antai homerinis himnas Hermiui (*HH* IV) iš kitų į rinktinę patekusių homerinių himnų išsiskiria žaisminga ironija, jau balansuojančia ant sakralumo ir profaniškumo ribos. Šiuo požiūriu homerinis himnas Hermiui kiek primena pašaipius ir ironiškus helenistinės epochos poeto Kalimacho sukurtus himnus, kurie himnais gali būti vadinami tik formaliai, atsižvelgiant į žanro ypatybes ir paprasčiausiai sekant nusistovėjusia tradicija, nes Kalimacho himnai, nors ir labai žavūs bei literatūriniu požiūriu nepaprastai išradingi, gerokai stokoja autentiškiems himnams būdingos didybės ir iškilmingumo, religinio pieteto ir, Kierkegaardo žodžiais tariant, *baimės ir drebėjimo*, kurie giliai dievais tikintį žmogų apima šventybės akivaizdoje. Būtent dėl šio *kvazi-profaniško* skambėjimo, būdingo Hermiui skirtam homeriniam himnui (nors visais kitais atžvilgiais tai puikus kūrinys, galbūt net įdomiausias visoje homerinių himnų rinktinėje), šis himnas laikomas palyginti vėlyvu – jis priskiriamas vėlyvajam klasikiniam[19], o kai kurių tyrinėtojų – net ankstyvajam helenistiniam laikotarpiui.

Prooimijai ne tik skambėdavo labai iškilmingai ir didingai, kitaip tariant, *himniškai* (todėl mus pasiekę homeriniai *prooimijai* dar Antikos laikais ir buvo įvardyti kaip *himnai*), bet ir funkcionavo, sakytume, kaip *himninės signatūros*[20], pačiu savo buvimu atliekamo epinio kūrinio pradžioje himnu paverčiančios *visą epinį kūrinį*. Taip nutikdavo dėl to, kad giedodamas prooimiją rapsodas konsekruodavo *ne tik patį prooimiją*, bet ir *visą savo atliekamą kūrinį*, simboliškai padovanodamas jį dievybei. Atlikus kūrinio pašventinimo aktą, himnu jau būdavo laikomas ne tik pats prooimijas, kuris, natūralu, ir skambėdavo *himniškai*, bet ir

visas giedojimo sesijos metu atliekamas kūrinys – net ir tuomet, jei giesmės dalis, giedama po prooimijo, tebūdavo įprastas, kasdieniškai skambantis ir, Nietzsches žodžiais tariant, *žmogiškas, perdėm žmogiškas* epinis pasakojimas, iš prigimties profaniškų ar ilgainiui desakralizuotų istorijų, kokias skaitome antai *Iliadoje* ir *Odisėjoje*, virtinė.

Turint omeny tai, kad homerinis prooimijas funkcionuoja kaip *himninė signatūra*, himnu paverčianti visą epinį kūrinį, kurio pradžioje ji giedama kaip didinga įžanga, mes susiduriame su įstabiu semantiniu ir struktūriniu reiškiniu, kai *poetinio kūrinio dalies savybės simboliškai – nebūtinai* de facto *– perkeliamos visam kūriniui, kaip visumai.* Po epinio kūrinio pašventinimo prooimiju, visas kūrinys semantiniu ir struktūriniu požiūriu tampa šiek tiek panašus į kažin kokį poetinį fraktalą: jis visas pradedamas suvokti kaip vienas didelis himnas, kurio viduje – tiksliau tariant, pačioje pradžioje – regimas dar vienas, gerokai mažesnis, himnas. Tačiau teigti, kad čia visuma mažesniu masteliu atsikartoja dalyje, nebūtų visai tikslu, nes šiuo atveju simbolinio perkėlimo judesys iš tiesų yra priešingos krypties – *būtent dalis laikoma didesniu masteliu simboliškai atsikartojančia visumoje*: šiame konsekruotame epinės poezijos „fraktale" ne tiek visumai būdingos prigimtinės, inherentiškos savybės perkeliamos daliai ir atsikartoja dalyje, o būtent priešingai – daliai būdingos prigimtinės savybės, tokios, kaip himniškasis prooimijo iškilmingumas bei didingumas, simboliškai perkeliamos visumai ir laikomos simboliškai – tačiau, kaip minėta, nebūtinai *de facto* – atsikartojančiomis visumoje.

Antikinė himninės poezijos tradicija ir homerinių himnų kontekstas

Siekiant išryškinti savitus homerinių himnų bruožus ir tiksliau apibūdinti jų vietą senovės graikų literatūroje, būtina plačiau aptarti pačią himno sąvoką ir atskleisti žanrinę himnais vadinamų kūrinių įvairovę.

Pirminė graikiško daiktavardžio *humnos* reikšmė nusako tiesiog *bet kurios rūšies – bet kokio turinio ir bet kurio žanro – giesmę*[21]. Jei teisinga viena iš daugybės iki šiol pasiūlytų šio žodžio etimologijų, kuri, beje, yra gana ginčytina, žodyje *humnos* slypi ta pati indoeuropietiška šaknis, kurią regime ir lietuviškame veiksmažodyje *siūti*[22]. Tokiu atveju pirminė šio graikiško daiktavardžio reikšmė nusakytų himną kaip poetinį kūrinį, *„susiūtą" iš tam tikrų dalių (taigi turintį daugiau ar mažiau sudėtingą struktūrą)*, nors ir neapibrėžtą žanriniu požiūriu. Turint omeny, kad graikiško žodžio *rhapsōidos* reikšmė yra „tas, kuris susiuva giesmes; giesmių susiuvėjas", semantinė (tačiau ne etimologinė!) sąsaja tarp graikiškų daiktavardžių *rhapsōidos* ir *humnos* tampa akivaizdi: sakytume, pagal pačią savosios profesijos apibrėžtį rapsodas yra pašauktas kurti („siūti") himnus, nesvarbu, kokiems žanrams tie himnai priklausytų. Be abejo, minėta *humnos* etimologija gali būti ir neteisinga, nes yra nemaža tikimybė, kad šiame žodyje slypi neindoeuropietiška, greičiausiai iš substrato paveldėta, šaknis, kurios semantikos jau beveik neįmanoma rekonstruoti.

Tačiau žodis *humnos* gali turėti ir konkretesnių reikšmių. Antroji jo reikšmė, jau šiek tiek konkretesnė už ką tik aptartą pirmąją (nusakančią himną kaip apskritai bet kokios rūšies – bet kokio turinio ir bet kokios žanrinės priklausomybės – giesmę),

apibūdina himną kaip *bet kokio žanro giesmę dievo ar deivės garbei*. Šiuo atveju žanrinė himno priklausomybė taip pat pasilieka neapibrėžta, bet himno adresatas jau yra aiškiai apibrėžtas, o apibrėžus adresatą, tam tikra prasme – be abejo, tik iš dalies ir tik labai abstrakčiai – apibrėžtas tampa ir himno turinys (bent jau negatyviai), nes jam keliami tam tikri apribojimai: antai jau savaime numanoma, kad himno turinys privalo būti rimtas, kad jis vienaip ar kitaip turi būti susijęs su įvairiais dieviškais dalykais – dievo gimimu, jo žygdarbiais, dieviškosiomis funkcijomis ir epitetais, dievo išaukštinimu, garbinimu, ryšiais su kitais dievais ir pan. Kūrinys, parašytas kaip himnas (pastarąjį nusakant šia antrąja reikšme), galėjo ne tik priklausyti kuriam nors iš įvairių epo ir lyrikos žanrų, bet ir būti įjungtas į kitą didesnės apimties kūrinį (ne tik epinį ar lyrinį, bet net ir draminį) kaip jo dalis.

Trečioji daiktavardžio *humnos* reikšmė jau yra visiškai konkreti, nusakanti himną kaip *konkretaus, griežtai apibrėžto lyrinės poezijos žanro giesmę dievo ar deivės garbei*. Tačiau ir šiuo atveju išlieka tam tikrų neaiškumų. Antai Didimo Chalkentero (Variavidurio) sudarytoje lyrinės poezijos žanrų klasifikacijoje *himnas* išskirtas kaip atskiras žanras, greta kitų į himną panašių ir taip pat dažniausiai dievams šlovinti skirtų žanrų, tokių kaip *pajanas* (dažniausiai giedamas Apolono garbei), *ditirambas* (paprastai skiriamas Dionisui, nors kartais šlovinantis ir kitus dievus, antai Apoloną), *odė* (tiesiog iškilminga *giesmė*, kuria gali būti pašlovinti ne tik dievai, bet ir žmonės), *prosodijas* (iškilminga kultinių procesijų giesmė) ir kiti.

Himno sąvoką, apibrėžtą pagal trečiąją – konkrečiausią – žodžio *humnos* reikšmę, vartojant ne itin preciziškai ir pedantiškai, himnais kartais vadinami ir pajanai, ir ditirambai, ir prosodijai, ir odės, ir kai kurių kitų lyrikos žanrų kūriniai, jei tik jie skamba iškilmingai bei didingai, bet visais šiais atvejais keliamas vienas

aiškus apribojimas – poetinis kūrinys privalo priklausyti *lyrikai*, kaip nuo *epo* skirtingai literatūros rūšiai (pagal jau Antikoje susiformavusį literatūros rūšių skirstymą grožinėje literatūroje iki šiol tradiciškai išskiriamos trys rūšys – epas, lyrika ir drama). Pagrindinis poetinio kūrinio, priklausančio himno žanrui (pastarąjį suvokiant siaurai – kaip konkretų, griežtai apibrėžtą lyrinės poezijos žanrą), bruožas buvo jo *kletinė – dievą pakviečianti, pašaukianti ir iššaukianti – funkcija* (gr. *kaleō* reiškia „pašaukiu", *klētikos* – „pašaukiantis"[23]. Matyt, tai buvo labai ryškus skiriamasis himno, kaip konkretaus lyrinės poezijos žanro, bruožas, aiškiau atribojantis himną nuo kitų panašių lyrinės poezijos žanrų. Vis dėlto nesunku suvokti, kad kletinė funkcija įvairiu laipsniu buvo būdinga ir kitais lyrinės poezijos žanrais parašytiems kūriniams – ir net himnams, nusakomiems pagal antrąją žodžio *humnos* reikšmę, taigi nebūtinai priklausantiems lyrinės poezijos sričiai (juk visiškai akivaizdu, jog dievybės galima šauktis ir hegzametru parašytais epiniais prooimijais, tokiais, kaip homeriniai himnai).

Archajinėje poezijoje žodis *humnos* dažniausiai vartojamas pirmąja reikšme, kuri senojoje graikų kalboje yra paliudyta pirmoji, bet klasikiniu laikotarpiu labiau paplitusi tapo antroji *humnos* reikšmė: yra pagrindo manyti, kad klasikinio laikotarpio graikai himnu dažniausiai įvardydavo bet kokio žanro giesmę dievybės garbei. Kai lyrinėje poezijoje susiformavo atskiras himno žanras, kitaip tariant, kai atsirado trečioji – konkrečiausia – žodžio *humnos* reikšmė, lyrikoje egzistavo mažiausiai keletas žanrinių dievams šlovinti skirtų kūrinių atmainų, kurių kiekvieną būtų galima įvardyti kaip himną, jei šį terminą suvoktume pagal antrąją žodžio *humnos* reikšmę: galime teigti, jog tokiu atveju himnas, kaip konkretus lyrinės poezijos žanras, turėtų būti laikomas atskira himninės (plačiąja prasme) lyrikos atmai-

na – kartu su kitomis atmainomis, įvardijamomis kitų lyrinės poezijos žanrų pavadinimais. Visos šios dievus šlovinančių kūrinių atmainos galėtų būti suvokiamos kaip paskiros himninės poezijos rūšys plačioje himnais vadinamų kūrinių giminėje, o himnas, kaip konkretus lyrikos žanras, galėtų būti laikomas atskira šios giminės rūšimi (juo labiau kad tiksliai nusakyti skiriamuosius šios rūšies požymius tikrai nelengva, nes visos himnais vadinamų kūrinių giminės atmainos turėjo daug bendrų turinio, stiliaus ir meninės formos bruožų). Senosios graikų literatūros tyrinėjimuose, vartojant himno terminą, omeny dažniausiai turima antroji žodžio *humnos* reikšmė, todėl ir kalbant apie homerinius himnus minėtas žodis suvokiamas būtent šia reikšme.

Archajinio epo tradicijai priklausančius himnus, matyt, gana panašius į homerinius himnus, hegzametru kūrė tokie legendiniai ar pusiau legendiniai dainiai, kaip Olenas, Orfėjas, Mūsajas, Pamfo, minimi Pausanijo. Hegzametru parašyti himnai būdavo giedami religinių iškilmių metu, antai per šventes, dažniausiai – nors ir ne visada – skirtas būtent tiems dievams, kurie ir šlovinami himnuose, taip pat per kitas dideles šventes, valstybines ir privačias, pavyzdžiui, prabangių puotų (simposijų) metu. Remiantis paties kūrinio analize galima spėti, jog ta homerinio himno Apolonui (*HH* III) dalis, kuri skirta Delo Apolonui (matyt, kadaise egzistavusi kaip atskiras himnas Delo Apolonui), ir būdavo atliekama per Apolonui skirtas iškilmes, vykdavusias Delo saloje, nes netiesioginių nuorodų į tai esama pačiame kūrinyje. Epiniai himnai, parašyti hegzametru, visada būdavo atliekami monodiškai, pavienių atlikėjų, o ne choro (kaip kad chorinės lyrikos žanrais sukurti kūriniai).

Himnus dievams kūrė ir poetai lyrikai. Iš monodinės lyrikos tradicijoje sukurtų himnų bene žinomiausi yra Alkajo himnai[24].

Jie palyginti trumpi (mat jų išliko tik fragmentai), bet labai raiškūs ir iškilmingi (ypač meniški Apolonui ir Hermiui skirti himnai). Pirmoji Sapfo knyga, išleista dar Antikoje, prasidėjo himnu Afroditei, kuris toks sukrečiantis, jog galėtum pamanyti, kad poetė pati patyrė šios deivės epifaniją. Yra išlikę ir Anakreonto sukurtų himnų fragmentų. Apskritai būtina pabrėžti, kad monodinės (solinės) lyrikos tradicijoje sukurtų himnų fragmentų išliko nedaug – gerokai mažiau nei chorinės lyrikos tradicijoje parašytų himnų fragmentų.

Iš chorinės lyrikos atstovų, kūrusių himnus dievams ir herojams, paminėtini Alkmanas, Stesichoras, Simonidas, Pindaras, Bakchilidas. Chorinės lyrikos tradicijoje parašyti himnai, kaip ir kiti chorinės lyrikos kūriniai, pasižymi išplėtotais naratyvais. Pavyzdžiui, Alkmano himne Dioskūrams buvo pasakojama apie tai, kaip šie herojai išvadavo savo seserį Helenę, pagrobtą Tesėjo. Himnų fragmentų, dažniausiai aptiktų papirusuose palyginti visai neseniai, per pastaruosius maždaug šimtą metų, yra išlikę ir iš Stesichoro kūrybos. Kaip teigia Antikos autoriai, būtent Stesichoras pirmasis savo kūriniuose pradėjo taikyti triadinį naratyvo organizavimo principą, vėliau ypač išplėtotą Pindaro. Jo chorinės lyrikos pavyzdžių išliko tikrai nemažai, tarp jų ir didelės apimties fragmentų, kuriuos galėtume įvardyti kaip himnus plačiąja prasme. Tarp jų ypač verta paminėti pajanus – proginius kūrinius, skirtus atlikti tam tikrų iškilmių metu ir parašytus konkretiems chorams. Giedant tokius kūrinius, išplėtotais mitologiniais pasakojimais būdavo brėžiamos jungtys tarp dieviškos ir žmogiškos istorijos įvykių, dievų ar herojų žygdarbius atskleidžiant kaip atitinkamų žmogiškos istorijos įvykių prototipus ir precedentus: pasitelkiant minėtas sąsajas, išryškintas triadiškai organizuotose naratyvinėse struktūrose, Pindaro pajanuose būdavo pašlovinama ne tik tam tikra dievybė ar herojus, bet ir kraštas, iš kurio būdavo

kilęs minėtą kūrinį atliekantis choras, todėl Pindaro pajanai – ypač pragmatiniuose jų atlikimo kontekstuose – įgydavo savitų autoreferencijos bruožų. Be to, jei „pergalingai" giedantį chorą prilygintume sportinių varžybų nugalėtojui, nesunkiai įžvelgtume stilistinį ir pragmatinį ryšį tarp Pindaro pajanų ir jo sukurtų giesmių, skirtų pašlovinti sportinių žaidynių nugalėtojams, paprastai vadinamų paprasčiausiai odėmis, tačiau iš tiesų parašytų epinikijo, arba vadinamosios epinikinės odės, žanru ir sudarančių Pindaro kūrybos branduolį. Bakchilido, Antikoje vadinto „Pindaro šešėliu", kūrybos fragmentų išliko gerokai mažiau. Tarp jų verta paminėti Bakchilido himną Demetrai. Šio chorinės lyriko atstovo kūriniuose, kurie kartais yra tikrai nemažos apimties, naratyvo elementai išplėtoti taip ryškiai, kad Bakchilido eilėraščiai tam tikru atžvilgiu gali būti klasifikuojami kaip tarpiniai tarp lyrikos ir epo. Ši pastaba, beje, gali būti taikoma ir Stesichoro kūrybai, o gerokai mažesniu mastu net ir visai chorinės lyrikos tradicijai.

Jambais ir eleginiu dvieiliu sukurti senosios graikų poezijos kūriniai dažniausiai taip pat priskiriami lyrikai, ypač jei ši suvokiama plačiąja prasme, nepaisant to, kad lyrikai, suvokiamai siaurąja (griežtąja) prasme, kitaip tariant, lyrikai *par excellence*, jambai ir elegijos, taip pat epigramos, kurios būdavo kuriamos eleginiu dvieiliu, paprastai nepriskiriamos. Kai kurių senovės graikų poetų, kurie dažniausiai žinomi kaip jambų, elegijų ir epigramų kūrėjai, vardai minimi ir kalbant apie himnus dievams bei herojams. Antai Archilochas, labiausiai pagarsėjęs kaip kandžių jambų autorius, buvo sukūręs ir didingą himną Herakliui, giedamą Olimpinių žaidynių metu, o juodu pesimizmu garsėjęs elegikas Teognidas savo elegijų knygą pradėjo himnu, skirtu Apolonui ir Artemidei. Simonidas, žinomas kaip šmaikščių, aforistiškai skambančių epigramų kūrėjas (jam tradiciškai priskiriama garsioji epigrama, šlovinanti prie Termopilų žuvusius spartiečių

didvyrius), Himerijo liudijimu, buvo parašęs himną Dzeusui. Yra išlikęs labai įdomus, legendą primenantis pasakojimas apie tai, kaip Simonidas, viešėdamas pas turtingą Skopadų giminę Tesalijoje, į puotos patrono Skopo garbei skirtą lyrinį kūrinį, enkomiją, įterpė ilgą digresiją, skirtą pašlovinti Kastorui ir Polideukui, kuri, be abejo, iš esmės gali būti laikoma himnu Dioskūrams. Legendoje pasakojama, kad enkomijo adresatas Skopas atsisakęs sumokėti Simonidui pusę atlygio – šią nesumokėtą sumą jis paraginęs poetą atsiimti iš Dioskūrų, kuriems skyręs pusę gyriaus; toliau teigiama, kad įsižeidę herojai palaidoję puotos dalyvius po sugriuvusiu menės stogu, prieš tai sumaniai išprašę Simonidą išeiti laukan – perdavę jam žinią, kad du jaunuoliai kviečią poetą prie durų, už kurių išėjęs jis lauke nieko neradęs, tačiau likęs gyvas.

Šis pasakojimas apie himną, digresijos pavidalu įterptą į enkomiją, yra įdomus kaip liudijimas apie tai, kad himnai Antikoje būdavo įterpiami į kitus kūrinius, sukurtus kitais žanrais. Turime pavyzdžių, kai himnai ar kūriniai, pamėgdžiojantys jų turinį, poetinę formą bei stilių, įterpiami net į kitai literatūros rūšiai priklausančius poetinius tekstus. Antai tokių himnus primenančių poetinių intarpų esama dramoje, ypač senosios atikinės komedijos parabazėse – struktūrinėse komedijų dalyse, kuriose suvaidinta istorija tam tikru būdu apibendrinama, o kartu iškilmingu tonu abstrakčiai moralizuojama. Tokiuose „himnuose“ kaip svarbiausias dalykas iškyla pats iškilmingas kalbėjimo stilius, pats didingumas, nes dievybė, kaip kiekvieno autentiško himno adresatas, kurio įkvėptai ir maldingai šaukiamasi senoviniuose himnuose, čia kukliai pasitraukia į antrąjį planą arba net iš viso neminima.

Iš vėlyvojo klasikinio (pradedant IV a. pr. Kr. pradžia), helenistinio ir romėniškojo laikotarpių yra išlikę daugiau nei dešimt

himnų, iškaltų akmenyje dievų šventyklose[25]. Šie labai įdomūs ir senovės graikų kultūros požiūriu itin vertingi įrašai rasti archeologinių kasinėjimų metu. Beveik visi šie akmenyje iškalti himnai vienaip ar kitaip buvo susiję su religiniais ritualais, be to, kai kurie iš jų galėjo turėti dar ir votyvinę funkciją, atsižvelgiant į tai, kad jie buvo rasti šventyklose ir jų šventoriuose (temenuose). Du himnai Apolonui, pasiekę mus iš helenistinio laikotarpio (II a. pr. Kr.), yra išlikę kartu su senovės graikų sukurtos savitos muzikinės notacijos ženklais, kitaip tariant, senovinėmis gaidomis, todėl tyrinėtojams, drauge su šių himnų tekstu, pavyko atkurti ir autentišką jų skambėjimą. Akmens plokštės su šiais himnų įrašais saugomos Delfų muziejuje. Dauguma akmenyje iškaltų ir šventyklų teritorijoje rastų himnų yra didingi, dvelkiantys prakilnia rimtimi ir šventybės artumo nuojauta, bet jų apimtis nedidelė, o kompozicinė struktūra gana paprasta. Šiuose himnuose dievai ne tik šiaip garbinami, bet ir į juos asmeniškai kreipiamasi, jų įkvėptai ir maldingai šaukiamasi. Sakralus šių kūrinių pobūdis ir aiškiai išreikšta *kletinė* (dievų šaukimosi, kreipimosi į juos) *funkcija* rodo, jog būtent šie himnai ir yra tikrųjų religinių graikų himnų, naudotų tiek asmeninėse maldingumo praktikose, tiek oficialiuose dievų kultuose, praktikuotuose religinių bendruomenių, pavyzdžiai. Matyt, daugumą šių himnų per religines iškilmes giedodavo chorai, nors kai kurie galbūt būdavo atliekami ir monodiškai – ne tik per šventes, bet ir įvairiose kasdienėse situacijose. Romėniško laikotarpio epigrafiniuose įrašuose dažnai minimos himnų giedotojų (*humnōidoi*) gildijos – tai rodo, kad himnų giedojimo praktika buvo įgijusi aiškiai išreikštą profesionalų ir institucionalizuotą pobūdį.

Iš vėlyvojo antikinio laikotarpio (maždaug II a. po Kr.) mus pasiekė labai įdomi vadinamųjų orfinių himnų rinktinė, į kurią įtraukti 87 hegzametru parašyti kūriniai. Ši unikali himnų

kolekcija, kaip manoma, galėjo būti sukurta Mažojoje Azijoje gyvenusios orfikų bendruomenės. Pragmatiniai orfinių himnų aspektai, išryškėjantys analizuojant šių tekstų turinio, kompozicijos ir stiliaus bruožus, rodo, kad minėti himnai, labai tikėtina, buvo sukurti ne šiaip mąsliam filosofiniam skaitymui, o būtent kultinės praktikos tikslams. Orfiniai himnai gana trumpi – savo trumpumu jie šiek tiek primena trumpesniuosius iš homerinių himnų. Į pastaruosius jie panašūs ir savo iškilmingumu bei gausiomis mitologinėmis detalėmis (orfiniai himnai, be akivaizdžios literatūrinės jų vertės, yra įdomūs ir kaip autentiškas savitos orfinės mitologijos bei teologijos šaltinis). Be to, į akį labai krentantis bendras homerinių ir orfinių himnų bruožas yra labai ryškus sakralinis jų pobūdis.

Turint omeny, kad beveik visuose archajinio senovės graikų epo tradicijai priklausančiuose poetiniuose tekstuose, išskyrus Hesijodo *Teogoniją*, pačius homerinius himnus (bent jau tuos iš jų, kurie sukurti archajiniu laikotarpiu, ir nekreipiant dėmesio į tokias retas homerinių himnų išimtis, kaip šiek tiek „profaniškas" himnas Hermiui) ir galbūt dar vieną kitą archajinio epo tradicijai priklausantį fragmentą, aiškiai atsispindi poetinio žodžio desakralizacijos tendencija (tuo archajinis graikų epas ryškiai skiriasi nuo kitų indoeuropiečių tautų, antai senovės indų ar iranėnų, senųjų epų), būtina pripažinti, jog šventybės artumu ir šio artumo pojūčiu dvelkiantys homeriniai himnai iš tiesų labai reljefiškai išsiskiria archajinio epo kontekste, o šį jų išskirtinumą labai netikėtai atskleidžia dvasinė homerinių himnų giminystė kai kuriems gerokai vėliau sukurtiems, bet ne mažiau sakraliai skambantiems kūriniams, antai tokiems, kaip orfiniai himnai. Sąsajos tarp homerinių ir orfinių himnų, atskleidžiančios istorijos tėkmei nepavaldų šventybės patirties universalumą, drauge iškalbingai liudija, jog religiškai autentiško himno, turinčio ryš-

kų dvasinės patirties ir sakralinės energijos krūvį, tradicija nenutrūko per visą senosios graikų kultūros istoriją.

Vis dėlto sakralūs tekstai graikų literatūroje buvo veikiau išimtis iš taisyklės nei pati taisyklė, nes desakralizacijos tendencija[26], prasidėjusi jau archajinio epo laikais ir aiškiai atpažįstama Homero epuose, dar labiau sustiprėjo klasikiniu ir ankstyvuoju helenistiniu laikotarpiais, o silpnėti pamažu pradėjo vėlyvojo helenizmo epochoje, beveik visiškai nunykdama tik vėlyvojoje Antikoje.

Kaip neabejotinai profaniškų, tačiau, nepaisant to, vis tiek labai meniškų himnų pavyzdžius, pasiekusius mus iš ankstyvojo helenizmo laikotarpio, galima paminėti Kalimacho himnus – vadinti himnais juos galima tik formaliai, sekant tradicija, nes juose nė su žiburiu neįmanoma rasti autentiškiems himnams būdingo religinio entuziazmo, nesuvaidinto pamaldumo, taip pat „baimės ir drebėjimo“ dievybės, kurios šaukiamasi, akivaizdoje. Kalimacho himnai įdomūs kaip savitas ankstyvojo helenizmo epochos žmonių, ypač intelektualų, požiūrio į dievus ir pastangų racionalizuoti senąją graikų religiją paliudijimas, atspindintis specifinius helenistinio mentaliteto bruožus. Nors literatūriniu požiūriu Kalimacho himnai vertingi visų pirma dėl jų subtilumo, žaismingos ironijos ir sąmojo, taip pat dėl įsimintinų, labai meniškai sukurtų dievų ir deivių charakterių, minėtuose kūriniuose aiškiai juntamas ir šio iškilaus poeto bei talentingo filologo dėmesys antikvariniams dalykams, viskam, kas susiję su pasaulio kilme, įvairių tikrovės reiškinių ir objektų ištakomis bei priežastimis, taigi viskam, kas susiję su senove, taip pat ir mitine, apie kurią Kalimacho laikais bylojo itin gausūs ir įvairūs graikų mitai, skirtingų versijų pavidalu kartais net labai skirtingai pasakoti skirtinguose etnografiniuose senovės Graikijos regionuose ir visoje graikų apgyventoje oikumenėje.

Daugeliu atžvilgių, nors ir ne visiškai tiksliai, išlaikyta tradicinė himno forma, atpažįstama Kalimacho himnuose, o kartu šio poeto dėmesys mitologinėms detalėms bei aistringas, nors ir šventybės nuojautą praradęs mitinių istorijų pasakojimas yra vienos iš nedaugelio ypatybių, siejančių profaniškus Kalimacho himnus su sakraliais homeriniais himnais.

Didingą filosofinį *Himną Dzeusui* yra parašęs Kleantas, filosofas stoikas, vienas iškiliausių helenistinio laikotarpio mąstytojų[27]. Savitas šio himno bruožas yra sunkiai nusakoma dermė tarp racionalios filosofinės pasaulėjautos, apvalytos nuo bet kokių prietarų bei naivaus tradicinio religingumo apnašų, ir autentiškos, iš tiesų nesuvaidintos viso pasaulio šventumo, kosmo dieviškumo jausenos. Kleanto *Himne Dzeusui* atpažįstame didiesiems graikų mąstytojams būdingą kosminio religingumo jausmą, kuriame, kaip jo atspalvius, galime įžvelgti ir savitą filosofinę „baimę“, ir savitą filosofinį „drebėjimą“ dieviškos kosmo paslapties akivaizdoje.

Vėlyvojoje Antikoje buvo kuriami himnai ne tik dievams ir herojams, bet ir sudievintiems žmonėms bei daiktams, netgi vietovėms (šalims ir miestams, antai Romai) ir abstrakčioms sudievintoms sąvokoms (pavyzdžiui, Fortūnai). Ypač vadinamosios antrosios sofistikos atstovai mėgo kurti pompastiškas parodomąsias kalbas, kurios kartais tyčia buvo rašomos kaip himnai, nors autentiško jausmo, juo labiau tikro religingumo pėdsakų tokiuose kūriniuose jau vargu ar įmanoma rasti. Kaip prozinių himnų pavyzdį galima paminėti Ailijo Aristido himnus.

Kaip matome, himno sąvoka Antikoje buvo labai plati. Ne mažiau platus yra ir kultūrinis homerinių himnų kontekstas, be kurio neįmanoma tinkamai suvokti šių kūrinių savitumo. Kartu tiek žvilgsnis į šį kontekstą, tiek ir pačios himno sąvokos analizė, kad ir kokia neišsami ji būtų, leidžia įsitikinti, jog homeriniai himnai toli gražu nėra vien eiliniai himninės poezijos pavyzdžiai ilgoje antikinių himnų galerijoje.

Homerinių himnų korpuso formavimasis ir tekstologijos klausimai

Trisdešimt trijų giesmių rinktinė, sudaranti mus pasiekusį homerinių himnų korpusą, iš pirmo žvilgsnio atrodo kiek chaotiška, bet, atidžiau patyrinėjus, joje įmanoma įžvelgti tam tikrą šių kūrinių grupavimo pagal turinio ir formos kriterijus logiką. Dabartinis kompozicinio giesmių struktūrinimo rezultatas atspindi galutinį homerinių himnų korpuso formavimosi, trukusio, matyt, ne vieną šimtmetį, etapą, todėl svarbu suvokti, kad ši rinktinė – tai ne tik talentingų dainių, bet ir gabių redaktorių pastangų vaisius. Nuolatinis epinių tekstų redagavimo darbas buvo labai svarbus ne tik susidarant pačiam giesmių korpusui – redaktoriaus darbą apskritai galima laikyti būtina tokio pobūdžio kūrinių, kaip homeriniai himnai ir kiti panašūs epiniai kūriniai, atsiradimo galimybės sąlyga: juk redaktoriais iš tiesų turėtume laikyti ne tik tuos, kurie, remdamiesi konkrečiais atrankos kriterijais, atrinko tuo metu žinomus ir kultinėje praktikoje vartojamus himninius prooimijus, sudarė jų korpusą, parengė galutinį šių himnų variantą ir sudarytoje rinktinėje išdėstė juos tam tikra seka, bet ir pačius paskirų prooimijų kūrėjus, rapsodus, kurie, aoidų sukurtų giesmių fragmentus „susiūdami" į naratyvinę didesnio epinio kūrinio visumą, žemesniame struktūros lygmenyje jau anksčiau atliko labai panašų atrankos, komponavimo bei redagavimo darbą.

Turėdami galvoje anksčiau minėtą Tukidido liudijimą galime teigti, kad prooimijas, kaip žanras, V a. pr. Kr. antroje pusėje jau buvo susiformavęs ir atpažįstamas. Kai kurie prooimijai, matyt, jau buvo pelnę pripažinimą ir per iškilmes giedami dažniau nei kiti, todėl tikėtina, kad maždaug tuo metu jau buvo

pradėtos sudarinėti populiarių prooimijų rinktinės[28]. Pradedant V–IV a. pr. Kr. sandūra ir ypač nuo IV a. pr. Kr. graikų pasaulyje masiškai paplito rašto naudojimas (nors iš vakarų semitų, greičiausiai finikiečių, perimtas alfabetinis raštas Graikijoje buvo žinomas gerokai anksčiau, iki tol jis naudotas tik sporadiškai), prasidėjo masinės rankraštinių knygų gamybos era, atsirado pirmosios knygynai ir didelės viešosios bibliotekos. Galime manyti, jog maždaug tuo metu atsirado ir pirmieji masiniai homerinių himnų, vadintų prooimijais, leidimai. Į skirtingus leidimus, tikėtina, būdavo įtraukiami skirtingi prooimijai, publikuojamas nevienodas jų skaičius, giesmės į visumą komponuojamos remiantis vis kitokiais principais.

Pirmosios mūsų laikus pasiekusios nuorodos ne šiaip į paskirus homerinius himnus, o jau į homerinių himnų rinkinius aptinkamos I a. pr. Kr. autorių Filodemo ir Diodoro raštuose. Filodemo pateikiamos citatos, kaip spėjama, gali būti perimtos iš šimtmečiu anksčiau parašyto Apolodoro veikalo *Apie dievus*, todėl natūralu daryti prielaidą, kad homerinių himnų leidimai buvo paplitę jau II a. pr. Kr. Skirtingai nei Tukidido laikais, kai homeriniai himnai dar buvo vadinami prooimijais, helenizmo epochoje šie kūriniai, juos minint ar cituojant, jau įvardijami kaip himnai. Naująją šių giesmių įvardijimo tradiciją atspindi ir pati rinktinės antraštė, *Homērou humnoi*, paliudyta rankraščiuose. Yra pagrindo manyti, kad Filodemas ir Diodoras citatas pateikia iš to paties homerinių himnų rinkinio, kuris nepakitęs ar mažai tepakitęs pasiekė mūsų dienas. Standartinį homerinių himnų leidimą, tikėtina, parengė Aleksandrijos filologai, nors daugelis jų, regis, laikė šiuos kūrinius toli gražu neprilygstančiais Homero *Iliadai* ir *Odisėjai*, todėl nelabai jais domėjosi.

Tai, kad kritinio leidimo stadijoje homeriniai himnai buvo nemažai redaguojami, be kita ko, rodo ir ta aplinkybė, jog kai ku-

riose jų teksto vietose iki šiol išliko greta pateikti alternatyvūs skaitymo variantai, *variae lectiones*. Kaip minėjome, pirminį himnų redagavimo darbą atliko ir pirminius himnų redagavimo variantus, kuriais vėliau ir pasinaudojo Aleksandrijos filologai, paliko jau rapsodai: kiekvienas iš jų smulkesnius epinius fragmentus, paveldėtus iš ankstesnės – aoidų – tradicijos, į visumą „susiūdavo" kiek skirtingu būdu. Aleksandrijos filologai, galutiniai homerinių himnų redaktoriai, užuot apsisprendę, kurias iš šiek tiek besiskiriančių rapsodinių „redakcijų", aptiktų ankstesniuose nuorašuose, palikti kaip tikėtinai autentiškiausius ir meniškiausius skaitymus, visus kitus variantus atmetant, pernelyg nesukdami galvos nutarė verčiau palikti visas, vieną šalia kito[30], kartu su atitinkamais kritiniais ženklais paraštėse. Vienai nuorašų grupei priklausančiuose rankraščiuose – himno Apolonui tekste (*HH* III. 136–139) – išliko net tokių kritinių ženklų pėdsakų[31]. Deja, vien tas faktas, kad leisdami homerinius himnus – skirtingai nei rengdami labai prestižinius kritinius *Iliados* ir *Odisėjos* leidimus – Aleksandrijos filologai kiekvienu atveju nesiekė žūtbūtine kaina nustatyti vienintelio „teisingo" skaitymo varianto, darydami labai sunkius ir didelės kvalifikacijos reikalaujančius filologinius sprendimus, be kurių neįmanomas jokios tikrai kokybiškos ir vėliau galbūt kanoninį statusą įgysiančios bet kurio teksto redakcijos parengimas, parodo, jog homerinių himnų jie iš tiesų nelaikė didelę literatūrinę vertę turinčiais kūriniais.

Be abejo, šiuo požiūriu jie labai klydo – tačiau mes galime juos suprasti, nes helenizmo epocha apie grožinės literatūros kūrinių vertę sprendė remdamasi visais kitais kriterijais nei tie, kuriais rėmėsi šių giesmių kūrėjai, gyvenę archajiniu ir klasikiniu laikotarpiais: matyt, Aleksandrijos filologams homeriniai himnai atrodė nepakankamai tobuli formos požiūriu – perdėm šiurkštūs, poetiškai nenušlifuoti, o įvertinti gaivalingos

emocinės šių giesmių jėgos ir jose aptinkamų egzistencinių įžvalgų jie, rodos, nebuvo pajėgūs. Be to, Aleksandrijos filologai apskritai nemėgo epinių kūrinių, ypač ilgų, išskyrus, aišku, paties Homero epus.

Nei Antikoje, nei Viduramžiais homeriniai himnai nebuvo skaitytojų mėgstami kūriniai – jie nebuvo nei dažnai skaitomi, nei dažnai cituojami ar šiaip minimi. Antikiniuose veikaluose aliuzijos į homerinius himnus taip pat gana retos – literatūrinio konteksto skurdumas stipriai apsunkina šių labai įdomių, bet vietomis miglotų kūrinių interpretavimą.

Kol kas pavyko rasti tik keturis papiruso fragmentus su šių himnų nuotrupomis, taip pat dar vieną papiruso fragmentą su „orfiškąja" himno Demetrai versija. Iš papirusų verta paminėti Berlyno papirusą P. Berol. 13044 (Π 1), datuojamą I a. pr. Kr., ir Oksirincho papirusą P. Oxy. 2379 (Π 2), datuojamą III a. po Kr[32].

Iš Viduramžių mus pasiekusi rankraštinė homerinių himnų tradicija taip pat palyginti skurdi: net seniausi nuorašai yra gana vėlyvi – siekia tik XV a. pradžią. Rankraščiuose daug beviltiškai korumpuotų, jokiomis konjektūromis neatitaisomų vietų. Tekste yra daugiau nei dešimt vietų, kuriose iškritęs tam tikras eilučių skaičius apsunkina giesmių turinio supratimą. Dėl prarastų eilučių kartais sunku sekti net pačią naratyvo plėtotę, dažnai pačiose įdomiausiose ir svarbiausiose pasakojimo vietose, kaip antai himne Hermiui, jau nekalbant apie himną Dionisui, pasiekusį mus visiškai fragmentišku pavidalu. Kai kuriais atvejais eilutės tekste akivaizdžiai sukeistos vietomis – eilučių tvarka galėjo būti sujaukta tiek neatidžiai, mechaniškai perrašinėjant, tiek ir klaidingai interpretuojant, o po to, remiantis nevykusia interpretacija, nemokšiškai mėginant tekstą „pataisyti", „pagerinti". Eilučių tvarka galėjo būti pažeista ir neprofesionaliai ar šiaip aplaidžiai

redaguojant – savo ruožtu ir pats redagavimas neišvengiamai paremtas vienokiu ar kitokiu teksto supratimu, vienokia ar kitokia jo interpretacija.

Maždaug trisdešimties rankraščių, kuriuose užrašyti homeriniai himnai, grupėje galima aiškiai išskirti didžiulį dvidešimt aštuonių rankraščių, kilusių iš neišlikusio archetipo *Ψ*, pogrupį. Manoma, kad archetipas *Ψ* buvo popierinis XIII a. kodeksas, kurį iš Konstantinopolio į Italiją 1423 m. galėjo atvežti Jonas Aurispa. Iš minėto archetipo kilę XIV–XV a. rankraščiai priklauso trim šeimoms, žymimoms *f*, *p* ir *x*. Rankraščių šeima *x* savo ruožtu skyla į du pošeimius, žymimus *a* ir *b*. Be to, šeimos *x* hiparchetipe būta ir keleto marginalių skaitymo variantų, perimtų iš rankraštinio šaltinio (žymimo *y*), kuris, kaip spėjama, buvo nepriklausomas nuo archetipo *Ψ*[33].

Codex Mosquensis, žymimas *M*, yra nepriklausomas nuo archetipo *Ψ*. Šį rankraštinei homerinių himnų tradicijai labai svarbų rankraštį 1777 m. Maskvos Sinodo bibliotekoje rado Christianas Friedrichas Matthaei, Rusijoje dirbęs graikų kalbos profesorius. Minėtas rankraštis, žymimas santrumpa cod. BPG 33H, dabar saugomas Nyderlanduose, Leideno universiteto bibliotekoje. Jį XV a. (tam tikru metu po 1439 m.), matyt, Konstantinopolyje perrašė Jonas Eugenikas[34]. Vieninteliame Maskvos rankraštyje išliko homerinis himnas Demetrai – būtų išlikęs ir himnas Dionisui, jei iš minėto rankraščio nebūtų iškritęs ar išplėštas pluoštas lapų, būtent pati rankraščio pradžia, kurioje ir buvo užrašytas šis himnas. Kaip galime spręsti, himnas Dionisui buvo toks pat ilgas, kaip ir kiti ilgieji homeriniai himnai, skirti Demetrai, Apolonui, Hermiui ir Afroditei. Beje, natūraliai gali kilti klausimas, iš kur mes žinome, kas buvo užrašyta iškritusiame lapų pluošte. Atsakymas paprastas: Maskvos rankraščio puslapio, kuriame prasideda himnas Demetrai, pradžioje yra

išlikusi ir pati Dionisui skirto himno pabaiga – mat po to, kai iškrito pluoštas šio rankraščio pradžios lapų, homerinių himnų tekstas jame dabar minėtu puslapiu ir prasideda.

Maskvos rankraštyje išsaugotas himnas Demetrai labai svarbus Eleusino misterijų įsteigimo aplinkybių ir mitologinio konteksto supratimui, tačiau itin kurioziška tai, kokiomis *aplinkybėmis* pats šis rankraštis vėl išvydo dienos šviesą, tartum būtų iškilęs iš Hado gelmių. Tikra likimo ironija, kad jis patyrė, sakytume, išbandymų užmaršties tamsa bei kankinimų gamtos stichijų negandomis „misterijas“: mat šio rankraščio atradėjui Matthaei buvo pasakyta, kad jo filologinis laimikis anksčiau buvo rastas tvarte, kur daug metų gulėjo šalia vištų ir kiaulių, kol pateko į Maskvos Sinodo biblioteką, kurioje ir buvo pastebėtas mokslininko[35].

Bet Maskvos rankraštis buvo „kankintas“ ir dar anksčiau – jis buvo apdraskytas dar laikotarpiu nuo jo atsiradimo iki XVI a. įvykdyto bandymo atstatyti pakenktą jo teksto dalį: jame yra dvi sužalotos vietos, eil. 387–404 ir eil. 462–479. Darydamas konjektūras, šias sužalotas rankraščio vietas mėgino pataisyti šešioliktame šimtmetyje gyvenęs raštininkas (žymimas „m“).

Būtina pabrėžti, kad homerinių himnų tekstas, užrašytas iš archetipo *Ψ* kilusiuose rankraščiuose, gana smarkiai skiriasi nuo rankraštyje *M* užrašyto himnų teksto, be to, Maskvos rankraštis nutrūksta aštuoniolikto himno pradžioje (*HH* XVIII. 4). Vis dėlto, nepaisant gana ryškių tekstinių skirtumų tarp *M* ir *Ψ*, aiškiai matyti, jog abi šios rankraščių grupės yra kilusios iš vieno „bendrojo protėvio“. Tai, beje, rodo viena labai konkreti aplinkybė, išryškėjanti keliant gana patikimą hipotezę, kad visi išlikę homerinių himnų rankraščiai galų gale yra kilę iš vieno pirminio nuorašo, kuriame į vieną daiktą buvo sutelktos įvairiais laikais rašytų himnų rinktinės: vėlyvojoje Antikoje, o galbūt jau anks-

tyvaisiais Viduramžiais į vieną kodeksą, regis, buvo surašyti homeriniai himnai, orfinė *Argonautika*, orfiniai himnai, Kalimacho himnai ir Proklo himnai. Remiantis seka, kuria šie himnai, sukurti labai skirtingais Antikos laikotarpiais ir net vėlyvosios Antikos ir ankstyvųjų Viduramžių sandūroje, yra išdėstyti daugumoje išlikusių šių kūrinių rankraščių, galima manyti, kad pirminės hipotetinės himnų sutelktinės pradžioje buvo surašyti Orfėjui priskiriami tekstai (tarp jų ir orfiniai himnai), po jų – neoplatoniko Proklo himnai, dar vėliau – Homerui priskiriami himnai (kuriuos dabar vadiname *homeriniais*), o pačioje pabaigoje – Kalimacho himnai[36]. Tam tikru rankraštinės perdavos momentu vienas iš himnų, esančių Proklui priskiriamų himnų rinktinėje, būtent himnas Arėjui (jo autorius galėjo būti arba pats Proklas, arba Porfirijas), dėl nežinomų priežasčių, galbūt dėl paprasčiausio atsitiktinumo, tarkime, per neapsižiūrėjimą, buvo perkeltas į Homerui priskiriamų himnų rinktinę ir visuose vėlesniuose nuorašuose figūravo jau kaip aštuntasis homerinis himnas[37]. Ši minėto himno atribucijos tradicija taip ir išliko iki mūsų dienų, nors, kaip rodo himno Arėjui turinio, formos ir stiliaus tyrinėjimai, jis turėjo būti parašytas ne archajiniu ir net ne klasikiniu ar helenistiniu laikotarpiu, o gerokai vėliau, vėlyvosios Antikos ir ankstyvųjų Viduramžių sandūroje, tikėtina, Proklo arba Porfirijo.

Aptariant homerinių himnų tekstologijos klausimus, pabaigoje galima paminėti, kad Naujaisiais laikais pirmasis homerinių himnų leidimas, *editio princeps*, pasirodė 1488 m. Florencijoje – kartu su *Iliada*, *Odisėja* ir kitais Homerui priskiriamais kūriniais šiuos himnus išleido Demetrijas Chalkokondilas, visą savo parengtą leidimą įvardydamas ambicinga antrašte – *Visa Homero kūryba* (*Hē tou Homērou poiēsis hapasa*).

Himnų struktūros bruožai

Prieš pradėdami nagrinėti paskirus himnus, pradžioje pamėginsime pateikti panoraminį visos rinktinės vaizdą. Nors kiekviena giesmė yra visiškai nepriklausomas kūrinys, kurį galima nagrinėti skyrium, konkrečių himnų turinio ir stiliaus savitumas geriau išryškėja bendrame rinktinės fone, visus trisdešimt tris homerinius himnus siekiant suvokti kaip tam tikrą sistemą.

Himnų rinktinę sudaro 2326 hegzametro eilutės (skirtinguose leidimuose eilučių skaičius gali šiek tiek skirtis, tačiau tik labai nežymiai – įmanomas keleto eilučių nuokrypis į didesnio ar mažesnio skaičiaus pusę). Vieno logiško himnų išdėstymo principo rinktinėje neįmanoma įžvelgti[38], todėl ji – bent iš pirmo žvilgsnio – kelia tam tikro chaotiškumo įspūdį. Galima pastebėti, kad skirtingose rinktinės dalyse giesmės grupuojamos remiantis skirtingais loginio skirstymo pagrindais ir atsižvelgiant į skirtingus kompozicinius kriterijus – himnai išdėstomi kartais pagal jų teksto apimtį, kartais pagal adresatą, o kartais ir pagal turinį.

Rinktinės pradžioje himnai išdėstyti remiantis teksto apimties kriterijumi. Rinktinė buvo pradedama penkiais ilgais himnais. Nors pirmasis homerinis himnas, skirtas Dionisui, dabar tesudaro maždaug 21 eilutę, kadaise jis buvo gerokai ilgesnis, galbūt daugiau nei dešimt kartų, o dabar turime tik varganas jo liekanas, rekonstruojamas iš papirusų ir Maskvos rankraščio. Antrąjį homerinį himną, skirtą Demetrai, sudaro 495 eilutės – pagal teksto ilgį ši giesmė rinktinėje yra trečioji. 546 eilučių apimties trečiasis homerinis himnas, kuriame šlovinamas Apolonas, yra antrasis pagal teksto ilgį. Hermiui dedikuotas ketvirtasis him-

nas, turintis net 580 eilučių, yra ilgiausias: nesunku pastebėti, kad pati viena ši giesmė sudaro daugiau nei ketvirtadalį (25,45%) visos rinktinės apimties. Penktasis himnas, skirtas Afroditei, yra 320 eilučių ilgio.

Tad pirmieji penki himnai sudaro 1935 eilutes – tai daugiau nei keturi penktadaliai (83,19%) rinktinės apimties. Net jei laiko titanų „sudraskyto" himno Dionisui liekanas priskirtume ne prie ilgųjų, o prie trumpųjų himnų, likę keturi ilgieji himnai (antrasis, trečiasis, ketvirtasis ir penktasis), mus pasiekę sveiki, kartu yra 1914 eilučių apimties, taigi vis tiek sudaro daugiau nei keturis penktadalius (82,29%) rinktinės ilgio.

Po penkių ilgųjų giesmių rikiuojama nedidelė trijų himnų grupė, sudaryta iš himno Afroditei (*HH* VI, 21 eil.; galima pastebėti, kad *HH* V, priklausantis ilgųjų himnų grupei, taip pat skirtas šiai meilės deivei, todėl abi giesmės Afroditei atsiduria greta), himno Dionisui (*HH* VII, 59 eil.) ir himno Arėjui (*HH* VIII, 17 eil.). Himnai Afroditei ir Dionisui rikiuojami vienas po kito, matyt, dėl to, kad abu šie dievai yra *maniški*, siejami su *manija, maniškuoju šėlu* – dieviško pamišimo dovana: erotinis *šėlas* ir vyno sukeliamas *šėlas* yra dvi gana panašios ekstatinės būsenos. Himną Arėjui, kuris į šią giesmių grupę buvo įterptas vėliau, tikėtina, sukūrė Proklas, vėlyvojoje Antikoje gyvenęs filosofas neoplatonikas (kaip kitas galimas šio himno autorius kai kurių tyrinėtojų įvardijamas Porfirijas). Galbūt rinktinės redaktoriai siekė, kad himnas Arėjui, atsidūręs netoli himno Afroditei, skaitytojui keltų aliuziją į šių dievų simpatiją vienas kitam ir komišką jų meilės nuotykį, tapusį mėgstama graikų mitų tema ir paliudytą Homero epe. Tad galime teigti, kad ši nedidelė himnų grupė, kurią sieja žaismingas emocinis fonas, meilės, ekstatinio šėlo ir erotinio nuotykio temos (nepaisant to, kad patys minėti himnai savo turiniu visiškai rimti ir solidūs), sudaro gana ryškų

kontrastą ankstesnei ilgų, iškilmingų, turinio atžvilgiu labai svarių ir kartais net sakraliu baugumu alsuojančių himnų.

Taigi ši antroji giesmių grupė, jungianti šeštąjį, septintąjį ir aštuntąjį homerinius himnus, sudaro 97 eilutes (4,17% visos rinktinės teksto apimties).

Trečiąją himnų grupę, į kurią sudėtos šešios labai trumpos giesmės, vienija adresato kriterijus – visi šie himnai skirti moteriškos lyties dievybėms: Artemidei (*HH* IX, 9 eil.), Afroditei (*HH* X, 6 eil.), Atėnei (*HH* XI, 5 eil.), Herai (*HH* XII, 5 eil.), Demetrai (*HH* XIII, 3 eil.) ir dievų Motinai (*HH* XIV, 6 eil.). Šiuose homeriniuose himnuose, kuriuos dėl jų trumpumo galima laikyti tikrosiomis epinėmis įžangomis, autentiškais, epiškai dar neišplėtotais *prooimijais*, kaip ant delno matyti pagrindiniai struktūriniai prooimijo elementai. Tokius maksimaliai trumpus himnus, dar išlaikiusius pirmykštę epiškai neišplėtoto prooimijo sąrangą, palygindami iš pradžių su vidutinio ilgumo, o vėliau ir su ilgiausiais himnais, galime susidaryti vaizdą, kaip – kokiais etapais ir kokių teksto elementų pridėjimo būdu – homeriniai himnai būdavo plečiami. Įvairaus ilgumo homerinių himnų analizė leidžia daryti išvadą, kad pirminiai struktūriniai prooimijo griaučiai būdavo pamažu apauginami iš pradžių vaizdingųjų, o dar vėliau – himnų apimtį vis labiau plečiant – ir naratyviųjų elementų „raumenimis".

Minėtai itin trumpų giesmių grupei priklausantį tryliktąjį himną, skirtą Demetrai, sudaro viso labo trys eilutės – šis homerinis himnas yra trumpiausias visoje rinktinėje. Pastarąjį kūrinį palyginę su ilgu antruoju homeriniu himnu, taip pat skirtu Demetrai ir priklausančiu ilgųjų, naratyvo požiūriu, labai išlėtotų himnų grupei, aiškiai matome, kad jų pradžia (pirmoji eilutė ir pirmasis antrosios eilutės žodis) yra visiškai vienoda. Palygindami minėtus himnus taip pat galime susidaryti aiškų vaizdą, kokios

sintaksinės priemonės pasitelkiamos, nuo pradinio kreipimosi į dievybę pereinant prie išplėtoto mitinio naratyvo, o giesmės pabaigoje – iš ilgos digresijos, kurią sudaro sudėtingas mitinis pasakojimas, vėl sugrįžtant į pradinį prooimijo kontekstą.

Šią trečiąją rinktinės giesmių, skirtų šlovinti deivėms, grupę sudaro viso labo 34 eilutės (1,46% rinktinės teksto apimties). Be to, toli gražu nėra atsitiktinė aplinkybė, kad ši giesmių grupė pabaigiama himnu dievų Motinai, galingai ir kosmine prasme universaliai deivei, savo asmeniu „apibendrinančiai" visą šioje himnų grupėje pasirodančių deivių galeriją, galbūt rodo rinktinės redaktorių siekį giesmės adresato plotmėje palikti subtilią nuorodą, svarbią kompozicijos iššifravimui: skaitytojas, priėjęs iki himno dievų Motinai, gali nesunkiai suvokti, kad paimta universali gaida ir apibendrinantis tonas žymi rinktinės struktūrinės dalies pabaigą.

Toliau einančioje ketvirtojoje trijų himnų grupėje apjungiamos giesmės, skirtos jau vyriškos lyties būtybėms, tačiau dar ne tikriesiems dievams, dievo prigimtį turintiems nuo gimimo, o sudievintiems herojams, kurie atliktais herojiškais žygdarbiais dievų malonės dėka savo įprastą žmogišką prigimtį perkeitė į dievišką: Herakliui liūtaširdžiui (*HH* XV, 9 eil.), Asklepijui (*HH* XVI, 5 eil.) ir Dioskūrams (*HH* XVII, 5 eil.). Stebint perėjimą nuo trečiosios himnų grupės, skirtos deivėms, prie ketvirtosios, kurioje šlovinami herojai, pastebime dvejopą kontrastą, svarbų kompozicinei rinktinės sąrangai išryškinti: viena vertus – kontrastą tarp moteriškos ir vyriškos lyties, o kita vertus – kontrastą tarp dieviškos ir žmogiškos prigimties (arba – kontrastą tarp *prigimtinio* dieviškumo ir *įgyto* dieviškumo, dieviškumo *phusei* ir dieviškumo *thesei*).

Tai, kad ši giesmių grupė pabaigiama būtent himnu Dioskūrams, iš tiesų kosminį mastą įgijusiems ir Antikoje su tam tikrais

dangaus reiškiniais sietiems herojams, ypač garbintiems helenizmo epochoje, kai labai suaktyvėjo jūrinė prekyba ir atsirado poreikis orientuotis jūroje pagal žvaigždes bei prognozuoti orą remiantis meteorologiniais ženklais, galbūt parodo rinktinės redaktorių siekį apibendrinti šią himnų grupę universalesnę kosminę nuorodą slepiančiu kūriniu, kuris tokiu būdu tapo ir kompoziciniu riboženkliu. Be to, būtina pastebėti, kad kitu Dioskūrams skirtu himnu (*HH* XXXIII) baigiama ir aštuntoji giesmių grupė (apie ją dar kalbėsime), o kartu ir visa homerinių himnų rinktinė, sutampanti su aštuntosios giesmių grupės pabaiga.

Ketvirtoji himnų grupė savo apimtimi rinktinėje yra mažiausia: ją sudaro tik 19 eilučių (0,82% rinktinės teksto ilgio).

Penktojoje himnų grupėje sutelkti šeši neilgi himnai, skirti vyriškos lyties dievybėms: Hermiui (*HH* XVIII, 12 eil.), Panui (*HH* XIX, 49 eil.), Hefaistui (*HH* XX, 8 eil.), Apolonui (*HH* XXI, 5 eil.), Poseidonui (*HH* XXII, 7 eil.) ir Dzeusui (*HH* XXIII, 4 eil.). Įdomi aplinkybė, kad ši giesmių grupė pradedama himnu Hermiui, gali būti traktuojama kaip *hermeneutinė* nuoroda, leidžianti skaitytojui suvokti, jog šioje rinktinės vietoje pradedama nauja himnų grupė. Sakytume, himną Hermiui rinktinės redaktoriai įteikia skaitytojui kaip *hermeneutinį* raktą kompozinei minėtos rinktinės dalies sąrangai atrakinti. Neatsitiktinis dalykas ir tai, kad himnas Panui, Hermio sūnui, eina iš karto po himno Hermiui.

Penktoji himnų grupė aiškiai skyla perpus ir pagal šlovinamų dievų solidumo ir garbingumo laipsnį. Pradžioje gyrius išsakomas trim mažiau garbingiems dievams – Hermiui, Panui ir Hefaistui. Hermis, be abejo, yra dar palyginti labai šlovingas (nors ir ne visada garbingas) dievas, bet po jam skirtos giesmės pateikiamas himnas Panui, jau tikrai antrojo plano dievybei (nepaisant to, kad vėlyvojoje Antikoje Panas garbintas kaip universali

kosminė dievybė, savo varde slepianti nuorodą į Visatą, *pan*), bei himnas šlubam ir, nepaisant nagingumo, daugeliu atžvilgių labai komiškam dievui Hefaistui. Himnas šlubam kalvystės dievui šioje grupėje gali būti suvokiamas kaip santykinis, kontekstinis *nadyras*, leidžiantis tiksliai nustatyti santykinį šlovinamos dievybės garbingumo laipsnį kitų, gerokai šlovingesnių, dievų garbinimo kontekste, o kartu – kaip kompozicinė „duobė", žemiausias nusileidimo taškas dievų šlovingumą žyminčioje kreivėje, kurį praėjusi ši kreivė vėl pradeda sparčiai kilti į viršų.

Grupės pabaigoje rikiuojami himnai trim labai garbingiems dievams (jų garbingumo bei kosminės reikšmės didėjimo tvarka) – Apolonui, Poseidonui ir Dzeusui. Nors dar būtų galima ginčytis, ar iš tikrųjų Poseidonas yra garbingesnis dievas už Apoloną (mat pastarasis graikams buvo gerokai svarbesnis kulto ir kultūros požiūriu, tačiau Poseidonas, šlovingas Dzeuso brolis, buvo suvokiamas kaip valdantis trečdalį pasaulio, vidurinę kosmo dalį – visą vandens stichiją), Dzeusas, be jokios abejonės, savo asmeniu įkūnija didžiausią dieviško šlovingumo bei garbės laipsnį. Nors Dzeusui skirtas himnas, kurį sudaro tik keturios eilutės, yra trumpiausias visoje šioje himnų grupėje ir antras (po neseniai aptarto himno Demetrai, *HH* XIII) pagal trumpumą visoje homerinių himnų rinktinėje, minėtoje giesmėje, dievų tėvą šlovinančioje *non multa, sed multum* stiliumi, dieviškojo šlovingumo kreivė pakyla iki *zenito*: šis aukščiausias pakilimo taškas, kurį pasiekus jau nėra kur kilti, yra kartu ir kompozicinis riboženklis, savitai žymintis šios himnų grupės pabaigą. Panašiai kaip dievų Motina savo kosminiu universalumu „apibendrina" ir tobulai atbaigia deivių galeriją, mūsų regėtą trečiojoje himnų grupėje, taip ir dieviškos šlovės apogėjuje įsikūręs Dzeusas, už pačią dievų Motina garbingesnis ir kosmiškai universalesnis dievas, „apibendrina" vyriškų dievybių panteoną.

Penktosios grupės himnai sudaro 85 eilutes (3,65% rinktinės teksto apimties). Nesunku pastebėti, kad šiai grupei priklausantis 49 eilučių ilgumo himnas Panui (*HH* XIX) yra ilgesnis už visus likusius penktosios grupės himnus, paimtus kartu. Himnas Panui, kaip ir antrojoje grupėje aptinkamas 59 eilučių himnas Dionisui (*HH* VII) visoje homerinių himnų rinktinėje yra unikalūs netipine teksto apimtimi: tarp 33 rinktinės giesmių tai vieninteliai vidutinio ilgumo himnai.

Šeštajai himnų grupei priklauso trys giesmės: himnas Hestijai (*HH* XXIV, 5 eil.), himnas Mūzoms ir Apolonui (*HH* XXV, eil. 7 eil.) ir himnas Dionisui (*HH* XXVI, 13 eil.). Namų židinio deivę Hestiją šlovinantis himnas, kuriuo pradedama šeštoji himnų grupė, rinktinėje eina iš karto po himno Dzeusui, kuriuo pabaigiama penktoji giesmių grupė. Tai, kad šie himnai rinktinėje atsidūrė greta, nėra atsitiktinumas, nes daugelyje graikų mitologijos kontekstų Dzeusas ir Hestija figūruoja kartu: suvokti dvasinę šių dievų giminystę galima pastebėjus, kad Hestija simbolizuoja sakralinį bet kurios kultūriškai apvaldytos erdvės, antai namų, *centrą*, ji yra *centrinio* namų židinio deivė, tuo tarpu Dzeusas yra *centrinė* graikų mitologijos figūra ir dažnai suvokiamas kaip viso kosmo *centras*. Be to, Dzeusas tarp dievų yra *vyriausias* pagal rangą, jis pripažįstamas kaip svarbiausias ir garbingiausias dievas, o Hestija – tarp Olimpo dievų *vyriausia* pagal amžių: tarp savo tėvo Krono vaikų gimusi pirmoji, ji pirmoji ir buvo Krono praryta, o kai Dzeusas, kuriam dėl jo motinos Rėjos sumanumo pavyko išvengti savo brolių ir seserų lemties, vadavo prarytus Krono vaikus, Hestija buvo atryta paskutinė. Tad nesunku pastebėti, kad jungtis tarp penktosios ir šeštosios grupės giesmių yra labai subtili, o perėjimas iš penktosios grupės į šeštąją – labai sklandus, leidžiantis išvengti minties šuolio. Dvidešimt penktąjį himną, skirtą Mūzoms ir Apolonui, ir dvidešimt šeštąją giesmę,

skirtą Dionisui, vienija visų šių dievybių sąsaja su kultūra bei kultivavimu (nesvarbu, ar kalbėtume apie grojimą kitara bei kitų aukštųjų menų kultivavimą, ar vynuogienojaus sukultūrinimą bei vynininkystės meną), taip pat *manijos*, dieviškojo šėlo tema ir poetinio įkvėpimo tema: juk vyno išgėręs žmogus atrodo taip, tarsi būtų apsėstas Mūzų. Taigi matome, kad ši šeštoji himnų grupė giesmių adresato, o iš dalies ir turinio požiūriu labai panaši į antrąją himnų grupę, į kurią įtraukti himnai Afroditei, Dionisui ir Arėjui. Abiejose giesmių grupėse yra po himną Dionisui, o vietoj antrojoje grupėje aptinkamo himno Afroditei, erotinio *šėlo* deivei, įtraukiamas himnas Mūzoms ir Apolonui – dievams, teikiantiems poetinį įkvėpimą ir sukeliantiems kūrybinį *šėlą*. Be to, himnas Mūzoms ir Apolonui tarp kitų rinktinės giesmių neįprastas tuo požiūriu, kad jo adresatas yra ne viena dievybė, o kelios, nors sąsaja tarp Mūzų ir Apolono, dažnai vadinamo Mūzų vedliu, *Mūsagetu*, šiaip yra daugiau nei akivaizdi. Du kiti rinktinės himnai, kurių adresatas dvigubas, yra abu skirti Dioskūrams – dviem sudievintiems herojams, Kastorui ir Polideukui. Vienas iš Dioskūrams skirtų himnų priklauso ketvirtajai, mūsų jau aptartai, giesmių grupei (*HH* XVII), o kitas himnas (*HH* XXXIII) yra paskutinėje, aštuntojoje, giesmių grupėje, kurią dar apžvelgsime: šiuo himnu pabaigiama ne tik minėta giesmių grupė, bet ir visa homerinių himnų rinktinė.

Šeštosios giesmių grupės himnai sudaro 25 eilutes (1,07% rinktinės teksto apimties).

Septintoji homerinių himnų grupė panaši į trečiąją tuo, kad joje vėl šlovinamos deivės: Artemidė (*HH* XXVII, 22 eil.), Atėnė (*HH* XXVIII, 18 eil.), Hestija (*HH* XXIX, 14 eil.) ir visų motina Gaja, arba Žemė (*HH* XXX, 19 eil.). Nors ir neilgi, tarp kitų trumpųjų himnų jie išsiskiria tuo, kad yra gerokai labiau išplėtoti ir dėl to įdomesni. Himnas Artemidei eina iš karto po

himno Dionisui, kuriuo pabaigiama šeštoji giesmių grupė. Turėdami galvoje, kad tarp vyriškų dievų Dionisas yra, švelniai tariant, gana netipiška dievybė, sakytume, šiek tiek „moteriškas“, „sumoteriškėjęs“ ar moteriškai glebus dievas, nesunkiai galime pastebėti, jog simetriškai asimetrišku būdu jis primena šiek tiek „vyrišką“, „suvyriškėjusią“, vyriškai karingą, taigi labiau vyrišku nei moterišku būdu pasižyminčią deivę Artemidę. Jau vien tai, kad Artemidė yra skaisti mergelė, nepavaldi jokiems erotinės meilės kerams ir besibodinti įprastomis moteriškomis priedermėmis, atskleidžia, kad ji, nors formaliai būdama moteriškos lyties dievybė, iš esmės yra genderine prasme neutrali, „nepažymėta“ socialinės lyties žyme, todėl, žvelgiant įprastu žmogišku žvilgsniu, asociali, laukinė, „nesukultūrinta“ būtybė. Akivaizdu, kad šią karingą deivę medžiotoją ir skaisčią mergelę Dionisas primena dar ir savo sąsajomis su laukine gamta bei laukiniais žvėrimis, o visų pirma – savo neprognozuojamu laukiniu būdu, kaprizingumu ir kerštingumu, pomėgiu žiauriai bausti visus, kurie jam drįsta stoti skersai kelio. Įžvelgę dvasinę giminystę tarp Dioniso ir Artemidės, įstengiame suprasti, kokia sklandi ir subtili yra jungtis tarp šeštosios ir septintosios himnų grupių.

Be to, būtina atkreipti dėmesį į tai, kad šią giesmių grupę vainikuoja himnas visų motinai Gajai (Žemei). Jau Hesijodo *Teogonijoje* atsispindi archajinė mitinio mąstymo tradicija, kuria remiantis Gaja laikoma visų dievų ir žmonių motina, taigi kosmiškai universalia deive, savo universalumu primenančia ne tik dievų Motiną, kuriai skirtu himnu baigiama trečioji giesmių grupė, bet net ir patį Dzeusą, kurį šlovinančia giesme pabaigiama penktoji himnų grupė. Beje, galima pastebėti, jog dievų Motina Antikoje kartais net buvo tapatinama ar sinkretiškai siejama su Gaja, nors šiaip tai buvo atskira deivė, kilusi iš Mažosios Azijos.

Tad visiškai natūralu, kad Gają šlovinantis himnas rinktinės redaktorių ir pasirinktas kaip septintosios giesmių grupės pabaigą žymintis ribоženklis: solidžia, didinga, kosmiškai universalia motinos Žemės figūra redaktoriai „apibendrino" šioje himnų grupėje išrikiuotą deivių paveikslų galeriją.

Septintosios grupės himnai sudaro 73 eilutes (3,14% rinktinės teksto apimties).

Aštuntojoje, paskutinėje, giesmių grupėje daiktan sujungti trys himnai: Helijui (*HH* XXXI, 19 eil.), Selėnei (*HH* XXXII, 20 eil.) ir Dioskūrams (*HH* XXXIII, 19 eil.); visos šios giesmės sudaro 58 eilutes, taigi 2,49% rinktinės teksto apimties. Akivaizdu, kad šias giesmes vienija turinio kriterijus: visi šie dievai ir herojai susiję su dangaus sfera – dangaus šviesuliais bei reiškiniais. Helijas buvo saulės dievas, Selėnė – mėnulio deivė, tuo tarpu Dioskūrai Antikoje dažniau buvo siejami ne su dviem ryškiomis kelrodėmis žvaigždėmis Dvynių žvaigždyne, o su elektriniu švytėjimu, matomu per audrą laivų stiebų smaigaliuose (šis švytėjimas vėlesnėje kultūrinėje Europos tradicijoje buvo vadinamas šv. Elmo ugnimis): jūreiviai, pražūtingos audros metu pamatę keistu elektriniu spindesiu švytinčius savo laivų stiebų smaigalius, manydavo, jog tai stebuklingas, išsigelbėjimą pranašaujantis Dioskūrų – jūrininkų globėjų ir gelbėtojų – atskubėjimo pagalbon ženklas.

Vėl būtina atkreipti dėmesį į labai sklandžią, išradingai sukonstruotą jungtį tarp septintosios ir aštuntosios giesmių grupių: himnas Gajai, kuris, kaip matėme, puikiai apibendrina deivių galeriją septintojoje giesmių grupėje, rinktinės redaktorių kartu pasitelkiamas ir kaip sklandus perėjimas, viena vertus, nuo žemės (Gajos) prie dangaus, o kita vertus (bendresne simboline prasme) – nuo „žmogiškai, pernelyg žmogiškai" menkos antropomorfiškai vaizduojamų dievų bei herojų plotmės (kaip

ji galbūt atrodė tradicinės graikų mitologijos dievais jau nelabai tikinčiam helenizmo ar vėlyvosios Antikos laikų intelektualui) prie didingų kosminių plotmių.

Rinktinės redaktorių siekis apibendrinti, paimti aukštą universalizavimo gaidą kai kurių himnų grupių (antai trečiosios, ketvirtosios, penktosios ir septintosios) pabaigoje, yra aiškiai regimas ir visos homerinių himnų rinktinės *pabaigoje, sutampančioje su visa aštuntąja giesmių grupe,* kurioje nuo žmogiškai trapių ir laikinų dalykų pereinama prie amžino dangaus.

Tad atidžiau pažvelgę į homerinių himnų rinktinę, iš pirmo žvilgsnio gana chaotiškose giesmių konsteliacijose aptinkame gražią, savita logika pasižyminčią tvarką.

x x x

Apžvelgę kompozicinę rinktinės struktūrą, dabar panagrinėsime homerinių himnų pasiskirstymą pagal adresatą.

Būtų labai naivu manyti, kad konkretiems dievams bei herojams skirtų giesmių skaičius ir hegzametro eilučių tose giesmėse skaičius tiesiogiai priklauso nuo minėtų būtybių garbingumo laipsnio ir jų statuso senovės graikų panteone. Antai Olimpo valdovui Dzeusui rinktinėje skirtas vos vienas himnas (*HH* XXIII), kurį sudaro tik keturios eilutės. Nors daugybei dievų, tarp jų ir svarbių, homerinių himnų rinktinėje iš viso nėra skirta nė vieno kūrinio (pavyzdžiui, nėra atskiro Hadui skirto himno, nors jis minimas Demetrai skirtame antrajame himne, kuriame pasakojama Korės pagrobimo istorija), tarp tų dievybių, kurios vis dėlto buvo pašlovintos, šiose olimpinėse dievų varžybose dėl šlovės ir poetų dėmesio Dzeusui atitenka garbinga pirmoji vieta nuo galo – 0,17% rinktinės teksto apimties, taigi kiek daugiau nei viena eilutė iš šešių šimtų. Kita vertus, rinktinėje atskiromis gies-

mėmis pašlovintos kai kurios palyginti marginalios dievybės, net nepriklausančios Olimpo dievų būriui.

Tad kodėl homerinių himnų rinktinėje vieni dievai buvo pašlovinti, o kiti ne? Kodėl kai kurios iš pagarbintų dievybių pasižymi ryškiais charakteriais, iškyla kaip stiprios ir veiklios asmenybės, o kitos stokoja aiškiau įsimintino veido, atrodo lyg lūkuriuojančios antrajame veiksmo plane, kažin kokiuose dievų teatro užkulisiuose? Prieš pamėgindami atsakyti į šiuos klausimus, pirmiausia apžvelgsime faktus, atkreipdami dėmesį į tai, kiek kokiems dievams skirta himnų ir juos sudarančių hegzametro eilučių.

Nė vienam dievui rinktinėje nėra skirti daugiau nei trys atskiri himnai, nors kai kurios dievybės, antai Apolonas, Hermis, Afroditė ir net Dzeusas, kuriam asmeniškai poetai pagailėjo skirti daugiau nei vieną giesmę, dažnai minimos ir kitiems dievams skirtuose himnuose bei dalyvauja su tais dievais susijusiose mitinėse istorijose.

Dviem dievams, Dionisui ir Afroditei, rinktinėje skirta po tris asmeniškai adresuotas giesmes: Dionisui skirti pirmasis, septintasis ir dvidešimt šeštasis himnai, kartu sudarantys 93 eilutes (4% rinktinės teksto apimties), o Afroditei – penktasis, šeštasis ir dešimtasis himnai, kurių bendra apimtis – 320 eilučių (13,76% rinktinės teksto).

Penkiems dievams skirta po du asmeniškai adresuotus himnus: Demetrai dedikuoti antrasis ir tryliktasis himnai, sudarantys 498 eilutes (21,41% rinktinės apimties), Apolonui – trečiasis ir dvidešimt pirmasis, kurių bendra apimtis – 551 eilutė (23,69% teksto), Hermiui – ketvirtasis ir aštuonioliktasis, sudarantys 592 eilutes (net 25,45% teksto), Artemidei – devintasis ir dvidešimt septintasis himnai, kurių bendra apimtis sudaro 31 eilutę (1,33% teksto), Atėnei – vienuoliktasis ir dvidešimt aštuntasis

himnai, sudarantys 23 eilutes (0,99% teksto), Dioskūrams – septynioliktasis ir trisdešimt trečiasis himnai, kurių bendra apimtis – 24 eilutės (1,03% teksto), ir pagaliau Hestijai – dvidešimt ketvirtasis ir dvidešimt devintasis himnai, sudarantys 19 eilučių (0,82% teksto).

Beje, dvidešimt penktasis homerinis himnas yra adresuojamas Mūzoms *ir Apolonui*: jei šį himną taip pat priskirtume prie Apolonui asmeniškai dedikuotų himnų (nepaisant to, kad jis nėra skirtas *tik Apolonui*), galėtume teigti, kad šiam dievui – kaip ir Dionisui bei Afroditei – taip pat skirti net trys himnai (tokiu atveju Apolonas būtų šlovinamas net 558 hegzametro eilutėmis, sudarančiomis 23,99% rinktinės teksto, nes *HH* XXV yra 7 eilučių ilgumo, t. y. 0,3% rinktinės teksto).

Hermis, nors jam asmeniškai dedikuotos tik dvi giesmės, yra, sakytume, absoliutus olimpinis čempionas pagal jam pašlovinti skirtų hegzametro eilučių skaičių – kaip minėjome, net 592, taigi daugiau nei ketvirtadalis viso homerinių himnų rinktinės teksto. Tačiau Apolonas šią poetų Hermiui suteiktą šlovę galėtų lengvai užginčyti, teigdamas, kad Hermiui skirtame ilgiausiame rinktinės himne (*HH* IV) jis, vyresnysis Hermio brolis, patyręs jaunėlio apgaulę, vaizduojamas beveik taip pat ryškiai, kaip ir pats Hermis. Ir iš tiesų – Apolonas, užuot sporadiškai pasirodydamas pavieniuose karvių pagrobimo ir jų atgavimo istorijos epizoduose, beveik nuo pat giesmės pradžios aktyviai dalyvauja visuose aprašytuose mitiniuose įvykiuose, o jo meninis portretas, poeto sukurtas minėtame himne, yra ne mažiau reljefiškas nei paties Hermio.

Apskritai būtina pabrėžti vieną svarbų dalyką: jei reikėtų įvardyti kurį nors vieną konkretų dievą, kuris homerinių himnų rinktinėje ne tik labiausiai šlovinamas, bet ir vaizduojamas kaip aktyviausiai veikiantis mitinėse istorijose ir dėl to dažniau-

siai minimas kitiems dievams skirtose giesmėse, kitaip tariant, jei reikėtų nurodyti dievą, kurio dievišką įtaką poetas suvokia kaip didžiausią, šis dievas, be jokios abejonės, būtų *toliašaudis* Apolonas: savo nematomomis dieviškos įtakos strėlėmis Apolonas įsiskverbia į beveik visų rinktinės giesmių audinį, sukurdamas pačią baugios šventybės, baugaus nematomo dievybės artumo aurą, kurią spinduliuoja šie himnai.

Visiems kitiems dievams ir herojams skirta po vieną himną: Arėjui – aštuntasis (17 eilučių, 0,73% rinktinės teksto), Herai – dvyliktasis (5 eilutės, 0,21% teksto), dievų Motinai – keturioliktasis (6 eilutės, 0,26% teksto), Herakliui liūtaširdžiui – penkioliktasis (9 eilutės, 0,39% teksto), Asklepijui – šešioliktasis (5 eilutės, 0,21% teksto), Panui – devynioliktasis (49 eilutės, 2,11% teksto), Hefaistui – dvidešimtasis (8 eilutės, 0,34% teksto), Poseidonui – dvidešimt antrasis (7 eilutės, 0,3% teksto), Dzeusui – 23 (4 eilutės, 0,17% teksto), Mūzoms ir Apolonui – dvidešimt penktasis (7 eilutės, 0,3% teksto), visų motinai Gajai – trisdešimtasis (19 eilučių, 0,82% teksto), Helijui – trisdešimt pirmasis (19 eilučių, 0,82% teksto) ir Selėnei – trisdešimt antrasis (20 eilučių, 0,86% teksto).

Taigi himnų, kurių adresatai nesikartoja, yra trylika. Šioje giesmių grupėje aptinkame vieną labai retą atvejį (visoje homerinių himnų rinktinėje tokių atvejų yra tik du), kai adresatas yra ne kuri nors viena būtybė, dievas ar herojus, o giminingų ir dvasiškai artimų būtybių grupė: tai himnas Mūzoms ir Apolonui (jei tradiciškai laikome, kad Mūzų yra devynios, tuomet šis himnas adresuojamas dešimčiai dieviškų asmenų – Mūzoms, kurios yra seserys, Dzeuso ir Mnemosinės dukros, ir dvasiškai joms artimam Apolonui, Mūzų vadovui).

Kitą panašų atvejį, kai adresatas yra daugiau nei viena būtybė, randame himnų, kurių adresatai kartojasi, grupėje: šiuo

atveju tai sudievintų herojų pora, Dioskūrai Kastoras ir Polideukas, kuriems skirti du homeriniai himnai – septynioliktasis ir trisdešimt trečiasis.

Tačiau ir tie dievai bei herojai, kuriems skirta tik po vieną himną, pašlovinti toli gražu ne vienodai (aišku, jei šlovinimo išsamumą – ar įkyrumą – tapatinsime su šlovinimo laipsniu). Tarp šių giesmių aiškiai išsiskiria himnai Arėjui (*HH* VIII, 17 eilučių), visų motinai Gajai (*HH* XXX, 19 eilučių), Helijui (*HH* XXXI, 19 eilučių), Selėnei (*HH* XXXII, 20 eilučių) ir ypač Panui (*HH* XIX, 49 eilutės). Palyginti su didingais Olimpo dievais, ypač pačiu Olimpo valdovu, Hermio sūnus Panas tėra marginali antro plano dievybė, bet ją šlovinančių hegzametro eilučių himne Panui yra keturis su puse karto daugiau nei drauge paimtuose Dzeusui ir Poseidonui pašlovinti skirtuose himnuose: kaip jau minėjome, Dzeusui visoje rinktinėje skirtos tik keturios eilutės (nors Olimpo valdovas palyginti aktyviai dalyvauja mitinėse istorijose, aprašytose kitiems dievams skirtuose himnuose), Poseidonas pašlovintas tik septyniomis eilutėmis (be to, kitose giesmėse jis minimas tik labai retai), o Hadas – kaip ir dera pagal vieną iš tradicinių jo vardo etimologijų[39] – homerinių himnų rinktinėje pasiliko, galime sakyti, *nematomas*: nors jis minimas Demetrai skirtame antrajame himne, Korės pagrobimo istorijoje, Hadui pašlovinti nėra skirta nė vieno himno, nė vienos hegzametro eilutės. Atrodytų, tai gana keista ir netikėta, nes būtent Dzeusas, Poseidonas ir Hadas buvo suvokiami kaip trys didieji dievai, pasidaliję pasaulį pagal įtakos sferas.

Tad pagaliau galime grįžti prie klausimo, kodėl homeriniuose himnuose vieni dievai vaizduojami ryškiai, o kiti – gerokai blankiau, kodėl vienos dievybės šlovinamos neretai net trijuose himnuose, o kitos nesusilaukia jokio poetų dėmesio.

Atsakant į šį klausimą visų pirma būtina suvokti, kad homeriniai himnai toli gražu nėra paprasti poetiniai tekstai, skirti maloniam pasiskaitymui. Tai sakralūs kūriniai, labai glaudžiai susiję su religinio kulto praktikomis, tekstai, kurių semantika negali būti suvokiama be pragmatinio konteksto. Natūralu, kad himnuose gerokai dažniau ir pamaldžiau šlovinami būtent tie dievai ir deivės, kuriems himnų kūrimo laikais buvo teikiamas išplėtotas, su didele simboline dievybių galia, prestižu bei įtaka susijęs kultas. Tiek Apolonas, tiek Demetra, tiek Afroditė turėjo labai prestižinius kulto centrus, kuriuose jie buvo iškilmingai garbinami, o jų kultinis garbinimas, be jokios abejonės, visada turėjo ir žodinį (o vėliau ir fiksuotą tekstinį) aspektą. Delfuose, Delo saloje, Klare ir daugybėje kitų kulto vietų garbintas Apolonas graikams buvo virtęs tiesiog nacionaliniu, *panheleniniu* dievu, neabejotinai graikiškiausiu iš visų helėnų dievų, geriausiai išreiškiančiu graikybės ir visos helėnų civilizacijos esmę. Demetros ir Dioniso garbei buvo švenčiamos misterijos, sutraukdavusios mistus iš viso graikų pasaulio. Demetrai skirtame antrajame homeriniame himne būtent ir aprašytos mitinės Eleusino misterijų ištakos.

Tuo tarpu tokiems iš tiesų *kosminiams* dievams, kaip Dzeusui, Poseidonui ir ypač Hadui, taip pat į pastaruosius panašioms dievybėms niekada nebuvo teikiamas toks išplėtotas kultas, kaip, tarkime, Apolonui, jie niekada nebuvo garbinami taip iškilmingai, nors su kai kurių iš jų vardais ir buvo siejami konkretūs kulto centrai (antai Dzeuso pranašavietė Dodonėje). Matyt, senovės žmogui atrodė, kad visur esančių kosminių dievų įtaka yra pasklidusi po visą pasaulį vienodai, dieviškoji šventybės energija visur pasiskirsčiusi tolygiai, bet niekur nėra jaučiama labai intensyviai, tuo tarpu kitų, sakytume, lokalesnio veikimo dievų įtaka buvo jaučiama kaip labiau koncentruota, sakraliai intensyvesnė,

patiriama konkrečiose geografiškai apibrėžtose vietose, vėliau ir paverstose kulto centrais.

Įdomu ir tai, kad, nors Hermiui niekada nebuvo teikiamas iškilmingas bei išplėtotas kultas, šiam dievui skirto ilgojo himno (*HH* IV) įtraukimą į rinktinę bent iš dalies galima paaiškinti tuo, kad minėtoje giesmėje aptinkamas religinio kulto požiūriu įdomus epizodas, kuriame pasakojama apie papjauto gyvulio mėsos dalijimą į dvylika dalių: čia įžvelgiame mitinę istoriją, kurioje nurodoma į aukojimo *precedentą*, laikų pradžioje dievybės atliktą *archetipinį aukojimą*, taigi regime istoriją, kuri turėjo aiškią etiologinę prasmę, nes šiame mitiniame epizode atskleidžiama, kaip atsirado kultinė į dvylika dalių padalyto gyvulio aukojimo dvylikai Olimpo dievų praktika.

Homerinių himnų rinktinėje didelio dėmesio susilaukia ir tie dievai, kurie vienaip ar kitaip susiję su poetiniu įkvėpimu bei įvairiomis ekstatinėmis būsenomis, tuo, ką įvardytume kaip įvairius *manijos*, dieviškojo *šėlo* pavidalus. Šie dievai – tai ir vėl Apolonas, Mūzos, Dionisas, Afroditė. Neretai tai tie patys dievai, kuriems buvo teikiamas labai išplėtotas ir iškilmingas kultas: antgamtinė dievų įtaka, pasireiškianti dieviškuoju pašėlimu, stipriausiai būdavo patiriama misterijų metu ir jaučiama konkrečiose, ilgainiui garsiais kulto centrais virtusiose geografinėse vietovėse, spinduliuojančiose koncentruotą šventybės energiją.

Akivaizdu, kad dėl Apolono malonės ir Mūzų apsėdimo kylantis poetinis įkvėpimas, taip pat ir vyno sukeliamas dionisiškasis šėlas, pagaliau Afroditės kerų iššaukiamas erotinis pašėlimas, kartu su visomis kitomis ekstatinėmis dieviškosios manijos būsenomis paaštrinantys šventybės slėpinio potyrį bei pagilinantys egzistencinį kosmo paslapties išgyvenimą, homerinius himnus kūrusiems poetams buvo labai svarbūs tiek dėl pačios jų asmenybės prigimties, tiek ir dėl himnų žanro, tiesiogiai susijusio su

šventais dalykais, pobūdžio. Būtent poetų, dievybės *įkvėptų* šio ir ano pasaulio regėtojų, bei kitų ekstatikų, o ne šiaip paprastų, rutinoje paskendusių žmonių preferencijos ir atsispindi homerinių himnų turinyje, antraštėse ir dedikacijose.

Iš kosminių dievų homeriniuose himnuose dažniau šlovinami ne tie, kurių – kaip antai Dzeuso – universali nematoma galia tolygiai pasklidusi visoje kosmo erdvėje, nors niekur nėra pernelyg stipriai koncentruota (aišku, jei nekreipsime dėmesio į žaibo fenomeną), o būtent konkrečiais pavidalais pasirodantys *jusliškai regimi dievai* – aiškiai lokalizuojamos, intensyviai patiriamos, estetiškai paveikios dieviškos ar sudievintos būtybės: tai visų motina Gaja (motina Žemė), Helijas (saulė), Selėnė (mėnulis), Dioskūrai (su dviem kelrodėmis žvaigždėmis ir tam tikrais meteorologiniais reiškiniais siejami herojai).

Net giesmė karo dievui Arėjui į homerinių himnų rinktinę iš gerokai vėlesnio Proklo himnų rinkinio atkeliavo ne dėl kažin kokio himnų redaktoriams būdingo polinkio garbinti karą, o būtent dėl to, kad Arėjas šioje giesmėje suvokiamas veikiau kaip kosminė dievybė, Arėjo (Marso) planetos dievas: aštuntajame homeriniame himne vaizduojamas Arėjas atrodo tartum koks nors nežinomas taikos dievas, visiškai nepanašus į ankstesnį savo avatarą – iracionalų, kvailai impulsyvų, kraujo ištroškusį tradicinės graikų mitologijos dievą.

Astronomijos ir meteorologijos sritims priklausančius dievus šlovinančios giesmės visai homerinių himnų rinktinei, ypač jos pabaigai, suteikia didingą kosminį matmenį, leidžia himnų skaitytojui patirti vienovės su visu pasauliu, kuriame gyvena žmonės, herojai ir dievai, pojūtį.

x x x

Aptarę kompozicinę visos homerinių himnų rinktinės struktūrą, trumpai apibūdinsime paskirų giesmių sandaros ypatybes[40]. Himnų sandara, jos sudėtingumo laipsnis labai priklauso nuo giesmių ilgio: akivaizdu, kad juo ilgesnė giesmė, juo sudėtingesnė vidinė jos sandara.

Vidinės himnų sandaros analizę pradėsime, suskirstydami juos į penkias grupes pagal teksto apimtį.

Pradžioje atkreipsime dėmesį į tai, kad homerinių himnų ilgis varijuoja labai plačiose ribose – nuo trijų eilučių (*HH* XIII) iki 580 eilučių (*HH* IV): ilgiausia giesmė beveik du šimtus kartų ilgesnė už trumpiausią.

Miniatiūrinių himnų grupę sudaro giesmės, kurių ilgis – nuo trijų iki penkių eilučių. Rinktinėje tokių himnų yra aštuoni: *HH* XI (5 eil.), *HH* XII (5 eil.), *HH* XIII (3 eil.), *HH* XVI (5 eil.), *HH* XVII (5 eil.), *HH* XXI (5 eil.), *HH* XXIII (4 eil.) ir *HH* XXIV (5 eil.). Šios himninės miniatiūros atrodo lyg iškaltos akmenyje – tai tartum epinės kamėjos, kurių lapidariniuose įrašuose poetas vos spėja su dievybe pasisveikinti, tarti jai keletą šlovinimo žodžių, pažerti vieną kitą epitetą, nusakantį dievybės būdą, pomėgius bei galią, – ir tuoj pat atsisveikinti, kartais dar paprašydamas užtarimo ir nepamiršdamas pasakyti, kad jau pereina prie kitos – be abejo, gerokai ilgesnės – giesmės. Nesunku pastebėti, kad šioje grupėje daugiausia yra giesmių, kurias sudaro penkios hegzametro eilutės (tarp aštuonių himnų tokių yra net šeši, taigi trys ketvirtadaliai): matyt, rapsodų praktikoje penkių eilučių apimtis pamažu nusistovėjo kaip optimali miniatiūrinio dydžio prooimijui. Tarp 33 rinktinės giesmių 8 miniatiūriniai himnai sudaro beveik ketvirtadalį (24,24%), tuo tarpu skaičiuojant pagal

eilučių skaičių – viso labo 1,59% (37 eilutės iš 2326, esančių visoje rinktinėje).

Labai trumpų himnų, kurių ilgis – nuo šešių iki devynių eilučių, grupę sudaro septynios giesmės, tik nežymiai ilgesnės už miniatiūrines: *HH* IX (9 eil.), *HH* X (6 eil.), *HH* XIV (6 eil.), *HH* XV (9 eil.), *HH* XX (8 eil.), *HH* XXII (7 eil.) ir *HH* XXV (7 eil.). Nors šie himnai tik keletu eilučių ilgesni už pirmosios grupės giesmes, juos išskirti į atskirą grupę verta dėl to, kad net ir dvi, trys ar keturios eilutės, papildomai pridėtos prie struktūrinius prooimijo griaučius formuojančių įžanginės ir galutinės himno dalių (kuriose su dievybe iš esmės tik pasisveikinama bei atsisveikinama ir tarp kurių miniatiūriniuose himnuose įterpiamos apytikriai tik dvi nelabai informatyvios ir dažnai labai standartinės, vien iš epinių formulių nuaustos eilutės), lemia esminį kokybinį šuolį turinio plotmėje, leisdamos nubrėžti bent punktyrinę minties ir vaizdo trajektoriją, įstengdamos net ir minimalistinėmis priemonėmis sukurti atpažįstamą, nebanalų kūrinio veidą, taigi suteikdamos himnui gyvumo ir intrigos, sakytume, visiškai kitokį skambėjimą. Skaitančiajam šios grupės homerinius himnus nekyla jokių abejonių, kad jie priklauso jau nelyginant visai kitai meninio raiškumo bei įtaigumo kategorijai. Šios grupės viduje kūriniai pagal teksto ilgį yra pasiskirstę gana tolygiai: po du himnus yra šešių, septynių bei devynių eilučių ilgio ir vienas – aštuonių eilučių. Tarp 33 rinktinės giesmių šie septyni labai trumpi himnai sudaro kiek daugiau nei penktadalį (21,21%), o pagal eilučių skaičių – 2,24% viso rinktinės teksto (52 eilutės iš 2326).

Trumpųjų himnų, kurių ilgis – nuo vienuolikos iki dvidešimt dviejų eilučių, grupėje yra dvylika kūrinių: *HH* I (21 eil.), *HH* VI (21 eil.), *HH* VIII (17 eil.), *HH* XVIII (12 eil.), *HH* XXVI (13 eil.), *HH* XXVII (22 eil.), *HH* XXVIII (18 eil.), *HH* XIX

(14 eil.), *HH* XXX (19 eil.), *HH* XXXI (19 eil.), *HH* XXXII (20 eil.) ir *HH* XXXIII (19 eil.). Dionisui skirtas pirmasis homerinis himnas, kurio išliko tik fragmentai (matyt, mažiau nei dešimtadalis), kadaise priklausė ilgųjų giesmių grupei, todėl prie trumpųjų himnų jį dabar priskiriame vien formaliai, atsižvelgdami tik į išsaugoto teksto apimtį. Vėliau šį himną turinio požiūriu nagrinėsime išsamiau nei trumpuosius himnus – taip, tarsi jis priklausytų ilgųjų grupei. Skiriamasis šiai homerinių himnų grupei priskiriamų kūrinių bruožas – vidurinėje prooimijo struktūros dalyje įterptas ryškus meninis vaizdas, kartais papildytas minimaliais naratyvo elementais ar tik vos atpažįstamomis naratyvo užuomazgomis. Meninis vaizdas kuriamas kaip įspūdinga panorama, atskleidžianti dievo, kuriam skirtas kūrinys, veiklos kontekstą: dievybė vaizduojama kaip aktyviai dirbanti, besiilsinti ar pramogaujanti laukinės gamtos prieglobstyje, o kartais – kaip keliaujanti iš vienos (dažniausiai šventos) vietos į kitą, aplankanti savo dieviškus giminaičius ar pagerbianti viešnage žmonių miestus.

Kurdami meninį vaizdą poetai dažniausiai pasitelkia regą – aštriausią juslę, ryškiausiai atveriančią pasaulio ir dievų grožį, tačiau remiasi ir kitais juslių registrais, ypač klausa ir uosle. Didingas, o kartais ir šiurpus, šventą siaubą keliantis dievų grožis perteikiamas nuorodomis į tobulas dieviško kūno formas, eisenos grakštumą ir lengvumą, judėjimo greitį, drabužių ir papuošalų spalvas. Bendroji dievų vaizdavimo pasitelkiant optinį registrą vieta – nežemiškai ryškaus, šventą siaubą keliančio *dievų žėrėjimo*, ypač netikėtos dievų epifanijos mirtingiesiems epizoduose, kuriuose anksčiau neatpažinti dievai staiga atskleidžia žmonėms savo tapatybę, aprašymai.

Daugelis dievų himnuose vaizduojami ir kaip gana *triukšmingi* (triukšmą kartais kelia jie patys, kartais gausi jų palyda –

dievybės triukšmingumas, viena vertus, reiškia jos aktyvumą, veržlumą, spontaniškus dieviškos galios proveržius, nenykstančią, amžinai jaunatvišką dvasinę bei fizinę jėgą, o kita vertus, metaforos ir simbolio plotmėje, – dievybės *garsumą* jos *žinomumo, garbės* ir *šlovės* prasme.

Be to, dievai neretai vaizduojami kaip *labai gardžiai kvepiantys*, sakytume, skleidžiantys dievišką ambrozijos bei nektaro, kuriais maitinasi, kvapą. Gardus dievybių skleidžiamas kvapas archajinėje poezijoje minimas ne dėl kokio nors prasto senovės poetų skonio, tarkime, polinkio į pigų sentimentalumą ar manieringumą, o siekiant atskleisti skirtumą, net neperžengiamą prarają tarp dievo ir žmogaus ontologinio statuso. Trapų ir be paliovos nykstantį žmogaus kūną senovės graikai įsivaizdavo kaip iš prigimties *smirdintį* (tuo, beje, iš dalies paaiškinamas obsesija virtęs jų įprotis nuolat teptis kvapniaisiais aliejais): net pats kūną reiškiantis graikiškas žodis *sōma*, remiantis viena etimologija[41], galbūt reiškė *puvėsį, pūvančios ar supuvusios medžiagos gniutulą* (plg. rekonstruojamą pirminę šio žodžio formą *sōp-ma* ir veiksmažodį *sēp-ō* „pūdyti", *sēp-omai* „pūti", atpažįstamus tarptautiniuose žodžiuose *septinis*, a-*septinis*, anti-*septinis* ir pan.). Įdomu ir tai, jog dievai ne tik patys gardžiai kvepia, bet ir turi labai jautrią uoslę ir nuolat gundosi gardžiomis kvaptimis, antai deginamųjų aukų dūmais, ypač kepamos bei deginamos mėsos kvapu.

Tiesa, būtina pripažinti, kad meniniai vaizdai yra gerokai ryškesni dar ilgesniuose – vidutinės apimties ir ilguosiuose – himnuose, tačiau būtent trumpuosiuose himnuose meninis vaizdas yra skiriamasis struktūrinis jų elementas: vidutinio ilgumo himnuose jau žymiai labiau išplėtotas naratyvas (galėtume pasakyti, kad juose pasiekiama meninio vaizdo ir mitinio naratyvo pusiausvyra, tam tikras meninis paritetas), o ilguosiuose himnuose

mitinis naratyvas, kuris yra skiriamasis šios grupės giesmių bruožas, jau aiškiai dominuoja vaizdo atžvilgiu.

Trumpųjų himnų grupės viduje kūriniai pagal teksto apimtį yra pasiskirstę taip pat palyginti tolydžiai: trys himnai yra devyniolikos eilučių ilgio, du – dvidešimt vienos (pastarasis skaičius nėra labai iškalbingas, nes viena iš giesmių, turinti tokį eilučių skaičių, yra himnas Dionisui, *HH* I, kurio mus pasiekusi apimtis nėra nulemta poeto sumanymo) ir po vieną – dvylikos, trylikos, keturiolikos, septyniolikos, aštuoniolikos, dvidešimties ir dvidešimt dviejų. Tarp 33 rinktinės kūrinių 12 trumpųjų himnų sudaro daugiau nei trečdalį (36,36%), o pagal hegzametro eilučių skaičių – 9,24% viso rinktinės teksto (215 eilutės iš 2326). Beje, jei Dionisui skirtą pirmąjį homerinį himną priskirtume ne trumpųjų, o ilgųjų giesmių grupei, trumpųjų himnų tokiu atveju turėtume 11: tuomet jie sudarytų 33,33% visų rinktinės himnų skaičiaus, taigi lygiai trečdalį, o skaičiuojant pagal eilutes – 8,34% viso rinktinės teksto (194 eilutės iš 2326).

Vidutinio ilgumo himnų grupę sudaro tik du himnai: *HH* VII (59 eil.) ir *HH* XIX (49 eil.). Šios giesmės labai aiškiai išsiskiria kaip atskira kūrinių grupė, nes trumpuosius himnus nuo vidutinio ilgumo himnų skiriančiame eilučių skaičiaus ruože tarp 22 eilučių (tai didžiausia trumpojo himno apimtis) ir 49 eilučių (tai trumpesniojo iš vidutinio ilgumo himnų apimtis), o taip pat vidutinio ilgumo himnus nuo ilgųjų himnų skiriančiame eilučių skaičiaus ruože tarp 59 eilučių (ilgesniojo iš vidutinio ilgumo himnų apimtis) ir 293 eilučių (trumpiausiojo iš ilgųjų himnų apimtis) neaptinkame nė vieno kūrinio. Ši aplinkybė rodo, kad nuo trumpųjų himnų prie vidutinio ilgumo himnų, o vėliau nuo pastarųjų prie ilgųjų himnų pereinama ryškiais „kvantiniais“ šuoliais: toks šuoliškumas toli gražu nėra vien formalus: jis aiškiai susijęs su konkrečiais turinio ir meninės raiškos pokyčiais. 59 eilučių

apimties himne, skirtame Dionisui (*HH* VII), jau aptinkame gana išplėtotą naratyvą, tačiau ši giesmė pasižymi ir labai ryškiais, beveik siurrealistiniais, meniniais vaizdais. Nepaisant to, kad 49 eilučių ilgumo himnas Panui (*HH* XIX) taip įdomiai išplėtoto naratyvo neturi (nors šiaip naratyvieji elementai jame akivaizdūs), minėtoje giesmėje pati kūrinio dalis, kurioje aptinkame meninį vaizdą, įgyja sudėtingą dinaminę struktūrą: iš tiesų čia regime daugiau nei vieną vaizdą – net tam tikrą vaizdų kaleidoskopą. Tarp rinktinės giesmių vidutinio ilgumo himnai sudaro 6,06%, o skaičiuojant pagal hegzametro eilučių skaičių – 4,64% (108 eilutės tarp 2326) viso rinktinės teksto. Panaši procentinė dalis abiem skaičiavimo atvejais būtent ir parodo, kad šie du himnai iš tiesų priklauso vidurio grupei.

Ir pagaliau *ilgųjų* himnų grupę sudaro keturi himnai: *HH* II (495 eil.), *HH* III (546 eil.), *HH* IV (580 eil.) ir *HH* V (293 eil.). Kaip jau minėjome, akivaizdus skiriamasis šių giesmių bruožas – labai išplėtotas naratyvas: būtent šiuo požiūriu – ne tik pagal apimtį – ilgieji himnai primena didžiųjų Homero epų giesmes. Kai kuriuose iš ilgųjų himnų galima rasti net kelias naratyvines linijas, o antai himnas Apolonui (*HH* III) apskritai yra dviejų mažesnės apimties himnų, kuriuose plėtojami atskiri naratyvai, junginys. Be to, ilguosiuose himnuose aptinkame ir labai daug meninių vaizdų, organiškai integruotų į naratyvą. Šie vaizdai, kurie kuriami pasitelkiant visus juslinius registrus, yra ne tik labai, kartais tiesiog *eidetiškai*, ryškūs – jie dažnai net ryškesni ir paveikesni nei trumpuosiuose ir vidutinio ilgumno himnuose kuriami vaizdai. Vis dėlto jie paprasčiausiai nėra skiriamasis ilgųjų himnų bruožas. Ilguosius himnus mes išsamiau aptarsime skyrium, o dabar vien pasakysime, kad tarp 33 rinktinės himnų jie sudaro tik 12,12%, bet būtent išskirtinė jų teksto apimtis lemia, kad, skaičiuojant pagal hegzametro eilutes, jie sudaro net

82,29% rinktinės teksto apimties (1914 eilutės iš 2326). Beje, jei Dionisui skirtą pirmąjį homerinį himną priskirtume prie ilgųjų himnų, pastarieji tokiu atveju sudarytų 15,15% rinktinės himnų, o skaičiuojant pagal eilutes – net 83,19% viso homerinių himnų teksto (1935 eilutės iš 2326).

x x x

Kai kurie mažesnės apimties himnai atrodo kaip ištraukos iš tiems patiems dievams ar herojams skirtų ilgesnių giesmių, taip pat įtrauktų į homerinių himnų rinktinę: jie skamba kaip, sakytume, trumpesnės atitinkamų ilgesnių kūrinių versijos[42]. Tiesa, dabar mes jau negalime kiekvienu konkrečiu atveju tiksliai atsakyti į klausimą, ar trumpesnis himnas yra sutrumpinta atitinkamo ilgesnio himno versija, primenanti didelio kūrinio santrauką, kurioje pirminis giesmės pavidalas redukuotas iki struktūrinių prooimijo griaučių, ar, priešingai, ilgesnis himnas – tai išplėtota trumpesnio himno versija[43]. Logiška manyti, kad skirtingo ilgumo himnų versijos būdavo atliekamos skirtingomis progomis, skirtinguose religinių švenčių kontekstuose: ilgieji himnai, savo apimtimi primenantys Homero epų giesmes, galbūt būdavo atliekami itin iškilmingų ritualų ar pokylių metu ir iš esmės suvokiami jau ne tiek kaip prooimijai – epinės įžangos į didesnius kūrinius, o veikiau kaip savaime poetiškai funkcionuojantys visaverčiai ir nepriklausomi epiniai tekstai, nors ir turintys formalią prooimijo struktūrą ir formaliai priklausantys žanrinei prooimijo kategorijai (visiškai įmanoma, kad rapsodas, pagiedojęs didelės apimties himninį prooimiją, po to giedodavo ir kitą ne mažiau ilgą epinę giesmę, todėl negalime teigti, kad pats himno, formaliai išlaikančio prooimijo struktūrą, ilgumas neleisdavo tokiam kūriniui *de facto* funkcionuoti kaip epinei įžangai).

Antai palyginkime dviejų Demetrą šlovinančių himnų – ilgo antrojo ir trumpo tryliktojo, kurį pacituosime visą, pradžią:

Dēmētr' ēukomon semnēn thean arkhom' aeidein,
Autēn ēde thugatra tanusphuron hēn Aidōneus

Aš gražiaplaukę garbią deivę Demetrą apgiedu
Ir grakščiakoję jos dukrą. Ją Ajidonėjas pagrobė.

HH II. 1–2

....

Dēmētr' ēukomon semnēn thean arkhom' aeidein,
Autēn kai kourēn, perikallea Persephoneian.
Khaire thea kai tēnde saou polin, arkhe d' aoidēs.

Šlovint pradėsiu dabar gražiaplaukę garbią Demetrą,
Šlovinsiu ją ir jos dukrą gražiąją Persefonėją.
Deive, sveika! Šį miestą apsaugok ir giesmę pradėki!

HH XIII

Palyginę Dioskūrams skirtus himnus – trumpesnį septynioliktąjį ir ilgesnį trisdešimt trečiąjį, matome, kad pirmasis iš jų turinio požiūriu apytiksliai atitinka antrojo pradžią:

Kastora kai Poludeuke' aeiseo Mousa ligeia,
Tundaridas hoi Zēnos Olumpiou exegenonto.
Tous hupo Taugetou koruphēs teke potnia Lēdē
Lathrēi hupodmētheisa kelainephei Kroniōni.
Khairete Tundaridai, takheōn epibētores hippōn.

Kastorą ir Polideuką pašlovinki, Mūza skambioji,
Tindaridus, vaikus Olimpo valdytojo Dzeuso!

Juos Tajigeto papėdėj Leda valdovė pagimdė,
Kai atsidūrė slapta glėbyje juodadebesio Dzeuso.
Būkit sveiki, Tindaridai, išjodantys žirgus greituosius!

HH XVII

....

Amphi Dios kourous helikōpides hespete Mousai
Tundaridas Lēdēs kallisphourou aglaa tekna,
Kastora th' hippodamon kai amōmēton Poludeukea,
Tous hupo Taugetou koruphēi oreos megaloio
Mikhtheis' en philotēti kelainephei Kroniōni
Sōtēras teke paidas epikhthoniōn anthrōpōn
Ōkuporōn te neōn, hote te sperkhōsin aellai
Kheimeriai kata ponton ameilikhon (...)

Jūs, žvitriaakės Mūzos, Dzeuso vaikus apgiedokit
T*indaridus, gražiakojės Ledos sūnus šlovingus –*
Kastorą, tramdantį žirgus, taip pat Polideuką beydį!
Juos Tajigeto papėdėj Leda, patyrusi meilę
Juodadebesio Krono sūnaus, kadaise pagimdė
Šituos vaikus, kurie ir žmones, gyventojus žemės,
Gelbsti, ir jūroj audringoj laivus greituosius, kai siaučia
Žiemą vėtros. (...)

HH XXXIII. 1–8

Panašų atitikimą pastebime palyginę dviejų Hermiui skirtų himnų – trumpesnio aštuonioliktojo ir ilgesnio ketvirtojo – pradžią:

Hermēn aeidō Kullēnion Argeiphontēn
Kullēnēs medeonta kai Arkadiēs polumēlou,
Aggelon athanatōn eriounion hon teke Maia

Atlantos thugatēr Dios en philotēti migeisa
Aidoiē. Makarōn de theōn aleeinen homilon
Antrōi naietaousa paliskiōi entha Kroniōn
Numphēi euplokamōi misgesketo nuktos amolgōi,
Eute kata glukus hupnos ekhoi leukōlenon Hērēn.
Lanthane d' athanatous te theous thnētous t' anthrōpous.

Šlovinu aš Kilėnietį Argžudį Hermį, valdovą
Ir Kilėnės kalnų, ir Arkadijos daugiakaimenės.
Žinianešys jis greitas, dievų padėjėjas. Pagimdė
Hermį drovioji Majà, duktė Atlanto, patyrus
Dzeuso meilę. Jinai, vengdama dievų palaimingų,
Apsigyveno ūksmingoj oloj. Joje Kronijonas
Ir gražiakasė nimfa nakties juodosios tamsybėj,
Kai baltarankę Herą apėmė miegas saldusis,
Nuo nemirtingų dievų ir žmonių slapčia suartėjo.

HH XVIII. 1–9

....

Hermēn humnei Mousa Dios kai Maiados huion,
Kullēnēs medeonta kai Arkadiēs polumēlou,
Aggelon athanatōn eriounion, hon teke Maia
Numphē euplokamos Dios en philotēti migeisa
Aidoiē. Makarōn de theōn ēleuath' homilon
Antron esō naiousa paliskion, entha Kroniōn
Numphēi euplokamōi misgesketo nuktos amolgōi,
Ophra kata glukus hupnos ekhoi leukōlenon Hērēn,
Lēthōn athanatous te theous thnētous t' anthropous.

Mūza, pašlovinki Hermį, sūnų Majadės ir Dzeuso,
Valdantį kalnus Kilėnės, Arkadiją daugiakaimenę!
Žinianešys jis vikrus, padėjėjas dievų. Gražiakasė

Nimfa Majà jį pagimdė, su Dzeusu patyrusi meilę.
Ji, drovi, vengdama kitų dievų palaimingų,
Apsigyveno ūksmingoj oloj. Joje Kronijonas
Ir gražiakasė nimfa nakties juodosios tamsybėj,
Kai baltarankę Herą apėmė miegas saldusis,
Nuo nemirtingų dievų ir žmonių slapčia suartėjo.

HH IV. 1–9

Vidurinė dvidešimt penktojo himno, kuriame šlovinamos Mūzos ir Apolonas, dalis apytiksliai atkartoja keturias Hesijodo *Teogonijos* eilutes (*Theog.* 94–97):

Mousaōn arkhōmai Apollōnos te Dios te.
Ek gar Mousaōn kai hekēbolou Apollōnos
Andres aoidoi easin epi khthoni kai kitharistai,
Ek de Dios basilēes. Ho d' olbios hon tina Mousai
Philōntai. Glukerē hoi apo stomatos rheei audē.
Khairete tekna Dios kai emēn timēsat' aoidēn.
Autar egōn humeōn te kai allēs mnēsom' aoidēs.

Aš apgiedosiu dabar Apoloną, Mūzas ir Dzeusą,
Nes iš Mūzų ir šaulio taiklaus Apolono valdovo
Dainiai ir kitaristai kadais atsirado šioj žemėj,
O karaliai – iš Dzeuso. Laimingas tasai, kurį Mūzos
Myli, nes liejas kalba maloni šiam žmogui iš lūpų.
Sveikos, dukterys Dzeuso! Mane giesme jūs pagerbkit!
Jus paminėjęs, dabar aš kitą giesmę užtrauksiu.

HH XXV

....

Toiē Mousaōn hierē dosis anthrōpoisin.
Ek gar toi Mouseōn kai hekēbolou Apollōnos
Andres aoidoi easin epi khthona kai kitharistai,
Ek de Dios basilēes. Ho d' olbios, hontina Mousai
Philōntai. Glukerē hoi apo stomatos rheei audē.

Štai kokią dovaną šventą Mūzos žmonėms dovanojo.
O iš Mūzų šitų ir šaulio taiklaus Apolono
Dainiai radosi žemėj bei rados iš jų kitaristai,
O iš Dzeuso – karaliai. Laimingas tasai, kurį Mūzos
Myli, nes liejas kalba maloni šiam žmogui iš lūpų.

Hes. Theog. 93–97

Tam tikri giesmių struktūros elementai išryškina kletinę homerinių himnų funkciją. Jau pirmasis giesmės žodis neretai yra dievybės vardas tiesioginio galininko forma (taip įvardijamas kūrinio adresatas – *apgiedu tą ir aną*), o himno pabaigoje, su dievu ar herojumi atsisveikinant, jo vardas dažnai pateikiamas šauksmininko forma. Antai viename iš Dionisui skirtų himnų su šia dievybe atsisveikinama taip:

Kai su men houtō *khaire* polustaphul' *ō Dionuse*
Dos d' hēmas *khairontas* es hōras autis hikesthai,
Ek d' auth' hōraōn eis tous pollous eniautous.

Sveikas būk, Dionisai, vynuogių kekių dievaiti!
Leiski šiuo metų laiku ir vėlei čionai susirinkti
Mums *laimingiems* ir taip susirinkt dar daugelį metų!

HH XXVI. 11–13

Graikiško veiksmažodžio *khairein* „džiaugtis“ imperatyvo forma *khaire* „džiaukis / lik sveikas“ homeriniuose himnuose

yra labai raiški būtent dėl savo dvireikšmiškumo: su dievu ne tik šiaip *atsisveikinama*, bet atsisveikinama labai šiltai – linkint *džiaugsmo, laimės*, kitaip tariant, džiaugsmą teikiančio *visokeriopo labo*. Tokia forma perteikiamas atsisveikinimas įgyja ir kultinio aukojimo (bent jau *žodžio aukos*) atspalvį – pagal pagoniškajam mentalitetui labai artimą *do ut des* principą, išreiškiantį *dovanojimo simetriją* ir „veidrodinį" *dovanos apgręžimą*, kuomet dovana – neretai dievybės keleriopai pagausinta – *sugrįžta* dovanotojui[44]: atsisveikinimo akimirką linkint dievui džiaugsmo bei laimės, jis kartu prašomas ir pačiam džiaugsmo linkėtojui suteikti tokio pat džiaugsmo bei laimės, neretai turtų, o pacituotame himno Dionisui fragmente – gausaus *metų derliaus* iš karto abiem reikšmėmis, turint galvoje ne tik *žemės derlių*, ypač *vynuoges*, bet ir simbolinį *ilgų metų derlių* pačiam prašytojui (daiktavardis *hōra* reiškia ne tik vienerių metų laiko tarpsnį ar konkretų metų sezoną, bet ir derlių, brandos metą, cikliškai besitęsiantį laiką, brandinantį žemės gėrybes, ir konkrečią laiko akimirką kaip „sunokusią" progą, pagaliau *brandų amžių* – žmogaus amžių kaip jo surinktą *metų „derlių"*).

Himnų struktūros požiūriu įdomūs tie atvejai, kai giedotojas kūrinio pradžioje pirma *netiesiogiai* kreipiasi į dievą, galininko linksniu pavartota jo vardo forma atskleisdamas giesmės adresatą, o po to, *tiesioginio* kreipimosi būdu – į Mūzas, kaip poezijos versmių valdoves, jų vardą minėdamas jau šauksmininko forma: poeto prašymas, kad Mūzos pašlovintų nurodytą dievybę ar herojų, yra tolygus dainiaus maldavimui, kad Mūzos suteiktų jam įkvėpimą. Kaip tokio *dvigubo, dviaukščio* kreipimosi pavyzdžius galima paminėti trisdešimt pirmojo himno, skirto Helijui, ir trisdešimt antrojo himno, šlovinančio Selėnę, pirmąsias eilutes:

Hēlion humnein aute Dios tekos arkheo Mousa
Kalliopē phaetonta, ton Euruphaessa boōpis

Geinato Gaiēs paidi kai Ouranou asteroentos.
O Kalijope, o Mūza, o Dzeuso dukra, pašlovink
Heliją šviesų, kurį jautakė Eurufaėsa
Vaikui žvaigždėto Urano ir Gajos pagimdė (...)

HH XXXI. 1–3

Mēnēn aeidein tanusipteron hespete Mousai
Hēduepeis kourai Kronideō histores ōidēs.

Jūs ilgasparnę Mėnulio deivę pašlovinkit, Mūzos,
Dukterys Dzeuso Kronido, giesmių saldžiabalsės žinovės!

HH XXXII. 1–2

Beje, nesunku pastebėti, kad pati Selėnei skirto himno pradžia, *Mēnēn aeidein* (pažodžiui – *Mėnę giedoti*; graikiškas Mėnės, Mėnulės, t. y. Selėnės, vardas yra tos pat šaknies, kaip ir lietuvių daiktavardis *mėnuo*, nors mėnulį ir mėnulio deivę įvardijantys graikų kalbos žodžiai yra moteriškos giminės) atsitiktinai ar sąmoningos aliuzijos į Homero epą dėka skamba panašiai kaip *Iliados* pradžia, *Mēnin aeide* „Pyktį giedoki“ (be abejo, žodžiai *mēnis* „pyktis“ ir *Mēnē* semantiškai ir etimologiškai niekaip nesusiję).

Kalbant apie homerinių himnų struktūrą būtina paminėti ir *naratyvinės prolongacijos*[45] atvejus, kai giedotojas, būtuoju laiku papasakojęs ilgą mitinę istoriją, vykusią praeityje, *naratyvą pratęsia dabarties plotmėje*, nuo dievybės ar herojaus kadaise atliktų žygdarbių pereidamas prie *dabartinės* jo veiklos, interesų bei pomėgių, *dabartinio* jo šlovinimo ir *dabartyje* jam teikiamo kulto aprašymo, sudarančio viso išplėtoto naratyvo pabaigą, bet pateikiamo dar prieš formalią prooimijo pabaigą, kurioje su dievybe atsisveikinama. Ryškiausią naratyvinės prolongacijos pavyzdį randame beveik pačioje Demetrai skirto antrojo homerinio

himno pabaigoje (*HH* II. 485–489), kur kalbama apie dabartinę abiejų į Olimpą sugrįžusių deivių, Demetros ir jos dukters Korės, šlovę:

Autar epei dē panth' hupethēkato dia theaōn
Ban rh' imen Oulumponde theōn meth' homēgurin allōn.
Entha de naietaousi parai Dii terpikeraunōi
Semnai t' aidoiai te. Meg' olbios hon tin' ekeinai
Prophroneōs philōntai epikhthoniōn anthrōpōn.
Aipsa de hoi pempousi ephestion es mega dōma
Plouton, hos anthrōpous aphenōs thnētoisi didōsin.

Visko apmokiusi juos šviesioji deivė nuvyko
Su dukterim į Olimpą pas būrį dievų nemirtingų.
Ten jos gyvena kartu su tėvu perkūnvaldžiu Dzeusu
Garbios, šlovingos abi. Iš žmonių nemirtingų laimingas
Tas žmogus, kuris nusipelno šių deivių malonės,
Nes į erdvius jo namus tuojau jos Plutą pasiunčia,
Dievą, žmonėms mirtingiems suteikiantį turto gausybę.

HH II. 483–489

Šiame himne epinė prolongacija, kurioje, be kita ko, užsimenama apie minėtų deivių dosnumą, funkcionuoja ne tik kaip Demetros ir Korės pašlovinamas: ši prolongacija atsiskleidžia ir kaip *netiesioginis deivių malonės prašymas, subtiliai joms komunikuojamas apeliuojant į ankstesnį Demetros ir Korės dosnumą* (priešpaskutinėje, 494-ojoje, himno eilutėje šį netiesioginį prašymą palydi ir *tiesioginis*, kuriuo prašoma laimingo gyvenimo: „Man už giesmę dabar laimingą gyvenimą siųskit!").

Trumpame dvidešimt aštuntajame himne, šlovinančiame Atėnę (*HH* XXVIII. 4–16), ir vidutinio ilgumo devynioliktajame

himne, skirtame Panui (*HH* XIX. 27–47), aptinkame įdomius bei retus atvejus, kai nedidelis naratyvas, *mikronaratyvas,* arba pats apiforminamas kaip labai įtaigus meninis vaizdas (tai regime himne Atėnei), arba jis – kaip Panui skirtoje giesmėje – įterpiamas į meninį vaizdą. Abiejuose šiuose mikronaratyvuose pasakojamos minėtų dievų gimimo istorijos. Ilguosiuose himnuose matome priešingą tendenciją – meniniai vaizdai įterpiami į didelės apimties mitinius naratyvus.

Neatskiriamas struktūrinis daugelio homerinių himnų elementas yra ir giesmės pabaigoje pateikiama galutinė, prooimiją užantspauduojanti, epinė formulė, kurioje giedotojas sakosi pereinąs prie kitos giesmės[46]. Kaip pavyzdžius pateiksime antrojo himno, skirto Demetrai, trečiojo himno, kuriuo šlovinamas Apolonas, ir ketvirtojo himno, skirto Hermiui, pabaigas (graikiškajame originale visų šių kūrinių pabaiga vienoda, o vertimuose į lietuvių kalbą pabaigos nežymiai skiriasi dėl būtinybės prisitaikyti prie kiek skirtingo ankstesnio konteksto ir lietuvių kalbos gramatikos bei sintaksės):

Autar egō kai seio kai allēs mnēsom' aoidēs.

HH II. 495; *HH* III. 546; *HH* IV. 580

Jus paminėjęs, tuojau aš kitą giesmę užtrauksiu.

HH II. 495

(...) *Jau pabaigęs*
Šlovint tave, dabar aš kitą giesmę užtrauksiu.

HH III. 546

(...) *Paminėjęs*
Savo giesmėj tave, jau kitą giesmę užtrauksiu.

HH IV. 580

Paskiruose himnuose perėjimo prie kitos giesmės formulė gali nežymiai varijuoti, be to, kai kuriuose kūriniuose, ypač jeigu jie gerokai trumpesni, giedotojas net nesako, kad pereina prie *kitos* giesmės – deivės (Mūzos) jis maldauja apskritai *pradėti* giesmę, tarsi anksčiau – iki to meto – ji net nebuvo pradėta giedoti. Geriausias pavyzdys – tryliktasis himnas, skirtas Demetrai:

Khaire thea kai tēnde saou polin, arkhe d' aoidēs.
Deive, sveika! Šį miestą apsaugok ir giesmę pradėki!
HH XIII. 3

Šio miniatiūrinio homerinio himno struktūra yra labai išradinga, netgi virtuoziška, tuo požiūriu, kad paskutinės eilutės pradžioje tariant žodžius *khaire thea* („*deive, labas! / deive, liki sveika!*"), tuo pačiu kreipiniu *atsisveikinama* su Demetra, kuriai skirta ši giesmė, trumputis prooimijas, jau tuoj tuoj baigsis, ir, maldaujant suteikti įkvėpimo giedotojui, *pasisveikinama* su Mūza, kuri kviečiama pradėti *tikrąją* giesmę – didesnės apimties epinį kūrinį, prasidėsiantį sugiedojus prooimiją. Aišku, šis prooimijas galėjo būti giedamas kaip įžanga daugelio giesmių pradžioje, todėl, jei tam tikrais atvejais Demetrai būdavo skiriama ir vėlesnė giesmė, einanti po minėto prooimijo, šį *khaire* kitokiuose giedojimo kontekstuose įmanoma interpretuoti ir kitaip – galime manyti, jog tokiais atvejais poetas tuo pat metu *pasisveikina* ir su Demetra, kuriai, sugiedojus prooimiją, netrukus bus giedama ir gerokai ilgesnė epinė giesmė, ir su Mūza, kurios įkvėpimo jis prašo.

Apskritai būtina pripažinti, kad visi homeriniai himnai, nors tiek turinio, tiek formos lygmenyje ir pasižymi paskirais sunkiai nusakomo, archajika dvelkiančio chaotiškumo elementais, vis dėlto, paimti kaip visuma, turi gana griežtą struktūrą, kurią analizuoti nėra labai sunku. Visos šios giesmės kompozicijos atžvilgiu gana vientisos, išskyrus Apolonui skirtą trečiąjį himną, kuris,

kaip jau minėjome, yra aiškiai sujungtas iš dviejų jau anksčiau šiam dievui pašlovinti sukurtų himnų – himno Delo salos Apolonui ir himno Pitiniam, arba Pitonės, kitaip tariant, Delfų (tai vėlesnis Pitonės pavadinimas) Apolonui.

Kosminės dievų nelaimės, paverstos žmonių laime: egzistencinės įžvalgos ilguosiuose himnuose

Penki ilgieji homeriniai himnai – himnas Dionisui, kurio išliko tik fragmentai (mažiau nei dešimtadalis pradinės teksto apimties), bei himnai Demetrai, Apolonui, Hermiui ir Afroditei – yra visais atžvilgiais įdomiausia ir vertingiausia rinktinės dalis. Šios giesmės alsuoja dramine įtampa, atspindinčia dvasines kovas senovės žmogaus sieloje ir lemiančia nepaprastą meninį minėtų kūrinių įtaigumą. Skaitydami ilguosius himnus pastebime, kaip gaivalingoje mito stichijoje, kurios šėlsmą juntame kiekvienoje jų hegzametro eilutėje, netikėtai užgimsta archajinės išminties kristalai, neprarandantys tvarumo ir mūsų laikais. Egzistencinės įžvalgos, kurias aptinkame ilgosiose rinktinės giesmėse, galbūt dar negali būti laikomos senosios graikų filosofijos dalimi, net pirmosiomis filosofijos užuomazgomis, bet jos tikrai turi akivaizdų filosofinį matmenį ir toli gražu nėra išblukusios ryškioje kiek vėliau susiformavusio racionalaus helėnų mąstymo šviesoje.

Kiekviename iš ilgųjų himnų yra pasakojama tam tikra mitinė istorija apie kadaise įvykusią kosminę katastrofą[47], kai chaoso jėgos paėmė viršų prieš kosmo jėgas, ir apie tai, kaip po vienokio ar kitokio priešingų jėgų konflikto, o kartais ir derybų, kurių metu buvo pasiektas tam tikras kompromisas, suardyta pasaulio tvarka vėl buvo atkurta.

Mitai, kurių siužetą sudaro kosminės kovos tarp tvarkos ir chaoso, šviesos ir tamsos, gėrio ir blogio, gyvybės ir mirties jėgų istorija, yra itin archajiški, paremti labai senais kosmogoniniais vaizdiniais. Antai griausmavaldžio dangaus dievo kova su chtonine pabaisa, slibinu ar į jį panašia būtybe, atstovaujančia tamsos ir blogio jėgoms, pasakojama archajiškiausiuose indoeuropiečių tautų mituose: jų analizė rodo, kad kosminio slibino nudobimo scena sudarė siužetinį rekonstruojamo pamatinio kosmogoninio indoeuropiečių mito pagrindą. Panašios istorijos apie kosmo ir chaoso galybių kovas, kurioms pasibaigus randasi naujas pasaulis, tinkamas gyventi žmonėms, aptinkami seniausiuose visų pasaulio tautų mituose.

Empirinių lyginamosios mitologijos tyrimų bei teorinės mitų analizės, besiremiančios įvairiomis filosofinėmis prieigomis, padedančiomis giliau suvokti archajinio mito prigimtį, rezultatai leidžia daryti išvadą, jog mitai, kuriuose pasakojamos įvairios gėrio ir blogio kovų istorijos, yra ne tik itin archajiški, bet ir atskleidžia pačią *mitinio mąstymo* – o galbūt ir žmogaus *mąstymo apskritai* – esmę. Egzistencinių įžvalgų gilumu ir fundamentalumu mitinis mąstymas ne tik nenusileidžia vadinamajam moksliniam mąstymui, bet ir gerokai jį pranoksta, todėl tai, ką egzistencinės žmogaus patirties plotmėje mums atveria tokie senovės išmintimi dvelkiantys kūriniai, kaip homeriniai himnai, niekada neprarado ir nepraras aktualumo. Amžina, dialektiškai besiplėtojanti kova tarp gėrio ir blogio, nuolatinis blogio revanšas prieš morališkai pranašesnes gėrio jėgas, būtinybė vėl ir vėl atkurti pažeistą kosminę tvarką, naujų kūrybingų sprendimų, kuriais sutvirtinami pasaulio pamatai, gimimas kovos prieš blogį įkarštyje, laukinės aplinkos sukultūrinimas ir civilizacijos elementų atnešimas kenčiančioms mirtingoms būtybėms bei kitos panašios temos, leidžiančios užčiuopti pačią mitinio mąstymo

šerdį, labai panašių naratyvų pavidalu pasikartoja ne tik senovės graikų, bet ir visų kitų tautų mituose.

Skaitant senuosius mitinius pasakojimus susidaro įspūdis, kad archajinio mito pasaulis buvo nuolat kuriamas, griaunamas, atkuriamas ir perkuriamas nelyginant kažin kokia nesibaigiančios pirmykščio žmogaus mąstymo iniciacijos į egzistencinius tikrovės slėpinius arena: pradeda atrodyti, kad būtent ši nuolat besitęsianti skausminga iniciacija, paliudyta mituose, ir neleido senovės žmogaus mąstymui sustabarėti, sustingti egzistencinio infantilumo, taip būdingo šiuolaikiniam žmogui, fazėje, o pačiam archajinių mitų kūrėjui – atsipalaiduoti ir naiviai patikėti, kad gėris jau nugalėjo visiems laikams, todėl blogis su visais chaoso gaivalais esą niekada nesugrįš.

Būtent archajinio mito pasaulis, kuriame keisčiausios vaizduotės chimeros slepia pačią tikriausią tikrovę, senovės žmogų ne tik mokė pamatinių tradicinės bendruomenės vertybių, bet ir ugdė kilnų suvokimą, kad šis pasaulis tikrai nėra ramaus poilsio vieta, kad jame pajėgia išverti tik tas, kuris išmoksta kentėti ir kantriai priešintis blogiui, kad ištverminga dorybė nugali bet kokį chaoso gaivalą, o visa, kas šiame pasaulyje iš tiesų vertinga, taip pat ir tikroji kūryba bei tikroji išmintis, niekada negimsta be kančios ir atkaklių mirtingojo pastangų. Kita vertus, archajinio mito pasaulis mokė žmogų pasitikėti ne tik savo, bet ir aukštesnėmis – dieviškomis – jėgomis, leisdamas mirtingajam suvokti, kad žmogaus pastangos lemia toli gražu ne viską, kad kruvinas dirbančiojo triūsas, jei jo nelaimina dievai, gali būti visiškai beprasmis, o tyra širdimi iš dievybės priimta dovana mirtingajam gali būti gerokai vertingesnė ir teikti jam didesnę laimę nei vien žmogiškomis savo paties pastangomis atliekamo darbo vaisiai.

Šią archajinio mito išmintį liudija ir homeriniai himnai, ypač ilgieji. Juose pasakojamos mitinės istorijos daugeliu atžvilgių yra

nepaprastai archajiškos, nors ir praradusios kai kuriuos patiems seniausiems pasaulio mitams būdingus bruožus. Antai, išskyrus pirmaprade mito stichija alsuojantį Apolono kovos su drakone aprašymą[48], randamą trečiojoje rinktinės giesmėje, homeriniuose himnuose jau neatsispindi tokia radikali kosminių jėgų poliarizacija, kokią aptinkame, tarkime, šumerų, babiloniečių, senovės egiptiečių ar persų mitiniuose pasakojimuose, o tarp pačių graikų archajinių tekstų – Hesijodo *Teogonijoje*, kurioje iškyla kraupūs titanomachijos ir tifonomachijos vaizdai: homeriniuose himnuose vaizduojama, kaip dieviškai kosmo harmonijai gresiantys chaoso elementai, užuot atėję į sukultūrintą dievų bei žmonių pasaulį iš kokios nors radikalios išorės, atstovaujančios absoliučiam blogiui ir savaime nesusisiekiančios su tvarkos sritimi, netikėtai išnyra pačioje dieviškojoje plotmėje. Šiuose himnuose aprašytose mitinėse istorijose pasakojama, kaip iš pačios kosmo tvarkos kadaise spontaniškai užgimę chaoso pradai staiga įgijo realumą dėl kokio nors apmaudaus atsitiktinumo ar iš pirmo žvilgsnio nereikšmingos kosminės klaidos – antai tada, kai kosminė katastrofa įvyko dėl nuskriaustos deivės kaprizo, arba tuomet, kai slapta ir tarsi atsitiktinai gimus naujam dievui staiga pasikeitė dievų galios pusiausvyra, sakytume, kosminių jėgų balansas, ir dievams teko iš naujo perdalyti savo įtakos sferas.

Prieš Dzeuso valią ir jo įvestą tvarką homeriniuose himnuose sukyla jau ne titanai, gigantai, Tifonas ar kitos Olimpo dievams radikaliai priešingos jėgos, o dažniausiai kuris nors iš saviškių, teisėtai supykęs dėl netinkamo artimųjų elgesio: antai Demetra, patyrusi skriaudą iš kitų dieviškos Olimpo šeimos narių ir norinti atgauti prarastą dukterį, arba Hermis, ką tik gimęs naujas dievas, ieškantis savo dieviškojo pašaukimo ir atrandantis vis naujus savo talentus, kovojantis dėl saviškių pripažinimo ir norintis tapti visaverčiu Olimpo dievų bendruomenės nariu.

Vis dėlto ir homeriniuose himnuose iškyla ta pati universali siužetinė struktūra, kurią aptinkame visuose archajiniuose mituose: ir šiose giesmėse vaizduojama, kaip pirmykštė pasaulio tvarka laikinai pažeidžiama, įsiveržus ir trumpam įsiviešpatavus chaoso jėgoms, kaip atsiranda kosmą gelbstinti dieviška jėga ir kaip po pergalingos kovos su blogiu pirmykštė kosmo tvarka atkuriama – tačiau atkuriama jau ne pradiniu jos pavidalu, o gerokai aukštesniu lygiu, apreiškiančiu naujas kūrybines pasaulio potencijas bei žmonių klestėjimui svarbias gamtinės aplinkos sukultūrinimo galimybes.

Be to, homeriniuose himnuose vaizduojama kova tarp tos pačios Olimpo šeimos narių, atstovaujančių tvarkos ir chaoso jėgoms (o galbūt – tiesiog skirtingiems, vertybiniu požiūriu beveik neutraliems interesams), jau toli gražu neatrodo tokia nuožmi, kokią regime pačiuose seniausiuose kosmogoniniuose pasaulio mituose, tarp jų ir archajiškiausiose mitinėse pačių senovės graikų istorijose, o kartais primena tiesiog vaikišką dievų išdykavimą – antai tokį, koks vaizduojamas šelmiškai improvizuotos, į suvaidintą konfliktą panašios Apolono ir Hermio priešstatos istorijoje, žaviai aprašytoje ketvirtajame homeriniame himne.

Visas ilguosiuose homeriniuose himnuose pasakojamas mitines istorijas vienija tai, kad laimingai pasibaigusios kosminio masto katastrofos dievų pasaulyje vienaip ar kitaip *pasitarnauja žmogui*: laikinos dievų nelaimės netikėtai pavirsta – dažniausiai *sąmoningai pačių dievų paverčiamos* – žmonių laime, kai dievybės, spręsdamos savo dieviškas problemas, į kosmo harmoniją atkuriančio sprendimo paieškas *tartum atsitiktinai* įtraukia ir mirtinguosius. Šiapusinę ir ypač pomirtinę į slėpinius įšventinto žmogaus laimę užtikrinančių Eleusino misterijų įsteigimas, Delfų pranašavietės įkūrimas, aukojimo dvylikai Olimpo dievų ritualo nustatymas, kitaros ir kitų muzikos instrumentų išradimas,

žmonėms suteikta vyno dovana, iš Afroditės ir Anchiso sąjungos kilusi nepaprastai kilminga, dieviškumo ženklu pažymėta mirtingųjų giminė – tai iš pirmo žvilgsnio visiškai atsitiktinės, bet žmonių padermei lemtingai svarbios sąlyčio su dievų pasauliu pasekmės.

I. HIMNAS DIONISUI

Pirmasis homerinis himnas, kuriame šlovinamas Dionisas, pasiekė mus tik keturių fragmentų pavidalu. Du fragmentai, kurių vienas papildomai paliudytas ir papiruse, išliko kaip citatos senovės autorių veikaluose. Antai trečiojoje Diodoro Siciliečio *Istorijos* knygoje pateikiama dešimt šio himno pradžios eilučių, autoriaus priskiriamų Homerui. Trečiasis fragmentas išliko papiruse, o ketvirtasis – mūsų jau minėtame Maskvos rankraštyje, kuriame vieninteliame išsaugotas himnas Demetrai (šią himno Dionisui nuotrupą randame puslapio, kuriame prasideda himnas Demetrai, pradžioje).

Šio himno išliko tik 21 eilutė, galbūt mažiau nei dešimtadalis pradinės teksto apimties, be to, tik himno pradžios ir pabaigos dalys. Apie tai, kas buvo pasakojama giesmės viduryje, dabar galime tik spėlioti. Netiesioginiai duomenys rodo, kad vidurinėje šio himno dalyje buvo užrašyta istorija apie tai, kaip Dionisas, dievų pakviestas atlikti svarbios užduoties, atvyko į Olimpą, o nuveikęs jam skirtą darbą susitaikė su Hera ir buvo priimtas į Olimpo dievų būrį. Dioniso sutiktuvių Olimpe istorija paliudyta vazų tapyboje ir poetų kūriniuose maždaug nuo VII ir VI a. pr. Kr. sandūros, todėl mes neblogai išmanome jos siužetą ir galime spėti, kad jis sudarė pirmojo homerinio himno naratyvo pagrindą.

Mite pasakojama, kaip Hera, pagimdžiusi Hefaistą, pasibaisėjo raišu kūdikiu ir nusviedė jį iš aukštybių į jūrą. Gyvendamas vandens gelmėse kartu su nerėjidėmis, jūrų dievo Nerėjo dukterimis, Hefaistas užaugo ir lavindamasis ilgainiui tapo nepralenkiamu kalvystės meno žinovu. Pagaminęs puošnų sostą su jame įrengtu slaptu mechanizmu, Hefaistas nusiuntė jį savo motinai, o kai Hera soste atsisėdo, ji jame įstrigo ir negalėjo pajudėti iš vietos – slaptas įrenginys deivę sukaustė ir neleido atsistoti. Nors visi Olimpo dievai bandė Herą išvaduoti, nė vienas nepajėgė. Visiems tapo aišku, jog tai Hefaisto kerštas savo motinai už jos jam parodytą nemeilę, todėl dievai suprato, kad būtina dievišką kalvį prisivilioti į Olimpą klasta ar jėga priversti, kad jis atvyktų į dievų buveinę ir išvaduotų motiną iš sosto įrenginio gniaužtų. Karo dievas Arėjas pirmiausia pamėgino Hefaistą atvesdinti jėga, bet buvo bejėgis prie kalvio net prisiartinti, nes Hefaistas gynėsi ugnimi, kurios karščio Arėjas nepajėgė ištverti. Tuomet pas Hefaistą išsiruošė Dionisas, apsiginklavęs vynu: atvykęs pas klastingąjį sosto dirbėją, jis kalvį nugirdė ir atviliojo į Olimpą: vazų piešiniuose vaizduojama, kaip Hefaistas, lydimas Dioniso, linksmas joja į dievų buveinę ant asilo. Atvykęs į Olimpą dieviškasis kalvis išvadavo savo motiną, kuri, atsidėkodama Dionisui, kurio iš pradžių nemėgo kaip ir Hefaisto, tik dėl kitos priežasties, įtikino Olimpo dievus priimti Dionisą į savo būrį[49].

Kaip matome, šioje mitinėje istorijoje aprašytą dievų pasaulio katastrofą sukėlė dviejų jaunų dievų – Hefaisto ir Dioniso – iškilimas bei siekis įsitvirtinti, privertęs Olimpo gyventojus pripažinti šių dievų teises ir iš naujo perdalyti savo įtakos sferas. Abu naujai iškilę dievai, Hefaistas ir Dionisas, yra susiję su *kultūros sritimi*: kalvystės dievas, panašiai kaip ir Atėnė, buvo laikomas globojančiu amatus, itin svarbius miesto gyvenimui ir susijusius su pačia *techninės, demiurginės* miesto kultūros esme, o

Dzeuso ir Semelės sūnus, žmonėms suteikęs vyno dovaną, laikytas vynininkystės, simboliškai išreiškiančios pačią *agrarinės* kaimo kultūros esmę, globėju[50]. Dieviškas vyno auginimo menas – viena iš žemdirbystės sričių, reikalaujančių itin daug išmanymo ir kantrybės, kitaip tariant, *kultivavimo*, *„kultūros"*. Tautas, kurios neišmanė šio meno ir nekultivavo Dioniso dovanos, graikai laikė barbariškomis. Tad buvo manoma, kad Heros nelaimė, šiek tiek komiškai pavaizduota šiame mite, iš tiesų pasitarnavo didesnei mirtingųjų laimei, nes dviejų žmonėms palankių dievų, globojančių miesto ir kaimo kultūrą, o kartu – civilizuotą žmonių gyvenimą apskritai, pakilimas dieviškos karjeros laiptais, leidęs jiems įgyti aukštesnį statusą, tapo naudingas visai žmonių giminei.

Be abejo, mes nesame visiškai tikri, ar būtent ši mitinė istorija ir buvo pasakojama pirmajame homeriniame himne, tačiau *dievų nelaimės* ir *žmonių laimės* dialektika[51], kurią regime minėtame mite, yra aiškiai atpažįstama ir kitų ilgųjų homerinių himnų, išlikusių visa teksto apimtimi, naratyvuose, todėl simetrijos sumetimais logiška manyti, kad būtent minėta istorija su Heros įstrigimu soste ir buvo pasakojama šiame himne.

Manoma, kad pirmasis homerinis himnas buvo sukurtas VII a. pr. Kr. antroje pusėje[52], galbūt pačioje šio šimtmečio pabaigoje ar net VII ir VI a. pr. Kr. sandūroje. Galimas daiktas, jog būtent šio himno dėka minėta istorija maždaug nuo VI a. pr. Kr. pradžios tapo itin populiari vazų tapyboje ir poetų kūriniuose[53]. Nėra aišku, kurioje graikų pasaulio dalyje šis himnas buvo sukurtas, bet Drakano (Koso salos kyšulio) ir Ikaro (dabartinės Ikarijos) salos, esančios netoli Samo, kaip galimų Dioniso gimimo vietų, prioritetinis minėjimas himno pradžioje leidžia spėti, kad giesmė galėjo būti sukurta pietrytinėje Egėjo jūros dalyje (arba himno autorius galėjo būti kilęs iš minėto regiono).

Būtina atkreipti dėmesį į himno pabaigą, kurioje atskleidžiama sąsaja tarp Dioniso dovanos ir poetinio įkvėpimo: himno autorius, pabrėždamas, kad „mes Tave pabaigoj ir pradžioj apdainuojam“ (*HH* I. 9), parodo dvasinę Dioniso giminystę Mūzoms, nes daugelyje kitų epinių kūrinių (pakanka paminėti antai Hesijodo *Teogoniją* - *Theog.* 34) būtent apie Mūzas teigiama, kad jas privalu apgiedoti ir giesmės pradžioje, ir pabaigoje.

Įdomu tai, kad ši aplinkybė galbūt gali paaiškinti, kodėl būtent šiuo himnu pradedama visa homerinių himnų rinktinė: kadangi joje nėra Mūzoms skirto atskiro didelės apimties ir pakankamai iškilmingo himno (dvidešimt penktoji rinktinės giesmė nėra ilga, be to, ji skirta ne tik Mūzoms, bet ir Apolonui), o dainius (ar himnų rinktinės redaktorius) pagal visas epinio giedojimo taisykles vis tiek pradžioje privalo iškilmingai šauktis kurio nors poetinį įkvėpimą teikiančio dievo, visiškai logiška homerinių himnų rinktinę – tartum ji visa būtų *viena didelė giesmė* – pradėti himnu Dionisui – dievui, kuris dvasiškai artimas Mūzoms.

II. HIMNAS DEMETRAI

Demetrą šlovinantis antrasis homerinis himnas išliko Maskvos rankraštyje, kuris buvo rastas tik 1777 metais (apie sensacingo giesmės atradimo aplinkybes plačiau žr. ankstesnį šio straipsnio skyrių, skirtą homerinių himnų tekstologijos klausimams). Šį kūrinį, kuris yra vienas meniškiausių ir senosios graikų religijos istorijos požiūriu įdomiausių tekstų visoje himnų rinktinėje, 1780 ir 1782 metais Leidene išleido olandų filologas Davidas Ruhnkenas (Ruhnkenius), įvardijęs jį kaip „Homero himną Cererai“ (*Homeri Hymnus in Cererem*); Cerera, laukų derlingumo deivė romėnų mitologijoje, Antikoje buvo sutapatinta su funkcijų

atžvilgiu identiška graikų deive Demetra, dėl to ši lotyniškuose raštuose dažnai vadinama lotynišku Cereros vardu.

Nors oficialiai giesmė dedikuota tik Demetrai, iš tiesų šis himnas skirtas dviem labai svarbioms ir galingoms deivėms – Demetrai ir jos dukrai Korei (Persefonei), tapusiai požemio pasaulio valdove, ją pagrobusio dievo Hado (Ajidonėjo) žmona. Graikų mituose Demetros ir Persefonės asmenybės taip glaudžiai susijusios, kad abi šios deivės dažnai įvardijamos tiesiog kaip *dvi deivės*, arba paprasčiausiai *deivės*: Demetrą ir Persefonę netiesiogiai įvardijant arba vien darant užuominą į šias galingas ir grėsmingas deives, kurių tikrieji vardai (ypač Persefonės vardas) buvo draudžiami minėti ir tabuizuojami, graikiškuose tekstuose dažniausiai vartojama daiktavardžio „deivė" dviskaitos forma, kurią į lietuvių kalbą galėtume išversti atitikmeniu (*dvi*) *deivi*. Kadangi ir mituose šios deivės dažniau figūruoja ne po vieną, o kartu, vengiant jas vadinti tikraisiais vardais jos neretai užuolankomis įvardijamos kaip *Motina ir Duktė*. Tuo nereikia stebėtis, nes mitinėje senovės graikų sąmonėje jos buvo suaugusios į neišskiriamą *dieviškosios Motinos ir dieviškosios Dukters* porą.

Buvo manoma, kad Demetra ir Persefonė asmeniškai globoja Eleusino misterijas[54], kurių metu šios galingos deivės buvo garbinamos, ir iš viso graikų pasaulio ir net barbarų kraštų suplaukiančius jų dalyvius, suteikdamos laimingą šiapusinį ir pomirtinį gyvenimą kiekvienam įšventintajam į slėpinius, o pats minėtų misterijų įsteigimas siejamas su Persefonės pagrobimo istorija. Ši sąsaja atsispindi ir pačiame kūrinyje: kompozicinėje antrojo homerinio himno struktūroje galima išskirti dvi glaudžiai tarpusavyje susijusias dalis – mitinį pasakojimą apie Persefonės pagrobimą ir etiologinį mitą, kuriame pasakojama Eleusino misterijų įkūrimo istorija (Demetros dukters pagrobimas pateikiamas kaip šių slėpinių įsteigimo priežastis, *aitia*)[55].

Himne pasakojama, kaip Persefonė, su savo draugėmis žaidusi žydinčioje pievoje, pasipuošusioje margaspalvėmis gėlėmis, netyčia nuskynusi „uždraustą vaisių" – geltoną narcizo žiedelį. Požemio valdovas Ajidonėjas (Hadas), staiga išniręs prasivėrus žemei, pagrobęs Demetros dukterį į savąjį žirgais kinkytą karo vežimą ir slapta nusivežęs į požemio karalystę. Skausmo apimta Persefonės motina ieškojusi dukters visoje žemėje, bet negalėjusi rasti. Pasivertusi senute ji atvykusi į Eleusino valdovo Kelėjo namus, kuriuose buvusi svetingai priimta Kelėjo žmonos Metaneiros, jos dukterų ir tarnaičių. Demetra, pasisiūliusi slaugyti Demofoontą, naujagimį Kelėjo ir Metaneiros sūnų, maitinusi ir girdžiusi jį dievišku maistu bei gėrimu, o naktimis grūdinusi ugnyje, bandydama išvalyti iš jo kūno mirtingos žmogiškos prigimties šlakus – deivė būtų pasiekusi savo tikslą paversti kūdikį nemirtingu, jei jo motina, vieną naktį pamačiusi savo sūnų kišamą į liepsną keistos slaugės, kuri elgėsi lyg išprotėjusi, nebūtų įtarusi deivės piktais kėslais ir sutrukdžiusi jai pabaigti kilnaus darbo. Supykusi Demetra didingos teofanijos metu įgijusi savo pirmykštį dievišką pavidalą, apkaltinusi Metaneirą mirtingiesiems būdingu nepatiklumu ir kvailumu, o Demofoontą palikusi auginti mirtingoms žindyvėms.

Toliau himne pasakojama, kaip Demetra paliepusi Eleusine jai pastatyti šventyklą, kurioje ji ilgą laiką gyvenusi, didžiai gedėdama savo dukters. Dėl Demetros gedulo visas augmenijos ir gyvūnijos pasaulis tapęs bevaisis, ir visa gyvybė galų gale būtų žuvusi, jei Dzeusas, kuris netiesiogiai buvo kaltas dėl Persefonės pagrobimo, nes *leido* savo broliui Hadui Korę pagrobti, nebūtų pradėjęs ieškoti išganingos išeities. Dzeuso mėginimai sugrąžinti Demetrą į Olimpą ilgą laiką buvę nesėkmingi – užsispyrusi deivė nesileidusi į jokias derybas tol, kol pagaliau buvo nutarta leisti Korei sugrįžti pas motiną.

Tačiau Ajidonėjas ir vėl sugalvojęs klastą: jau po to, kai į požemio pasaulį buvo atvykęs dievų pasiuntinys Hermis, turėjęs sugrąžinti Demetrai jos dukterį, Hadas davęs Persefonei suvalgyti granato grūdelį[56]. Kai ši, neatsispyrusi gundymui ir neapdairiai antrą kartą paragavusi „uždrausto vaisiaus", tarsi šventas santuokos sakramentas susiejusio Persefonę su Hadu visiems laikams (ryškiai raudonos granato sultys, beje, labai panašios į kraują), ji jau negalėjusi savo sutuoktinio palikti amžiams: kiekvienais metais grįždama į viršutinį pasaulį susitikti su savo motina Demetra, Persefonė turėjusi teisę du trečdalius metų gyventi su ja Olimpo dievų būryje, tačiau praslinkus šiam laikui ir vėl privalėdavusi kasmet sugrįžti į požemio tamsą ir trečdalį metų gyventi su savo vyru.

Atgavusi dukterį Demetra vėl grąžino derlingumo galias augmenijai ir gyvūnijai. Himno pabaigoje (eil. 473–482) pasakojama, kaip Demetra išmokė paslaptingų apeigų Eleusino valdovus, daromos mįslingos užuominos į slėpinių slaptumą:

Pas valdovus, įstatymų sargus, deivė nuėjus
Ir Triptolėmą, ir mokantį žirgus valdyti Dioklį,
Ir Eumolpą stipruolį, kariuomenės vadą Kelėją
Mokė aukoti aukas, paslaptingas apeigas savo
Rodė jinai Triptolemui, taip pat Poliksėnui, Diokliui.
Nei klausinėt nevalia apie apeigas šias, nei jų laužyt,
Nei kalbėt. Pagarba dievams šnekas šias nutildo.
Tas iš mirtingų žmonių laimingas, kam teko išvysti
Apeigas šias. Neįšvęstas į jas – nelaimingas. Net miręs
Jis galimybės tokios neturės tamsos karalystėj.

Įvairūs Eleusino misterijų ritualai bei draudimai atsispindi tam tikrose šio himno naratyvo detalėse. Pagrobtos dukters ieš-

kančios Demetros klaidžiojimas po žemę su uždegtais deglais, jos pasninkavimas ir atsisakymas praustis dėl gedėjimo, tylus rymojimas prie Mergelių šulinio, ilgas gedulingas sėdėjimas ant avikailiu užtiesto suolo, nelabai švankūs Metaneiros tarnaitės Jambės juokavimai, kuriais ji norėjo nors kiek pralinksminti gedinčią deivę (su šiais šmaikštavimais etiologiškai siejama jambinės poezijos pradžia), iš miežinių miltų, mėtų, sūrio gabalėlių ir kitų sudedamųjų dalių paruošto specialaus gėrimo, *kikeono*[57], kurį Demetra pasirinko vietoj vyno, ritualinio gėrimo ceremonija, ženklinanti su gedėjimu susijusio pasninko pabaigą bei kiti himne papasakoti deivės veiksmai ilgainiui apaugo storais simbolinių reikšmių sluoksniais, buvo įvairiai interpretuojami, pavirto neatskiriama Eleusino misterijų dalimi.

Nelaimės ir laimės, nesėkmės ir sėkmės dialektika šiame himne įgyja savitą „dviaukštę" struktūrą, kurioje galime įžvelgti *du blogos padėties ištaisymo lygmenis.*

Iš pradžių Persefonės pagrobimas – didžiulė *nelaimė* pagrobtajai ir jos motinai, virtusi tikra katastrofa dievams ir visai gamtai[58] – privertė Demetrą palikti aukštą Olimpo buveinę ir nusileisti pas žmones: galingos derlingumo deivės apsigyvenimas tarp mirtingųjų jau savaime gali būti laikomas didžiule jiems tekusia *laime*, kuri žmonėms nebūtų buvusi dovanota, jei ne baisi Demetrą ir jos dukrą, o kartu ir visą dievų pasaulį ištikusi *nelaimė*. Be to, jei pernelyg įtari ir numatymo galios stokojanti Eleusino valdovo žmona nebūtų sutrukdžiusi deivei atlikti jos maloningai sumanyto kilnaus darbo, Demetros užauginto Metaneiros ir Kelėjo sūnelio Demofoonto įgytas nemirtingumas būtų atsiskleidęs kaip konkreti šios žmonėms dovanotos laimės, įgytos vien dievų nelaimės dėka, išraiška bei regimas simbolis.

Deivės Persefonės pagrobimą ir laikiną jos „mirtį", patekus į požemio karalystę, galime laikyti *nelaime ir nesėkme, atsiskleidžian-*

čia pirmojoje istorijos dalyje (kartu ir pirmajame naratyvo prasmės lygmenyje), o tai, kad dėl žmonių įtarumo ir neišmintingumo Demofoontui, *žmogaus sūnui*, nepavyko įgyti nemirtingumo, – *nelaime ir nesėkme antrojoje istorijos dalyje (kartu ir antrajame šio mitinio naratyvo prasmės lygmenyje)*. Čia aiškiai kalbama apie *deivės nelaimę* ir *žmogaus nelaimę*, apie dievybės ir žmogaus lemties panašumą bei tragišką persipynimą: dėl nelemtos atsitiktinės klaidos ir Persefonei, ir Demofoontui buvo skirta paragauti mirties.

Taip pat aiškiai matome, jog Demetrą nesėkmė ištinka *du kartus*: pirmą kartą tuomet, kai jai nepavyksta nuo Ajidonėjo nagų, kitaip tariant, mirties, išsaugoti dukters, o antrą kartą – tada, kai žlunga jos planas nemirtingumą – *mirties išvengimą* – suteikti žmonių kūdikiui, kurį galime laikyti jos dieviškojo kūdikio, Persefonės, pakaitalu (beje, net ir pačios Persefonės istorijoje nelaimė iš tiesų yra *dviguba*, ji įvyksta *du* kartus – pirmą kartą tada, kai Persefonę pagrobia Hadas, o antrą – kai ji, jau būdama požemio karalystėje ir besiruošdama grįžti pas motiną, paragauja granato grūdelio).

Tačiau nelaimės ir laimės, nesėkmės ir sėkmės dialektika lemia tai, kad ir paties Demofoonto – pirmojo žmogaus, turėjusio tapti nemirtingu – nelaimė bei nesėkmė virto *visų* žmonių laime ir sėkme: kai Demetrai nepavyko suteikti nemirtingumo *vienam* žmogui, ji, liepusi įsteigti Eleusino misterijas, atvėrė giliausius savo malonės šulinius, dovanodama nemirtingumą *visiems* žmonėms, kurie tik šauksis jos užtarimo ir pagalbos – aišku, tik tuo atveju, jei prieš tai jie bus įšventinti į minėtus slėpinius. Akivaizdu, kad jei Demetrai būtų pavykę paversti Demofoontą nemirtingu, ji tikrai nebūtų įsteigusi Eleusino misterijų: remiantis mitinio mąstymo logika, šių slėpinių įsteigimas atrodo kaip desperatiškas mėginimas ištaisyti įvykusią klaidą, o ne kaip kokia nors spontaniška iniciatyva.

Tad nelaimės ir laimės, nesėkmės ir sėkmės dialektika, atsispindinti šiame homeriniame himne, atrodo iš tiesų dieviškai maloninga: iš pradžių Persefonės nelaimė ir nesėkmė pavirsta *potencialia* (bet, deja, *nerealizuota*) *vieno* žmogaus, Demofoonto, laime bei sėkme, o po to – *vieno* žmogaus nelaimė bei nesėkmė virsta *potencialia visų* žmonių laime ir sėkme (*potencialia* ta prasme, kad tiek paties nemirtingumo, tiek ir šiapusinės bei pomirtinės laimės būtina sąlyga yra įšventinimas į Eleusino misterijas, o *visų* žmonių laime ir sėkme tuo požiūriu, kad joks mirtingasis, graikų supratimu, prieš jo valią negalėjo būti atskirtas nuo Demetros malonės – į šiuos slėpinius galėjo būti įšventinami visi žmonės, net ir svetimšaliai).

Su tam tikromis išlygomis ir, be abejo, atsižvelgdami į esminius teologinius skirtumus, galime teigti, jog čia pastebime, sakytume, pagoniškąjį *laimingos kaltės* (*felix culpa*) sąvokos, itin svarbios krikščionybės esmei suvokti, prototipą – ar veikiau nedrąsią nuojautą, „išpranašavimą" tų didžių ir žmogaus protu nesuvokiamų slėpinių, kurie turėjo įvykti tik ateityje: panašiai kaip pirmojo žmogaus, Adomo, nuopuolis dovanojo žmonijai Kristaus, „antrojo Adomo", atneštą išganymą, *palaimingą atpirkimo dovaną*, kuri nebūtų atitekusi žmonijai, jei pirmasis žmogus, Adomas, būtų išvengęs nuodėmės, taip ir antrajame homeriniame himne papasakotoje Demetros ir Persefonės istorijoje regime analogišką mitinį *laimingos nelaimės* ir *sėkmingos nesėkmės* vaizdinį: jei iš pradžių Persefonė būtų išvengusi pagrobimo, o vėliau ir Demofoontas būtų sėkmingai deivės paverstas nemirtingu, Demetrai, kaip jau minėjome, tikrai nebūtų kilusi mintis įkurti Eleusino misterijų ir visiems žmonėms, kurie tik bus įšventinti į šiuos slėpinius ir šauksis didžiosios deivės užtarimo, dosniai dovanoti tiek pergalę prieš mirtį, tiek ir šiapusinę bei anapusinę laimę.

Kai kurie religijos istorikai ir mitų tyrinėtojai, antai Mircea Eliade, antrajame homeriniame himne, be kitų mitinių elementų, įžvelgia nuorodas į *dvi iniciacijų rūšis*. Eleusino misterijų įsteigimas, anot Eliade, tapęs įmanomas ne tik dėl laimingo Persefonės sugrįžimo pas motiną po daugiau ar mažiau sėkmingos iniciacijos požemio karalystėje, bet ir kaip nesėkmingos Demofoonto iniciacijos pasekmė. Tokia interpretacija šiame himne pateikiamą mitinę medžiagą leidžia susieti su platesniu empiriniu įvairių pasaulio tautų mitų kontekstu bei analizuoti ją taikant teorines lyginamosios mitologijos prieigas, tačiau filosofiniu požiūriu šio mito supratimo nepagilina ir, be abejo, iš esmės neprieštarauja mūsų jau anksčiau aptartai bendresnei filosofinei ir teologinei interpretacijai.

Demetrą šlovinančiame himne aptinkami svarstymai apie dievų dovanas žmonėms ir pačią dieviškos dovanos prigimtį kartais įgyja net egzistencinės gelmės matmenį, nuskamba iš tiesų filosofiškai. Šiuose samprotavimuose atsiskleidžia ne tik graikiškoji dievo ir žmogaus pasaulių nebendramatiškumo nuostata[59], bet ir sunkus egzistencinis nuovargis, pernelyg didelės gyvenimo patirties sukeliamas kartėlis, intelektualus pašaipumas ir kandi ironija. Antai Kalidikė, poeto įvardijama kaip gražiausia iš Kelėjo dukterų, senute pasivertusiai Demetrai[60] ištaria tokius nepamaldžius žodžius, parodančius baisų žmonių nedėkingumą dievams, gausiai apdovanojančius mirtinguosius įvairiomis dovanomis (eil. 147–148):

Tenka, motule, iškęsti žmonėms, ką dievai nemirtingi
Paskiria mums, nes jie yra stipresni negu žmonės.

Po to, kai Metaneira dėl savo perdėto įtarumo ir trumparegiškumo sutrukdė Demetrai paversti Demofoontą nemirtingu,

didingą dievišką pavidalą atgavusi deivė taip kreipėsi į nelaimingo kūdikio motiną, nepajėgusią atpažinti nemirtingumo dovanos (eil. 256–257):

Jūs, neišmanėliai žmonės, kvailiai, numatyti negalit,
Kas ateity jūsų laukia – nelaimė ar geras likimas!

Dėl perdėto įtarumo iš dievybės rankų nepriimtos nemirtingumo dovanos motyvą aptinkame ir kitų tautų mituose. Antai labai archajiškame šumerų-babiloniečių mite apie Adapą pasakojama, kaip šis herojus, dievo Ea (atitinkančio šumerų Enkį) sūnus, nusikalto dievams tuo, kad sulaužė sparną Pietų Vėjui, lengvabūdiškai dievybei, savo įkyriu pūtimu trukdžiusiai Adapai žvejoti, ir turėjo keliauti į dangaus aukštybes pas vyriausiąjį dievą Anų pasiaiškinti. Išmintingasis Adapos tėvas Ea, žemiškos išminties ir įvairių žmogiškų mokslų dievas šumerų-babiloniečių mitologijoje (beje, šiek tiek primenantis pirmųjų tėvų gundytoją žaltį iš *Pradžios* knygos), kaip vėliau paaiškės, labai neišmintingai ir netoliaregiškai įspėjo sūnų nuvykus į dangų neimti iš Anaus rankų nei maisto, nei gėrimo: esą vyriausiojo dievo siūlomas valgis bus „mirties duona", o siūlomas gėrimas – „mirties vanduo". Adapa paklausė tėvo ir, nuvykęs į dangų, nepriėmė iš Anaus rankų nei valgio, neatpažinęs, jog tai – „(amžino) gyvenimo duona", nei gėrimo, neįžvelgęs, jog tai – „(amžino) gyvenimo vanduo". Panašiai kaip ir Metaneira himne Demetrai, Adapa vadovavosi ne didžiadvasiška dieviška, o smulkmeniška žmogiška logika: kadangi buvo nusikaltęs dievams, jis tikėjosi būti vyriausiojo dievo baudžiamas, todėl iš baimės ir žmogiško smulkmeniškumo neatpažino *didžios dievo malonės* – nemirtingumo dovanos[61].

Beje, šia proga įdomu pastebėti, kad mite apie Adapą išminties dievo elgesys sūnaus atžvilgiu yra geranoriškas, skirtingai

nei žalčio elgesys pirmųjų tėvų atžvilgiu, regimas *Pradžios* knygoje pasakojamoje Adomo ir Ievos gundymo istorijoje, o kartu *inversiškas*: skirtingai nei žaltys, *raginęs* pirmuosius tėvus raškyti Dievo uždraustą pažinimo medžio vaisių, iš tiesų nešantį *mirtį*, meluodamas, esą tas vaisius neatneš Dievo žadėtos mirties, o suteiks pažinimo saldybę ir padarys pirmuosius žmones kaip dievus, Ea *draudžia* Adapai priimti Anaus dovanas, kitaip sakant, „raškyti" vyriausiojo dievo siūlomą *nemirtingumo* vaisių, grasindamas, kad šis atneš mirtį.

Himne Demetrai randame ir kitų įdomių paralelių su senaisiais Artimųjų Rytų tautų mitais. Kaip pavyzdį galima paminėti *baisaus dievybės pykčio* motyvą, aptinkamą antai hetitų mite apie derlingumo dievą Telepinų. Mitinėje hetitų istorijoje pasakojama, kaip šis dievas mirtinai įsižeidęs pasitraukė iš dievų būrio, sukeldamas žemėje baisią sausrą, nederlių ir badą, kaip įvairūs dievai jo visur ilgai ieškojo, niekur nepajėgdami surasti, kol pagaliau bitei pavyko tai padaryti, kaip bitės įgėlimas sukėlė dar didesnį Telepinaus įtūžį, kurį vėlgi po ilgų nesėkmingų bandymų pagaliau pasisekė numaldyti užkalbėjimų deivei Kamrusepai. Himne Demetrai taip pat labai pabrėžiamas baisus šios deivės pyktis ir įtūžis, nesileidimas į jokias derybas su ją nuskriaudusiais dievais, net ir pačiu Olimpo valdovu, radikalus pasitraukimas iš dievo draugijos ir noras verčiau gyventi tarp žmonių. Net ir pasitraukusi į žemę Demetra himne vaizduojama kaip nelinkusi labai bendrauti su žmonėmis: viešėdama pas juos ji dažniausiai laiką leidžia viena, nuo visų atsiskyrusi, gedulingai tylėdama – tai sėdėdama prie Mergelių šulinio, tai Kelėjo namuose ant avikailiu užtiesto suolo, tai Eleusino gyventojų jai pastatytoje gardžiais smilkalais kvepiančioje šventykloje.

Verta atkreipti dėmesį ir į tai, kad suolelis, ant kurio, kaip teigiama himne, sėdėjo Kelėjo namuose viešinti Demetra, buvo

užklotas avikailiu, „blizgančiu kaip sidabras". Indoeuropiečių mituose akinamai baltas, gražiai riebalais blizgantis avikailis iškyla kaip derlingumo simbolis – tuo neverta stebėtis, nes klajoklių tautose gyvuliai buvo laikomi turto matu. Antai kultinėse hetitų giesmėse minimas avikailis, pakabintas ant švento *ejos* medžio (pats žodis *eja* atitinka lietuvių kalbos daiktavardį „ieva", nors neaišku, ar šiuo archajišku žodžiu hetitai vadino tą patį medį[62]), buvo suvokiamas kaip hetitų karaliaus, jo karališkosios šeimos ir visos hetitų karalystės vaisingumo, derlingumo ir klestėjimo simbolis[63]. Tad galime spėti, jog himne minimas Demetros, *derlingumo deivės,* sėdėjimas ant avikailio, *derlingumo simbolio,* reiškė simbolinį visos žemės derlingumo galių „užrakinimą", maginį jų blokavimą – arba bent jau faktą, kad ši deivė, „sėdinti" ant derlingumo simbolio, yra visų žemės vaisingumo galių viešpatė.

Meninį antrojo homerinio himno įtaigumą, be kitų turinio bei meninės raiškos privalumų, lemia ir labai šiltai pavaizduoti santykiai tarp, viena vertus, Persefonės ir jos motinos Demetros, ir, kita vertus, – Demetros ir jos motinos (Persefonės senelės) Rėjos. Skaitant kūrinį atsiskleidžia ir giesmės autoriaus pastanga emocinį šių santykių foną dar labiau išryškinti elegantiškomis struktūrinėmis simetrijomis. Antai nesunku pastebėti, kad himne papasakotos mitinės istorijos veiksmas vyksta trijuose pasaulio lygmenyse ar „aukštuose": Olimpo aukštybėse, žemėje ir požemio karalystėje. Ajidonėjui pagrobus Persefonę, ši priversta nusileisti viena kosmo pakopa žemiau – iš *vidurinio* žemės lygmens į *žemutinį* požemio karalystės lygmenį. Atitinkamai Persefonės motina Demetra, puolusi ieškoti dukters, turi iš dangiškų Olimpo aukštybių, *viršutinės* kosmo pakopos, nusileisti į žemę – *vidurinę* pasaulio pakopą, kurioje anksčiau buvo įsikūrusi Persefonė. Jau vien Demetros nusileidimas į žemę – pasaulio plotmę, kurioje neseniai gyveno jos duktė, gali būti laikomas jos

gilaus gedulo ženklu, o kartu – išraiška noro, kad jos, Persefonės motinos, nuo dukters neskirtų daugiau nei vienas kosminis „aukštas". Galime net sakyti, jog nusileisdama į žemę Demetra tokiu būdu emociškai tapatinasi su Persefone ir išreiškia jai savo motinišką užuojautą bei solidarumą: juk dar taip neseniai Olimpo aukštybėse linksmai ir patogiai gyvenusiai derlingumo deivei nusileisti į žemę yra tas pat, kas Hado pagrobtai Persefonei – patekti į požemį (beje, Homero epe, skirtingai nei vėlesniuose epiniuose kūriniuose, tokiuose, kaip homeriniai himnai, Demetra, kaip ir pridera žemės derlingumo deivei, dar vaizduojama gyvenanti žemėje, o ne Olimpo dievų būryje). Šis Demetros tapatinimasis su pagrobta dukterimi gali būti įžvelgtas net ir jos prisistatyme prie šulinio atvykusioms Kelėjo dukterims, kai deivė meluodama – o gal *paveikta savitaigos* – tvirtina (eil. 123–125):

Aš atvykau iš Kretos per plačiąją nugarą jūros
Prieš savo valią. Pati aš visai nenorėjau. Plėšikai
Čia atgabeno mane pasigavę per jėgą. (...)

Su savo dukterimi emociškai susitapatinusios Demetros panašumas į Persefonę dar labiau išryškėja himno pabaigoje, kai ieškoti derlingumo deivės į žemę siunčiama Rėja – Demetros motina ir Persefonės senelė. Rėjos ir Demetros susitikimo scena (eil. 457–458), kurioje abi deivės vaizduojamos meilingai viena į kitą žiūrinčios ir širdy besidžiaugiančios, labai panaši į kiek ankstesnį Demetros ir Persefonės susitikimo, įvykusio Persefonei sugrįžus iš Hado tamsybių (eil. 434–435), aprašymą, kuriame regime motiną ir dukterį viena kitai besiguodžiančias, besidžiaugiančias viena kita ir meilingai besiglėbesčiuojančias. Agrariniam mentalitetui tokia svarbi cikliškai pasikartojančio laiko samprata, išreiškianti ne tik metų ciklo pasikartojimą, bet ir žmogiškų bei die-

viškų būtybių kartų cikliškumą, kartų perimamumo ir dvasinio kartų ryšio idėją, aiškiai atsispindi himne taip jautriai pavaizduotame trim dievų kartoms priklausančių deivių – senelės Rėjos, motinos Demetros ir dukters Persefonės – bendravime.

Himne labai įspūdingai aprašyta šiurpiai didinga Demetros teofanija, įvykusi po to, kai Kelėjo žmona Metaneira, sutrukdydama deivei paversti Demofoontą nemirtingu, staiga „demaskavo" keistai besielgiančią viešnią. Skaitydami kūrinį matome, jog Demetros teofanija įvyko tarsi dviem skirtingo intensyvumo pakopomis: susitikimą su žmonėmis pradėjusi visišku savojo dieviškumo nuslėpimu, deivė pamažu perėjo prie kažin kokios „pusinės" teofanijos, sakytume, „silpnojo" dievybės apsireiškimo, o pabaigoje ūmiai ir baisingai apsireiškė visa dieviška savo jėga. Antai susitikimo su žmonėmis pradžioje, sėkmingai apsimetusi senute, Demetra prie šulinio nebuvo atpažinta Kelėjo dukterų: anot giesmės autoriaus, *„sunku mirtingiems dievus atpažinti"* (eil. 111), nors netrukus, eil. 159, jau skaitome, kad viena iš Kelėjo dukterų, Kalidikė, vis dėlto pastebėjo, jog viešnios išvaizda – lyg deivės. Vėliau, Demetrai žengiant į Kelėjo namus, jai, rodos, jau buvo labai nelengva nuo Metaneiros nuslėpti savo dievišką tapatybę – net ir išlaikant apsimestinį žmogišką pavidalą (eil. 188–191):

Peržengė slenkstį ir deivė, lubas savo galva ji siekė.
Tvieskė tarp durų pasklidus nuo deivės šviesa. Šeimininkę
Ir pagarba, ir drova, ir baimė blyškioji pagavo.
Tuoj ji savąjį krėslą Demetrai pasiūlė. (...)

Skaitant šias eilutes atrodo, tarsi intensyvi dieviška prigimtis – net ir pačiai jos turėtojai stengiantis – nesileidžia paslepiama po trapiomis mirtingų simuliakrų skraistėmis, o gaivalingai kupa

per viršų, nuplėšdama bet kokį apsimetimo luobą. Ne tik deivės ūgis bei skleidžiama šviesa, bet ir visų pirma kilni veido išraiška – *žvilgsnyje atsispindinti drova ir kuklumas* – privertė Metaneirą įtarti, kad viešnia – bent jau karališkos kilmės būtybė. Tačiau Metaneiros kreipimesi į deivę, kaip ir anksčiau cituotuose jos dukters Kalidikės žodžiuose, ir vėl girdime tą patį nepamaldų skundą bei priekaištavimą dievams dėl jų „dovanų" – žmonėms skirtos nelengvos dalios, *uždėto jungo*: turint omeny, kad Metaneira, to nežinodama, kreipiasi ne į sau lygią žmogišką būtybę, o į *deivę*, šis jos skundas, nepaisant visos žmogiškos jo „išminties", mums, himno skaitytojams, suskamba kaip trumparegiškai ironiškas (eil. 213–217):

Moterie, būki sveika, tikiu, kad esi ne prasčiokų,
Bet kilmingų duktė, nes tiktai teisėtų karalių
Akys tokia drova ir tokiu grožiu spinduliuoja.
Ką mums paskyrė dievai, mes, žmonės, turim ištverti,
Nors kentėti sunku. Įkinkyti esam į jungą.

Pilnutinė Demetros teofanija, įvykusi po jos „demaskavimo", himne didingai pavaizduota kaip šiurpus, bet kartu savitai estetiškas antgamtinės stichijos gaivalas, atpažįstamas visų pirma iš labai ryškios šviesos, sodrių spalvų ir malonaus kvapo (eil. 275–282):

Taip pasakiusi deivė pakito iš ūgio ir veido.
Bruožų senutės neliko joje, tik grožis spindėjo.
Nuo gardžiakvapio jos peplo pasklido švelnus aromatas,
Tvieskė toli šviesa nuo jos nemirtingojo kūno,
O nuo deivės pečių geltonos garbanos plaikstės.
Lyg nuo švytėjimo žaibo nušvito rūmai tvirtieji.

Žengė deivė per menę laukan. Metaneirai pakirto
Kojas. Ilgai nebyli jinai be žado sėdėjo (...)

Himno autorius, nusakydamas emocinį dievybės apsireiškimo poveikį mirtingiesiems, pastebi, kad po minėto šiurpaus įvykio Kelėjo dukterys „visą naktį ... meldėsi deivei garbingai ir iš baimės drebėjo“ (eil. 292–293).

Labai meniškos ir himne pavaizduotos Persefonės gundymo pirma *narcizo žiedu*, o vėliau, jau požemio karalystėje, – *granato grūdeliu* scenos. Abiem atvejais mergina užklumpama nepasiruošusi, nerūpestingumo akimirką: giesmės pradžioje ji, nieko pikta neįtardama, kartu su savo draugėmis nerūpestingai skina margaspalves lauko gėles – rožes, žibutes, krokus, vilkdalgius, hiacintus, lelijas, kol pagaliau pamato nuostabų, sodria geltona spalva ir maloniu kvapu gundantį pirmojo „uždrausto vaisiaus“, *narcizo*, žiedelį ir nustebusi, tarsi netyčia, pasilenkia jo nuskinti (eil. 8–16; 428–432), o gundymo antruoju „uždraustu vaisiumi“, *granatu*, scenoje Ajidonėjas klastingai pasiūlo Persefonei granato grūdelį būtent tą nerūpestingo silpnumo akimirką, kai Demetros dukra, gavusi dievų leidimą sugrįžti pas motiną į žemę, iš didelio džiaugsmo praranda atidumą ir savisaugos jausmą (eil. 370–372; 411–413). Palyginkime abiejų Persefonei lemtingų akimirkų – pirmojo „uždrausto vaisiaus“, *narcizo*, nuraškymo scenos ir antrojo „uždrausto vaisiaus“, *granato*, ragavimo scenos – aprašymus (abiem atvejais greta pateikiame objektyvaus epinio pasakotojo žodžius ir Persefonės savo motinai perteiktus įvykių atpasakojimus):

Toks nuostabiai gražus narcizas išdygęs atrodė
Ir mirtingiems žmonėms, ir dievams visiems nemirtingiems:
Stiebės iš jo šaknų šimtai žiedelių, kvepėjo
Jie maloniai. Dangus viršuje pradėjo šypsotis.

Nusišypsojo ir žemė visa, ir jūra sūrioji.
Šitą narcizą pamačius labai nustebo mergaitė,
Tiesė rankas nusiskint jį, bet žemė plati prasivėrė
Nisos lauke, ir iš jos daugiavardis sielų globėjas
Krono sūnus su žirgais nemirtingais iššoko, merginą
Stvėręs staiga, prieš jos valią į aukso vežimą įkėlė,
Nors mergina ir verkė, balsu raudojo ir šaukės
Savojo tėvo – geriausio, viršiausio valdovo Kronido.

HH II. 10–21

(epinio pasakotojo žodžiai)

Žaidėme, rankomis skynėm pievoje žiedus gražiuosius,
Vilkdalgius, pumpurus rožių, švelnius krokus, hiacintus
Ir lelijas baltąsias (atrodė jos tikras stebuklas),
Ir narcizus – lyg krokus išaugino juos žemė plačioji.
Kai aš linksma pradėjau skint narcizus, prasivėrė
Žemė, iš jos iššoko sielų globėjas stiprusis
Ir, pastvėręs mane, auksiniu vežimu nugabeno
Prieš mano valią po žemėm. (...)

HH II. 425–432

(Persefonės žodžiai savo motinai)

....

Taip jis [Hermis – N. K.] *pasakė. Nudžiugo protingoji Persefonėja,*
Greitai linksma iš džiaugsmo pašoko. Aplink apsidairęs
Hadas jai davė slapta granato saldų grūdelį,
Kad, tą grūdą nurijus, jinai amžinai nepaliktų
Pas savo motiną garbią Demetrą, valdovę juodpeplę.

HH II. 370–374

(epinio pasakotojo žodžiai)

Kai padėjėjas dievų greitasis Hermis atvyko,
Pasiųstas tėvo Kronido, taip pat ir kitų nemirtingų
Į Erebą, kad tu, išvydusi mieląją dukrą,
Liautumeis baisiai niršt ir pykt ant dievų nemirtingų,
Aš pašokau iš džiaugsmo linksma, o jisai paslapčia man
Saldų tarytum medus granato grūdelį pakišo
Ir per prievartą liepė man šitą grūdelį nuryti.

HH II. 407–413

(Persefonės žodžiai savo motinai)

Abiejuose pateiktuose aprašymuose pabrėžiama tai, ką krikščioniškos kultūros žmogus pavadintų *nuodėminga pagundos saldybe*: pirmojoje scenoje tai kerintis narcizo kvapnumas, o antrojoje – granato grūdo saldumas.

Kartu būtina atkreipti dėmesį į tai, kad ir narcizo žiedelis, ir auksinis Ajidonėjo vežimas yra *geltoni* (aplinkybė, jog požemio valdovas važiuoja *aukso* vežimu, minima net du kartus – eil. 19 ir 431), tad sąsaja tarp šios geltonos gėlelės ir požemio karalystės, o kartu ir mirties tampa akivaizdi. Galėtume net pasakyti, kad ir pats narcizo žiedas, kaip ir Hado vežimas, yra *auksaspalvis*, o ne vien *šiaip geltonas*. Siekiant giliau suvokti ryšį tarp narcizo ir auksinio mirties valdovo vežimo, būtina pastebėti, kad geltona spalva tiek nežmogiškos gamtos pasaulyje (plg. antai geltonai juodus vapsvų kūnų raštus), tiek įvairių tautų kultūroje (net ir šiais laikais geltona vėliava yra epidemijos pavojaus ir karantino ženklas) turi simbolinę *pavojaus* reikšmę[64]. Vadinasi, geltonas narcizas tampa *mirties ir jos buveinės – požemio karalystės – pavojaus ženklu*. Kita vertus, auksas, kurio spalva taip pat sodriai geltona, dėl išskirtinio atsparumo korozijai, simbolizuojančio fizinę bei dvasinę negendamybę, įvairiose kultūrose, tarp jų ir senovės graikų (pakanka prisiminti kad ir auksinę Agamemnono kaukę

ar auksines orfikų lenteles), yra siejamas su nemirtingumu ir jo viltimi, taip pat su pomirtine kūno ir / ar sielos negendamybe, o kartu – ir su mirtimi, kaip būsimojo nemirtingumo vartais, todėl neišvengiamai – ir su *mirtimi apskritai* bei požemio karalyste, kaip mirties buveine[65].

Tad galime daryti išvadą, jog šiame homeriniame himne narcizas iškyla kaip *dvireikšmis* ženklas, tiksliau tariant – kaip *mirties simbolis* ir *mirties pavojaus ženklas* tuo pat metu[66]. Nebūtina turėti lakią vaizduotę, jog suprastum, kad geltonas narcizo žiedelis – paliekant nuošalėje visas kitas spalvines aliuzijas – atrodo tarsi nukaltas iš auksinės folijos: viena vertus, būdamas *auksaspalvis*, jis atsiskleidžia kaip *neutrali simbolinė nuoroda į mirtį bei nemirtingumą*, o kita vertus, būdamas *šiaip geltonas* (be tiesioginės sąsajos būtent su aukso spalva, tačiau turint galvoje abstrakčiai suvokiamos geltonos spalvos ryšį su grėsmės simbolika), jis iškyla kaip *grėsmingas mirties ir požemio karalystės pavojaus ženklas*. Akivaizdu, kad šis giesmės autoriaus meistriškai sukurtas narcizo įvaizdis, kuriame organiškai sulydytos paprasto ženklo ir metafiziškai gilaus simbolio reikšmės, himno tekste veikiančios subtiliai sinergišku būdu, atsiskleidžia ne tik kaip labai svarus teologiniu požiūriu, bet ir kaip įstabiai meniškas.

Himne aptinkame ir meistriškai panaudotą netiesioginę nuorodą į tradicinę Hado vardo etimologiją, kuria remiantis požemio valdovas apibūdinamas kaip *nematomas*. Antai deivė Hekatė, Demetros paklausta, ar nematė, kas pagrobė Persefonę, atsako pagrobėjo nemačiusi – vien girdėjusi grobiamosios balsą (eil. 54–58):

O Demetra valdove, didžiulio derliaus davėja,
Tvarkanti metų laikus, ar žmogus mirtingas ar dievas
Drįso pagrobt Persefonę ir tavąją širdį užgavo?
Balsą aš jos girdėjau, tačiau akimis neregėjau,
Kas ją pagrobė. Tikrai sakau tau visą teisybę.

Šiame himno fragmente pabrėžiamas Persefonės pagrobėjo *nematomumas*, atrodytų, logiškai besikertantis su kitose dviejose giesmės vietose pateikiama aiškia nuoroda į aukso vežimo, kuriuo iš požemio išriedėjo Hadas, *spalvą*, iš tiesų tik dar labiau sustiprina įvykusio slėpinio įspūdį ir meninę šios scenos jėgą: juk baisusis Ajidonėjas yra dievas, skirtingoms būtybėms regimas skirtingu būdu ir galų gale pats nusprendžiantis, kam iš dievų ar mirtingųjų pasirodyti. Kaip netrukus paaiškėja, pagrobimo įvykį savo dieviška saulės akimi vis dėlto buvo matęs visa regintis Helijas, o šiaip apie Hado vežimo spalvą prasitaria tik pati pagrobtoji (eil. 431), be to, šią spalvą, kaip ir dera, pamini ir pats visažinis epinės istorijos pasakotojas (eil. 19).

Filosofiniu bei teologiniu požiūriu labai įdomi ir šiame himne išsakyta mintis apie *darbo, kurio nelaimina dievai, bergždumą* (ši mintis vėliau pakartojama trečiajame homeriniame himne, šlovinančiame Apoloną, – *HH* III. 532–533; 540). Sunkaus darbo bergždumas itin skaudžiai išryškėja būtent *derlingumo* deivei skirtoje giesmėje atskleidžiamu *kontrastu* tarp *turtų*, nepelnytos dovanos pavidalu gautų iš tokios dosnios deivės, kaip Demetra (plg. eil. 486–489), ir nepakeliamo *skurdo* bei *bado*, galinčio ištikti net ir kruvinai dirbantįjį, jeigu jo nelaimina užsirūstinusi aukštesnė dieviška jėga (eil. 305–313):

Deivės valia žmonėms prasidėjo maitintojoj žemėj
Sunkūs ir baisūs metai: arimuose sėklos nedygo.
Paslėpė jas Demetra, valdovė gražiavainikė.
Veltui vilkdavo jaučiai laukuos plūgus išraitytus,
Veltui balti grūdai kas metai krisdavo žemėn.
Būtų visa giminė žmonių mirtingų išmirus
Nuo kankinančio bado, garbės ir aukų nebetekę
Būtų visi dievai, gyvenantys rūmuos Olimpo,
Jei tai išvydęs Dzeusas nebūtų priėmęs sprendimo.

Neužgrindžiamos prarajos, baisaus kontrasto tarp, viena vertus, visiško žmonių bejėgiškumo, trapios, efemeriškos mirtingųjų būties šioje žemėje ir, kita vertus, įnoringų dievų visagalybės ir amžino bei amžinai laimingo jų gyvenimo Olimpo aukštybėse fone *dieviškai žmogiška* mirties paragavusios Persefonės istorija, papasakota šiame himne, netikėtai padvelkia miela žmogiška šiluma, suskamba itin jautriai. Neveltui Eleusino misterijos Antikoje buvo tokios populiarios tiek tarp graikų, tiek ir tarp svetimšalių, o ir patį šį kūrinį, antrąjį homerinį himną, galime drąsiai įvardyti kaip meniškiausią, o kartu – kaip teologiniu požiūriu giliausią bei filosofine prasme įdomiausią šios himnų rinktinės giesmę. Itin svarbu ir tai, kad šiame himne papasakota Persefonės pagrobimo istorija gali būti prasmingai interpretuota kaip didžių teologinių krikščioniškybės slėpinių nuojauta ar išpranašavimas.

Antrasis homerinis himnas ne tik buvo įvairiais prasmės ryšiais susijęs su konkrečiomis Eleusino misterijų apeigomis, apie kurias dėl jų slaptumo neturime daug žinių, bet ir – labai tikėtina – būdavo iškilmingai giedamas per Eleusino žaidynes, vykdavusias kas trejus metus iš eilės kiekviename ketverių metų cikle (Eleusino žaidynių, beje, būtina nepainioti su Eleusino misterijomis, nors abu kultiniai renginiai buvo glaudžiai susiję savo mitologinėmis ištakomis).

Berlyne saugomame I a. pr. Kr. papiruse (P. Berol. 13044) pateikiama ir prozinė Persefonės mito versija, kurios tekste esama eiliuotų citatų iš „Orfėjo“, tiek panašių į atitinkamas antrojo homerinio himno vietas, kad šios citatos gali būti laikomos nedaug besiskiriančiais tekstiniais homerinio himno Demetrai fragmentų variantais (nedidelės teksto variacijos yra visiškai įprastos žodinės perdavos tradicijoje), nors pati prozinė mito versija gerokai skiriasi nuo tos, kuri poetine epo kalba papasakota Demetrai

skirtame homeriniame himne. Minėtų eiliuotų citatų, randamų Berlyno papiruse, priskyrimas legendiniam dainiui Orfėjui gali reikšti, jog šias citatas atitinkančios homerinio himno vietos (kurios ir buvo panaudotos Berlyno papiruse) Antikoje ilgainiui tapo tokiomis svarbiomis religiniam kultui, kad, sujungtos į tam tikrą tekstinę visumą ir nežymiai adaptuotos, buvo paverstos oficialiu religinio kanono tekstu ir, siekiant pastarajam suteikti dar didesnį autoritetą, priskirtos legendiniam dainiui Orfėjui.

Orfėją Eleusino slėpinių apreiškėju bei misterijų ritualo steigėju Eleusino žyniai oficialiai pripažino ir paskelbė ne vėliau kaip IV a. pr. Kr., bet antrasis homerinis himnas, iš kurio paimtos citatos Berlyno papiruse yra priskiriamos Orfėjui, greičiausiai buvo sukurtas dar gerokai iki to meto, nes kai kurios kitos svarbios aplinkybės verčia šios giesmės parašymo datą laikyti gerokai ankstesne. Himno autorius, regis, naudojasi ne tik Homero ir Hesijodo poemomis, bet ir labai archajišku penktuoju homeriniu himnu, skirtu Afroditei, kurio numanoma sukūrimo data tokiu būdu nustatytų antrojo homerinio himno sukūrimo *terminus post quem* – anksčiausiąją įmanomą laikinę ribą. Ta aplinkybė, jog himne Demetrai neminimi Atėnai, lyg ir verstų spėti, kad šis himnas sukurtas dar iki Atėnų tirono Peisistrato laikų, kai Eleusino misterijos tapo politiškai kontroliuojamos Atėnų, nors, kita vertus, net jei himnas buvo sukurtas ir po Peisistrato valdymo meto, poetui tikrai nebuvo būtina per prievartą minėti Atėnų, ypač jei toks minėjimas atrodytų niekaip nemotyvuotas turinio požiūriu. Šiaip ar taip, antrąjį homerinį himną šiuo metu linkstama datuoti VI a. pr. Kr. pirmąja puse[67].

III. HIMNAS APOLONUI

Apoloną šlovinantis trečiasis homerinis himnas nusipelno išskirtinio tyrinėtojų dėmesio dėl keleto priežasčių.

Visų pirma, jis yra vienas meniškiausių visoje himnų rinktinėje. Išskirtinį šio himno meniškumą lemia ne koks nors mechaniškas formalių archajiniam epui būdingų meninės raiškos priemonių vartojimas, kuriuo paprastai kliaujamasi prastoje, tikro įkvėpimo stokojančioje epinėje kūryboje, o nepaprastas emocinis himno autoriaus (ar veikiau autorių) įsitraukimas, kūrinyje juntama pakylėtos aistros, dieviškojo įkvėpimo – *Mūzų apsėdimo* – būsena, užkrečianti ir patį skaitytoją, šventybės patirtį liudijantis pasikylėjimas dievui skirtoje *poetinėje maldoje*, pagaliau himne atsispindintis gebėjimas – išduodantis Mūzų apsėstąjį – kažin kaip lengvai ir tuo pat metu kone tobulai sulydyti turinio ir meninės formos elementus.

Antra, teologinių ir filosofinių įžvalgų gilumu jis beveik nenusileidžia mūsų jau aptartam antrajam homeriniam himnui. Nors ir nepasiekdamas tos baisingos teologinės gelmės, kurion skverbiasi Demetrai skirta giesmė, himnas Apolonui, ko gero, pasižymi platesne jame neįkyriai punktyru nužymėtų filosofinių bei egzistencinių aspektų aprėptimi.

Trečia, netikėtais žaismingo sąmojo blyksniais jis beveik prilygsta Hermį šlovinančiam ketvirtajam homeriniam himnui, kartu išvengdamas pastarajam vietomis būdingo balansavimo ant burleskiškumo ir profanacijos ribos.

Ketvirta, himnas Apolonui yra akivaizdžiai sudarytas iš dviejų kiek skirtingu metu sukurtų dalių, kurias siejančios aiškiai regimos kompozicinės jungtys, retkarčiais stokojančios sklandumo, liudija autoriaus-redaktoriaus pastangą sulydyti į vieningą tekstinę visumą geografine bei istorine prasme, o taip pat ir

leksikos požiūriu heterogeniškus teksto blokus – būtent dėl tam tikro, pernelyg į akį nekrentančio teksto sandaros „rupumo“, kurio tikrai negalėtume pavadinti kompozicijos netobulumu, šis himnas pasižymi unikaliomis kompozicinės sandaros ypatybėmis, leidžiančiomis suvokti, kaip archajiniame epiniame tekste atsispindi *perėjimas nuo žodinės perdavos tradicijos prie rašytinės*: turėdamas ir vienai, ir kitai tradicijai būdingų savitų bruožų, himnas Apolonui padeda geriau suvokti pačią epinės graikų poezijos raidą, esminius jos lūžio taškus.

Ir pagaliau penkta – ši giesmė visus kitus rinktinės himnus pranoksta nepaprastai įdomių kultūrinių detalių gausa, kūrinyje atsispindinčio kultūrinio konteksto platumu ir sodrumu: himnas Apolonui yra itin svarbus ne tik senosios graikų religijos, ypač religinio kulto, pažinimui, bet ir socialinių bei politinių rapsodinio giedojimo praktikos aplinkybių, kitaip tariant, archajinio epinio giedojimo *pragmatikos*, supratimui.

1781–1782 m. olandų filologas Davidas Ruhnkenas, analizuodamas trečiojo homerinio himno kompoziciją, iškėlė mintį, kad šis kūrinys sudarytas iš dviejų dalių, kurios kadaise buvo dvi visiškai atskiros giesmės – himnas Delo Apolonui (eil. 1–178), giedotas per Delo saloje vykdavusias Apolonui skirtas iškilmes, ir Pitonės (Delfų) Apolonui skirtas Pitinis himnas (eil. 179–546), kuriame pasakojama, kaip šis dievas, ieškodamas vietos, kurioje galėtų įkurti pranašavietę, atvyko į Delfus ir pavertė juos svarbiausiu savo kulto centru. Ruhnkeno požiūrio, kad himnas Apolonui yra sudarytas iš dviejų dalių, kadaise egzistavusių kaip atskiri kūriniai, dabar laikosi dauguma mokslininkų. Kadangi visuose išlikusiuose šio himno nuorašuose jis nėra skaidomas, o pateikiamas kaip vientisas tekstas, dauguma leidėjų sekdami tradicija himną Apolonui leidžia kaip vieną giesmę, neskaidydami jos į Delo ir Pitinį himnus. Kita, mažesnioji, leidėjų dalis šį

himną leidžia kaip atskiras Apolonui skirtas giesmes – Delo himną ir Pitinį himną.

Himno kalba labai panaši į Homero epų kalbą ne tik dėl dialektinių ypatybių, leidžiančių jo sukūrimo – arba autoriaus kilmės – vietą sieti su Chijo sala ir apskritai rytine Egėjo jūros dalimi, bet ir tuo, kad giesmėje gana griežtai laikomasi archajiniam epui būdingos idiomatikos. Vis dėlto, nors himne randame nemažai epinių formulių, jos visos organiškai įaustos į tekstą ir tikrai neatrodo įkyrios – archajiškas formulinis giedojimo būdas poetui nė kiek netrukdo atsiskleisti kaip labai talentingam autoriui, originalų kūrybinį savo sumanymą gebančiam perteikti iš epinės tradicijos paveldėtomis priemonėmis.

Tyrinėtojai iki šiol nesutaria, kuri iš dviejų giesmės dalių – Delo himnas ar Pitinis himnas – yra senesnis. Laikydamiesi tradicijos dauguma mokslininkų senesniu laiko Delo himną, datuodami jį VII a. pr. Kr. ar net VIII a. pr. Kr. pabaiga, Pitinį himną laikydami sukurtu pirmoje VI a. pr. Kr. pusėje – dar iki to meto, kai gaisras sunaikino pirmąją Delfų Apolono šventyklą (tokiu atveju šventyklos gaisro data gali būti laikoma Delo himno sukūrimo *terminus ante quem* – vėliausia įmanoma laikine riba).

Vis dėlto Martinas Westas, vienas iškiliausių archajinio graikų epo tyrinėtojų, nepritardamas tokiai datavimo tradicijai, senesniu laiko Pitinį himną[68]. Šis mokslininkas, iš esmės pripažindamas daugumos tyrinėtojų priimamą Pitinio himno sukūrimą datą kaip daugiau ar mažiau teisingą (tiesa, manydamas, kad jis sukurtas jau *po* pirmosios Delfų Apolono šventyklos sunaikinimo per gaisrą – taigi keliais dešimtmečiais vėliau nei tradiciškai spėjama), Delo himną yra linkęs laikyti sukurtu *gerokai* vėliau, visiškai nepritardamas daugumos mokslininkų nuomonei, jog tikėtina jo sukūrimo data – VII a. pr. Kr. ar net VIII ir VII a. pr.

Kr. sandūra. Westo požiūris yra įdomiai argumentuotas, todėl dabar jį glaustai aptarsime.

Anot Westo, Pitinis himnas buvo sukurtas ne kurioje nors iš rytinių Egėjo jūros salų, o vidurio Graikijoje, netrukus po Pirmojo Šventojo Karo, kai karinė sąjunga, sudaryta iš Fokidės ir kitų Graikijos sričių gyventojų, atėmė Delfų šventyklos kontrolės teisę iš Krisės miesto, o 591 /590 m. pr. Kr. sugriovė ir pačią Krisę. Tad Pitinis himnas, kurio 540–543 eilutėse skaitome Apolono pranašystę su grėsminga nuoroda į galimą valdžios pasikeitimą, jei Delfų žyniai elgsis netinkamai, Westo požiūriu, galėjęs būti sukurtas netrukus po šio karo, bet dar prieš 586 m. pr. Kr. įvykusias pirmąsias Pitines žaidynes, per kurias ši giesmė galbūt buvo iškilmingai sugiedota: po neseniai įvykusio Krisės nusiaubimo ir Delfų Apolono šventyklos sudeginimo, kuriuos visi puikiai atminė, himne aptinkama Apolono pranašystė su grėsmingu įspėjimu žyniams atrodė kaip lemtingai išsipildžiusi – teisinga *post eventum*.

Pasak Westo, maždaug po pusės šimtmečio, taigi apie 536 m. pr. Kr., iš Chijo salos kilęs epinis poetas Kinaitas, mūsų jau minėtas ankstesniame šio straipsnio skyriuje, kuriame aptarėme homerinių himnų tekstologijos klausimus, sukūrė himną Delo Apolonui, skirtą giedoti per panjonines iškilmes, į kurias iš visų Jonijos vietų susirinkę religinės šventės dalyviai pašlovino Delo saloje gimusį dievą[69]. Westo įsitikinimu, Kinaitas ne tik buvo puikiai susipažinęs su Pitiniu himnu, bet ir vietomis panaudojo jį kaip savosios giesmės modelį: ši aplinkybė Westui tapo akivaizdi, kai jis pamėgino nustatyti, kaip atrodė *pirminis Delo himno variantas,* egzistavęs dar iki to momento, kai Delo himnas, šiek tiek pakeičiant – priderinant prie būsimo didesnio kūrinio visumos – jo kompoziciją, buvo sujungtas su Pitiniu himnu[70].

Jei tikėsime šio tyrinėtojo atlikta pirminio Delo himno varianto rekonstrukcija, Kinaito kūrinį (aišku, be tų jo fragmentų, tiek išlikusių, tiek neišlikusių, kurių vėliau, kuriant jungtinę himno versiją, buvo atsisakyta) sudarė šios dabartinio Apolonui skirtojo ilgojo himno eilutės, išdėstytos nurodyta seka: 1–18, 30–94, 97, 96 (vėliau, Kinaitui sujungiant giesmes, 97 ir 96 eilutės buvo sukeistos vietomis – taip susiklostė dabartinė šių eilučių seka), 102–104, 107–143, 179–180 ir 146–178 (179–180 eilutės, kuriomis dabartiniame himne prasideda Pitinė dalis, pirminiame Delo himno variante ėjo prieš 146–178 eilutes). Be to, tarp 18 ir 30 dabartinio himno eilučių, matyt, buvo papildomai įterptos pora ar keletas eilučių, kuriomis buvo pradedamas pasakojimas apie Leto, Apolono ir jo dvynės sesers Artemidės motinos, klajones ieškant vietos, kurioje ji galėtų pagimdyti.

Kaip toliau argumentuoja Westas, maždaug tuo metu, kai buvo sukurtas Delo himnas, homeridai, kurių gildijai priklausė ir šį himną sukūręs Kinaitas, buvo bepradedą skleisti savo profesijos prestižui pakelti sumaniai išgalvotą legendą apie didįjį savo protėvį ir epinio giedojimo profesijos pradininką Homerą. Tad ir Kinaitas, vienas iš homeridų, paskelbė, jog Delo himną, kurį iš tiesų buvo sukūręs pats, jis paveldėjo iš garbingojo protėvio Homero. Idant išgalvota himno kilmės versija taptų įtikinamesnė, Kinaitas į giesmę įterpė mįslingai skambančias eilutes apie kažin kokį aklą iš Chijo salos kilusį dainių. Šios eilutės buvo tyčia parašytos taip, kad atrodytų kaip paties Homero ištarmė, sugiedota taip pat per Delo Apolonui skirtas iškilmes, panašias į tas, kurios buvo surengtos Kinaito laikais, bet esą įvykusias dar gerokai anksčiau – prieš kokius porą šimtmečių, ir slepianti lakonišką – *būtent dėl lakoniškumo itin mistifikuojančią* – nuorodą į didžiojo dainiaus asmenį (eil. 165–172, ypač 172–173):

Būkit palankūs jūs mums, Apolone ir tu, Artemide!
Likite sveikos, visos merginos! Manęs nepamirškit!
Jei kada nors koks nors svetimšalis mirtingas, iškentęs
Negandų daug, čionai atkeliavęs jūsų paklaustų:
„Mielos mergaitės, kuris iš čionai užklystančių dainių
Jums mieliausias, kuris jums džiaugsmo teikia daugiausiai?"
Visos vienu balsu atsakykite tam svetimšaliui:
„Aklas žmogus, jis gyvena Chijo saloj akmenuotoj.
Visos jo giesmės bus palikuonims pačios geriausios."

Būtent šios mistifikacijos dėka Kinaitui, anot Westo, pavykę padaryti savo kūrinį plačiai žinomą ir gerbiamą: deliečiai buvę nepaprastai patenkinti, sužinoję apie šios giesmės archajiškumą bei garbingą kilmę, taip pat apie ankstesnę, himne aiškiai įvardytą šio kūrinio sąsają su jų sala ir joje nuo seniausių laikų vykusiomis iškilmėmis Apolono garbei, todėl padėję šios giesmės įrašą Delo Artemidės šventykloje, kad saugomas garbingoje vietoje jis būtų viešai prieinamas į Delą atvykstantiems šventų vietų lankytojams ir iškilmių dalyviams. Beje, iš vėlyvosios Antikos (imperatoriaus Hadrijano laikų) mus pasiekusiame Homero ir Hesiodo varžybų aprašyme (*Certamen* 18) yra paminima, kad himnas Apolonui (neaišku, ar jungtinė Delo himno ir Pitinio himno versija, ar tik Delo himnas) buvęs išstatytas viešam stebėjimui ant baltai dažytos lentos (*leukōma*) Delo Artemidės šventykloje.

Westo teigimu, kai 523 m. pr. Kr. Samo tironas Polikratas paskelbė ketinąs Delo saloje Apolono garbei surengti jungtines Delo ir Pitines iškilmes, Kinaitas, matyt, būtent šiai progai sukūręs jungtinį himną Apolonui, į vientisą kompozicinę visumą sujungdamas senesnį Pitinį himną ir kiek anksčiau savo paties parašytą Delo himną: atsisakęs pirminio Pitinio himno varianto pradžios, kuri sujungtame kūrinyje būtų skambėjusi

nenatūraliai, mechaniškai ir perteklišikai, likusią Pitinio himno dalį Kinaitas prijungęs prie Delo himno. Poetas taip pat buvęs priverstas parašyti abu himnus susiejančią kompozicinę jungtį, kuri, anot Westo, nėra labai sklandi.

Beje, būtina atsižvelgti į tai, jog dabartinis ilgasis himnas Apolonui nėra tiksli Kinaito sukurtos jungtinės versijos kopija, nes vėliau (bet dar Antikoje) į Kinaito redaguotą versiją iš skirtingų nuorašų papildomai buvo įtraukti ir tie ankstesnio Delo himno fragmentai, kurių pats Kinaitas, sujungdamas abu himnus, galbūt buvo atsisakęs. Kai kurie tyrinėtojai spėja, kad jungtinėje himno versijoje Kinaitas galbūt buvo išbraukęs ankstesniame jo kūrinyje buvusį Delo iškilmių aprašymą, atitinkantį 147–176 mus pasiekusio himno eilutes, nuo 142 ar 145 eilutės iš karto pereidamas prie 179, kuria prasideda Pitinė dalis (atsisakius Delo iškilmių aprašymo, perėjimas nuo Delo himno prie Pitinio atrodytų gal kiek natūralesnis, nes iškristų ilga digresija, nelabai susijusi su pagrindiniu naratyvu, bet perėjimas vis tiek neatrodytų labai tolydus, nes nebūtų išvengta tam tikro gana staigaus minties šuolio).

Kaip toliau argumentuoja Westas, Pitinio himno autorius savo pasakojimą pradėjo *bendru atviru klausimu,* kaip derėtų pašlovinti Apoloną (*„Foibe, kaip man tave, nusipelniusį liaupsių visokių, / Šlovint? Visur tau skirtos giesmės gali skambėti – / Tiek telyčias maitinančioj žemė, tiek ir salynuos“ – HH* III. 19–21), ir po jo einančiu įvairių konkrečių Apolono pašlovinimo ir apgiedojimo galimybių, kurios pateikiamos kaip *konkretesni uždari klausimai,* išvardijimu. Į jungtinę himno versiją įtrauktos Pitinės dalies dėl kompozicinių aplinkybių negalėdamas pradėti minėtu bendruoju klausimu, labiau tinkančiu viso naratyvo pradžiai, Kinaitas šį bendrąjį klausimą perkėlė į Delo dalį, jungtinio himno pradžią, kur juo pradedamas pasakojimas apie Apolono gimimą Delo

saloje (eil. 19–29), tuo tarpu konkrečius klausimus, kurie pirminėje Pitinio himno versijoje buvo pateikiami iš karto po bendrojo klausimo, jis paliko ankstesnėje jų vietoje (ją dabar atitinka 207–215 mus pasiekusio himno eilutės).

Be to, galbūt siekdamas pamaloninti Samo valdovą Polikratą, nutarusį surengti jungtines Delo ir Pitines iškilmes – ir galbūt užsakiusį poetui parašyti jungtinį himną, Kinaitas į Pitinę jo dalį įtraukė su pagrindiniu naratyvu nelabai besisiejančią istoriją apie deivę Herą (eil. 305–356), ypač garbintą būtent Polikrato valdomoje Samo saloje. Ši istorija yra akivaizdi išplėstinė interpoliacija, kiek pristabdanti pagrindinio naratyvo veiksmą prieš pat kritinį drakonės nužudymo epizodą. Hera taip pat porą kartų glaustai paminima ir Delo dalyje, įterpiant 95–101 eilutę (kartu ankstesnę, pirminiame Delo himno variante buvusią, seką, kurioje 96 eilutė eina po 97, pakeičiant į dabartinę seką, kurioje pirma eina 96, o po to – 97 eilutė) bei 105–106 eilutes[71].

Kaip pastebi Westas, yra pagrindo manyti, kad homerinį himną Apolonui cituojantis Tukididas dar žinojo Delo himną kaip atskirą epinį kūrinį. Jei Delo saloje, Artemidės šventykloje, buvo saugomas ne jungtinio himno, o tik Delo Apolonui skirto atskiro himno įrašas, kai kurie rapsodai, iš jo išmokę šią giesmę, galbūt kurį laiką platino Delo himną kartu su jungtine himno versija. Beje, dar kartą labai svarbu pabrėžti, jog mus pasiekęs trečiasis homerinis himnas toli gražu nėra tiksli Kinaito redaguoto jungtinio himno versija: dar Antikoje, prieš galutinį homerinių himnų suredagavimą, tam tikras tekstinis Kinaito sukurtos pirminės Delo himno versijos variantas buvo sujungtas su kuriuo nors tekstiniu Kinaito suredaguoto jungtinio himno variantu, įtraukiant ir kai kuriuos Antikos filologams patikusius fragmentų variantus, kurie atrodė įdomūs turinio požiūriu ir įtraukti pernelyg neardė bendrosios kūrinio kompozicijos.

Martino Westo pateiktoji tekstinės trečiojo homerinio himno tradicijos interpretacija yra tik vienintelė iš keleto ar keliolikos egzistuojančių, be to, tikrai ne standartinė. Nemaža dalis tyrinėtojų Westo požiūriui nepritaria, visų pirma, Delo himną laikydami senesniu už Pitinį, o antra – *abu* himnus manydami esant sukurtus anksčiau nei mano Westas (Pitinį himną jie laiko sukurtu *šiek tiek* anksčiau, o Delo himną – net *gerokai* anksčiau). Vis dėlto būtent Westo požiūris mums pasirodė įdomiausias interpretacijos niuansų subtilumu, todėl jį vienintelį aptarėme išsamiau.

Visose ilgosiose rinktinės giesmėse aptinkamas pamatinis naratyvinis kosminės katastrofos modelis himne Apolonui įgyja dievų pasaulį sukrečiančio šeimyninio konflikto pavidalą: Dzeusas, kaip visada neištikimas savo žmonai Herai, slapta nuo jos suartėja su Leto, kuri pradeda lauktis dieviškųjų dvynių – Apolono ir Artemidės. Ieškodama vietos, kur galėtų pagimdyti savo ir Dzeuso vaikus, Leto keliauja iš vienos vietos į kitą, bet nei žemyno kraštai, nei jūros salos jos nenori priimti: mat sklinda piktas gandas, kad Apolonas būsiąs baisus nesuvaldomas dievas, tironiškai viešpatausiantis tarp dievų ir žmonių (eil. 65–69). Vėliau pasirodys, kad šis gandas buvo nepagrįstas, bet kol kas visi juo tiki, todėl Leto verčiama ilgai klajoti, mandagiai išprašoma iš visų kraštų, kol pagaliau mažytė nederlinga Delo sala po atkaklių Leto įtikinėjimų sutinka ją priimti. Tačiau Leto vis tiek priversta ilgai kentėti gimdymo skausmus, nes pavyduliaujanti Hera klasta sulaiko Olimpe gimdymo deivę Eileitiją, siekdama, kad ši negalėtų nuvykusi į Delą palengvinti Leto kančių. Vis dėlto kitos deivės, užjaučiančios gimdyvę, iš Delo į Olimpą nusiunčia dievų pasiuntinę Iridę, kuriai nuostabių Eileitijai skirtų dovanų – ant auksinių siūlų suverto devynių uolekčių vėrinio – pažadu pavyksta sugundyti gimdymo deivę, kad ši atvyktų į pagalbą Leto.

Tad po ilgų vargų pagaliau gimęs Apolonas ryškia šviesa užlieja Delo salą, didingai atsiskleisdamas kaip tikras stebuklas dievams ir žmonėms. Toliau himne aprašomi šio dievo apsilankymai įvairiuose kraštuose, taip pat ir tuose, kurie anksčiau nepriėmė jo motinos, o kartu su ja – ir jo paties. Minint kilnius Apolono darbus, kuriuos atlikdamas šis dievas neretai kovoja su Dzeusui ir kitiems dangaus dievams priešiškomis chaoso stichiją įkūnijančiomis chtoninėmis būtybėmis, tokiomis, kaip Delfų drakonė Pitonė, himne nuolat pabrėžiamas visiškas Apolono klusnumas savo tėvui Dzeusui, pasiryžimas nenuilstamai vykdyti jo valią.

Kaip matome, Dzeuso neištikimybės Herai sukelta kosminė katastrofa išeina į gera ir dievams, ir žmonėms: gimęs galingas dievas atsiskleidžia kaip didis kultūros nešėjas, galinga dievų ir mirtingųjų pasaulį civilizuojanti jėga, Dzeuso valios skelbėjas žmonėms: mirtingieji, vadovaudamiesi neklaidingomis Apolono pranašystėmis ir naudodamiesi nuostabia jiems patiems šio dievo suteikta pranašavimo dovana, dabar įstengia ne tik gintis nuo gamtos stichijų, bet ir pažaboti *nežinomybės chaoso gaivalus.*

Žvelgiant į himne iškylantį Apolono paveikslą susidaro įspūdis, kad šis dievas – *paradokso* dievas[72]. Apolonas, būdamas pranašysčių viešpats, *spėja* ateitį ir suteikęs malonę leidžia kitiems ją *nuspėti,* bet pats šioje giesmėje (kaip, beje, ir visuose kituose mitiniuose graikų tekstuose) pasirodo kaip įnoringa, aikštinga, spontaniškai impulsyvi – taigi *nenuspėjama* dievybė. Dar prieš jam gimstant niekas negali nuspėti jo būsimo elgesio ir būdo: melagingai pranašaujama, esą Apolonas sukels grėsmę dievams ir žmonėms, atneš į pasaulį chaosą, dvasios sumaištį ir baimę. Net ir Delo sala, būsimoji šio dievo gimtinė, iš pradžių baiminasi numanomos Apolono savivalės, impulsyvaus gaivalingumo ir nesuvaldomos jėgos (eil. 66–73):

Bet neslėpsiu, Letò, bijausi sklandančio gando:
Mat girdėjau kalbas, kad bus įžūlus Apolonas
Ir viešpataus jis visur plačiai – tarp dievų nemirtingų
Ir tarp žmonių mirtingų duoną auginančioj žemėj.
Tiek širdimi, tiek protu labai bijaus, kad išvydęs
Saulės šviesą, pradės jis tuojau manęs neapkęsti,
Kad labai akmenuota esu ir, kojom paspyręs,
Greitai nublokš mane į tolumas jūros plačiosios.

Tačiau Apolonui gimus iš karto paaiškėja, jog teisinga buvo tik ta gando dalis, kurioje kalbama apie nepaprastą šio dievo jėgą: vos gimęs kūdikis ne tik iš karto nusipurto vystyklus, apreikšdamas baisingą savo galią, bet ir – to gandas nepajėgė išpranašauti – tuoj pat parodo didžią savo išmintį, kokia negalėtų pasigirti net pražilę senoliai, iškilmingai pareikšdamas, jog pradės pranašauti *Dzeuso* valią, tokiu būdu tarsi leisdamas visiems suprasti, kad jis nė nemėgins užginčyti savo tėvo valios ir nusistovėjusios dieviškos kosmo tvarkos, todėl niekam nederėtų baimintis jo savivalės, kuri tad buvusi pranašauta melagingai (eil. 127–132):

Kai paragavęs šio dieviško maisto, Foibe, pradėjai
Muistytis smarkiai, tavęs išlaikyti nei juosta auksinė,
Nei vystyklai negalėjo ir viskas bemat atsileido.
Tarė tada Apolonas Foibas ten esančioms deivėms:
„Kaip aš lyros mielos ir lenktojo lanko norėčiau!
Tikrąją Dzeuso valią žmonėms pranašauti pradėsiu!“

Taigi Apolonas iš karto atsiskleidžia kaip klusnus tėvo valios reiškėjas – nelyginant *įrankis* Dzeuso rankose. Nuoroda į *instrumentinį* naujojo dievo veiklos pobūdį, regis, dar labiau poeto išryškinama pabrėžiant, kad vos gimęs Apolonas iš karto paprašo

dviejų *įrankių* – kitaros ir lenktojo lanko. Šie Apolono asmenybės ambivalentiškumą simbolizuojantys gyvybės ir mirties, tvarkos ir chaoso *įrankiai,* atsidūrę pranašysčių dievo rankose, simboline prasme yra toks pat *dieviškasis instrumentas,* kaip ir pats Apolonas, *Dzeuso valios skelbėjas ir gyvasis šios valios įrankis,* atsidūręs Olimpo valdovo rankose.

Įdomus minėto epizodo aspektas yra ta iš giesmės konteksto netiesiogiai išryškėjanti aplinkybė, kad iki Apolono gimimo niekas, regis, nepajėgė teisingai pranašauti: negebėjimas nuspėti ateities puikiai matomas būtent minėtoje melagingoje pranašystėje, esą gimęs Apolonas bus dievų ir žmonių tironas. Nesunku pastebėti, kad pabrėždamas minėtą aplinkybę himno autorius vienu išradingu pasakojimo štrichu pasiekia du himno turiniui ir naratyvo sklandumui svarbius tikslus: pirma, atkreipdamas dėmesį į *baimę,* kurią visiems pasaulio kraštams kėlė melaginga pranašystė apie būsimą Apolono savivalę, jis geba pateikti *įtikinamą motyvą,* kodėl jokia pasaulio vieta, išskyrus Delo salą, nenorėjo priimti besilaukiančios Leto, o antra – atkreipdamas dėmesį į minėtos melagingos pranašystės *klaidingumą* jis parodo, jog *tik po Apolono gimimo* atėjo teisingų pranašysčių laikai, taip leisdamas skaitytojui suprasti, kad naujojo dievo gimimas buvo iš tiesų didelis įvykis kosmo istorijoje – tikras stebuklas dievams ir žmonėms.

Apolono paradoksalumą himne atskleidžia ir sudėtinga *vietos ir bevietiškumo dialektika,* būdinga šio dievo galios reiškimuisi bei sklaidai. Apolono gimimo efemeriškoje, beveik nerealioje Delo saloje, kuri mituose dažnai vaizduojama plaukiojanti – taigi tokia pat „bevietė", kaip ir pats joje vėliau gimęs dievas, istorija, beje, šiek tiek primena Jėzaus, visos visatos Valdovo, gimimo varganame Betliejaus tvartelyje – ne žmogui, o gyvuliui skirtoje vietoje – istoriją. Spindulingajam Apolonui-Foibui, kuris

vėlesnėje mitologinėje tradicijoje buvo prilygintas *saulei* ar net su ja tapatintas, iš pradžių pačiam *po saule* neatsirado vietos – šis dievas apskritai neturėjo gimti.

Bet štai *paradoksas*: dievas, kurio kadaise buvo išsigynę *visi* sausumos kraštai ir jūros salos, vos gimęs tapo garbinamas *visoje* žemėje bei jūroje (eil. 19–24):

Kaip man pašlovint tave, nusipelniusį liaupsių visokių,
Foibe? Tau skirtos giesmės gali visur nuskambėti –
Tiek telyčias maitinančioj žemėj, tiek ir salynuos.
Mielos aukštųjų kalnų tau visos viršūnės, patinka
Tau ir kalvagūbriai statūs, ir jūron tekančios upės,
Ir visi krantai, prisiglaudę prie jūros, ir uostai.

Visuose Apoloną šlovinančiuose homeriniuose himnuose, ypač trumpesniuose, nuolat ilgais sąrašais vardijami pasaulio kraštai, kuriuose mėgsta lankytis šis dievas, taip pat itin gausios jam skirtos šventovės bei pranašavietės: paminimos ir žemyninės Graikijos vietos, ir Egėjo jūros salos, ir Mažosios Azijos pakrantės sritys. Net ir šiame ilgajame Apolonui skirtame himne išvardytos vietos (eil. 30–44), kadaise neįsileidusios Leto, iš tiesų paminėtos vien tam, kad skaitytojas geriau įsivaizduotų *dabartinę* nepaprastai plačią Apolono garbinimo geografiją ir *dabartinį* šio dievo įtakos visiems pasaulio kraštams mastą.

Apolono veikimui būdinga vietos ir bevietiškumo dialektika tiesiogiai susijusi su paradoksaliu to, kas *matoma*, ir to, kas *nematoma*, persipynimu šio dievo galių raiškoje. Apolonas puikiai geba veikti tiek iš arti, „iš tam tikros vietos“, kurioje aiškiai juntamas šiurpą keliantis šio dievo artumas, tiek iš toli, nelyginant „iš niekur: Apolono *artiveika* juntama kaip mirtingąjį staiga apimantis nepaaiškinamas šventos baimės jausmas, o šio dievo

toliveiką simboliškai išreiškia ne tik jo gebėjimas taikliai šaudyti iš toli, *pasiekiant toli erdvėje,* bet ir panašus gebėjimas *pasiekti toli laike* – taikliomis pranašiško numatymo strėlėmis „šaudyti" toli į ateitį. Neatsitiktinai epinėje poezijoje Apolonas dažnai nusakomas epitetu *„toliašaudis"* (*hekēbolos*). Kartais Apolonas apsireiškia spindulingu pavidalu, kartais jis lieka nematomas – kaip ir mirtį nešančios jo strėlės. Nuošaliose vietose, ypač kalnuose, atsidūrę mirtingieji iš staiga juos apėmusio nesuvokiamo baimės jausmo atpažįsta šio dievo prezenciją – būtent nepaaiškinamas nejaukumo jausmas ir paliudija nematomo šventybės šaltinio priartėjimą. Būdamas tai visiškai nematomas mirtingųjų akims, tai akinamai ryškus – *nematomas* dėl perteklinio spindulingumo, o kartais pasirodantis žmogaus akiai mielais antropomorfiniais pavidalais, Apolonas yra būtybė, esanti tuo pat metu visur ir niekur: nėra pasaulyje vietos, kur nebūtų jaučiama jo įtaka, bet kai kuriose šventose vietovėse, kur įkurtos Apolono šventyklos bei pranašavietės, žmogus pasijunta taip, lyg šventą šiurpą kelianti šventybės energija ten būtų kaupiama labiau nei kitur – būtent ten mirtingojo akiai nematomas, bet visa žmogiška esybe juntamas Apolono spinduliavimas sklinda nelyginant iš nematomos šviesos šaltinių.

Apolono veikimui būdinga vietos ir bevietiškumo, artiveikos ir toliveikos dialektika mūsų nagrinėjamame himne įgyja dar vieną – *panjoninio bei panheleninio universalizmo ir delietiškojo patriotizmo dialektikos* – aspektą. Nors ne tik homeriniuose himnuose, bet ir visoje graikų mitologijos tradicijoje Apolonas vaizduojamas kaip *universalus* graikų dievas, *graikiškiausias* iš visų helėnų dievų, savo kultūrine veikla ir aspiracijomis išreiškiantis *panhelėnines* (visų helėnų) ir ypač *panjonines* (visų jonėnų – rytinėje graikų oikumenės dalyje gyvenančių helėnų) vertybes, pagaliau kaip dievas, kuris dėl savo toli sklindančios, „toliašaudės" įtakos ir

užmojų *globalumo* atrodo panašus į kažin kokį dieviškąjį *kosmopolitą* (pastarąjį žodį, be abejo, suvokiant gerąja prasme), šiame himne jis tuo pat metu itin jautriai atsiskleidžia kaip mielos savo gimtinės – mažytės ir visiškai nederlingos Delo salos – *patriotas.* Panašiai kaip daug kraštų apkeliavusiam Odisėjui jo gimtoji Itakės sala išliko brangiausia ne dėl jos derlingumo ar kitų išskirtinių gamtinių savybių, o dėl joje gimusių vyrų dorybės ir svarbiausia – paprasčiausiai todėl, jog tai *gimtinė* (*Od.* IX. 21–36), taip ir Apolonas šiame himne atsiskleidžia kaip karštas savo gimtosios salos, mielesnės už visus kitus kraštus, kuriuose jis mėgsta lankytis bei yra garbinamas, patriotas (eil. 133–146):

Taip toliašaudis ir ilgaplaukis Foibas pasakęs
Per plačiavieškelę žemę patraukė tolyn. Juo stebėjos
Visos nemariosios deivės. Šviesa auksinė užliejo
Delą, kuris, palikuonį Letò ir Dzeuso išvydęs,
Džiaugės, kad dievas jį buveine išsirinko iš žemių
Ir iš salų, kad jį pamilo. Taip Delas pražydo,
Kaip nuo miško žiedų pražysta kalno viršūnė.
Sidabralanki šauly taiklus Apolone, valdove,
Tai užkopdavai tu ant Kinto kalvos akmenuotos,
Tai kitose salose pas žmones mėgai lankytis.
Daug tu šventyklų turi ir apaugusių medžiais giraičių,
Mielos tau visos kalnų viršūnės ir skardžiai aukštieji,
Ir kalvagūbriai statūs, ir jūron tekančios upės,
Foibe, bet Delo salelė tavajai širdžiai mieliausia.

Jau šiame archajiškame himne aiškiai matomas neįtikėtinas graikiškiausio helėnų dievo gebėjimas *kosmopolitinį universalizmą* bei *globalaus* užmojo veiklą kuo puikiausiai suderinti su karščiausiu *filotopiniu patriotizmu,* – gebėjimas, kuris vėliau

atsispindės visoje vėlesnėje graikų mitologijos tradicijoje, – be visų meninių privalumų, yra labai įdomus ir kultūriniu požiūriu: tik supratę, kaip šiame himne vaizduojamam Apolonui – *mitiniam pačios graikybės esmės įsikūnijimui* – pavyksta *delietiškojo patriotizmo vertybę* suderinti su *panheleninio kultūrinio universalizmo vertybe,* mes galbūt bent iš dalies suprasime vieną didžiausių kultūrinės bei politinės Vakarų istorijos mįslių – klasikiniu Graikijos istorijos laikotarpiu suklestėjusios polinės santvarkos (ir apskritai senovės graikų polinkio gyventi palyginti nedidelėmis bendruomenėmis, sudarytomis iš bendromis vertybėmis bei tėvynės meile susaistytų piliečių) *dermę* su precedento neturinčių senovės Graikijos kultūrinių pasiekimų universalumu, iki šių dienų neišblėsusiu universaliu jų aktualumu visoms tautoms. Būtent *apoloniškoji Heladės prigimtis* graikams vienintelį kartą žmonijos istorijoje leido pasiekti šią labai organišką, bet antropologiniu požiūriu vis tiek gana sunkiai įsivaizduojamą skirtingų žmogiškų nuostatų – *polinės santvarkos vizija pagrįsto heleniškojo politinio patriotizmo* ir *išskirtinės graikų kultūros vertės suvokimu besiremiančio panheleninio kultūrinio universalizmo* – harmoniją.

Verta atkreipti dėmesį į tai, kad iš karto po patriotiškai skambančio giesmės fragmento, kuriame poetas kalba apie Apolono meilę gimtajai Delo salai, eina kitas fragmentas, kuriame aprašomos Delo saloje vykstančios *panjoninės iškilmės*: ne tik parodoma, kad filotopinis Apolono ir mirtingų Delo salos gyventojų patriotizmas puikiausiai suderinamas su universaliomis kultūrinėmis jonėnų vertybėmis, bet ir leidžiama suprasti, kad panjoninės iškilmės apskritai nebūtų įmanomos, jei Delo patriotai – Apolonas ir mirtingi šios salos gyventojai – nebūtų sukūrę nemirtingo vardo šiai mažai nederlingai salai (eil. 147–155):

Ilgachitoniai jonėnai Dele susieina per šventę
Su žmonomis ir savo vaikais prie tavojo kelio.
Ten, prisiminę tave, jie šokiais, giesmėm ir kumštynėm
Stengiasi tau įsiteikt, kai tarpusavy rengia varžybas.
Jei susitiktų jonėnus kas nors, kai jie ten susirinkę,
Tas pasakytų, kad jie nesenstantys ir nemirtingi,
Džiaugsmą visų žmonių pastebėtų, širdy apsidžiaugtų,
Kai pamatytų vyrus su jų žmonom gražiajuostėm
Ir jų greituosius laivus, ir turtų tikrą gausybę.

Šiame įspūdingame iškilmes vaizduojančiame epizode galime įžvelgti net *dvejopą vienijimąsi,* pagrįstą delietiškojo patriotizmo ir panjoninio kultūrinio universalizmo dvasia: iš skirtingų kraštų atvykusių *jonėnų bendrystę* ir – tai svarbiausia – *žmonių ir dievų bendrystę.* Apoloną garbinantys jonėnai patys vaizduojami dievo malonės dėka supanašėję į nemirtinguosius – „nesenstantys ir nemirtingi". Poetas tarsi nori pasakyti, kad Apoloną ir kitus dievus mylintys bei šlovinantys žmonės, net jei iš pradžių jie būtų visiškai neturtingi, netrukus apdovanojami „turtų tikra gausybe" – panašiai kaip ir pati Delo sala, kuri, gimus Apolonui, anot himno autoriaus, tuoj pat „pražydusi" (galime nuspėti, kad ne tik antgamtiškai suvešėjusia augmenija ar emociškai, bet ir į salą atvykstančių maldininkų atplukdomais bei Delo šventovėse paaukojamais turtais), nors iš pradžių buvusi visiškai nederlinga ir neturtinga – pati menkiausia iš salų.

Savitas Delo saloje klestinčio kultūrinio universalizmo, peržengiančio net panjoninės kultūrinės bendrystės ribas ir paverčiančio Delą kone helėniškuoju Babilonu, bruožas yra poeto minimų „toliašaudžio tarnaičių Delo merginų" poliglotiniai gebėjimai ar koks nors dar neįprastesnis, glosolaliją primenantis „kalbėjimas kalbomis" (*„bet kas palaikyti jų balsą galėtų savo balsu"* –

eil. 163–164): mįslingosios Apolono žynės, kurios poeto vadinamos „didžiuliu stebuklu“ (*mega thauma*, eil. 156), savo įkvėptu giedojimu visomis tarmėmis primena vos ne dieviškas būtybes, kažin kokius pačių nuo Helikono ar Parnaso nusileidusių Mūzų įsikūnijimus Apolono vaidilučių asmenyje (eil. 156–164):

Ten yra dar vienas didžiulis stebuklas. Šlovingas
Jis amžinai – toliašaudžio tarnaitės Delo merginos.
Jos iš pradžių Apolonui giesmę užtraukia, po Foibo
Šlovina deivę Letò ir valdovę strėlių Artemidę,
Pamini savo giesmėj praeity gyvenusius žmones,
Vyrus ir moteris, moka jos giesmėm pradžiugint mirtingus.
Sugeba jos žmonių balsus ir garsus visokiausius
Puikiai pamėgdžiot. Bet kas palaikyti jų balsą galėtų
Savo balsu. Tokia nuostabi giesmė tų merginų.

Būtent Delo žynėms, giedančioms visomis kalbomis, ir skirta į salą atvykstantiems svetimšaliams skelbti nemirtingą „aklo žmogaus, gyvenančio Chijo saloj akmenuotoj“, kitaip tariant, *Homero*, vardą (eil. 172–173). Chijo salos apibūdinimas kaip *uolėtos, skardingos, akmenuotos* (*Khiōi eni paipaloessēi* – eil. 172) daro ją labai panašią į tokią pat akmenuotą Delo salą – abiejų salų panašumo pabrėžimas simboliškai išryškina dvasinę giminystę tarp dieviškojo dainiaus Apolono, Delo salos viešpaties, ir tokio pat dieviško, nors ir mirtingo, dainiaus Homero – Chijo salos simbolio ir nekarūnuoto jos valdovo.

Pitinė himno dalis pradedama didingu forminge grojančio Apolono žengimo į uolėtą Pitoną (Delfus) vaizdu, leidžiančiu poetui jau pačioje šios dalies įžangoje subtiliai nužymėti Pitinio himno temą bei siužeto kontūrus: iškilmingas dievo *kopimas* Parnaso šlaitu į *jau įkurtą* Delfų šventovę, tarsi kokia *simbolinė*

santrauka, glaustai pakartoja ir apibendrina tai, kas *jau įvyko*, kartu anticipuodamas tai, kas bus išsamiai pasakojama netrukus – ilgą Apolono, įvairiose Heladės srityse ieškančio geriausios vietos savo šventovei ir pranašavietei, *kelionę* į Delfus. Poeto sprendimas Pitinės himno dalies įžangoje pavaizduoti Apolono kopimą į Pitoną yra labai vykęs ir dėl to, kad kreipimasis į Mūzas, privalomas giesmės pradžioje, dabar neatrodo vien kaip formalus, su turiniu organiškai nesisiejantis epinio kūrinio rekvizitas: kadangi Mūzos sudaro Apolono, dažnai vadinamo Mūsagetu – *Mūzų vadovu* – palydą, jų paminėjimas greta į savo šventyklą kopiančio dievo, labai vykusiai įterptas į giesmės pradžią ir natūraliai skambantis jos kontekste (nepaisant tos aplinkybės, kad netrukus vaizdas nejučia perkeliamas iš Parnaso į Olimpą), *kartu funkcionuoja kaip įžangos kreipinys į šias poetinio įkvėpimo deives* (eil. 182–193):

Vaikas šlovingos Letò, pasiėmęs dailią formingę,
Grodamas eina keliu tolyn į uolėtą Pitonę.
Nuo jo drabužių dvelkia dieviškas kvapas. Formingė
Lieja gražius garsus, kai ją plektras auksinis paliečia.
Greitai tarytum mintis iš žemės pakyla Olimpan
Foibas į Dzeuso namus, kur kiti dievai susirinkę.
Tuoj kitara ir giesmė dievams nemirtingiems parūpsta.
Visos Mūzos kartu pasikeisdamos giesmę užtraukia
Ir nuostabiais balsais apie dieviškas dovanas gieda,
Dar apdainuoja nelaimes, kurias dievai nemirtingi
Siunčia žmonėms, o šie gyvena kvaili ir bejėgiai,
Būdo negali surast, kaip mirties ir senatvės išvengti.

Kontrastas tarp dieviškų *dovanų* ir žmonėms dievų siunčiamų *nelaimių*, išryškėjantis minėtoje Mūzų giesmėje, vėliau dau-

gybę kartų ataidi ir kituose Pitinės himno dalies fragmentuose. Ilgajame himne Apolonui, būtent Pitinėje jo dalyje, kaip jokiame kitame homeriniame himne, akcentuojama neužgrindžiama praraja tarp dievų amžinybės ir žmonių laikinumo, tarp visokeriopos nemirtingųjų laimės ir fizinio bei egzistencinio mirtingųjų vargo ir liūdesio. Egzistencinį šiurpą kelia net pats pacituotoje ištraukoje apibūdinamas Mūzų giedojimas: užuot mirtinguosius užjausdamos, poetinio įkvėpimo deivės *linksminasi* pačios ir *džiugina* kitus dievus būtent giesme apie neatšaukiamai *liūdną* žmonių būklę, apie mirtingųjų neprotingumą, senatvę ir mirtį. Sakytume, Olimpo dievams linksma dėl žmonių liūdesio – nemirtingieji džiaugiasi mirtingųjų nelaimėmis[73].

Tad skaitydami Pitinį himną galime susidaryti itin ryškų įspūdį apie tai, kaip archajinio laikotarpio graikai suvokė žmogaus dalią: mirtingojo būklės negalinčios pakeisti jokios jo pastangos, dedamos pasikliaujant vien žmogiškomis savo paties jėgomis, joks sunkus darbas, kuris neišvengiamai pasilieka beprasmis, jeigu jo nelaimina dievai, o vienintelė galimybė mirtingajam bent laikinai ištrūkti iš žmogiškos kontingencijos spąstų – tai netikėtai susilaukti neužtarnautos dievų malonės, *dieviškosios dovanos*, kurią dievai žmonėms siunčia taip pat spontaniškai, kaip ir *nelaimę*, nors ir gerokai rečiau. Beje, mūsų jau aptartas himnas Demetrai liudija, kad ir pačias dievų siųstas nelaimes graikai ironiškai vadindavo dievų „dovanomis".

Tačiau žmonių menkumo pabrėžimas himne nėra savitikslis – žmogiškosios menkystės fone dar labiau išryškėja dieviškoji didybė: Pitinėje himno dalyje Apolonas vaizduojamas kaip didis, didingai baugus ir šventą šiurpą keliantis dievas, visiškai nepanašus į tą familiariai ir beveik vaikiškai besielgiantį Apoloną, kurį regime žaismingame Hermiui skirtame ketvirtajame homeriniame himne. Pitinėje dalyje ši baisi dievybė iškyla

ne tik harmoningais, „apoloniškaisiais" pavidalais (antai kaip nuostabiai gražus kitara ar forminge grojantis jaunuolis, nuo kurio liejasi skaisti šviesa, sklinda garsai ir dieviškas aromatas), bet ir šiurpiais pavidalais: antai pasivertęs pabaisa, panašia į delfiną, šis dievas įšoksta į kretiečių pirklių laivą ir, jo keleiviams, kuriems lemta tapti Delfų šventyklos žyniais, nesuvokiant, kas vyksta, žmogaus rankoms neklusnų ir lyg suparalyžiuotą šį laivą nuplukdo į greta Krisės slėnio esančią įlanką – tartum magnetu pritraukia jį prie savo šventvietės (eil. 399–439). Pacituosime šio įspūdingo epizodo pradžią (eil. 399–407):

Į smėlėtąjį Pilą, pas Pilo gyventojus plaukė
Ir Apoloną Foibą jūros kely susitiko.
Jis, delfinu pasivertęs, įšoko į greitąjį laivą
Ir ant denio gulėjo – baisus didžiulis gyvūnas.
Jei kam kildavo mintys paliesti delfiną, tai šitą
Žmogų jis blokšdavo taip, kad laive sudrebėdavo sijos.
Tyliai, sukaustyti baimės sėdėjo jūreiviai. Nedrįso
Jie gaubtašonio juodojo laivo virvių atnarpliot,
Nei tamsianosio šio laivo burių atleisti, kaip buvo
Jaučio odos raiščius iš pradžių sumaizgę, taip plaukė.

Ši himno vieta įdomi filosofiniu ir teologiniu požiūriu: nevaldomo ir vien dievui žinoma kryptimi plaukiančio laivo vaizdas iškyla kaip galingas simbolis, parodantis, ką mirtingos būtybės planai reiškia dieviškojo plano akivaizdoje.

Per prievartą atplukdytam kretiečių laivui sustojus Krisės uoste, įvyksta šiurpi Apolono teofanija: baisus delfinas pirma pavirsta ryškiai šviečiančia, Krisės gyventojams siaubą keliančia žvaigžde, o ši vėliau įgyja antropomorfinį pavidalą – Apolonas pavirsta gražiu jaunuoliu. Šiame himne aprašyta Apolono teofa-

nija šiurpumu bei estetiniu įspūdingumu pralenkia visų kitų dievų teofanijas, pavaizduotas homerinių himnų rinktinėje. Be to, ji labai detali, leidžianti įžvelgti skirtingas dievo metamorfozės stadijas: teriomorfinio pavidalo dievas pirma pavirsta nelyginant grynos dieviškosios energijos pliūpsniu, kuris vėliau kristalizuojasi į žavingą antropomorfinį dievo pavidalą (eil. 440–450):

Ten taiklus Apolonas valdovas pakilo iš laivo,
Virtęs žvaigžde pačiame vidurdieny. Kibirkštys žiro
Nuo žvaigždės į šalis, jos spindėjimas siekė padangę.
Pro brangiuosius trikojus į patalpą slaptą šventyklos
Leidosi toji žvaigždė ir spindėdama įplieskė ugnį.
Visą Krisę tada spindesys užliejo. Pradėjo
Šaukti krisiečių žmonos ir dukterys jų gražiajuostės,
Foibui taip šviečiant. Kiekvieną apėmė didelė baimė.
Iš šventyklos atgal į laivą dievas sugrįžo
Greitai tarytum mintis, jaunuoliu, stipriu ir galingu,
Pilnu jėgų pasivertęs. Pečius jaunuolio plačiuosius
Garbanos dengė. (...)

Šiurpus ir galingas dievas jį šlovinančiame himne vaizduojamas ir kaip negailestingas chtoninių pabaisų – Dzeuso ir kitų dangiškųjų dievų priešų – naikintojas: ant Parnaso šlaito prie švento šaltinio gyvenusios drakonės Pitonės nužudymas yra vienas ryškiausių himno epizodų, nepaisant to, kad jo viduryje yra įterpta gerokai veiksmo eigą retarduojanti digresinė prolongacija – tik netiesiogiai su šiuo epizodu susijusi istorija apie kitą siaubūną – Tifaoną (Tifoną), Heros prašymu užaugintą Delfų drakonės[74]. Drakonės pašovimo ir baisaus jos merdėjimo scena ypač primena pabaisų agonijos vaizdus Hesijodo *Teogonijoje* (pakanka prisiminti antai Dzeuso žaibais sudeginto ugninio siaubūno

Tifoėjo (Tifono) žūtį. Įdomu tai, kad maginio žemės veikimo dėka gimusi drakonė, *chtoninė* pabaisa, po jos nužudymo *supūdyta* saulės dievo Helijo spindulių (beje, spindulingasis Foibas-Apolonas vėlesnėje graikų mitologijos tradicijoje pats buvo tapatintas su Heliju), vėl simboliškai sugrįžta į žemės įsčias – pavirsta žeme.

Poetas, pasitelkdamas liaudišką etimologiją, Pitonės (Pitono) vardą, *Puthō,* kuris iš tiesų, matyt, yra ikiindoeuropietiškas[75], susieja su labai panašiai skambančiu graikišku veiksmažodžiu *puthō,* reiškiančio „pūti" (beje, bendrašakniu tą pačią reikšmę turinčiam lietuviškam veiksmažodžiui), pavartodamas aoristo formą *puse* (eil. 372–374):

ex hou nun Puthō *kiklēsketai, hoi de anakta*
Putheion *kaleousin epōnumon houneka keithi*
autou puse *pelōr menos oxeos Ēelioio.*

Ir nuo tada Pitone *šią vietą pradėta vadinti.*
O Apolonui žmonės Pitiečio *pravardę davė,*
Nes čia Helijo karšto jėga supūdė pabaisą.

Panašią liaudišką etimologiją, relevantišką himne papasakotai Delfų Apolono šventyklos įkūrimo istorijai, aptinkame kiek vėliau, himnui artėjant į pabaigą, giesmės fragmente, kuriame (labai tikėtina) ikiindoeuropietiškas Delfų toponimas, *Delphoi,* Apolono epitetas „Delfinijus", *Delphinios,* ir Apolono aukuro Delfuose vadinimas „delfiškuoju", *delpheios,* poeto susiejami su delfiną reiškiančiu graikišku daiktavardžiu *delphis*[76], papasakojant, kaip pats Apolonas, steigdamas šiuos vardus, būsimiesiems savo garbintojams primena savo pasivertimą pabaisa, panašia į delfiną (eil. 493–496):

hōs men egō to prōton en ēeroeidei pontōi
eidomenos delphini *thoēs epi nēos orousa,*
hōs emoi eukhesthai delphiniōi. *autar ho bōmos*
autos delpheios *kai epopsios essetai aiei.*

Jūroj miglotoj aš pasirodžiau jums kaip delfinas
Priešais greitąjį laivą iššokęs, todėl ir vadinkit
Jūs mane maldose Delfiniju. *Aukuras šitas*
Delfiškas *aukuras bus ir išliks šlovingas per amžius.*

Verta pacituoti ir visą Delfų drakonės aptikimo bei nudobimo istorijos aprašymą (eil. 298–304; 355–362), praleidžiant minėtą ilgą digresiją ir gaištančiai baidyklei Apolono tariamus žodžius, kuriais jis linki Pitonei supūti:

Ten begalybė žmonių, nutašę akmenis, greitai
Puikią šventyklą pastatė, kuri šlovinga per amžius.
Ten netoli srūvena šaltinis gražus. Prie šaltinio
Dzeuso sūnus Apolonas lanku galingu pašovė
Baisią baidyklę – labai didžiulę drakonę. Ši buvo
Žemėj pridariusi daug žalos laibakojėms avelėms,
Daug bėdų ir žmonėms – kruvina pražūtinga pabaisa.

....

Daug žalos žmonėms pridarė šioji drakonė.
Kas ją sutiko, tam buvo toji diena paskutinė,
Kol stipriąja strėle taiklusis šaulys Apolonas
Ją pašovė. Drakonė parkrito, veriančio skausmo
Raižoma, garsiai šnopavo, duso ir raitės ant žemės.
Sklido nuo jos švokštimas, baisus, neapsakomas. Bandė

Ji tai vienur, tai kitur dar šliaužti miške, bet išleido
Kruviną dvasią. (...)

Pitinėje himno dalyje parodoma, kaip Apolonas, siekdamas įsitvirtinti, nepakenčia jokios konkurencijos ir negailestingai pašalina visus varžovus, drįsusius stoti jam skersai kelio. Šiuo požiūriu labai iškalbinga istorija apie atvykėlio Apolono ir autochtonės Telfūsos[77] varžybas dėl šventos vietos. Himne pasakojama, kaip Apolonas atvyksta į gražią Bojotijoje žaliuojančią giraitę, norėdamas prie šventų versmių įkurti savo šventyklą, o šaltinio nimfa Telfūsa, siekdama išlaikyti šią gražią vietovę sau, klastingai nuvilioja Apoloną šalin, teigdama, kad šaltinio vieta esanti netinkama šventyklai, nes dievui ir jo garbintojams esą nuolat trukdysiąs čionai girdyti atvedamų žirgų ir mulų kanopų bildėjimas bei dėmesį atitraukiantis dailių vežimų vaizdas (eil. 261–266). Įdomu tai, kad būtent nimfa Telfūsa, norėdama ne tiek pasitarnauti neprašytam svečiui, kiek atsikratyti jo draugijos, pirmoji nurodo Apolonui gražią nuošalią vietą Parnaso papėdėje, Krisėje, kur dievas, anot nimfos, galėsiąs įkurti savo pranašavietę: labai ironiška, kad šią šventą vietą „išpranašauja" ne po visą Heladę keliaujantis ir tolimus kraštus aplankantis pranašysčių dievas, o kukli šaltinio nimfa, negalinti pasitraukti nuo ją įkūnijančios gamtinės stichijos ir todėl niekada nepaliekanti savosios vietos.

Beje, turint omeny, kad Apolonas yra dieviškasis pranašas, savo dvasios žvilgsniu šaudantis toli laike ir erdvėje[78], apskritai gana keistai atrodo Pitinėje himno dalyje atsispindintis šio dievo negebėjimas iš karto susirasti tinkamos vietos savo pranašavietei: visus kraštus bergždžiai aplankantis visokeriopo numatymo viešpats, sakytume, ilgai ir nevaisingai vaikšto ratais, kol pagaliau Apolono aplankyta nimfa Telfūsa vieninteliu taikliu

numatymo „šūviu“ išrenka dievui geriausią vietą. Nors himne minimi ilgai trukę Apolono klaidžiojimai po įvairius kraštus skaitytojui galbūt leistų įžvelgti tam tikrą poeto ironiją, iš tiesų viskas yra paprasčiau: gausybe nuorodų į Heladės geografiją, pateikiamų šio dievo klajonių aprašymuose, autorius pabrėžia toli gražu ne Apolono turimos numatymo galios silpnumą, o būtent šio dievo *universalumą*, jo beribį viešpatavimą visose Graikijos srityse ir kituose pasaulio kraštuose, dieviškos Apolono įtakos ir jo dieviško veikimo *omniprezenciją*, pagaliau Apolono gebėjimą teisngai pranašauti visų pasaulio šalių gyventojams (plg. eil. 290–293).

Ilgai trunkantys vietos pranašavietei ieškojimai Apolonui yra vien simbolinė *dingstis* – apkeliaudamas Heladę, dievas visas jos sritis *simboliškai nukariauja*, pajungia savo įtakai, švelniai prijaukindamas arba brutaliai pažabodamas – antai naikindamas *chtonines* pabaisas ir nuvainikuodamas visus *autochtoninius* dieviškų ir pusiau dieviškų būtybių autoritetus, iki šiol *lokaliai* viešpatavusius savosiose valdose. Apolonas baudžia ir senais vietiniais papročiais besivadovaujančius, dangaus dievų valios nepaisančius žmones: pavyzdžiui, jis negailestingai sunaikina jo tėvui Dzeusui pagarbos nerodančių nedorėlių Flegijų miestą, įsikūrusį gražioje lygumoje ant Kefiso ežero kranto (eil. 278–280). Jau įkūręs savąją pranašavietę Parnaso papėdėje ir nukovęs Delfų drakonę, keršto apimtas dievas grįžta prie jį klastingai nuviliojusios Telfūsos ir, nejausdamas šiai nimfai jokio dėkingumo už taikliai parinktą vietą jo pranašavietei, pavydžiai ir kerštingai užverčia Telfūsos šaltinio srovę akmenimis (eil. 375–387):

Ėmė tuomet širdyje Apolonas Foibas suprasti,
Kad gražiasrovė versmė jį apgavo. Įširdęs pasuko
Jis atgalios pas Telfūsą ir greitai versmę priėjo.

Ten, prie jos arti atsistojęs, žodį pasakė:
„Ak, Telfūsa, mane apgavai! Tu nesiruošei šitos
Vietos turėt ir joje gražiasrovį vandenį lieti.
Tad dabar ne tik tu, bet ir aš čia gerbiamas būsiu!"
Taręs taip Apolonas, taiklusis šaulys, nurideno
Krūvą sunkių akmenų nuo kalno ir, versmę užvertęs,
Aukurą sau pasistatė priaugusioj medžių giraitėj
Prie gražiasrovės šaltinio versmės. Tenai Apoloną
Telfūsiečiu visi vadina, jį garbina, meldžias,
Nes jis gėdą padarė šventajai tėkmei Telfūsos.

Skaitydami į pastarąją panašias himno ištraukas įsitikiname, kad Apolonas, asketiškasis dvasinių dalykų mylėtojas, ne tik kovoja su chtoninėmis, žemės derlingumą įkūnijančiomis būtybėmis, bet ir nelabai mėgsta gamtiškai derlingų, stichines žemės galias apreiškiančių vietų: jis gimsta akmenuotoje ir nederlingoje Delo saloje (eil. 53–55; 71–73), įkuria savo pranašavietę tokioje pat akmenuotoje ir asketiškai atšiaurioje Pitonėje, kur „nei vynuogynų nėra, nei pievų gražioj šioj vietovėj" (eil. 529), o po to, be saiko keršydamas, užverčia uolomis Telfūsos versmę (eil. 382–383), lyg negalėdamas pakęsti šios vietovės derlingumo ar pavydėdamas šaltiniui to, ko jis pats, kaip asketiškasis žemiškųjų stichijų priešas, esmingai stokoja. Ir Delą, ir Delfus vėliau pavertęs klestinčiomis vietovėmis, nederlingomis *kata phusin*, bet turtingomis *kata thesin* – dėl miniomis plūstančių jo garbintojų suaukotų gėrybių (eil. 535–539), Apolonas atsiskleidžia ne kaip gyvybės gimdytojas ir gyvybės galių puoselėtojas, o kaip gyvybės *žudytojas* ir žemės derlingumo vaisių *naikintojas* be perstojo pjaunamų aukų pavidalu. Ne veltui vėlyvojoje Antikoje, ypač ankstyvosios krikščionybės tradicijoje (plg. Apreiškimą Jonui, *Apr* 9, 11), Apolono – dvasiškai įkvėpto fizinės gyvybės žudiko ir

gyvybės vaisių naikintojo – vardas liaudiškos etimologijos būdu buvo susietas su Šėtoną įvardijančiu graikišku vardu *Apolluōn* – „Naikintojas"[79], nors Apreiškime Jonui šio vardo turėtojas buvo suvokiamas jau ne tik kaip fizinės, bet ir – svarbiausia – kaip dvasinės gyvybės naikintojas.

Himnas Apolonui, ypač ilgesnioji Pitinė jo dalis, yra labai svarbus kaip vertingos informacijos apie archajinio laikotarpio graikų kultūrą šaltinis. Pasakojant apie Apolono klajones bei vietas, kuriose šis dievas garbinamas, himne itin gausiai vardijami toponimai. Kai kurie vietovardžiai, minimi gana išsamiuose vietovių topografijos apibūdinimuose, leidžia tiksliai identifikuoti geografinę senųjų Heladės miestų ir kulto centrų padėtį, įsitikinti, ar senieji epinėje tradicijoje minimi graikų kultūros židiniai buvo tiksliai tose vietose, kurios kartais ir dabar vadinamos šiais vardais[80]. Ši informacija, pasitelkiama iš senųjų epinių tekstų, esmingai papildo archeologinių kasinėjimų metu gaunamus duomenis.

Kaip jau minėjome, nemažai Graikijos ir Mažosios Azijos toponimų išvardijama dar Delo dalyje, pasakojant apie besilaukiančios Leto apkeliautus kraštus (eil. 30–44). Mažosios Azijos vietovardžiai taip pat minimi Delo ir Pitinę himno dalis siejančioje jungtyje (eil. 179–180). Pitinėje dalyje, kurioje pasakojama apie vietos savo pranašavietei ieškančio Apolono klajones, senove dvelkiantys Heladės vietovardžiai pažeriami kaip iš gausybės rago. Nuo Olimpo į Pijeriją nusileidusio dievo keliavimas per šiaurinės ir vidurio Graikijos sritis į Bojotiją (eil. 216–244) aprašytas su tokiomis konkrečiomis detalėmis ir taip preciziškai, kad Apolono žygio trajektoriją galime nesunkiai nusibrėžti žemėlapyje. Poetas, šios dievo kelionės aprašyme minėdamas Apolono atvykimą į Onchestę, ant Kopajidės ežero kranto įkurtą miestą, garsėjusį kaip Poseidono kulto centrą ir svarbią Heladės kelių kryžkelę (Onchestė, beje, minima ir Hermiui skirtame

ketvirtajame homeriniame himne, Apolono karves pavogusio dieviškojo kūdikio kelionės aprašyme), įterpia įdomią, archajinio laikotarpio Graikijos kultūros istorijai pažinti svarbią digresiją apie mįslingą ir, matyt, neatmenamai seną simbolinio žirgais pakinkytų, bet be vadeliotojo paliktų vežimų paaukojimo Poseidonui paprotį (eil. 229–238):

O iš tenai, toliašaudi taiklus Apolone, patraukei
Į Onchestę, kur veši puiki Poseidono giraitė.
Jaunas ristūnas tenai, neseniai išjodytas, traukia
Gražų vežimą suplūkęs, šalia prityręs vežėjas
Eina keliu, iš vežimo iššokęs. Nevaldomi veržias
Priekin visi žirgai, į tuščius vežimus įkinkyti.
Jeigu tokie vežimai įrieda į šventą giraitę,
Žmonės pašeria žirgus, paskui vežimus ten palieka.
Toks paprotys yra nuo pradžių: kai viešpačiui žmonės
Meldžiasi, tai vežimus jie patiki dievo apvaizdai.

Pats himno autorius tik mįslingai pamini šio papročio egzistavimą ir glaustai jį aprašo, išsamiau nesigilindamas į jo ištakas ir prasmę. Šia proga, beje, galime paminėti, kad be vadeliotojo palikto vežimo paaukojimas Poseidonui šiek tiek primena tipologiškai panašų paprotį, kai helenistinio laikotarpio Aleksandrijos gyventojai, prašydami deivės Izidės palankumo naujiems metams, į atvirą jūrą paleisdavo be įgulos paliktą laivą, kuris tokiu būdu tapdavo paaukotas jūrai – vienai iš stichijų, globojamų šios galingos deivės, viso kosmo valdovės (paprotys buvo vadinamas *ploiaphesia* – „laivo paleidimu“).

Delfų pranašavietės vieta taip pat apibūdinta labai aiškiai ir preciziškai[81], nors ir glaustai – visiems, kurie yra aplankę šią nepaprasto grožio šventą vietą[82], tiesiog akyse stovi šis keletu tikslių

štrichų perteiktas vaizdas (eil. 281–284), atsiveriantis nuo Delfų Apolono šventyklos žvelgiant Krisės slėnio ir Korinto įlankos kryptimi:

O iš tenai tu greit užlipai į statųjį kalną
Ir atvykai į Krisę snieguoto Parnaso papėdėj.
Ji vakariniam šlaite aukštai įsikūrus. Virš Krisės
Stūkso uola, apačioj jos driekiasi raižytas slėnis.

Pitiniame himne įspūdingai aprašytas ir žmonių nevaldomo, bet dieviškos Apolono jėgos varomo kretiečių pirklių laivo plaukimas pro rytinę Peloponeso pakrantę bei Jonijos jūros salas link Korinto įlankos ir jos pakrantėje įkurto Krisės uosto (eil. 408–439). Šios jūrų kelionės aprašymas taip pat precižiškai tikslus – jį galime nusibraižyti žemėlapyje, be to, minėtame aprašyme esama aliuzijų į Homero *Odisėją* – paminimas ne tik Helijui skirtas Tainaro kyšulys su pievoje besiganančių ilgavilnių avių pulku (eil. 411–413), slepiantis aliuziją į Odisėjo bendražygių suvalgytus Hiperijono Helijo jaučius (*Od.* I. 7–9), bet ir gimtoji Odisėjo sala, Itakė, kuri, kaip ir Homero epe, paminėta kartu su greta esančiomis trimis salomis (eil. 427–429):

Kai šokinėdamas laivas dėl Dzeuso siunčiamo vėjo
Plaukė pro Fėjas, toli tarp miglų išryškėjo Itakės
Kalnas status, Dulichijas, Samė, miškingas Dzakintas.

Kai kurios himne aptinkamos kultūrinės detalės ne tik šiaip įdomios, bet ir leidžia įžvelgti poetines paraleles su panašaus turinio senovės Artimųjų Rytų poezijos tekstais. Šios paralelės labai svarbios senovinio epo, kurto ne tik pačioje Graikijoje, bet ir visame rytinę Viduržemio jūros dalį apimančiame regione,

raidos pažinimui. Archajinio epo raida tiek pačioje Graikijoje, tiek ir kituose minėto regiono kraštuose liudija itin turtingą, sakytume, „tarptautinį" epinės kūrybos kontekstą. Dauguma himne Apolonui randamų poetinių paralelių, matyt, yra tipologinės, nors kai kurios galbūt yra ir genetinės, įrodančios ar verčiančios įtarti poetinių įvaizdžių skolinimąsi iš dar senesnių Artimųjų Rytų tekstų.

Jau pačioje himno Apolonui pradžioje, Delo dalyje, vaizduojama, kaip dievai, į Olimpą atvykus šiam baisiam dievui, išsigandę pašoka iš savo vietų ir dreba tol, kol Apolono motina Leto, „nuginklavusi" grėsmingąjį savo sūnų, pasodina jį prie vaišių stalo (eil. 2–13):

Ima drebėti dievai, kai jis Dzeuso rūmuose eina.
Greitai iš savo krėslų jie visi pašoka, išvydę,
Kaip jis žengia artyn, kai spindintį lanką įtempia.
Vien tik Letò tada prie perkūnvaldžio Dzeuso palieka.
Paima lanką sūnaus jinai, uždaro strėlinę,
Nukelia rankomis ją nuo tvirtų jo pečių, pakabina
Lanką ant vąšo auksinio, kuris į stulpą įkaltas
Tėvo namuos, Apoloną nuvedus į krėslą sodina.
Tėvas paduoda tuomet jam taurę auksinę nektaro,
Sveikina mieląjį sūnų ir pats, ir kiti nemirtingi
Sveikina jį iš vietų, kur sėdi. Džiaugias valdovė
Deivė Letò, kad pagimdė ji stiprųjį lanko nešėją.

Kaip pastebi Westas, ši scena labai primena panašų fragmentą, aptinkamą šumerų himne *An-gim*, šlovinančiame grėsmingą karo ir maro dievą Ninurtą[83]. Fragmente vaizduojama, kaip įniršęs Ninurta karo vežimu, papuoštu šio dievo nukautų pabaisų kūnais, lyg griaustinis grėsmingai važiuoja į Nipūrą, šventąjį

dievo Enlilio, Ninurtos tėvo, miestą. Enlilio tarnas, išbėgęs pasitikti Ninurtos, prašo jo, užuot kėlus siaubą savo tėvui ir dievams, susirinkusiems į dievų tarybos kambarį, verčiau priimti pašlovinimo ir pagarbos ženklus už kare su pabaisomis atliktus žygdarbius. Kaip toliau pasakojama himne, Ninurta, palikęs nuošalėje savo botagą, akstiną ir vėzdą, su savo laimikiu įžengia į Enlilio buveinę. Pagarbios nuostabos jausmo apimti dievai Ninurtai nusilenkia, o grėsmingojo dievo motina Ninlil ramina jį gyriumi. Tuo pat metu Ninurtos karo vežimas ir ginklai „nukenksminami", patalpinant juos Enlilio šventykloje. Himnas *An-gim*, datuojamas antrojo tūkstantmečio pr. Kr. pradžia ar net trečiojo tūkstantmečio pr. Kr. pabaiga, vėliau buvo dažnai perrašinėjamas – taip pat ir laikais, artimais homerinio himno Apolonui sukūrimo metui: iš naujojo asiriškojo bei naujojo babiloniškojo laikotarpio yra išlikusių nuorašų, kuriame šumeriškas himnas perrašytas su lygiagrečiu paeilutiniu vertimu į akadų kalbą. Be abejo, sunku pasakyti, ar ši paralelė yra tikrai genetinė, nes toks grėsmingo dievo priėmimo kitų dievų būryje vaizdavimas, kokį regime himne Apolonui ir minėtame šumeriškame himne, gali būti tipologiškai universalus, atspindintis kokią nors bendresnę poetinio dievų vaizdavimo panašiose epinėse scenose idiomą.

Himne ne kartą yra minima nuo Apolono sklindanti ryški šviesa, kuri kartais nusakoma kaip miela akiai, o kartais – kaip kelianti šventą siaubą. Apolonui vos gimus, visą Delo salą užlieja auksinė šviesa (eil. 135–136). Kitara grojančiam Foibui žengiant, nuo jo spinduliuoja mirganti dieviška šviesa, besiliejanti nuo kojų ir gražiai išausto chitono (eil. 202–203). Tačiau ryškios žvaigždės, kuria pavirtęs dievas pakilo nuo kretiečių pirklių laivo denio (eil. 440–445), šviesa, užliejusi visą Krisės slėnį, jau vaizduojama kaip šiurpi, sukelianti panišką baimę Krisės gyventojams. Panaši šventą siaubą kelianti šviesa vaizduojama sklindanti ir nuo

Demetros, Afroditės ir kitų homeriniuose himnuose ryškiau figūruojančių dievų. Kaip pastebi Westas, apibendrindamas kitų mokslininkų atliktų tyrinėjimų rezultatus, toks nuo dievų sklindančio baisaus žėrėjimo vaizdavimas archajiniame graikų epe turi daugybę paralelių senojoje Artimųjų Rytų poezijoje. Šventą siaubą keliantis dievų žėrėjimas ypač dažnai minimas Mesopotamijos poetinėje tradicijoje – šumerų ir akadų (asirų-babiloniečių) kūriniuose. Akadų kalboje baisusis dievų žėrėjimas nusakomas net atskirais žodžiais, virtusiais techniniais religijos terminais: *melammu, namrīrū, namurratu, rašubbatu, šalummatu*[84]. Mesopotamijos literatūroje baisi dieviška šviesa vaizduojama sklindanti ne tik nuo dievų bei sudievintų mirtingų valdovų, bet ir nuo šventyklų bei jose esančių kulto objektų, taip pat nuo dievų ginklų, drabužių bei tiarų. Baisus žėrėjimas dažnai atsiskleidžia kaip dievų kūnus gaubiantis apsauginis sluoksnis, kaip dievybę saugančios dieviškos energijos skraistė, neleidžianti priešams prie dievo net prisiartinti. Antai viename šumerų-babiloniečių kūrinyje vaizduojama, kaip liūtpaukštis Anzu – dievybė, panaši į erelį su liūto galva, stojusi į kovą su Ninurta, apgaubia kalną savo dieviško žėrėjimo, *melammu,* skraiste. Senajame Testamente Dievo šlovės sostas dažnai vaizduojamas apgaubtas labai ryškios ir vaiskios šviesos, turinčios smaragdo arba safyro spalvą. Išėjimo knygoje rašoma, kaip į pažadėtąją žemę per dykumą keliaujančius izraelitus Dievas lydi kelią rodančio ugninio stulpo pavidalu. Senajame ir Naujajame Testamente angeliškų būtybių veidai vaizduojami tviskantys kaip skaistvaris, tuo tarpu akinamai balti jų drabužiai – žėrintys sniego spindesiu. Panašių pavyzdžių galima pateikti labai daug. Kaip matome, homeriniuose himnuose akivaizdžiai atsispindi ta pati labai archajiško dievų vaizdavimo tradicija, kurią atpažįstame ir šumerų, akadų, senovės žydų, taip pat hetitų ir daugybės kitų senovės tautų tekstuose, tačiau ar atitinkami homeri-

nių himnų fragmentai liudija tiesiogines (genetines) dar senesnių Artimųjų Rytų tekstų įtakas, kol kas neįmanoma nuspręsti.

Kadangi dievai senoviniuose tekstuose vaizduojami apgaubti baisios šviesos, o ir jiems pasiliekant nematomiems jų artumas atpažįstamas iš žmogų netikėtai apimančios šventos baimės, apie mirtinguosius, susidūrusius su dievais, sakoma, kad labai išsigandę jie puola prieš apsireiškusią dievybę ant kelių, maldaudami pasigailėti ir išsaugoti jų gyvybę. Dievo ar angelo ištartas žodis „Nebijok!", dažnai palydimas delno uždėjimu mirtingajam ant peties bei raginimu atsistoti ir išklausyti dievybės tariamų žodžių, mums labai gerai žinomas iš Šventojo Rašto. Šumerų-babiloniečių tekstuose dievai taip pat vaizduojami raginantys nebijoti žmones, išgąstingai parpuolusius prieš juos ant kelių[85]. Panašiai ir homeriniame himne Apolonui šis dievas mirtinai jo išsigandusius kretiečių pirklius, kurių laivą jis per prievartą atplukdė į Krisę, ramina (eil. 452–462):

„Kas, svetimšaliai, jūs esat, šlapiuoju keliu atkeliavę?
Ar su kokiais reikalais, ar bastotės jūrom be tikslo
Tarsi plėšikai, kurie klajodami stato pavojun
Savo gyvybę, nelaimes svetur gyvenantiems neša?
Ko nuliūdę čia sėdit? Kodėl neišlipot į žemę
Ir kodėl nenuleidote virvių juodojo laivo?
Juk paprastai tai padaro žmonės, mintantys duona,
Kai jie plaukia juodu laivu iš jūros link žemės
Ir, be galo pavargę, galiausiai priplaukia krantą.
Gardžiojo valgio troškimas tada užvaldo jų širdis."
Šitaip jis taręs drąsos į krūtinę jūreiviams įliejo.

Epinė nepažįstamo prašalaičio užklausimo formulė (eil. 452–455), teiraujantis, iš kur šis atkeliavęs, ir nepatikliai klausiant, ar

tik nepažįstamasis kartais nėra plėšikas, Apolono lūpose suskamba žaismingai ir kiek ironiškai – tarsi gebantis viską nuspėti pranašysčių dievas, pats pasirinkęs šiuos Kretos gyventojus savo tarnais dėl jų dorybės ir pats juos atplukdęs jam puikiai žinomu jūrų keliu, dabar nežinotų visų šių dalykų. Beje, tai vienas iš tų epinėje poezijoje nelabai dažnų atvejų, kai standartinė epinė formulė, išradingai įterpta į tinkamai parinktą netikėtą kontekstą, suskamba labai gyvai ir nestandartiškai. Šis ironiškas Apolono sąmojis iš karto – bent jau šio kūrinio skaitytojo, jei ne pačių kretiečių pirklių, į kuriuos kreipiasi dievas, akyse – išsklaido tą baimingą nežinios įtampą, kuri kaupėsi viso to ilgo ir labai keisto plaukimo metu. Primindamas žmonėms jų priedermę normaliai žmogiškai gyventi – dirbti, ilsėtis ir valgyti – Apolonas pamažu išveda jūreivius iš kažin kokios stuporą primenančios emocinio paralyžiaus būsenos. Baimingą įtampą dar labiau išsklaido ne mažiau komiškas kretiečių vado atsakymas prieš juos atsiradusiai ir pradėjusiai klausinėti žmogiško pavidalo būtybei: kreipdamasis į dar neatpažintą Apoloną, laivo vadas jam tvirtina, kad jis iš tiesų panašesnis į dievą nei į žmogų, tačiau netrukus, tarsi nepažįstamojo klausdamas, *koks* dievas juos čia atplukdė, daro nedrąsią užuominą, kad juos galbūt atplukdęs *kažkoks* dievas – lyg šis dievas nestovėtų prieš jį patį (eil. 471–473):

Mes ne savo valia čionai laivu atkeliavom.
Grįžt panorėję, ieškojom kitų kelių ir kelelių,
Betgi prieš mūsų valią dievas kažkoks čia atplukdė.

Netrukus, išdidžiai atskleidęs kretiečiams savo tapatybę, Apolonas tvirtina nenorėjęs nieko bloga jūreiviams, prievarta atplukdytiems į nepažįstamą vietą, tačiau „kieti" dievo žodžiai, pasakyti jau po sąmojingo paraginimo nebijoti ir, sakytume,

įprastai žmogiškai gyventi, atskleidžia, jog, *kalbant rimtai,* ištikimas tarnavimas jam – kaip ir bet kuriam kitam dievui – yra iš iš esmės *nesuderinamas su įprastu žmogišku gyvenimu* ir iš mirtingojo reikalauja didžiausios aukos – savo šeimos, savo tėvynės, o galų gale ir savęs paties išsižadėjimo (eil. 475–485):

Jūs, svetimšaliai, Knose anksčiau miškingam gyvenot,
Bet daugiau niekada atgalios nė vienas iš jūsų
Nei į brangius namus, nei į mylimą miestą negrįšit
Pas savo žmonas mieląsias, bet jums atiteks čia turtinga
Man skirta šventykla. Žmonių daugybė ją garbins.
Jums išdidžiai skelbiu: aš – Dzeuso sūnus, Apolonas,
Aš jus atvedžiau čia per didelę jūros platybę
Jums nelinkėdamas blogo: atvykę čia gausit turtingą
Mano šventyklą, kurią ypatingai vertina žmonės.
Jūs nemirtingų dievų sprendimus galėsit žinoti
Ir gerbiami per amžius dievų valia čia gyvensit.

Kretiečių paklaustas, kaip jiems teks verstis nederlingoje Parnaso kalno pašlaitėje, Apolonas atsako, kad viską jie gaus iš jo malonės – jiems nereikėsią daryti nieko, tik, į dešinę ranką paėmus aukojimo peilį, be perstojo pjauti aukojimui atvestas aveles. Bet kokį kitą, *savomis jėgomis dirbamą,* žmogišką darbą pavadindamas beprasmiu, o bet kokią žmogišką kalbą – tuščiais žodžiais, Apolonas tik dar labiau išryškina neužgrindžiamą prarają, skiriančią amžinai laimingus nemirtingus dievus ir visuomet nelaimingus mirtinguosius, kurie visą laiką elgiasi taip, tarsi tyčia ieškotų rūpesčių, vargo ir skausmo (eil. 532–533; 540–543):

Žmonės paiki, nelaimingi, visad jūs rūpesčių norit,
Norite vargo sunkaus ir sielą kankinančio skausmo

....

Jeigu kalbėsit tuščiai ar dirbsite darbą beprasmį,
Jei užvaldys jus puikybė, kaip kartais mirtingiems nutinka,
Jūsų vadovai tada bus žmonės kiti ir jų valdžiai
Teks per prievartą jums per amžių amžius paklusti.

Rūstus Apolono moralas, himno pabaigoje atskaitytas kretiečių pirkliams, kuriame galbūt galima įžvelgti užuominą į būsimą Delfų Apolono šventyklos sudeginimą, aktualiai skamba ir šių dienų žmogui. Dievas tarsi išpranašauja mirtingiesiems: jei, pasidavę žmogiškai puikybei, *hubris,* nenorėsite klausyti manęs, dievo, ir nenorėsite tarnauti man, dievui, jūs amžiams tapsite kitų žmonių vergais – ir tarnausite šiems naujiesiems savo valdovams kaip netikriems dievams.

IV. HIMNAS HERMIUI

Skaitydami ketvirtąjį homerinį himną, kuriuo šlovinamas išradingasis dievų pasiuntinys Hermis[86], galėtume pamanyti, kad ir pati ši giesmė parašyta dieviška Hermio ranka: visoje homerinių himnų rinktinėje šis kūrinys yra neabejotinai sąmojingiausias ir žaismingiausias – sakytume, pačiu savo stiliumi bei tekste atsispindinčiu minties guvumu pamėgdžiojantis šio sumanaus ir šelmiškai klastingo dievo būdą. Nors himnas Hermiui yra ilgiausias iš visų homerinių himnų, sudarantis daugiau nei ketvirtadalį rinktinės apimties, jis neatrodo dirbtinai ištęstas. Skaitytojui ši giesmė nepabosta iki pat jos pabaigos, nes autoriui iki paskutinės kūrinio eilutės pavyksta išlaikyti intrigos įtampą, vos ne kiekviena fraze iškeliant *hermiškai* žaismingo sąmojo kibirkštis.

Skirtingai nei Demetrai ir Apolonui skirtuose ilguosiuose himnuose, turinčiuose didžiausią filosofinę ir teologinę vertę, Hermį šlovinančioje giesmėje jau neatrasime to dieviško didingumo, sakralios rimties, giliausių šventybės slėpinių bylojimui būdingo iškilmingumo ir baimingo nuščiuvimo prieš atsivėrusią transcendencijos bedugnę. Himnas Hermiui yra svarbus dėl kitų priežasčių – jis mums įdomus veikiau kaip *žmogiškojo gudrumo* nei *dieviškosios išminties* paliudijimas, tačiau klaidinga būtų manyti, jog dieviškosios išminties pėdsakų jame nėra visiškai: šie pėdsakai yra paprasčiausiai sunkiau įžvelgiami – tarsi juos būtų paslėpęs pats Hermis, perėjęs per kūrinio tekstą savo dieviškaisiais sandalais, nepaliekančiais pėdsakų. Tačiau ne tik dieviškoji išmintis priskiriama dievybei – sąmoju žaižaruojantis *žmogiškasis* gudrumas himne taip pat yra projektuojamas į *dieviškąją* plotmę ir priskiriamas *dievybei*: savaip žaismingas šios projekcijos neadekvatumas, o galbūt net absurdiškumas, be abejo, yra žavus poetiniu požiūriu, tačiau būtent juo lyg kokiu žaibolaidžiu iškraunama ta sakralybės krūvio įtampa, kurią praradęs himnas jau ima balansuoti ant sakralumo ir profaniškumo ribos. Skirtingai nei himne Hermiui, Demetrą ir Apoloną šlovinančiose giesmėse ši susitvenkusi šventybės įtampa kažin kokiu švento siaubo slogučiu tvyro virš skaitytojų galvų, gimdydama nuojautą, kad žmogaus santykiams su dievybe familiarumas tikrai nedera. Būtent tokio familiarumo – šiaip žavaus ir humaniškai šilto, kartais net stilingo, bet vis dėlto nelabai derančio sakraliajai poezijai – ženklų jau galima rasti himne Hermiui. Kai kurie giesmės epizodai ne tik skamba komiškai, bet ir atrodo atvirai burleskiški. Himne esama vietų, kuriose galima įžvelgti net grotesko elementų (jei šis anachronistinis terminas apskritai tiktų antikiniam kūriniui apibūdinti).

Netradicine epinės kalbos vartosena ši giesmė išsiskiria ne tik tarp kitų homerinių himnų, bet ir visame archajinio graikų

epo kontekste. Kaip pastebi tyrinėtojai, himne Hermiui palyginti daug naujų, archajiniam epui nebūdingų žodžių bei frazių, kai kurie žodžiai vartojami nelabai tiksliai metro ir epinio stiliaus idiomatikos požiūriu, giesmės autoriui apskritai galima prikišti tam tikrą kruopštumo stoką[87]. Archajinės ir gerokai vėlesnės leksikos sluoksniai himne Hermiui sumaišyti į kiek neįprastai skambantį homogenišką mišinį, o giesmės kompozicijoje galima įžvelgti formalios poetinės autoriaus kompetencijos stoką: giesmėje galima pastebėti naratyvo koherencijos požiūriu nelabai derančių epizodų, nemotyvuotai pasikartojančių perteklinių fragmentų, himnui šiek tiek stinga naratyvinio tolydumo, ypač tolygaus pasakojimo tempo, kuriuo privalo pasižymėti epinis kūrinys. Be abejo, šiuos trūkumus su kaupu atperka daugybė poetinių himno privalumų, iškylančių kaip išradingos poetinės inovacijos. Kūrinio bruožai, kuriuos archajinio epo tradicijos požiūriu reikėtų laikyti trūkumais, žvelgiant iš kiek kitokio požiūrio taško jau toli gražu neatrodo kaip poetiniai defektai: galime teigti, kad jie svarbūs ne tiek poetinei šios giesmės vertei nustatyti, kiek jos datavimui.

Atsižvelgiant į himno Hermiui stiliaus ypatybes ir poetinių inovacijų gausą, jį galima laikyti sukurtu vėliausiai iš visų ilgųjų himnų[88]. Bandydami nustatyti bent kiek tikslesnę šios giesmės sukūrimo datą susiduriame su dideliais sunkumais: kadangi himne gausu žodžių ir frazių, neaptinkamų iki pat V a. pr. Kr., būtent ši ar nežymiai vėlesnė data atrodo labiausiai pagrįsta, turint omeny *konkretų teksto pavidalą*, kuriuo šis himnas pasiekė mūsų laikus, nors labai tikėtina, kad panašus himnas Hermiui – tiesioginis tekstinis mus pasiekusio kūrinio prototipas arba tolimesnis „protėvis“ pačių bendriausių giesmės turinio apmatų ir pagrindinės siužetinės linijos atžvilgiu – jau anksčiau egzistavo kiek archajiškesniu, naratyvo požiūriu mažiau išplėtotu pavida-

lu. Archajiškas Alkajo sukurtas Hermį šlovinantis lyrinis himnas yra paremtas tuo pačiu siužetu, kurį aptinkame ir homeriniame himne, tad yra pagrindo spėti, kad Alkajas galbūt rėmėsi kokiu nors jau jo laikais, VII ir VI a. pr. Kr. sandūroje, egzistavusiu Hermiui skirtu „homeriniu" himnu, parašytu hegzametrais ir panašiu į mus pasiekusį. Kaip jau minėjome, leksinės ir stilistinės inovacijos, atsispindinčios išlikusioje homerinio himno Hermiui versijoje, rodo, kad ši epinė giesmės versija yra tikrai vėlesnė už lyrinį Alkajo himną Hermiui.

Himne vaizduojama kosminė katastrofa dievų ir žmonių pasaulį užklumpa *dviem etapais* – arba galime teigti, kad himne vaizduojama ne viena, o *dvi katastrofos.*

Visų pirma, Dzeusas slapta nuo savo žmonos Heros gūdžią naktį suartėja su nimfa Maja, nuo jos susilaukdamas sūnaus Hermio. Katastrofiška yra ne tik Olimpo valdovo *neištikimybė* savo dieviškajai sutuoktinei, bet ir pats tokio sukto ir klastingo dievo, kaip Hermis, *gimimas*: juk *neteisėtas, benkartiškas* yra ne tik šio dievo gimimas, bet ir jo elgesys, kuris yra *ribinis, marginalus* visais savo teigiamais ir neigiamais atžvilgiais. Katastrofiškas šio dievo gimimo pasekmes dievų, o ypač žmonių pasauliui nesunku suvokti prisiminus, kad Hermis tapo *vagių dievu, visokiausių klastų ir suktybių viešpačiu,* nors, be abejo, ne tik juo – taip pat ir dievų pasiuntiniu bei mirusiųjų lydėtoju į Hadą, žmonių migdytoju, lydėtoju į sapno stichiją ir budintoju iš sapno, keliautojų ir pirklių globėju, riboženklių saugotoju ir tuo pat metu įvairiausių ribų peržengėju, mokslininkų, išradėjų, vertėjų ir visokiausių *interpretuotojų* (*hermeneutų*) įkvėpėju bei globotoju. Šie teigiami Hermio bruožai ir teigiamos dieviškosios jo funkcijos, kurių yra tikrai daugiau nei neigiamų, rodo, jog Dzeuso neištikimybės Herai ir Hermio gimimo katastrofa galų gale išėjo į gera tiek dievams, tiek žmonėms.

Antrasis katastrofos etapas (arba atskira *antroji katastrofa*) įvyksta tada, kai vos gimęs Hermis pačią pirmąją savo gyvenimo dieną pavagia penkiasdešimt Apolono karvių. Jau anksti rytą išsiropštęs iš lopšio, jis iš karto pradeda ieškoti nuotykių. Vidurdienį prie namų sutikęs vėžlį, Hermis jį nužudo ir iš jo šarvo padaro pirmąjį savo išradimą – *kitarą*[89] (kitose šios mitinės istorijos versijose – *lyrą*). Tos pačios dienos popietę nuo gimtojo Kilėnės kalno Arkadijoje žaibiškai nuvykęs į Heladės šiaurėje, Olimpo priekalnėse, esančią Pijerijos lygumą ir ten žaliuojančioje vešlioje pievoje pamatęs besiganančią Apolono galvijų bandą, naujagimis dievas pavagia penkiasdešimt karvių ir, išradęs *sandalus*, leidžiančius paslėpti pėdas[90] (vėliau jo įgytų *nematomų sandalų, patį avėtoją taip pat paverčiančių nematomu*, prototipą), nusivaro šią bandą link Alfėjo upės. Baisinga jėga – tartum nebūtų vienadienis kūdikis – parbloškęs ant žemės ir paskerdęs dvi karves, Hermis jas išsikepa ant laužo, kurį įkuria trečiojo savo išradimo dėka – *įžiebdamas ugnį sausų pagaliukų trynimo vienas į kitą būdu*[91].

Į šį epizodą yra įterptas kulto istorijos požiūriu įdomus aprašymas, kurį galime laikyti etiologine istorija: pasakojant apie tai, kaip Hermis, atsižvelgdamas į mėsos gabalų vertingumą, *pirmą kartą aukojimų istorijoje* (iš tiesų – dar ne žmogiškojoje istorijoje, o *dieviškojoje proistorėje*) tiksliai ir teisingai padalija skerdieną į dvylika dalių, iš esmės yra aiškinamos jau istoriniais laikais Olimpijoje, prie Alfėjo upės, rengtų aukojimų dvylikai Olimpo dievų *dieviškosios ištakos*[92]. Šia proga galima pastebėti, kad ir Pindaras, dešimtojoje olimpinėje odėje (*Ol.* X. 48) minėdamas Olimpinių žaidynių įkūrėją Heraklį, teigia šį herojų pagerbus Alfėjo tėkmę dvylika valdančiųjų dievų, šitaip darydamas aliuziją į Heraklio prie Alfėjo upės atliktus aukojimus dvylikai Olimpo dievų. Beje, vienas iš šešių minėtoje vietoje stovėjusių aukurų buvo skirtas

Apolonui ir Hermiui, taigi buvo bendras jiems abiem (kiekvienas iš kitų penkių aukurų taip pat buvo skirtas atitinkamai dievų porai).

Kaip matome, *teisingą aukojamo gyvulio mėsos dalijimą*, o kartu ir kitas teisingai atliekamo aukojimo procedūros dalis galime laikyti ketvirtuoju šio sumanaus dievo išradimu. Nors ir labai geisdamas keptos mėsos, Hermis – būdamas dar tik kūdikis – susivaldo, pasitenkindamas, kaip ir pridera dievams, tik dievišku aukos aromatu. Ši susilaikymo nuo mėsos valgymo scena etiologiškai svarbi siekiant suvokti deginamosios, *holokausto* būdu aukojamos, aukos savitumą: kai visa aukojama mėsa paverčiama dūmais, pačiam aukotojui, skirtingai nei aukojant kitokių rūšių aukas, keptos mėsos pavidalu nelieka nieko.

Paskerstų karvių odas Hermis pakabina ant netoliese esančios uolos: matyt, tuo bandoma etiologiškai aiškinti panašiai atrodančius uolų darinius netoli aukojimo vietos[93]. Užgesinęs laužo liepsną ir išradingai paslėpęs jo pėdsakus Hermis kaip niekur nieko grįžta į gimtąjį urvą ir įsiropščia atgal į lopšį.

Vėliau istorijoje pasakojama, kaip Apolonas, pasigedęs pavogtų karvių, leidžiasi jų ieškoti ir netrukus atkeliauja į Arkadiją, prie nimfos Majos urvo, kuriame ir užklumpa lopšyje gulintį vagį. Nors Hermis suktai, pasitelkdamas vien suaugusiųjų samprotavimams būdingus gudrius loginius išvedžiojimus, kurie būtent dėl to giesmėje ir skamba itin komiškai, teisinasi, esą jis net nežinąs, kas esančios tos karvės ir kaip jos atrodančios, be to, atkakliai tvirtina, kad, būdamas tik silpnas kūdikis, jis esą niekaip nebūtų galėjęs atlikti tokių sunkių darbų, neįtikintas Apolonas vis tiek jį ištempia laukan. Naudodamasis šiuo iš piktumo *čiaudinčiu* bei *orą gadinančiu – pranašingus ženklus teikiančiu –* dieviškuoju kūdikiu tarsi kokiu *pranašavimo instrumentu*[94], pranašysčių dievas per prievartą nusiveda jį pas Dzeusą: taip, kaip

Hermis ką tik *varėsi* pavogtas Apolono karves, dabar Apolonas *varosi* jį patį į Olimpą, į jųdviejų tėvo teismą. Nors Hermis, nejausdamas jokios gėdos, ir vėl atkakliai ginasi, melagingai ir šventvagiškai prisiekdamas paties savo tėvo, Olimpo valdovo, galva, Dzeusas, užuot užsirūstinęs ant savo vienadienio kūdikio už jo piktadarybes ir melus, lieka patenkintas jo sumanumu ir liepia abiem savo vaikams susitaikyti. Hermiui liepiama nuvesti Apoloną į tą vietą, kur laikomos pavogtos karvės, ir jas sugrąžinti savajam pusbroliui.

Toliau giesmėje vaizduojama, kaip Hermis, eidamas priekyje, tarsi koks galingas pranašavimo instrumentas teisingai rodo Apolonui kelią, kol abu dievai atvyksta prie pavogtų karvių bandos. Epizode, kurio tikroji prasmė dėl sugadinto teksto nėra iki galo aiški, matyt, vaizduojama, kaip, abiem dievams atkeliavus prie bandos, Hermiui niekaip nepavyksta nuo Apolono paslėpti karvių, o pačiam Apolonui taip pat niekaip nesiseka supančioti Hermio[95], kad šis, viena vertus, būtų *nubaustas* ar *nukenksmintas*, o kita vertus – idant taptų *simboliškai supančiotas*, kad *daugiau nebeaugtų*, nes ir taip, anot Apolono, jis esąs jau pakankamai didelis, kad krėstų šunybes (labai tikėtina, kad visos šios prasmės yra *de facto* realizuotos himno autoriaus ir giesmėje koegzistuoja sinchroniškai).

Toliau vaizduojama, kaip tarp žaismingai besivaidijančių pusbrolių įvyksta *dieviškieji mainai* (juk Hermis, būdamas keliaujančių pirklių ir apskritai visų prekiautojų globėjas, kartu yra ir *mainų dievas*): mainais į Hermio išrastą kitarą Apolonas savo šelmiškajam pusbroliui dovanoja pastarojo pavogtą savo karvių bandą (beje, praradęs kitarą Hermis išranda kitą muzikos instrumentą – *siringę*, kurią galime laikyti penktuoju jo išradimu). Netrukus patenkintas vagis parodo, kaip Apolonui netiesiogiai atgauti ir pačią ką tik dovanojant prarastą karvių bandą: besidau-

ginančių karvių *prieauglis* (*tokos*) iš tiesų atrodo kaip nelaukti *nuošimčiai* (*tokos*), gauti nuo „pelno" – Hermio pavogtos ir dabar Apolono jam padovanotos karvių bandos[96]. Godusis „pelno mėgėjas" Apolonas lieka patenkintas *nauju pelnu virtusiais nuošimčiais nuo prarasto pelno* taip pat, kaip pats dieviškasis vagis – iš pradžių pavogtu, bet vėliau išradingai „uždirbtu" savo pelnu.

Pasidaliję savo turtais, pusbroliai išreiškia vienas kitam šiltus draugystės ir pusbroliškos meilės jausmus. Hermis, perėmęs Apolono labą, tampa – neminint visų kitų jo funkcijų – dar ir *bandų bei piemenų globėju,* o Apolonas – *dieviškuoju dainiumi,* grojančiu Hermio išrasta kitara. Himno pabaigoje žaismingai parodoma, kaip Hermis apsukrių mainų būdu pabando pasidalyti su Apolonu ir jo pranašavimo galiomis – tuo, kas, sakytume, sudaro neatskiriamą dieviškąją Apolono esmę ir yra šio dievo *proprium*. Atskleidžiama, kad Apolonas, net ir labai norėdamas, negalėtų su savo mieluoju pusbroliu pasidalyti tuo, kas iš tiesų priklauso netgi ne jam, Apolonui, o vien pačiam Dzeusui: kadangi visos tikrosios pranašystės kyla iš dievų valdovo, Apolonas parodomas kaip *vien dalyvaujantis Dzeuso pranašavimo galioje, skelbiantis Dzeuso valią,* užuot pranašavęs kokiu nors savitu, jam vieninteliam būdingu būdu ar juo labiau skelbęs savo paties valią. Kadangi Apolono *esmė,* kaip pasirodo, tėra *dalyvauti Dzeuso esmėje ir ją skelbti,* Apolono *proprium* atsiskleidžia vien kaip Dzeuso *proprium* aspektas, o ne tai, kas iš tiesų nuosava: nepaprastas Apolono godumas ir pavydas, kurie gana stipriai pabrėžiami ne tik himne Hermiui, bet ir kituose homeriniuose himnuose bei visoje graikų mitologijos tradicijoje, iš tiesų yra jam būdingo ontologinio skurdumo, jo *esmingojo beesmiškumo,* jo priklausomybės nuo savojo tėvo Dzeuso išraiška.

Tad Apolonas, nepajėgdamas pasidalyti su Hermiu savąja tikrojo, absoliučiai neklaidingo, pranašavimo galia, kuri iš tiesų

priklauso ne jam, o Dzeusui, perleidžia Hermiui tas silpnesniojo, „vaikiško" ar „paaugliško" pranašavimo galias, kurias anksčiau turėjo pats, kol negavo iš tėvo tikrojo pranašavimo dovanos. Įdomu tai, kad himne minimos Bitės Mergelės[97] – keistos bites primenančios nimfos, pranašaujančios minėtu silpnesniuoju būdu, kurį Apolonas perleidžia Hermiui, apibūdinamos kaip daugmaž teisingai pranašaujančios tik tuomet, kai pranašauja *skyrium*, o ne susimetusios draugėn, kuomet jų mėginimai, sakytume, remtis „kolektyvine sąmone" pasibaigia vien klaidingomis pranašystėmis. Galime spėti, kad nuorodoje į dvejopą Bičių Mergelių pranašavimo būdą – *teisingą pranašavimą skyrium* ir *klaidingą pranašavimą kartu*, slypi išradinga himno autoriaus aliuzija į tai, kad pranašavimo dovana, kaip ir kiti iš tiesų dieviški dalykai, nėra nei perkami, nei parduodami ir apskritai negali būti mainų objektas: Apolonas ir Hermis, kaip ir Bitės Mergelės, negalintys teisingai pranašauti kartu, juo labiau naudodamiesi tuo pačiu pranašavimo būdu, o privalantys pranašauti skyrium ir skirtingais pranašavimo būdais, nes Hermis iš Apolono galįs *mainais įgyti* (kaip kad iš žmonių – *pavogti*) tik tiesiogine ar simboline prasme žmogiškus dalykus, o ne tai, kas tiesiogine ar simboline prasme yra dieviška.

Taigi ir antroji dievų pasaulio katastrofa – Apolono karvių pavogimas – galų gale pasibaigia sėkmingai, atnešdama daug naudos tiek dievams, tiek žmonėms, nauju pelnu ir nelauktais jo „nuošimčiais" praturtindama mirtingųjų ir nemirtingųjų pasaulį.

Nors visa himne Hermiui papasakota mitinė istorija atrodo juokinga ir nelabai rimta, po komiškumo, burleskiškumo ir groteskiškumo skraistėmis galima surasti nemažai visiškai rimtos dieviškos ir žmogiškos išminties: be to, kai kurių rimtų ir labai išmintingų dalykų, tiesiogiai ir užuominomis pasakytų šioje giesmėje, apskritai neįmanoma iškelti į dienos šviesą kitaip nei juokais.

Homerinis himnas Hermiui tarp kitų nemažos apimties senųjų epinių graikų tekstų yra išskirtinis ir iš esmės unikalus tuo požiūriu, kad visas jo naratyvas paremtas *viena ilga komiška istorija*, kuri pasakojama nuo kūrinio pradžios iki pat jo pabaigos. Tiesa, archajinio graikų epo tradicijoje turime ne vieną atvejį, kai nelabai ilga komiška istorija į ilgesnį „rimtą" pasakojimą integruojama arba kaip žaisminga digresija, arba kaip organiška pagrindinio naratyvo dalis. Antai keturioliktojoje *Iliados* giesmėje pasakojama, kaip Hera, siekdama su meile visiškai nesusijusių tikslų, komiškai lengvai sugundo Dzeusą, atitraukdama jį nuo svarbių Trojos karo reikalų, tuo tarpu aštuntojoje *Odisėjos* giesmėje įterpiama ne mažiau linksma dainiaus Demodoko giedama istorija apie tragikomiškai pasibaigusį Arėjo ir Afroditės romaną. Tačiau jei negausių fragmentų pavidalu išlikusio pirmojo homerinio himno, skirto Dionisui, siužetas iš tiesų buvo paremtas mūsų jau aptartu linksmu mitu apie Dioniso atvykimą į Olimpą, be to, jei ši mitinė istorija, kaip ir atitinkama juokinga istorija, papasakota himne Hermiui, sudarė didžiąją to kūrinio apimties dalį, tuomet himnas Hermiui jau neatrodytų toks išskirtinis archajinio graikų epo kontekste.

V. HIMNAS AFRODITEI

Grožio ir meilės deivei Afroditei skirtas penktasis homerinis himnas[98], kaip spėjama, yra seniausias iš ilgųjų rinktinės giesmių[99]. Būdamas itin archajiškas savo kalba ir stiliumi, jis daugeliu atžvilgių labai primena Homero *Iliadą*. Nors ir turėdamas lengvai atpažįstamą prooimijo struktūrą ir kitus formalius himno atributus, savo turiniu ir pasakojimo tonu jis neatrodo panašus į kitus homerinius himnus: skaitydamas šį kūrinį gali net

pamanyti, jog tai dar viena *Iliados* giesmė, dėl keistų aplinkybių nepatekusi į herojinį Trojos karo epą[100].

Visų pirma, himne Afroditei nerandame pasakojimo apie šios deivės gimimo istoriją, jos vaikystę ir jaunystę, kilimą dieviškosios „karjeros" laiptais, taip pat išsamaus jos dieviškųjų funkcijų ir garbinimo vietų (išskyrus pačią Kipro salą – pagrindinį Afroditės kulto centrą) vardijimo. Skirtingai nei daugelyje kitų himnų, kuriuose dievai iškilmingai šlovinami ir vaizduojami atliekantys kilnius, jiems garbę teikiančius darbus (reta išimtimi šiuo požiūriu galima laikyti nebent himną Hermiui, nors ir pastarasis kūrinys baigiamas pakilia nata, išryškinant visų pirma teigiamus nelabai garbingo šios dievybės elgesio aspektus ir pasekmes), himne Afroditei kalbama ne apie šios deivės garbę ir šlovę, o veikiau apie jos *gėdą, „nuopuolį"*. Nors giesmės autorius ir atskleidžia teigiamas Afroditės „suklupimo" pasekmes žmonių giminei, pati meilės deivė, kaip galime spręsti iš kūrinio pabaigoje pavaizduoto jos susigėdimo, graužaties ir dievams neįprasto sutrikimo, jokios naudos iš savojo poelgio neįgyja: prigrasinusi savo suvedžiotam mirtingajam nė žodžiu neužsiminti apie tai, *su kuo* jam teko patirti meilės nuotykį, nejaukiai besijaučianti deivė staiga pakyla į vėjuotą dangų, lyg iš gėdos skubėdama kiek įmanoma greičiau apleisti savo „nuopuolio" vietą.

Antra, himno Afroditei turinys keletu aspektų gana glaudžiai susijęs su *Iliados* turiniu: himne pasakojamos istorijos veiksmo vieta yra Trojos apylinkės, be to, meilės nuotykį Afroditė patiria su dievui prilygstančiu karališko kraujo herojumi Anchisu, ganiusiu avis ant netoli Trojos esančio Idos kalno, susilaukdama nuo šio mirtingo vyro sūnaus Ainėjo (Enėjo) – herojaus, turinčio jau ne tik karališko, bet ir dieviško kraujo: kaip žinome iš *Iliados*, Ainėjas dalyvavo Trojos karo įvykiuose, o Vergilijaus *Eneidoje*, kuri visa skirta šio iš Veneros-Afroditės kilusio romėnų

tautos protėvio žygdarbių aprašymui bei pašlovinimui, pasakojama apie jo skubų išvykimą iš degančios Trojos su tėvu Anchisu ant pečių, ilgas klajones jūra, nuotykius Kartaginoje, atvykimą į Italiją – naująją trojėnų tėvynę – bei nuožmias atvykėlių kovas su vietinėmis gentimis.

Homeriniame himne Afroditė pažada Anchisui, kad iš jų sąjungos gimęs sūnus ir jo palikuonys valdysią trojėnus (eil. 196–197). Panašią pranašystę apie Ainėjo vaikus ir vaikaičius randame dvidešimtojoje *Iliados* giesmėje (*Il.* XX. 307–308). Atkreipdami dėmesį į šias paraleles bei faktą, kad minėtame himne Afroditei šlovinamas veikiau Anchisas kartu su savo sūnumi Ainėju ir ateityje gimsiančiais garbingais jo ainiais nei pati meilės deivė, kuri jai skirtoje giesmėje iš tiesų susilaukia tik nešlovės ir gėdos, kai kurie tyrinėtojai yra net iškėlę hipotezę, jog parašyti šį neįprastą kūrinį jo autoriui buvo užsakiusi kokia nors kilminga Troadėje gyvenusi giminė, siekdama save pašlovinti ir dar labiau politiškai įsitvirtinti: akivaizdu, kad net menkiausia užuomina apie būsimąjį Ainėjo vaikaičių viešpatavimą Troadėje, perskaitoma tokiame šlovingame kūrinyje, kaip epinis himnas, būtų galėjusi tokiai giminei suteikti prestižinę jos dominavimo minėtame regione sankciją[101].

Egzistuoja net nuomonė, kad ir *Iliados* (arba bent dvidešimtosios jos giesmės, kurioje regime ką tik minėtą šlovingos Ainėjo palikuonių ateities pranašystę) autorius bendravo su šia Troadės aristokratų gimine ir atspindėjo epe jos pažiūras ir pretenzijas į šlovę bei politinį dominavimą. Karlas Reinhardtas kadaise skelbė požiūrį, gerokai sukritikuotą vėlesnių šio kūrinio tyrinėtojų, esą homerinį himną Afroditei sukūręs pats *Iliados* autorius. Kaip pastebi Westas, įvertindamas šią Reinhardto poziciją, himne Afroditei, palyginti su *Iliada*, jau esama nežymių epinės leksikos inovacijų, be to, himno autorius, nors ir

stengdamasis epigoniškai mėgdžioti herojiniam Homero epui būdingą kalbos manierą, vis dėlto negali nuslėpti nuo skaitytojo kai kurių savitų naratyvinio stiliaus bruožų, netiesiogiai remdamasis ne tik Homero, bet ir Hesijodo epu[102], todėl mažai tikėtina, kad abu šie tekstai – *Iliada* ir homerinis himnas Afroditei – buvo sukurti to paties autoriaus. Kad ir kaip būtų, himnas Afroditei yra akivaizdžiai archajiškiausias iš visų ilgųjų homerinių himnų ir priklauso tai pačiai epinės kūrybos tradicijai, kaip ir Homero *Iliada*. Westo požiūriu, nelabai suklystume šį himną datuodami apytikriai VII a. pr. Kr. paskutiniuoju trečdaliu[103], kitaip tariant, maždaug šimtmečiu vėlesne data nei Homero poemų sukūrimo metas.

Himne Afroditei, kaip ir himne Hermiui, vėlesnę įvykių seką inicijuojanti kosminė katastrofa vaizduojama užklumpanti dievų pasaulį *dviem etapais.*

Giesmės pradžioje, aprašant *pirmąjį kosminės katastrofos etapą*, parodoma, kaip Afroditė negailestingai mėgaujasi savo galiomis: sujaukdama natūralią kosmo tvarką, ši žiauri deivė, kūninio meilės instinkto žadintoja, verčia dievus suartėti su mirtingomis moterimis ir susilaukti su jomis mirtingų palikuonių. Afroditės kerų negalinti išvengti jokia moteriška deivė, išskyrus tris visiškai skaisčias deives mergeles – Atėnę, Artemidę bei Hestiją, ir – dabar jau be jokių išimčių – joks vyriškas dievas, neišskiriant nė Olimpo valdovo Dzeuso, kurį meilės deivė itin lengvai sugundanti pažeisti santuokinę ištikimybę. Nežabotas Afroditės siautėjimas, užtraukiantis dievams didžiulę nešlovę ir atskleidžiantis jų valios bei pačios dieviškos prigimties silpnumą, nemirtinguosius galų gale pradeda rimtai erzinti ir sukelia jiems didelį susirūpinimą. Dzeusas, siekdamas pažaboti šį nesuvaldomą meilės deivės siautėjimą ir atimti iš jos teisę ateityje girtis, kad ji vienintelė gebanti išvengti meilės kerų, nedorų meilės ryšių, nesantuo-

kinių vaikų ir su visais šiais dalykais susijusios nešlovės, įkvepia Afroditei meilės mirtingam vyrui Anchisui jausmą.

Būtent dabar užklumpa *antrasis kosminės katastrofos etapas*, kuriuo Dzeusas mėgina ištaisyti per pirmąjį jos etapą dievams padarytus nuostolius: tai Afroditės „nuopuolis", jos dieviškojo orumo praradimas, paradoksaliai suteikęs didžiulę naudą jei ne visai žmonių padermei, tai bent kilmingai Anchiso giminei: įliejusi į Anchiso sūnaus ir iš jo kilsiančių vaikaičių gyslas dieviško kraujo, meilės deivė, pati to nenorėdama, *negarbingu savo poelgiu pagerbia žmonių giminę, sukilnindama ją pačiu savo dieviškojo kilnumo praradimu.*

Himne vaizduojama, kaip Afroditė, pamačiusi Anchisą, iš pradžių susižavi šio dievams prilygstančio karališkos kilmės trojėno grožiu. Nuvykusi į gimtąją Kipro salą, Pafe esančioje savo šventykloje Afroditė išsimaudo, įtrina savąjį kūną kvapniaisiais aliejais, apsivelka nuostabiais drabužiais, pasipuošia aukso papuošalais[104] ir pakilusi į dangų nuskrenda prie miškingojo Idos kalno, kurio priekalnėse Anchisas kartu su kitais piemenimis įpratęs ganyti avių bandas. Giesmėje įtaigiai parodoma, kaip Afroditė, vykdama į Trojos apylinkes, sukelia ten gyvenantiems plėšriems laukiniams žvėrims nenumaldomą geismą poruotis: meniniu požiūriu tai labai vykusi scena, nes pati meilės deivė skaitytojui pradeda atrodyti apimta laukinio geismo, visiškai nesivaldanti, panaši į laukinius žvėrius.

Apsimetusi skaisčia mirtinga mergele, Frigijos valdovo Otrėjo dukterimi, Afroditė įžūliai Anchisui meluoja, esą ją, šokusią nimfų, lydinčių skaisčiąją deivę Artemidę, ratelyje, klastingai pagrobęs Argžudys (Hermis) – esą jis ir atskraidinęs ją prie Trojos, merginai tvirtindamas, kad ši skirta herojui Anchisui. Šiame Afroditės melavimo Anchisui epizode atsiskleidžia ironiška dievybės ir žmogaus santykių inversija: apsimesdama mirtingąja

ir begėdiškai meluodama, esą ją buvo pagrobęs dievas, iš tiesų būtent ji, deivė, suvedžioja mirtingąjį vyrą – ir suvedžiodama jį simboline prasme „pagrobia".

Himno autoriui tenka sunki užduotis, viena vertus, *perteikti nuostabiai pasipuošusios Afroditės grožį ir jos troškimą savuoju grožiu sugundyti Anchisą*, o kita vertus – su minėtu deivės noru sunkiai suderinamą kitą jos siekį – *norą atrodyti kaip mirtingajai, o ne kaip deivei*: juk pastarasis Afroditės noras yra iš tiesų sunkiai išpildomas neprislopinant dieviškajam jos grožiui būdingo intensyvumo iki to lygmens, kurį dar įstengia pasiekti mirtinga būtybė. Poetas puikiai susidoroja su šia sunkia užduotimi: tarsi ignoruodamas deivės norą atrodyti kaip mirtingajai, jis ją vis tiek *kontrafaktiškai* vaizduoja kaip nuostabią deivę ir net leidžia skaitytojui suprasti, kad ir pačiam Anchisui ji *atrodžiusi veikiau kaip deivė nei mirtinga moteris*, nepaisant įkyrių priešingų jos tvirtinimų (beje, tarp herojaus mėginimų įspėti, *kokia būtent* deivė stojo jo akivaizdon, paminimas ir teisingas Anchiso spėjimas, kad nekviestoji viešnia esanti būtent Afroditė). Herojus, nepaisydamas akivaizdaus dieviško nepažįstamosios grožio ir naiviai patikėdamas ne savo akimis, o melagingais apsimetusios deivės žodžiais, nesunkiai leidžiasi jos sugundomas. Šia proga, beje, verta pastebėti, kad mirtinga mergina apsimetusios Afroditės išvaizda (eil. 81–90) himno autoriaus aprašyta netgi įspūdingiau nei teofanijos metu vėl deive atvirtusios deivės grožis (eil. 172–175). Palyginkime abu šiuos fragmentus:

Tiesiai prieš jį Afroditė, Dzeuso duktė, atsistojo.
Lyg netekėjus mergaitė atrodė iš ūgio ir veido,
Kad, akimis pastebėjęs, Anchisas jos nebijotų.
Šis, pažiūrėjęs į deivę, be galo stebėjos, išvydęs
Josios ūgį ir veidą, ir tviskantį apdarą. Švietė

Deivės peplas ryškiau nei liepsna. Apyrankės lenktos
Puošė merginos rankas, ausyse auskarai mirguliavo
Kaip žiedų pumpurai, vėriniai įvairiausi auksiniai
Juosė jos švelnųjį kaklą ir tartum mėnulis bolavo
Ant krūtinės gražios. Pažiūrėjus tai rodės stebuklas.

HH V. 81–90

....

Kai apsirengė viską šviesioji valdovė, pakilo
Ir atsistojo trobelėj. Gegnes pastogėje siekė
Deivės galva. Spindėjo jos skruostuose dieviškas grožis,
Toks, kuriuo garsi Kiterietė gražiavainikė.

HH V. 172–175

Suartėjusi su mirtingu vyru, deivė netrukus pajunta baisią gėdą, pažadinusi Anchisą iš miego apsireiškia jam kaip deivė ir teigia dėl patirtos „baisios" (*ainos*) širdgėlos suteiksianti gimsiančiam jųdviejų sūnui *Ainėjo* vardą (*„Vienas vardu bus Ainėjas, nes baisią kančią iškęsti / Man reikėjo tada, kai su vyru mirtingu gulėjau"* – eil. 198–199): pasitelkdamas liaudišką etimologiją, himno autorius šiame fragmente mėgina paaiškinti Ainėjo vardo kilmę.

Baimindamasis, kad, būdamas tik mirtingas vyras, po vienintelio sugulimo su deive jau visiems laikams prarasiąs visas vyriškas savo galias, Anchisas prašo Afroditės jo pasigailėti: šiam, atrodytų, gana keistam Anchiso baiminimuisi galima rasti daugybę paralelių kitų senųjų tautų mituose, todėl galime manyti, jog čia aptinkame tipologiškai universalų archajišką įsitikinimą, esą su mirtingu vyru suartėjusi deivė tarsi vampyras iščiulpianti iš jo visus gyvybinės energijos išteklius[105]. Išsigandusį Anchisą

padrąsinusi (tai nuolat pasikartojantis teofanijų motyvas – pakanka prisiminti kad ir himne Apolonui pavaizduotą šio dievo apsireiškimą kretiečių jūreiviams), deivė herojaus ne tik pasigaili, bet ir atskleidžia, kad ateityje iš jo kilsianti pusdieviška ainеadų giminė. Afroditė tvirtina Anchisui linkinti vien gero, tačiau kartu griežtai prigrasina nesigirti, kad jis mylėjęs deivę. Afroditės troškimas, kad Anchisas, kitų paklaustas, nuo ko susilaukė tokio nuostabaus vaiko, atsakytų, jog jį jam pagimdė viena iš Idos kalno giraitėse gyvenančių nimfų, yra labai logiškas. Juk nimfos *hamadriadės* yra ilgai gyvenančios, bet vis dėlto mirtingos būtybės – sakytume, savo ontologiniu rangu *tarpinės tarp nemirtingų dievų ir trumpaamžių žmonių*: kadangi jos visos yra *pusdievės,* kaip ir pats netrukus iš Afroditės gimsiantis *pusdievis* Ainėjas, kuri nors viena iš jų tikrai galėtų būti nesunkiai palaikyta Ainėjo motina.

Afroditės grasinimas Anchisui, kad įžūlaus gyrimosi atveju jis būsiąs nutrenktas Dzeuso žaibo, beje, parodo, jog iškentusi savojo tėvo jai siųstą žeminančią meilės mirtingam vyrui bausmę, Afroditė galų gale susitaiko su Olimpo valdovu.

Giesmės kompozicijos požiūriu itin vykęs Afroditės pasiteisinimo tiek sau pačiai, *kodėl ji neatsispyrusi nederančios meilės pagundai,* tiek Anchisui, *kodėl ji suvedžiotą herojų paliekanti,* vaizdavimas. Viena vertus, ilgoje kalboje, kuria deivė kreipiasi į Anchisą, Afroditė tarsi teisinasi sau pačiai, kad neatsispyrusi šio herojaus žavesiui dėl to, jog šis, nors ir būdamas mirtingasis, esąs *labai panašus į dievą,* sakytume, *pusdieviškas,* todėl jai lyg ir buvo verta susigundyti, o jos „nuopuolis“, turint omeny dievišką Anchiso išvaizdą ir jo karališką kilnumą, iš tiesų nebuvęs toks gėdingas. Afroditė net leidžia herojui suprasti, kad jei jis gebėtų savo grožį išsaugoti amžiams, ji mielai pasirinktų jį savo vyru – Anchisui iš tiesų stingą ne grožio, o jo grožio *amžinumo.* Savo prakalboje minėdama kilmingus Anchiso pirmtakus, Afroditė tarp jų pamini

ne tik gražųjį berniuką Ganimedą, pasigrobtą Dzeuso ir paverstą vyno pilstytoju, bet ir Aušros numylėtinį Titoną, kuriam iš dievų valdovo jo dieviškajai sutuoktinei dėl jos aplaidumo pavyko parūpinti tik nemirtingumą, o ne amžiną jaunystę.

Kaip matome, Afroditės pasiteisinimas sau pačiai, kodėl ji neišvengė pagundos, himno kompozicijos požiūriu labai sklandžiai pereina į deivės pasiteisinimą herojui, kodėl ji Anchisą paliekanti: pasitelkdamas mitinę digresiją, kurioje minimi tokie pat kilmingi, kaip ir pats Anchisas, jo pirmtakai, tarp jų įvardijant ir nemirtingumą įgijusį, bet senatvės bei sukriošimo neišvengusį Titoną, kurio likimo Afroditė Anchisui nelinkinti, himno autorius parodo, kaip deivė, *teisindamasi sau pačiai,* atskleidžia, jog Anchisas yra *beveik* dievas, o netrukus – dabar jau *teisindamasi Anchisui* – ne mažiau įtaigiai herojui parodo, kad šis vis dėlto *dar nėra* dievas, todėl nuostabus jo grožis esąs trumpalaikis.

Egzistencinės tragedijos, ištinkančios kilnų mirtingąjį vien dėl to, kad jis *jau tarsi nėra žmogus,* bet tuo pat metu *dar nėra ir dievas,* atskleidimas yra viena iš filosofiniu požiūriu įdomiausių šio himno atverčių.

Suvokę šios atverties ir kitų panašių filosofinių bei teologinių įžvalgų prasmę, įsitikiname, kad nuostabi himno Afroditei – kaip ir kitų homerinių himnų – išmintis iš tiesų yra tuo pat metu ir prakilniai dieviška, ir šiltai žmogiška.

Žmogiška – bet dieviškai žmogiška – homerinių himnų išmintis: *baigiamosios pastabos vietoj užsklandos*

Poian dē sophian tautēn; hēper estin isōs anthrōpinē sophia· tōi onti gar kinduneuō tautēn einai sophos.

Plat. *Apol.* 20 d7–9

Homerinių himnų interpretacija kelia daug rimtų hermeneutinių problemų ir tikrai nėra lengvas dalykas – net po daugybės mėginimų suvokti šių mįslingų kūrinių prasmes mes niekada nesame visiškai tikri, kad juose įžvelgiame būtent tuos ženklus, kuriuos siekė įspausti patys jų autoriai. Kai kurios iš tų autentiškų prasmių, kurias norėtume atrakinti, matyt, jau prarastos visiems laikams – pernelyg didelis laiko tarpas skiria mus nuo homerinius himnus pagimdžiusios epochos. Kai kurios prasmės, kurias šiuose kūriniuose įskaitome – ar manome įskaitantys – veikiausiai nėra autentiškos, tačiau vien dėl to jos netampa hermeneutiškai neteisėtos ar mažiau iškalbingos. Sunku pasakyti, ar mes, šiuolaikiniai homerinių himnų skaitytojai, šiose šventose giesmėse perskaitome mažiau, ar daugiau nei derėtų – ypač kai savąjį suvokimo horizontą bei rekonstruojamų prasmių lauką bandome palyginti su numanomu homerinius himnus kūrusių ir giedojusių tolimųjų mūsų protėvių interpretacijos akiračiu. Matyt, šias giesmes mes visada interpretuojame – ir, be abejo, ateityje interpretuosime – tuo pat metu ir su *reikšmės pertekliumi,* ir su *reikšmės stygiumi* – šis perteklius ir stygius neišvengiamai eina kartu, lydi vienas kitą, virsdami vienas kito galimybės sąlyga.

Ir vis dėlto, nepaisant to, kad homeriniai himnai mums daugeliu atžvilgių atrodo neįprasti savo struktūra ir poetine forma, klastingi savo neišsenkančių aliuzijų pinklėmis, pagaliau neskaidrūs – ar nepakankamai skaidrūs – savo pamatine intencija, yra pagrindo spėti, jog *tam tikru požiūriu* šios giesmės iškalbingiau byloja būtent šiuolaikiniam žmogui nei patiems jų kūrėjams. Pats laiko nuotolis, skiriantis mus nuo homerinių himnų epochos, sukuria tai, ką pavadintume *hermeneutiniu fazių skirtumu*, leidžiančiu šias giesmes pamatyti hermeneutine prasme *stereometriškai*, kaip erdvinius kūnus – nelyginant kristalizuoto poetinio žodžio skulptūras, ir apžiūrėti jas iš visų pusių taip, kaip to nepajėgė padaryti patys jų autoriai. Mūsų epochai, iš naujo atrandančiai šventybės pasaulį, homeriniai himnai iškyla kaip tekstai, generuojantys naujas – nors, palyginti su pirmine jų kūrėjų intencija, nebūtinai autentiškas – prasmes ar vien miglotas prasmės nuojautas, kuo puikiausiai gebančias kalbiškai medijuoti ir šiuolaikiniam žmogui būdingą šventybės patirtį. Kitaip tariant, homerinius himnus šiandien galime skaityti jau ne kaip vien antikvarinę vertę turinčius tolimos epochos dokumentus, o būtent kaip *savo* – ir *savojo laikmečio* – tekstus: juk vienas dalykas yra tiesiog paprasčiausias siekis atrakinti griežtai autentiškas šių giesmių prasmes, rekonstruoti numanomas tikrąsias homerinių himnų kūrėjų intencijas (nors tai sunkiai beįmanoma), kitaip tariant, ištyrinėti šiuos tekstus *siaurąja prasme moksliškai, filologiškai,* ir visiškai kitas dalykas – troškimas įžvelgti homeriniuose himnuose latentiškai glūdinčias naujų – amžinų, universalių, bet šiuolaikiškai perskaitomų – prasmių generavimo potencijas ir, pasiremiant šiais archajiškais tekstais, tiesti tiltus tarp skirtingoms epochoms būdingų šventybės patirčių, pagaliau noras atskleisti šių giesmių aktualumą dabarčiai, įpūsti šiuose kūriniuose rusenančias naujų egzistencinių įžvalgų ir naujų tikrovės

regėjimo registrų kibirkštis, sakytume, hermeneutiniu seno – ir *svetimo* – teksto puoselėjimu įžiebti naujos – ir *savos* kūrybos – liepsną. Toks filosofinis homerinių himnų tyrinėjimas taip pat yra mokslinis – bet jis yra mokslinis jau *plačiąja,* o ne siaurąja prasme. Būtent toks tyrinėjimas, ne tik atiduodantis duoklę praeities pasauliui, bet ir maitinantis mūsų pačių dvasią, yra geriausias mokslinio darbo su senaisiais tekstais – ir humanitarinių tyrimų apskritai – pateisinimas.

Įsigilinimas į šios antrosios – filosofinės – archajinių raštijos paminklų tyrinėjimo prieigos prigimtį bei esmę leidžia suvokti, jog tokių slėpiningų ir, atrodytų, šiuolaikiniam žmogui visiškai neperprantamų kūrinių, kaip homeriniai himnai, interpretavimas – ir bet koks kitas interpretacija paremtas jų tyrimas – nėra ir negali būti bergždžias, bevaisis: net jei nesame iki galo tikri, ar mums pavyksta teisingai suvokti *Kitą,* galime nė kiek neabejoti, kad vien pačiu šiuo mėginimu mes galų gale įstengiame nepalyginti geriau pažinti *save pačius,* o dideliu nueinamo papildomo kelio lankstu, galbūt prisiliečiančiu ir prie *svetimos* prasmių teritorijos ar, tikėtina, net vos vos užgriebiančiu autentišką *Kito* erdvę, mes gerokai giliau įsiskverbiame visų pirma į dvasinės savo pačių esmės branduolį.

Šios pastabos galioja ir visiems žmogaus – nesvarbu, kur ir kada gyvenusio ar tebegyvenančio – bandymams prisiliesti prie šventybės ir dieviškumo sferos: juk santykis tarp dieviškumo, kaip to, kas yra esmingai Svetima ir visiškai Kita, *ganz Anderes,* ir žmogiškumo, kaip to, kas yra absoliučiai ir autentiškai Sava, yra be galo panašus į santykį tarp interpretuojamo teksto, atstovaujančio radikaliai Kitybei, ir paties interpretuotojo, kuris – žvelgiant iš jo paties požiūrio taško – yra tikrasis sau tapačios savasties branduolys. Tad kai klausiame, prie kokio – *dievų ar žmonių* – pasaulio prisiliečia šios šventos giesmės ir kokia – *die-*

viška ar žmogiška - galų gale yra homerinių himnų išmintis, mes, viena vertus, kartu su Platono Sokratu galime atsakyti, jog tai, be abejo, yra žmogiška – ir *tik* žmogiška – išmintis (Plat. *Apol.* 20 d7–9), nes jokia kita ar kitokia išmintis mirtingai būtybei nėra ir negali būti prieinama, bet, kita vertus, skaitydami šiuos dieviškumo nuojauta alsuojančius tekstus galime pridurti, jog tai ne šiaip žmogiška, o būtent *dieviškai* žmogiška išmintis: į pačią žmogiškosios būklės, *conditio humana*, esmę homeriniuose himnuose įsiskverbiama taip giliai, kad juose perskaitydami savo pačių žmogiškumo, visų pirma žmogiškojo silpnumo, ženklus mes išgyvename nepaprastą dvasinį nuskaidrėjimą, kone mistinę katarsio būseną, kurios nepavadinsi kitokia, kaip tik *dieviška*.

Tai tartum paties žmogiškumo pakylėjimas *iki dieviškumo ribos* – pačios žmogaus prigimties galimybių išsėmimas iki dugno ir tobulas atbaigimas. Šiuo požiūriu homeriniai himnai yra be galo graikiški kūriniai: juk pati graikų genijaus esmė ir yra susijusi su gebėjimu išsitekti imanencijoje, grynai žmogiškose ribose, bet kartu neatšaukiamą savo žmogiškumą, savo ribotą žmogiškąją prigimtį realizuoti iki galo, atbaigti iki tobulumo – ar net pakylėti iki dieviškumo. Įstengdami išsitekti savojo žmogiškumo ribose, jų neperžengti, visose savo dvasinės raiškos srityse graikai vis dėlto gebėdavo *prieiti prie pačios ribos*, skiriančios žmogiškąją ir nežmogiškąją sritis, imanencijos ir transcendencijos plotmes, ir akies krašteliu – ar skvarbiu eidetiniu proto žvilgsniu – dirstelėti į dieviškumo sferą.

Tikėkimės, kad homeriniai himnai – nors ir išsitekdami *tik* dieviškai žmogiškos išminties ribose – pajėgia mums, šiuolaikiniams skaitytojams, poetinio žodžio magijos dėka komunikuoti šią eidetinę dieviškumo ir šventybės patirtį.

Vilnius, 2012-ųjų Žolinės

Nuorodos

[1] Skaitytojui siūlome atkreipti dėmesį į šiuos leidimus ir tyrinėjimus: T. W. Allen, *Homeri Opera,* T. V, Oxford: Clarendon Press, 1912; W. R. Halliday; E. E. Sikes, *The Homeric Hymns,* Oxford: Clarendon Press, 1936; F. Càssola, *Inni Omerici,* Milano: Fondazione Lorenzo Valla, 1975; J. Strauss Clay, *The Politics of Olympus: Form and Meaning in the Major Homeric Hymns,* Princeton: Princeton University Press, 1989; M. Crudden (transl.), *The Homeric Hymns,* translated with an Introduction and Notes by Michael Crudden, Oxford: Oxford University Press, 2008; L. Deubner, „Der homerische Apollonhymnus", *Sitzungsberichte der preussischen Akademie der Wissenschaften,* 24 (1938), S. 248 -277; H. G. Evelyn-White, *Hesiod, the Homeric Hymns and Homerica,* Cambridge, Mass.-London: Harvard University Press-William Heinemann Ltd., 1914; J. A. Fernández Delgado, „Orakel-Parodie, Mündliche Dichtung und Literatur im homerischen Hermes-Hymnus", in: W. Kullmann; R. Reichel (eds.), *Der Übergang von der Mündlichkeit zur Literatur bei den Griechen,* Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1990, S. 199–225; J. Fontenrose, *Python: A Study of Delphic Myth and its Origins,* Berkeley: University of California Press, 1959; H. Görgemanns, „Rhetorik und poetik im homerischen Hermeshymnus", in: H. Görgemanns, E. A. Schmidt (eds.), *Studien zum antiken Epos,* Meisenheim am Glan: Verlag Anton Hain, 1976, S. 113–128; J. Humbert, *Homère: Hymnes,* Paris: Les Belles Lettres, 1936; R. Janko, „The Structure of the Homeric Hymns: A Study in Genre", *Hermes* 109 (1981), p. 9–24; J. Larson, „The Corycian Nymphs and the Bee Maidens of the Homeric *Hymn to Hermes*", *Greek, Roman, and Byzantine Studies,* 36 (1995), p. 341–357; R. Merkelbach, „Ein Fragment des homerischen Dionysos-Hymnus", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik,* 12 (1973), S. 212–215; A. M. Miller, *From Delos to Delphi: A Literary Study of the Homeric Hymn to Apollo,* Leiden: E. J. Brill, 1986; R. Parker, „The *Hymn to Demeter* and the *Homeric Hymns*", *Greece and Rome,* 38 (1991), p. 1–17; C. Penglase, *Greek Myths and Mesopotamia: Parallels and*

Influence in the Homeric Hymns and Hesiod. London-New York: Routledge, 1994; Radermacher, L., *Der homerische Hermeshymnus,* Sitzungsberichte der Akademie der Wissenschaften in Wien 213, no. 1 (1931), S. 1–263; N. J. Richardson, *The Homeric Hymn to Demeter,* Oxford: Clarendon Press, 1974; A. Schachter, *„Homeric Hymn to Apollo,* lines 231–238 (The Onchestus Episode): Another Interpretation", *Bulletin of the Institute of Classical Studies of London University,* 23 (1976), p. 102–114; S. Scheinberg, „The Bee Maidens of the Homeric *Hymn to Hermes*", *Harvard Studies in Classical Philology,* 83 (1979), p. 1–28; P. Walcot, „The Homeric *Hymn to Aphrodite*: A Literary Appraisal", *Greece and Rome,* 38 (1991), p. 137–155; A. Weiher, *Homerische Hymnen,* München-Zürich: Artemis Verlag, 1989; M. L. West, „The Eighth Homeric Hymn and Proclus", *Classical Quarterly,* 20 (1970), p. 300–304; *Idem,* „"Cynaethus" Hymn to Apollo", *Classical Quarterly,* 25 (1975), p. 161–170; G. Zanetto, *Inni Omerici,* a cura di Giuseppe Zanetto, Milano: Biblioteca Universale Rizzoli, 2000.

Apie naujausius pasiekimus įvairiais aspektais interpretuojant homerinius himnus žr.: A. Faulkner (ed.), *The Homeric Hymns: Interpretative Essays,* Oxford: Oxford University Press, 2011.

Senovės Artimųjų Rytų (Vakarų Azijos) įtakos visai archajinei graikų kultūrai, ypač mitologijai bei poezijai, taigi ir homeriniams himnams, labai įdomiai ir įžvalgiai (nors retkarčiais šiek tiek kontroversiškai) analizuojamos fundamentinėje M. L. Westo monografijoje *The East Face of Helicon: West Asiatic Elements in Greek Poetry and Myth* (Oxford: Clarendon Press, 1997).

Įvairūs graikų poetinės tradicijos ir mitologijos santykio aspektai analizuojami šiame puikiame Gregory'io Nagy veikale: G. Nagy, *Greek Mythology and Poetics,* Ithaca-London: Cornell University Press, 1992 (1990).

Ne mažiau įdomiame ir vertingame Calverto Watkinso darbe, remiantis pamatinio indoeuropiečių mito, kuriame pasakojama apie pirmykščio chaoso jėgas simbolizuojančio slibino nudobimą, analize, nagrinėjami mitų interpretacijai svarbūs indoeuropiečių poetinės tradicijos aspektai: C. Watkins, *How to Kill a Dragon: Aspects of Indo-European Poetics.* New York-Oxford: Oxford University Press, 1995. Šis veikalas ypač naudingas aiškinant Apolonui skirtą trečiąjį homerinį himną.

Kultūrinės atminties ir vaizduotės santykis su raštu bei žodine perdava senosiose Rytų kultūrose ir Graikijoje įžvalgiai nagrinėjamas šioje Jano Assmanno knygoje: J. Assmann, *Cultural Memory and Early Civilization: Writing, Remembrance, and Political Imagination*, Cambridge: Cambridge University Press, 2011 (2007 German ed.; 1992 First German ed.).

Archajinio ir klasikinio laikotarpių graikų religija sistemiškai aptariama iki šiol nepralenktame, jau klasika tapusiame Walterio Burkerto veikale *Griechische Religion der archaischen und klassischen Epoche* (Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer, 1977), padėsiančiame skaitytojui geriau suvokti mitinį bei ritualinį homerinių himnų kontekstą. Šiame straipsnyje remsimės minėtos monografijos vokiškojo leidimo vertimu į anglų kalbą, kuriame, palyginti su vokiškuoju originalu, esama esminių paties autoriaus padarytų papildymų ir pataisymų (*Greek Religion: Archaic und Classical* (toliau – *GR*), translated by John Raffan, Oxford: Blackwell Publishing, 2004 (1985)).

Įvairūs graikų mitologijos aspektai, naujausios jos tyrinėjimų prieigos, graikų mitologijos atspindžiai archajinio ir klasikinio laikotarpių graikų kultūroje bei poveikis visai vėlesnei (taip pat ir šiuolaikinei) Vakarų kultūrai pristatomi šioje straipsnių rinktinėje: R. D. Woodard (ed.), *The Cambridge Companion to Greek Mythology*, Cambridge: Cambridge University Press, 2007.

Verta rekomenduoti ir šį jau klasika tapusį enciklopedinio pobūdžio klasikinės mitologijos žinyną, parašytą profesionaliai, bet prieinamą ne tik specialistams: M. P. O. Morford; R. J. Lenardon; M. Sham, *Classical Mythology*, International Ninth Edition, Oxford-New York: Oxford University Press, 2011. Šiame faktinės informacijos turtingame leidinyje, pasitelkiant ištraukas iš antikinės literatūros kūrinių, atraktyviai pristatomi pagrindinių graikų bei romėnų mitų siužetai, taip pat atskleidžiamas klasikinės mitologijos poveikis Antikos ir vėlesnių epochų Vakarų menui.

Apie archajinės Graikijos pasaulį – archeologiją, istoriją, dvasinę kultūrą ir vertybių kontekstą, kuriame pradėjo formuotis homerinių himnų tradicija, žr.: H. A. Shapiro (ed.), *The Cambridge Companion to Archaic Greece*, Cambridge: Cambridge University Press, 2007.

[2] Hesiodas, *Teogonija*, iš senosios graikų kalbos vertė, paaiškinimus parašė bei vardų rodyklę sudarė Audronė Kudulytė-Kairienė, baigiamąjį straipsnį parašė Naglis Kardelis, Vilnius: Aidai, 2002.

[3] Martin L. West, „Homeric Hymns. *Introduction*“ (toliau – *HHI*), in: *idem* (ed., transl.), *Homeric Hymns. Homeric Apocrypha. Lives of Homer*, edited and translated by Martin L. West, Cambridge, Mass.-London: Harvard University Press, 2003, p. 5.

[4] *Ibid.*, p. 17, ypač n. 19.

[5] Hipotezė, kad Homeras, kaip genialus autorius, pats vienas sukūręs *Iliadą* ir *Odisėją* (arba bent vieną iš šių poemų), apskritai neegzistavo, pastaruoju metu tampa vis madingesnė, nors šiaip ja labai sunku patikėti. Apie „Homero išradimą“ žr.: M. L. West, „The Invention of Homer“, *Classical Quarterly* 49 (1999), p. 364–382.

[6] West, *HHI*, p. 15–16.

[7] Apie Homero vardo etimologiją žr.: M. L. West, *The East Face of Helicon: West Asiatic Elements in Greek Poetry and Myth* (toliau – *EFH*), Oxford: Clarendon Press, 1999 (1997), p. 622 (pateikiama netradicinė semitiška šio vardo etimologija); E. Klein, *A Comprehensive Etymological Dictionary of the English Language*, Amsterdam-Oxford-New York: Elsevier Scientific Publishing Company, 1971, p. 351, *s. v. Homerus* (pateikiama tradicinė etimologija). Apie Homero vardo etimologijų sąsajas su archajinio epo samprata bei praktika žr.: N. Kardelis, „Poetinė Hesiodo teologija“ (toliau – *PHT*), in: Hesiodas, *Teogonija*, Vilnius: Aidai, 2002, p. 194–196.

[8] Anot Jano Assmanno, būtent *Iliada* ir su jos recitavimu susiję ritualai sudarė panheleninės graikų savimonės šerdį, o šio epo turinys – kultūrinės graikų atminties branduolį (J. Assmann, *Cultural Memory and Early Civilization: Writing, Remembrance, and Political Imagination*, Cambridge: Cambridge University Press, 2011, p. 247–255.

[9] West, *HHI*, p. 5.

[10] *Ibid.*, p. 9–10.

[11] *Ibid.*, p. 9, n. 8.

[12] Martinas Westas, beje, laikosi netradicinio požiūrio, kad Hesijodo poemos parašytos anksčiau už Homero epus, be to, anot šio tyrinėtojo, *Odisėja* sukurta gerokai vėliau už *Iliadą*, todėl abu šie epai, tradiciškai priskiriami vienam autoriui – Homerui, akivaizdžiai negalinčios būti to paties poeto kūriniai.

[13] Plačiau apie tai žr.: N. Kardelis, *PHT*, p. 193–195, ypač p. 194.

[14] N. Kardelis, „Poetiniai paradoksai ir filosofinės minties užuomazgos Hesiodo *Teogonijoje*", in: *Literatūra: Mokslo darbai*, Vilnius: VU leidykla, 2002, T. 44 (3), p. 8–14, ypač 10–12.

[15] LSJ, svv. *oimē, oimos*.

[16] Claude'o Calame'o požiūriu, epinio kūrinio prooimijas atlieka dvejopą paskirtį, ne tik (pagal pačią jo apibrėžtį) funkcionuodamas kaip įžanga į ilgesnę giesmę, bet ir – tai antroji prooimijo funkcija – *konsekruodamas* visą epinį kūrinį: C. Calame, „*Greek Myth and Greek Religion*", in: R. D. Woodard (ed.), *The Cambridge Companion to Greek Mythology*, Cambridge: Cambridge University Press, 2007, p. 266–267.

[17] Apie Mūzų teikiamą poetinį įkvėpimą, senovėje laikytą mūziškuoju „apsėdimu", žr.: N. Kardelis, *PHT*, p. 174–182, ypač 179–182. Mūziškasis šėlas, *mania*, jo santykis su įgimtais poeto gabumais (*phusis, ingenium*) ir išsiugdyta poetine meistryste (*tekhnē, ars*) buvo mėgstama Antikos autorių tema – pradedant Demokritu bei Platonu ir baigiant Horacijumi.

[18] West, *HHI*, p. 3.

[19] *Ibid.*, p. 14.

[20] Antikinių kūrinių signatūros (tiesioginiai ar netiesioginiai „parašai" ir „antspaudai") yra unikalus reiškinys pasaulio literatūroje. Antikos poezijoje ir prozoje dažniausiai yra aptinkamos *autorinės signatūros* – kūriniuose regimi jų autorių „parašai", kurie galėjo būti *tiesioginiai*, kai autorius paprasčiausiai paminėdavo savo vardą, kalbėdamas apie save trečiuoju asmeniu (taip Hesijodas „pasirašė" *Teogoniją*, Fokilidas – savo gnominius eilėraščius, o Herodotas – *Istoriją*), arba *netiesioginiai*, kai nuoroda į kurį nors kitą asmenį, vietovę ar šiaip kurią nors realiją bei tam tikras aplinkybes ar kontekstą dėl gerai žinomos, numano-

mos ar sugestionuojamos *sąsajos*, pagrįstos *išankstiniu (implicitiniu ar eksplicitiniu) susitarimu*, kitaip tariant, ženkline *steigtimi*, skaitytojui *de facto* atsiskleisdavo kaip nuoroda į paties autoriaus vardą, taigi funkcionuodavo kaip „dviaukštė" („dviejų pakopų") nuoroda. Antai itin dažnas kreipinys į Kirną, kuriuo pradedamos Teognido elegijos, yra neįkyrus, išradingai sukurtas literatūrinis poeto antspaudas, *sphragis*, kuriuo Teognidas „antspauduoja" savo kūrinius: dėl paties poeto įsteigtos ir skaitytojui žinomos glaudžios sąsajos tarp šių eilėraščių autoriaus ir minėto jo bičiulio elegijų pradžioje nuolat pasikartojantis kreipinys į Kirną iškyla kaip nuoroda ne tik į jį, bet ir į patį Teognidą. Tai ir yra „dviaukštė" autorinė signatūra: minėdamas Kirną, poetas netiesiogiai pamini ir save patį.

Tačiau antikiniuose kūriniuose randame ir kitokių signatūrų, kai tam tikras žodis, keli žodžiai ar ilgesnis teksto fragmentas „antspauduoja" kūrinį ne kaip *kieno nors sukurtą*, o kaip *tam tikru būdu sukurtą* – priklausantį tam tikram poetiniam registrui, stiliui ar žanrui, priskirtą, dedikuotą ar net religine prasme „paaukotą" žmogų pranokstančiai ontologinei sričiai. Antai homerinius prooimijus galime laikyti *konsekracinėmis himninėmis signatūromis*, nes epiniai kūriniai, paženklinti šiais „antspaudais", būdavo suvokiami kaip perkelti iš profaniškos srities į šventybės sritį: epinį kūrinį pradedanti konsekracinė himninė signatūra visą tolesnį tekstą paversdavo himnu, kitaip tariant, šventu tekstu.

Skirtingai nei graikai, grožinių senovės Egipto ir Mesopotamijos tekstų autoriai nebuvo linkę pabrėžti savo autorystės – priešingai, jie dažniausiai sąmoningai nutylėdavo savo vardus arba tyčia priskirdavo savo kūriniams fiktyvią autorystę, kaip savo sukurtų tekstų autorius įvardydami įtakingus savo aplinkos asmenis – didikus, faraonų vizirius ir pan., o kartais net ir gerokai anksčiau gyvenusius iškilius ir visiems žinomus žmones. Ypač Mesopotamijos grožinių tekstų autoriai savo kūrinių pabaigoje palikdavo specialius įrašus, kuriuose prisiekinėdavo savo ištikimybę rašytinei tradicijai ir tvirtindavo savo tekstus ne patys sukūrę, o tik perrašę iš senesnių originalų. Apie požiūrio į literatūros kūrinių autorystę Graikijoje ir senovės Artimuosiuose Rytuose skirtumus žr.: N. Kardelis, „Literatūros kūrinių autorystė Graikijoje ir senovės Artimuosiuose Rytuose: filosofinis aspektas", in: *Literatūra: Mokslo darbai*, Vilnius: VU leidykla, 2003, T. 45 (3), p. 39–48.

[21] S. Price; E. Kearns (eds.), *Oxford Dictionary of Classical Myth and Religion* (toliau – *ODCMR*), Oxford: Oxford University Press, 2004 (2003), *s. v. hymns (Greek)*, p. 274. Ne tik šią (pirminę), bet ir antrąją bei trečiąją graikiško daiktavardžio *humnos* reikšmes aptariame daugiausia remdamiesi šiuo straipsniu.

[22] Kaip nurodo Friskas, graikiškas daiktavardis *humnos* neturi aiškios etimologijos, bet iš esmės galėtų būti siejamas su tokiais graikiškais žodžiais, kaip *humēn* „plona odelė, plėvelė, membrana, juosta, raištis, siūlė, audinys, sąauda (t. p. ir *giesmės* sąauda, sandara)", *huphē* „tai, kas suausta; audinys, tinklas", *huphainō* „austi, pinti, regzti" (H. Frisk, *Griechisches Etymologisches Wörterbuch* (toliau – *GEW*), Bde. 1–3. Heidelberg: Carl Winter-Universitätsverlag, 1972–1973, Bd. II, S. 965, *s. v. humnos*; S. 964, *s. v. humēn*): semantinę sąsają tarp *humnos* ir *huphainō* gražiai išryškina jau Antikoje pavartotas šių žodžių junginys *huphanas humnon* „suaudęs (= sukūręs, parašęs) himną" (*huphanas* – aoristo dalyvis nuo *huphainō*), skambantis beveik kaip natūrali *figura etymologica* (plg. „suaudęs sąaudą"). Vis dėlto, anot Frisko, pastaroji etimologija susiduria su dideliais fonetiniais sunkumais.

Kita įmanoma etimologizavimo galimybė yra paremta mėginimu *humnos* sieti su veiksmažodžiu *hudeō* „apgiedoti, pašlovinti" ir tos pat šaknies daiktavardžiu *hudmos* „apgiedojimas, pašlovinimas, giesmė", senovės indų kalbos daiktavardžiu *sumná-m* „maloningumas, malonė, palaiminimas, palankumas" (t. p. „malda"). Jei teisinga laikytume būtent šią etimologiją, *himną* ir *odę* turėtume suvokti kaip beveik sinonimiškus *giesmės* (kaip *apgiedojimo, pašlovinimo*) įvardijimus.

Trečioji žodžio *humnos* etimologizavimo galimybė, anot Frisko, būtų paremta paprasčiausiu pripažinimu, kad šis žodis – tai tiesiog skolinys iš viduržemiškojo ikiindoeuropietiško kalbinio substrato (tokiu atveju, beje, mes nieko negalėtume pasakyti apie pirminę *humnos* semantiką).

Pastaruoju metu indoeuropeistai teisingiausia linkę laikyti būtent antrąją etimologiją, daiktavardį *humnos* kildindami iš protoindoeuropietiško žodžio *s[h(2)]ómen-* „giesmė, daina" ir siedami jį su sanskritišku daiktavardžiu *sāman-* „giesmė, giedojimas" bei hetitišku daiktavardžiu *ishamai-* „giesmė, melodija" (J. P. Mallory; D. Q. Adams, *The Oxford Introduction to Proto-Indo-European and the Proto-Indo-*

European World (toliau – *OIPIEW*), Oxford: Oxford University Press, 2006, p. 357).

[23] Kletinius himnus, kuriais pakviečiami dievai ir šaukiamasi jų pagalbos, kaip atskirą himnų grupę išskyrė jau vėlyvosios Antikos oratorius ir retorikos teoretikas Menandras. Remdamiesi jo pateiktu antikinės himno sampratos apibūdinimu galime spėti, kad būtent kletiniai himnai Antikoje ir buvo laikomi himnais *par excellence*. Tai reikštų, kad antikinio himno – ypač kletinio – mes niekada nesuvoksime traktuodami jį tik kaip estetinį fenomeną, ignoruodami jo religinę dimensiją ir nesigilindami į jam būdingo itin stipraus ir savito intencionalumo slėpinius.

[24] Būtent Alkajo himnai savo tematika ypač artimi homeriniams himnams (plg. Alkajo himną Hermiui ir šiam dievui skirtą ketvirtąjį homerinį himną), tačiau, turint galvoje, kad Alkajo himnai sukurti anksčiau nei dauguma homerinių himnų (ši pastaba ypač teisinga kalbant apie ketvirtąjį homerinį himną, kuris yra palyginti vėlyvas), Alkajas galėjo remtis tik mus pasiekusių homerinių himnų prototipais, o ne dabartinėmis jų versijomis.

[25] Price and Kearns, *ODCMR*, *s. v. hymns (Greek)*, p. 275.

[26] Assmannas yra iškėlęs įdomią hipotezę, galbūt iš dalies paaiškinančią, kodėl mus pasiekę senovės graikų literatūros tekstai, temiškai susiję su religijos sritimi, akivaizdžiai stokoja to labai ryškiai išreikšto sakralumo, kuris būdingas senovės Rytų tautų (egiptiečių, šumerų, babiloniečių, žydų ir t. t.) raštijai. Anot šio tyrinėtojo, profesionalaus egiptologo, tai lemia ne koks nors specifinis graikų nejautrumas šventybės fenomenams, o paprasčiausias faktas, kad, skirtingai nei senosiose Artimųjų Rytų kultūrose, kuriose raštas laikytas šventu (plg. antai egiptietišką hieroglifinio rašto sampratą, įtvirtinusią požiūrį į hieroglifus kaip *dievų žodžius, mdw-ntr*), pati rašto terpė senovės Graikijoje nebuvo suvokiama kaip prestižinė, išskirtinai rezervuota elitui bei elitinei – itin rimtai, oficiozinei ar sakraliai – kūrybai, dėl to iš tiesų autentiškų paliudijimų apie šventybės patirtį, kurių iš įpratimo – ir dėl neišmanymo – ieškome graikiškuose *tekstuose*, iš tiesų derėtų – ar veikiau būtų derėję, jei tokia galimybė būtų išlikusi – ieškoti *kitose terpėse*, kitose perdavos rūšyse, kurios, kaip kad žodinės perdavos ter-

pė, deja, yra pernelyg efemeriškos, kad būtų mums išsaugojusios autentiškiausius helėnų santykio su šventybe ženklus (Assmann, *op. cit.*, p. 241–243, ypač 242).

Hieroglifus įvardijančio egiptietiško žodžio reikšmių spektrą, ypač pirminę reikšmę, taip pat nuorodas į šio žodžio vartoseną senuosiuose egiptiečių rašto paminkluose žr.: R. Hannig, Ägyptisches Wörterbuch I: Altes Reich und Erste Zwischenzeit, Mainz am Rhein: Verlag Philipp von Zabern, 2003, S. 578, *s. v. mdw-ntr*; *idem. Grosses Handwörterbuch Deutsch-Ägyptisch (2800–950 v. Chr.)*, Mainz am Rhein: Verlag Philipp von Zabern, 2000, S. 625, *s. v. Hieroglyphen, Hieroglyphenschreiber, Hieroglyphenschrift*.

[27] Apie teologinį ir filosofinį Kleanto *Himno Dzeusui* kontekstą žr.: J. Mansfeld, „Theology", in: K. Algra et al. (eds.), *The Cambridge History of Hellenistic Philosophy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005 (1999), p. 452–478, ypač 466–467.

[28] West, *HHI*, p. 20.

[29] *Ibid.*, p. 4.

[30] Ryškiausi homerinių himnų tekste paliktų lygiagrečiai pateikiamų alternatyvių skaitymo variantų pavyzdžiai, išvardyti Westo (*HHI*, p. 20, n. 22), yra šie: pirmajame himne – eil. 4–6/7 ir 8–10/11–12; trečiajame himne – eil. 136–138/139; penktajame himne – eil. 97/98 ir 274–275/276–277; aštuonioliktajame himne – eil. 10–11/12.

[31] West, *HHI*, p. 21.

[32] *Ibid.*, p. 23.

[33] *Ibid.*, p. 22, ypač n. 25.

[34] *Ibid.*, p. 22, n. 23.

[35] N. Swift, „The Hymn to Demeter", in: *Aoidoi.org*, June 2007, Vol. 2, p. 2 (žiūrėta 2011-07-23).

[36] West, *HHI*, p. 21.

[37] *Ibid.*, p. 22.

[38] *Ibid.*, p. 21.

[39] Anot tradicinės etimologijos, kuria dažnai – eksplicitiškai ar implicitiškai – remiasi Antikos autoriai, Hado vardą reikėtų aiškinti kaip sudarytą iš nuneigiamosios alfos (*alpha-privativum*) ir šaknies *v(e)id-*, kurią regime graikiško veiksmažodžio *horaō* „regėti, matyti" aoriste *eidon* „išvydo", taip pat graikiškuose daiktavardžiuose *eidos* „vaizdas, pavidalas, rūšis, idėja", *idea* „idėja, pavidalas", lietuviškuose žodžiuose *veidas, vaizdas, iš-vydo,* lotyniškuose žodžiuose *videre, visus* ir t. t. Aliuzijos į Hado nematomumą, neregimumą, sakytume, *beveidiškumą,* daromos įvairiuose antikinės literatūros kontekstuose, pradedant mitologiniais (žr. homerinius himnus) ir baigiant filososofiniais (plg. Platono *Sokrato apologiją*).

Vis dėlto dauguma šiuolaikinių lingvistų Hado vardą kildina iš *sam-v(e)id-* „susimatyti" (plg. senovės indų *sam-vid-* „susirinkti, susitikti, pasimatyti"; šiame žodyje regimo priešdėlio *sam-* lietuviškasis atitikmuo yra priešdėlis *su-*). Tad remiantis minėta etimologija Hadą reikėtų suvokti tuo pat metu ir kaip *vietą, kurioje po mirties visi susitinka, susirenka (arba yra surenkami),* ir kaip *dievą, kuris visus surenka, praryja.* Plačiau apie mėginimus etimologizuoti Hado vardą žr.: Frisk, *GEW,* Bd. I, S. 33–34, *s. v. Haidēs.*

[40] Toliau šiame poskyryje pateikiu savąją homerinių himnų klasifikaciją, sudarytą remiantis jų apimties bei struktūros kriterijais. Tarp kitų tyrinėjimų, kuriuose analizuojama homerinių himnų sandara ir mėginama juos klasifikuoti apimties bei struktūros pagrindu, verta paminėti šį autoritetingą, klasika tapusį R. Janko straipsnį: „The Structure of the Homeric Hymns: A Study in Genre", in: *Hermes,* 109 (1981), p. 9–24.

[41] Frisk, *GEW,* Bd. II, S. 842–843, *s. v. sōma.*

[42] Antai trumputis Demetrai skirtas tryliktasis himnas yra beveik visiškai tiksli ištrauka iš ilgo antrojo himno, taip pat dedikuoto šiai deivei (pirmosios dvi abiejų kūrinių eilutės apytiksliai atitinka viena kitą, be to, antroji tryliktojo himno eilutė labai panaši į 493-ąją antrojo himno eilutę); Dioskūrams skirtas septynioliktasis himnas atrodo kaip ištrauka iš minėtus herojus šlovinančio ilgesniojo trisdešimt trečiojo himno (abiejų šių kūrinių atkarpos nuo antrosios iki penktosios eilutės yra beveik identiškos); Hermiui skirtą aštuonioliktąjį himną

galime skaityti kaip ilgo ketvirtojo himno, taip pat dedikuoto šiam dievui, fragmentą (šių kūrinių atkarpos nuo antrosios iki devintosios eilutės beveik nesiskiria); be to, dvidešimt penktasis homerinis himnas atrodo kaip ištrauka iš Hesijodo *Teogonijos* (šio himno eil. 2–5 apytiksliai atitinka *Teogonijos* eil. 94–97). Apie tai žr.: West, *HHI*, p. 4–5, ypač 5, n. 3.

[43] Nors mums, šiuolaikiniams homerinių himnų skaitytojams, trumpesnieji himnai atrodo kaip trumpesnės ilgesniųjų versijos (dėl to natūraliai peršasi išvada, kad ilgesnieji himnai buvę sukurti anksčiau), vis dėlto, kaip teisingai pastebi M. Cruddenas, aptardamas Demetrai skirtų trumpojo tryliktojo ir ilgojo antrojo himnų santykinio pirmumo klausimą, ilgesniojo kūrinio chronologinis pirmumas dažniausiai negali būti griežtai įrodytas, tačiau abi – tiek trumpesnioji, tiek ilgesnioji – himno versijos galėjo būti išvestinės iš jų abiejų atžvilgiu dar ankstesnio žodinio ar tekstinio šaltinio arba būti sukurtos maždaug tuo pat metu to paties autoriaus ir atliekamos skirtingomis progomis, kai pačios šventinio įvykio aplinkybės nulemdavo, kurį iš skirtingos apimties variantų pasirinkti giedoti (M. Crudden, „Explanatory Notes“ (toliau – *EN*), in: *The Homeric Hymns* (toliau – *HH*), translated with an Introduction and Notes by Michael Crudden, Oxford: Oxford University Press, 2008 (2001), p. 140).

[44] Calame, *op.cit.*, p. 266.

[45] Janko, *op. cit.*, p. 14 ff.

[46] Plačiau apie šią epinę pabaigos formulę žr.: Crudden, *HH*, *EN*, p. 103–104, n. ad v. 495; G. Zanetto, *Inni Omerici* (toliau – *IO*), Milano: Biblioteca Universale Rizzoli, 2000 (1988), p. 235, n. 99.

[47] Crudden, *HH*, „Introduction“, p. XV.

[48] Apolono ir Delfų Pitonės kovoje galima įžvelgti pamatinio indoeuropiečių mito, kuriame pasakojama, kaip dangaus dievas nukauna pirmapradžio chaoso gaivalus įkūnijantį slibiną, atgarsius. Šio mito atspindžiai įvairių indoeuropiečių tautų, tarp jų ir senovės graikų, mitopoetinėje tradicijoje analizuojami labai įžvalgiame ir išsamiame Calverto Watkinso veikale: C. Watkins, *How to Kill a Dragon: Aspects*

of Indo-European Poetics (toliau – *HKD*), New York-Oxford: Oxford University Press, 1995.

[49] Mitinius ir kultinius veiksnius, padėjusius susiformuoti itin ambivalentiškam (ir, labai tikėtina, sinkretiškam) Dioniso paveikslui, su šiuo dievu susijusių mitinių vaizdinių raidą, taip pat galimas sąsajas tarp Dioniso vardo/vardų ir kai kurių negraikiškų (trakų, frygų, lydų, hetitų, Ugarito) dievybių vardų bei žodžių, kuriais įvardijamos religinio kulto realijos, aptaria Burkertas: W. Burkert, *Greek Religion: Archaic and Classical* (toliau – *GR*), translated by John Raffan, Oxford: Blackwell Publishing, 2004 (1985; German ed. 1977), p. 161–167). Apie Dioniso vardo etimologiją dar žr.: Frisk, *GEW*, Bd. I, S. 396, *s. v. Dionusos.*

[50] Būtina pabrėžti, jog Dioniso asmenyje, atrodytų, paradoksiškai susijungia nesuvaldomos, spontaniškos laukinės gamtos, kitaip tariant, pirmapradės *natūros*, gaivalas ir žemdirbiškos *kultūros* (konkrečiai – vynininkystės) stichija. Šį paradoksą įmanoma bent iš dalies išnarplioti suvokus, kad sukultūrintas vynuogienojas teikia vyną, kurio sukeliamas girtumas, laikinai išvaduodamas iš kultūrinių konvencijų pančių, „sugrąžina" žmogų į laukinės *gamtos* prieglobstį – ar pirmykštę *prigimtinę* būklę, artimą gyvūno būklei. Kitaip tariant, susilieti su pirmaprade *natūros* stichija, iš naujo atrasti autentišką – *gamtinę* – savo *prigimtį* tampa įmanoma tik *kultūros* – būtent dionisiškosios vyno dovanos – dėka.

Apie kai kurias kitas Antikoje įžvelgtas sąsajas tarp natūros ir kultūros žr.: N. Kardelis, „Kultūros ir natūros sąsajų samprata Antikoje: filosofiniai aspektai", in: G. Blažienė; S. Grigaravičiūtė; A. Ragauskas (sud.), *Inveniens Quaero. Ieškoti, rasti, nenurimti: mokslo straipsnių rinkinys,* Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2011, p. 233–245.

[51] Plačiau apie šią dialektiką žr.: Crudden, *HH*, „Introduction", p. XV–XIX.

[52] West, *HHI*, p. 7.

[53] *Ibid.*, p. 6.

[54] Apie Eleusino misterijas žr.: R. Parker, *Polytheism and Society at Athens*, Oxford: Oxford University Press, 2007 (2005), p. 327–368; Burkert, *GR*, p. 285–290; M. Eliade, *A History of Religious Ideas*, Chicago: The University of Chicago Press, 1978–1985, Vol. 1: *From the Stone Age to the Eleusinian Mysteries*, translated from the French by Willard R. Trask, p. 290–301.

[55] Įvairius, mitinio mąstymo požiūriu labai archajiškus dualumo aspektus galima įžvelgti ne tik *dviejų pasaulių* – gyvųjų ir mirusiųjų – priešstatoje, ne tik *dviejų deivių* – Motinos (Demetros) ir Dukters (Persefonės) – diadoje, netgi ne tik kompozicinėje šio iš *dviejų dalių* sudaryto himno, kuriame Persefonės pagrobimo istoriją seka pasakojimas apie Eleusino misterijų įkūrimą, struktūroje, bet ir toje aplinkybėje, kad himne pasakojama ne apie vieną, o apie *dvi iniciacijos, dvi iniciacijos rūšis*, kurių viena vyko (tiksliau tariant, privalėjo įvykti, bet, deja, neįvyko) mitinėje priešistorėje, o kita atsirado kaip pirmosios (neįvykimo, neišsipildymo) pasekmė ir yra nuolat sudabartinama mūsų laikais, atsikartodama kiekvieną kartą, kai tik į misterijas įšventinamas naujas apeigų dalyvis. Kaip pastebi Eliade, pirmoji (nesėkminga, neįvykusi) iniciacija, apie kurią pasakojama *Himne Demetrai* – tai nesėkmingas Demetros mėginimas suteikti nemirtingumą Kelėjo sūnui Demofoontui, kitaip tariant, „įšventinti" mirtingąjį į nemirtinguosius, o antroji iniciacija (šį kartą jau sėkminga, bet esmingai susijusi su pirmosios iniciacijos nesėkme ir, galime tvirtinti, tapusi įmanoma tik kaip pirmosios iniciacijos *nesėkmės pasekmė*) – tai pats Eleusino misterijų įkūrimo faktas ir su juo susijusi *visos žmonių giminės iniciacija*, tiksliau tariant, *potenciali galimybė* kiekvienam mirtingajam, įšventintam į Eleusino slėpinius, pelnyti netiesioginį (simbolinį) nemirtingumą: nesėkminga vieno mirtingojo iniciacija laikų pradžioje atvėrė kelią visų mirtingųjų iniciacijos galimybei (Eliade, *op. cit.*, p. 291).

Beje, man regis, verta atkreipti dėmesį į dar vieną šiame himne atsiskleidžiančių iniciacijų dualumo aspektą: tai *dievų* įšventinimas į mirtį (regimas pasakojime, kaip deivė Persefonė, pagrobta Hado, „paragauja" mirties) ir žmonių įšventinimas į (tiesioginį ar netiesioginį) nemirtingumą (iš pradžių nesėkmingas, kai Demetrai dėl kvailo žmonių nepatiklumo nepavyksta suteikti *tikrojo, tiesioginio* nemirtingumo Demofoontui, o vėliau – potencialiai sėkmingas ir universalus, turint

omeny visų, kurie tik ateityje bus įšventinti į Eleusino slėpinius, pomirtinį likimą, nors vis dėlto tai įšventinimas jau ne į *tikrąjį, tiesioginį,* nemirtingumą, kurį galėjo įgyti Demofoontas, o tik į *netiesioginį, simbolinį* nemirtingumą, kuris suvokiamas kaip *geresnė lemtis mirusiųjų pasaulyje*).

Tam tikrą papildomą dualumo aspektą įmanoma įžvelgti ir toje aplinkybėje, kad Eleusino misterijos įkuriamos ne iš karto, o tartum *dviem pakopomis*: iš pradžių Demetra, nepavykus jos bandymui suteikti nemirtingumą Demofoontui, atskleidžia žmonėms savo tapatybę ir liepia Eleusine pastatyti jai skirtą šventyklą, kurioje ir apsigyvena, nepaliaudama niršti ant dievų, bet pačių slėpinių dar neįsteigia, ir tik vėliau, susigrąžinusi savo dukterį, išmoko mirtinguosius tų šventų dalykų, kuriuos Hade sužinojo jos duktė Persefonė, tokiu būdu kartu su dukterimi įsteigdama ir pačius Eleusino slėpinius (plačiau apie tai žr.: Eliade, *op. cit.*, p. 192–193).

[56] Granatmedis ir granato (gr. *rhoa*; himne vartojama jonietiška epinė forma *rhoiē*) vaisius senosiose kultūrose pasižymi itin turtinga (bet neretai ambivalentiška) simbolika, apimančia gyvųjų pasaulio ir mirusiųjų pasaulio, žemės ir požemio, dieviškos ir demoniškos tikrovės registrus, vaisingumo ir nevaisingumo dialektiką, simbolines sąsajas tarp vandens ir ugnies, ugnies ir kraujo, kraujo ir vyno, vyno ir vandens, vandens ir kraujo, kraujo ir kūno mėsos (*sarx*), pagaliau kūno ir sielos. Tamsiai raudonose granato sultyse esančio *vandens*, teikiančio gyvybę, ir šių sulčių spalvoje tuo pat metu regimos žioruojančios chtoninės *ugnies*, sukeliančios sausrą ir išdžiovinančios gyvybinius syvus, simbolinė dialektika leido įsivaizduoti granatą kaip *gyvybės ir mirties vaisių*, simbolizuojantį *vaisingą* žemę ir *bevaisį* požemį, kuris, nors pats ir pasilikdamas bevaisis, vis dėlto valdo – užrakindamas slepia ir atrakindamas grąžina, naujai atveria bei apreiškia – gyvybines žemės galias.

Mite apie Persefonės pagrobimą granato grūdelis iškyla, sakytume, kaip archetipinis *pharmakon* – vaistas ir nuodas tuo pat metu, kaip gaivinantis gėrimas ir tuo pat metu troškinantis *pasaldintas nuodas*, mirusįjį gundantis sulčių, esą malšinančių troškulį, gaivumu, bet, užuot troškulį numalšinęs, chtoninės ugnies veikimu išdžiovinantis paskutinius geriančiojo gyvybinių syvų likučius (tokiu būdu pats,

sakytume, „išgerdamas" jį geriantį mirusįjį ir sukeldamas dar didesnį jo troškulį – orfiniuose tekstuose nuolat kalbama apie Hade mirusiųjų kenčiamą troškulio kančią). Raudonas granato grūdelis, kurio paragauja Persefonė, galbūt simbolizuoja ir pačią *chtoniškosios ugnies dovaną*, kurią Demetros duktė, nusileidusi į požemį ir santuokos saitais susisaisčiusi su Ajidonėju, vėliau atneša mirtingiesiems kaip *kultūros* – būtent žemės kultūros – galimybės sąlygą: šiuo požiūriu Persefonė yra panaši į Prometėją, pavogusį iš Dzeuso *dangiškąją ugnį* ir padovanojusį ją žmonėms, todėl, kaip ir šis titanas, ji gali būti laikoma kultūrine heroje. Žmonių kultūrai be galo svarbi *demiurgiškoji* kalvystės ir apskritai amatininkystės ugnis, Prometėjo atnešta iš dangaus, inversiškai atitinka žmonių kultūrai ne mažiau svarbią žemdirbiškąją rūpestingo žemės įdirbimo, *kultūringo kultivavimo*, bei paties jos vaisingumo ugnį, Persefonės atneštą iš požemio gelmių.

Persefonei sugrįžus iš Ajidonėjo karalystės pas motiną, ši vėl atrakina gyvybines žemės galias, laiduodama žemės ir visos gyvosios gamtos vaisingumą: amžinas žemės derlingumo ciklas kartojasi kiekvieną pavasarį, kai Persefonė sugrįžta iš Hado po viešnagės pas savo sutuoktinį: sakytume, ji su savimi nuolat nešiojasi granatspalvės chtoninės ugnies deglą, nušviečiantį kelią požemio tamsoje, o žemės paviršiuje kasmet įkuriantį gyvybinę vaisingumo ugnį. Tai tartum nesibaigianti gyvybės ir mirties estafetė su deglu, kurią mirtis ir gyvybė kasmet pakaitomis prabėga Persefonės asmenyje.

Beje, įdomu tai, kad hierofantai, įšventinimo apeigoms vadovavę Eleusiniškės Demetros žyniai, Didžiųjų Misterijų metu nešiodavo iš granatmedžio šakelių nuvytus vainikus, bet patiems į slėpinius įšventinamiesiems granato vaisių buvo nevalia ragauti, nes tikėta, kad granatas, kaip vaisingumo simbolis, turįs galią į dangiškas sferas bekylančią sielą vėl atblokšti atgal į kūną (rausva kūno, kitaip sakant, mėsos, *sarx*, spalva, kaip ir kraujo spalva, taip pat panaši į granato spalvą). Apie granato simboliką plačiau žr.: J. Chevalier; A. Gheerbrant, *The Penguin Dictionary of Symbols*, translated from the French by J. Buchanan-Brown, London: Penguin, 1996 (1982 Second French ed.), *s. v. pomegranate* (p. 766–767).

Granatmedis bei granato vaisius dažnai minimi ir senovės Artimųjų Rytų literatūroje. Antai Senajame Testamente granato (*rimmôn*)

vaisiaus formos papuošimais buvo išgražinta efodo skraistė (*Iš* 28, 34; 39, 24–25) ir Saliamono šventyklos varinių kolonų galvenų (kapitelių) girliandos (*1 Kar* 7, 18. 20. 42; *2 Kar* 25, 17; *Jer* 52, 22–23): kiekvienos iš dviejų šventyklos kolonų kapitelį juosė girliandų eilėmis išdėstyti net du šimtai varinių granato obuolių.

[57] Mitines ir simbolines kikeono įvaizdžio galias paliudija ir tai, kad Herakleitas, kūręs VI ir V a. pr. Kr. sandūroje, kikeono, kurį privalu nuolat plakti, idant jis nenusistotų, vaizdinį pasitelkia kaip dinamiško kosmo analogiją: „Ir kykeonas neplakamas nusistoja" (53 MA = 125 DK; Manto Adomėno vertimas cituojamas pagal: Hėrakleitas, *Fragmentai*, graikišką tekstą parengė, vertė, įvadą ir komentarus parašė Mantas Adomėnas, Vilnius: Aidai, 1995, p. 55; taip pat žr. vertėjo komentarą p. 191–192). Verta pabrėžti iškalbingą aplinkybę, jog karališkoji Efeso šeima, kuriai priklausė Herakleitas, turėjo paveldimą žynių privilegiją rūpintis Eleusiniškės Demetros apeigomis (*Op. cit*, p. 192; R. Seaford, *Money and the Early Greek Mind: Homer, Philosophy, Tragedy* (toliau – *MEGM*), Cambridge: Cambridge University Press, 2004, p. 238).

[58] Panašaus, tik dar baisesnio, kosminio bado motyvą aptinkame ir Mesopotamijos literatūroje, antai Atrahasio epe, pasiekusiame mus iš Senojo babiloniškojo laikotarpio (apie 1600 m. pr. Kr.). Kadangi, šumerų ir babiloniečių įsitikinimu, pirmuosius žmones dievai buvo sukūrę kaip savo tarnus – idant šie dievus maitintų ir nudirbtų jų darbus, po dievų siųsto ir žmonių giminę išnaikinusio tvano, apie kurį ir kalbama Atrahasio epe (kaip teigiama, dievus suerzinęs pernelyg didelis gausiai prisidauginusių žmonių keltas triukšmas, trukdęs dievams miegoti ir ilsėtis), neapdairiai pasielgusius nemirtinguosius ištikęs baisus badęs. Panašiai ir homeriniame himne Demetrai teigiama, kad, jei Dzeusas lemtingu momentu nebūtų padaręs išmintingo kompromisinio sprendimo, badas būtų išnaikinęs visą žmonių giminę, o dievai – nors, skirtingai nei Mesopotamijos epe, ir nebūtų patyrę bado – vis dėlto būtų praradę žmonių jiems aukojamas aukas bei su jomis susijusią garbę (*timē*). Plačiau apie mitinio įsivaizdavimo, kokios buvo dievų sukeltos kosminės katastrofos ir jos nulemto kosminių mastų bado pasekmės žmonėms ir patiems dievams, skirtumus

senovės graikų ir Mesopotamijos literatūroje žr.: Seaford, *MEGM*, p. 73. Atrahasio epo vertimą su įvadu ir komentarais žr.: S. Dalley, *Myths from Mesopotamia: Creation, The Flood, Gilgamesh, and Others*, edited and translated with an Introduction and Notes by Stephanie Dalley. Revised edition, Oxford: Oxford University Press, 2008 (2000, First ed. 1989), p. 1–38.

[59] Požiūris, kad žmogus niekada neprilygs dievams ir negalės pakilti iki dangaus aukštybių, persmelkia ir visą senovės Artimųjų Rytų, ypač šumerų ir babiloniečių, literatūrą (apie tai žr., pvz., West, *EFH*, p. 121). Net kalbant apie herojų Gilgamešą, prie kurio vardo akadiškame originalo tekste rašomas dievišką būtybę žymintis determinatyvas, yra nuolat pabrėžiamas atotrūkis tarp jo, iš tiesų dieviško herojaus, bet toli gražu dar ne tikro dievo, ir didžiųjų dievų, pesimistiškai kartojama, kad žmogus bergždžiai siekia nemirtingumo, kurį dievai pasiskyrė vien sau, žmogų sukurdami tik kaip jiems patarnaujantį mirtingą padarą. Abraomiškosiose religijose (judaizme, krikščionybėje ir islame) taip pat brėžiama labai ryški skirtis tarp savo kūrinius be galo pranokstančio Kūrėjo ir pačių kūrinių. Senojoje graikų lyrikoje dievo ir žmogaus nebendramatiškumo nuostatą itin aiškiai regime Pindaro odėse (*Nem.* VI. 2–4, *Pyth.* X. 27, *Isth.* VII. 43–47), Sapfo (*Sapph.* 52), Alkmano (*Alcm.* I. 16) ir kitų poetų eilėse.

[60] Žmonėmis pasivertusių dievų, lankančių žmones ir išbandančių jų svetingumą bei vaišingumą, apdovanojančių svetinguosius ir baudžiančių nesvetinguosius, motyvą aptinkame visoje senojoje graikų literatūroje, ypač Homero epe (antai *Od.* VI. 149, XVI. 183; *Il.* V. 177, VI. 128). Be dabar aptariamo Demetrai skirto antrojo himno, žmogaus pavidalą įgiję dievai vaizduojami ir kituose homeriniuose himnuose: antai Afroditei dedikuotame penktajame homeriniame himne Anchisas atpažįsta, kad jo viešnia yra deivė, nors tiksliai nežino, kuri konkrečiai (*HH* V. 92), o Dionisą šlovinančiame septintajame himne dorasis piratų laivo vairininkas plėšikų supančioto kilmingo jaunuolio asmenyje taip pat atpažįsta kažin kokį dievą (*HH* VII. 17). Panašiai Senajame Testamente minima, kaip Dievas retkarčiais aplanko žmones angeliškų būtybių pavidalu. Pvz., *Pr* 18 aprašoma, kaip trys nepažįstami vyrai atvyksta pas Abraomą; vienas iš jų pasilieka su Abraomu

kiek ilgėliau, pokalbio metu pagrįsdamas būtinybę sunaikinti Sodomos miestą, tuo tarpu kiti du vyrai patraukia į Sodomą ir apsistoja Loto namuose, įspėdami šeimininką apie Sodomos pražūtį bei paragindami jį kuo greičiau su visa šeima trauktis iš pasmerkto nusidėjėlių miesto (*Pr* 19). Senojo Testamento Tobito knygoje Dievo siųstas angelas Rafaelis Tobitui ir jo sūnui Tobijui apsireiškia žmogaus pavidalu (*Tob* 12, 1–22). Plačiau apie žmogumi pasivertusio dievo motyvą, lygiagrečiai aptinkamą graikų ir senovės Artimųjų Rytų literatūroje, žr. West, *EFH*, p. 122–123, 183–185.

[61] Fragmentų pavidalu mus pasiekusio mito apie Adapą vertimą į anglų kalbą su komentarais žr.: Dalley, *op. cit.*, p. 182–188.

[62] Mallory and Adams, *OIPIEW*, p. 160.

[63] Verta atkreipti dėmesį į hetitų mito apie užsirūstinusį, pasitraukusį nuo dievų ir žmonių, o vėliau sugrįžusį dievą Telepiną pabaigą, kurioje dievo grįžimas siejamas su gamtos ir hetitų karalystės klestėjimo grįžimu (Sigito Gedos vertimas cituojamas pagal: *Senovės Rytų poezija*, sudarė Sigitas Geda, Vilnius: Vaga, 1991, p. 174–175):

„Telepinas ėmė rūpintis karalium ir karaliene ir hetitų šalimi ir jiems užtikrino gyvybę ir gyvasties jėgą būsimiem laikam.

Telepinas rūpinas karalium. Priešais Telepiną pastatomas amžinai žaliuojantis ejos medis. Ejos medyje kabo avies kailis. Avikaily yra avinų lajus. Jame savo ruožtu yra Javo Dievybė, Lauko Dievybė ir vynas. Juose savo ruožtu – jautis ir avinas. Juose – ilgaamžiškumas. Juose – branda mirtingųjų jaučių, avių. Juose – vyriškumas, galybė. Juose – amžinoji ugnis.

Jame – žinia apie švelniavilnius ėriukus. Juose – visiškas paklusnumas. Jame – dešinioji šlaunis. Jame – augimas, žydėjimas ir kaupimasis sulčių.

Ir Telepinas pakloja ant karaliaus rankų avikailį. Ir jisai jam suteikia visas gėrybes!“

Būtina pastebėti, kad šiame hetitų mite randamą nuorodą į ejos medį, ant kurio pakabintas avikailis, tipologiškai (bei, labai tikėtina, nemaža dalimi ir genetiškai) atitinka graikiškame argonautų mite figūruojantis ir visam šiam mitiniam naratyvui esmiškai svarbus epizodas apie auksinio avino kailį, kabantį ant Kolchidėje augančio ir slibino saugomo medžio, bei šio kailio pagrobimą. Panašios paralelės

neabejotinai liudija labai archajiškas, indoeuropiečių prokalbę siekiančias vaizdinių, susijusių su „ievos" medžiu ir ant jo kabančiu avies kailiu, šaknis. Ant „ievos" ar kito panašaus mitinio medžio kabantis avikailis visuose tokio pobūdžio pasakojimuose iškyla kaip absoliučios vertės simbolis ir svarbiausias siekimo objektas.

[64] Geltona spalva, be sąsajos su pavojumi, įvairiose pasaulio kultūrose turi ir daugiau neigiamų konotacijų. Apie šios spalvos ambivalentiškumą ir įvairias neigiamas (kaip, be abejo, ir teigiamas) konotacijas žr.: Chevalier and Gheerbrant, *op. cit.*, *s. v. yellow* (p. 1137–1139, ypač 1138–1139). Tarp neigiamų geltonos spalvos konotacijų galima paminėti puikybę (siejamą su geltona *sieros* – šėtoniško elemento – spalva), išdavikiškumą, apgavikiškumą ar šiaip apgaulingumą (sieros turintis geltonos spalvos mineralas piritas, geležies sulfidas, yra vadinamas *kvailių auksu*), biologinį žemakilmiškumą ir menkystoms būdingą žemą elgesį, dvasinio kilnumo stoką ar tiesiog prasčiokiškumą bei palaidumą (plg. *geltonosios literatūros* ir *geltonosios spaudos* sąvokas), dvasios bei kūno nykimą ir mirtį (plg. gelsvą mirusio žmogaus kūno spalvą), visokeriopą prapultį bei pražūtį, korupciją ir degradaciją. Tačiau tuo pat metu – tik kituose kontekstuose – geltona spalva pajėgia konotuoti ir visiškai priešingas savybes: aukštą, net karališką kilmę (Kinijoje ir Japonijoje geltona spalva yra tradicinė imperatoriaus spalva), charakterio kilnumą, ištikimybę, negendamybę, amžinumą. Teigiamos geltonos spalvos konotacijos plaukia iš jos sąsajų su Saule, ugnimi, auksu, kilniais gelsvo, gelsvai rusvo ar auksaspalvio kailio žvėrimis (antai liūtu), gražiomis geltonų žiedų gėlėmis (pvz., chrizantema) ir t. t.

[65] Marija Gimbutienė savo sudarytame rekonstruojamų Senosios Europos simbolių žodynėlyje auksą sieja su mirtimi, o gelsvą aukso spalvą nusako kaip mirties spalvą, palygindama ją su balta spalva, kuriai taip pat būdinga simbolinė sąsaja su mirtimi, nesunkiai įžvelgiama kaulų baltume (M. Gimbutas, *The Language of the Goddess* (toliau – *LOG*), foreword by Joseph Campbell, London: Thames & Hudson Ltd., 2001 (1989), p. 323).

Dėl simbolinės inversijos, lemiančios aukso, kaip simbolio, ambivalentiškumą, o kartu ir dėl unikalių fizinių aukso savybių šis metalas

buvo siejamas ir su nemirtingumu. Anot Seafordo, esama pakankamai duomenų, parodančių, kad auksas senovės Graikijoje buvo siejamas su nemirtingumu ne tik literatūriniuose tekstuose, bet ir misterijų kultuose (Seaford, *MEGM*, p. 238). Ant juose naudotų auksinių plokštelių būdavo įrašomos mistinės formulės, dažnai pateikiamos kaip „mirusiųjų balsai" – iš ano pasaulio atsklidę Hado gyventojų žodžiai, kuriais mirusieji skundžiasi troškuliu ar pateikia negausių žinių apie anapusybės topografiją (dažniausiai minimas neišsenkančia srove tekantis upelis ir baltas kiparisas ar topolis dešiniajame jo krante).

Auksą savo odėse neretai mini Pindaras, palygindamas jo spindesį su ugnies žėrėjimu (*Ol.* I. 1–2) ar net paminėdamas jį – kartu su vandeniu bei varžybų nugalėtojo šaunumu – kaip tris geriausius ir kilniausius dalykus pasaulyje, taip pat užsimindamas apie auksines gėles, aukso ugnimi *degančias* Palaimintųjų Saloje, mirusių herojų rojuje (*Ol.* II. 72–74), pagaliau pačiose pirmosiose odės eilutėse paimdamas labai aukštą natą vien pačiu auksinės lyros paminėjimu (*Pyth.* I. 1–4).

Manoma, kad į graikiškas skulptūras, vienaip ar kitaip naudotas misteriniuose kultuose ar šiaip su jais susijusias, kaip organiškos skulptūrinio atvaizdo dalys kartais būdavo įmontuojamos auksinės detalės. Antai verta paminėti 1859 metais Eleusine rastą ir dabar Atėnų Nacionaliniame archeologijos muziejuje saugomą didelį apie 440–430 m. pr. Kr. sukurtą kultinės paskirties Pentelės marmuro reljefą (inv. Nr. 126), anksčiau laikytą votyviniu. Jame pavaizduotos trys figūros – Demetra, Triptolemas ir Persefonė. Kairėje reljefo dalyje išdidžiai stovi Demetra, vilkinti peplą, kairėje rankoje laikanti skeptrą, o dešinėje – kaip akivaizdu tik iš konteksto, nes ši reljefo detalė neišliko – šventas grūdų varpas, kurios, kaip manoma, buvo padarytos iš kitos medžiagos, tikėtina, aukso. Demetra vaizduojama šias varpas dešine ranka įteikianti Triptolemui, Eleusino karaliaus Kelėjo sūnui, priimančiam šią šventą dovaną savo dešine ranka. Dešinėje reljefo dalyje stovi chitonu ir himatiju apsivilkusi Persefonė, atsisukusi veidu į savo motiną. Kairėje rankoje ji laiko deglą, o dešine laimina Triptolemą. Visas šis įspūdingas reljefas dvelkia šventa rimtimi ir prakilniu susikaupimu, paliudijančiu momento iškilmingumą. Ne tik išskirtinis šio kūrinio meniškumas, bet ir jo dydis (būdamas 2,2 m aukščio ir 1,52 m pločio, šis reljefas yra vienas didžiausių Antikoje sukurtų

reljefų), pagaliau ir pats pavaizduotos scenos kontekstas rodo, jog tai būtent kultinės, o ne votyvinės paskirties kūrinys, o ši aplinkybė savo ruožtu didina tikimybę, kad Antikoje jis buvo labai vertinamas ir kultine prasme gerbiamas, tad auksinės varpos, kurias Demetra vaizduojama įteikianti Triptolemui, galėjo iš tiesų būti auksinės ne tik metaforine, bet ir tiesiogine prasme. Jei ši neišlikusi reljefo detalė tikrai buvo auksinė, tai dar kartą aiškiai paliudytų aukso svarbą kultinėje graikų skulptūroje. Apie šį reljefą žr.: N. Kaltsas, *Sculpture in the National Archaeological Museum, Athens: Catalogue.*, translation by Dr David Hardy, Athens: Kapon Editions, 2002, p. 100–101, Catal. No. 180.

Mirties, mirusiųjų atminimo bei pagerbimo kontekstuose auksas figūruoja ir netiesioginiu, sakytume, dar subtilesniu būdu, kai fiziniu pavidalu paties šio metalo kūrinyje visiškai nėra: antkapinėse graikų stelose, skirtose pagerbti kilmingoms mirusiosioms, labai dažnai vaizduojamos piksidės, brangenybių dėžutės, kurias rankose laiko arba pačios tų juvelyrinių brangenybių šeimininkės, arba gyvos likusios jų tarnaitės. Tokiomis simboliškomis scenomis ne tik parodoma, jog turtų į kapus niekam nevalia nusinešti ir kad jie lieka kitiems, bet ir – būtent pačiu piksidžių vaizdavimu – jau savaime daroma aliuzija į auksą, slepiantį nuorodą į stelos šeimininkės *mirtį* ir – tuo pat metu – į numanomą jos *nemirtingumą*.

Antai Atėnų Nacionaliniame archeologijos muziejuje saugoma apie 410–400 m. pr. Kr. talentingo skulptoriaus, tikėtina, Kalimacho Atėniečio, sukurta antkapinė stela (inv. Nr. 3624), kurioje pavaizduota mirusi Hegeso, Prokseno duktė, oriai sėdinti prabangiame krėsle. Kairėje rankoje ji turi atidarytą piksidę, iš kurios ką tik paėmė papuošalą, kurį laiko kiek pakelta dešine ranka. Priešais mirusiąją stovi gyva likusi jos tarnaitė, apsivilkusi negraikišku svetimšalės drabužiu bei galvos dangalu, dešine ranka padedanti šeimininkei laikyti jos brangenybių dėžutę (Kaltsas, *op. cit.*, p. 156–157, Catal. No. 309).

Kitoje panašioje antkapinėje steloje (minėto muziejaus inv. Nr. 1858), sukurtoje apie 420 m. pr. Kr., vaizduojama mergina vergė (tai išduoda jos šukuosena – trumpai kirpti plaukai), kaire ranka laikanti atidarytą savo mirusios šeimininkės piksidę, o dešiniąja liečianti joje esantį papuošalą ir, sakytume, ilgesingai žvelgianti ne tiek į dėžutėje pasilikusias brangenybes, kiek – mąsliu išsiblaškiusiu žvilgsniu slysda-

ma pro patį brangenybių dėžutės kraštą – kažin kur į tolį, tarsi nematydama pačių auksu žvilgančių papuošalų ir, be abejo, ilgėdamasi ne aukso, kuris, būdamas nemirtinga substancija, deja, vienintelis šiame pasaulyje išlieka ir pasilieka, o savo brangiosios ponios (*Ibid.*, p. 151, Catal. No. 292).

[66] Apie tai, kad tas pats ženklas gali tuo pat metu turėti ir grynojo (nemotyvuoto) ženklo, ir simbolio, kaip motyvuoto ženklo, savybių, tam tikruose kontekstuose paradoksiškai interferuojančių ar sinergiškai viena kitą sustiprinančių, esu rašęs šiuose ženklo ir simbolio problematikai skirtuose savo straipsniuose: „Simbolis kaip dalis ir visuma", in: *Filosofija. Sociologija,* Nr. 1 (2005), p. 2–14; „Filosofiniai religinių simbolių aspektai" (rengiamas spaudai). Apie religinio simbolio sampratas skirtingose epochose bei kultūrose, vakarietiškosios simbolio sampratos raidą, šiuolaikines simbolio bei religinio simbolizmo tyrinėjimų prieigas, taip pat įvairioms simbolio apibrėžtims būdingus prieštaravimus žr.: P. T. Struck, „Symbol and Symbolism", in: L. Jones (ed. in chief), *Encyclopedia of Religion.* Second Edition, 15 Vls., Farmington Hills, MI: Thomson Gale, 2007, Vol. 13, p. 8906–8915; *idem. Birth of the Symbol: Ancient Readers at the Limits of Their Texts,* Princeton, N. J.: Princeton University Press, 2004; J. Skorupski, *Symbol and Theory: A Philosophical Study of Theories of Religion in Social Anthropology,* Cambridge: Cambridge University Press, 1976; A. Kasserer, „Symbol/Sign/Gesture", in: Kocku von Stuckrad (ed.), *The Brill Dictionary of Religion,* 4 Vls, Leiden-Boston: Brill, 2007, Vol. 4, p. 1828–1835. Kalbant apie simbolį, be abejo, negalima nepaminėti šių filosofinių epochinės reikšmės veikalų: E. Cassirer, *Philosophie der Symbolischen Formen,* Bde. 1–3, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1953 (1924) (pagrindžiama žmogaus, kaip *animal symbolicum,* samprata, parodomas simbolio, kaip kone visą žmogiškąją patirtį medijuojančios terpės, universalumas, atskleidžiama simbolinių formų įvairovė); P. Ricoeur, *La métaphore vive,* Paris: Éditions du Seuil, 1975 (įžvalgiai analizuojamas metaforos ir simbolio santykis).

[67] West, *HHI*, p. 9.

[68] *Ibid.*, p. 10.

[69] *Ibid.*, p. 11.

[70] *Ibid.*, p. 11–12.

[71] *Ibid.*, p. 12.

[72] Apie mitines įtakas, kurioms veikiant susiformavo Apolono, šio, anot W. F. Otto, M. P. Nilssono ir daugelio kitų mokslininkų, „graikiškiausio iš visų graikų dievų", paveikslas, žr.: Burkert, *GR*, p. 143–149 (kartu su nuorodomis į svarbiausius šiam dievui skirtus tyrinėjimus p. 405).

[73] Crudden, *HH*, „Introduction", p. XIX–XX.

[74] Apie šio interpoliacijos būdu įterpto nelabai relevantiško epizodo pragmatinę ekonomiją numanomos poeto intencijos požiūriu žr.: West, *HHI*, p. 12. Tačiau, nors sąsaja tarp Pitonės ir Tifono šiame kūrinyje ir atrodo kiek pritempta (bent jau pagrindinės siužetinės ašies atžvilgiu), ji tampa visiškai aiški ir nesunkiai pateisinama žvelgiant iš dar archajiškesnės mitopoetinės tradicijos, siekiančios indoeuropiečių prokalbę, požiūrio taško: tiek Pitonė, tiek Tifonas yra chaoso gelmių būtybės, „pasaulio dugno" pabaisos – net jų vardai yra etimologiškai susiję, nors ši sąsaja ir nėra akivaizdi *prima facie*. Tad galime gana patikimai spėti, kad Pitonė ir Tifonas (arba mitiniai jų prototipai, kurių varduose slypėjo tos pačios indoeuropietiškos šaknys), kaip giminingos gelmių pabaisos, figūravo kartu tuose pačiuose seniausiuose indoeuropiečių mituose ir galbūt kai kuriuose itin archajiškuose, bet, deja, mūsų nepasiekusiuose mitiniuose pačių senovės graikų pasakojimuose. Apie glaudų ryšį tarp Delfų Pitonės ir Tifono žr.: Watkins, *HKD*, p. 462.

[75] Vis dėlto šiuo metu dauguma indoeuropeistų gana patikima laiko Pitonės / Pitono vardo etimologiją, susiejančią jį su rekonstruojama ide. šaknimi *bhudhnó-* „dugnas, pagrindas, gelmė" (plg. gr. *puthmēn* „dugnas, pagrindas, tuščiavidurė ertmė prie pagrindo, gelmė (ypač *jūros* gelmė), šaknis, stovas", lot. *fundus* „pagrindas, gelmė, dugnas", sanskr. *budhná-* „dugnas, pagrindas", Avestos *buna-* „pagrindas, (žemės) paviršius", senovės anglų k. *botm* „dugnas" (iš jo kilo naujosios anglų k. *bottom* „t. p."). Žodžiais, padarytais iš šios šaknies, buvo įvardijamas bet koks dugnas, pagrindas, pamatas, tuščiavidurė duburio formos

ertmė prie pat kosminio pamato (kaip viso pasaulio „dugno") ar net bedugnė gelmių kiaurymė, jūros bei pirmykščio chaoso vandenų gelmės ir t. t., nors jais, beje, niekada nebuvo nusakomos namo grindys. Indoeuropiečių pasaulio pietryčiuose šios protoindoeuropietiškos šaknies vediniais, anot Mallory ir Adamso, buvo įvardijamos archetipinės jūros ir požemio gelmių pabaisos, tokios, kaip Pitonė / Pitonas, taigi, kaip nurodo šie autoriai, gr. *Pūthō* sietinas su sanskrito áhir bhudhnyás „gelmės gyvatė" (Mallory and Adams, *OIPIEW*, p. 225; *ita* Watkins, *HKD*, p. 461–462). Apie tai dar žr.: J. Pokorny, *Indogermanisches Etymologisches Wörterbuch*, Bd. I, Bern-München: A. Francke AG Verlag, 1959, S. 174, *s. v. bhudh-m(e)n*; S. 267–268, *s. v. dheu-b-, dheu-p-*. Rekonstruojami šaknų variantai *dhub(h)-n-* ir *b(h)ud(h)-n-* jau indoeuropiečių prokalbėje funkcionavo kaip inversiniai dubletai [*dh...b(h)* ir *b(h)...d(h)*], kuriais buvo įvardijamas dugnas, pamatas, gelmė bei mitinės gelmių pabaisos (J. P. Pickett, (executive ed.), *The American Heritage Dictionary*, Fourth Edition, Boston-New York: Houghton Mifflin Company, 2000, *Appendix I*, p. 2026, *s. v. dheub-, dheubh-*). Jei šis spėjimas teisingas, tuomet tokių graikų mituose figūruojančių pabaisų, kaip Pitonė / Pitonas ir Tifonas, vardus būtų galima aiškinti kaip padarytus iš rekonstruojamos sufiksuotos šaknies *b(h)ūdh-(o)n-/dhūb(h)-(o)n-* variantų. Semantinė sąsaja tarp šaknų *b(h)ud(h)-n-* ir *dhub(h)-n-* taps dar aiškesnė atkreipus dėmesį į tai, kad lietuviški žodžiai *dubus* „gilus, tuščiaviduris, išduobtas", *dugnas* (iš *dub-nas*), *dauba, dauburys, duobė, duburys, dubuo, duburkis* „vandens pripildytas duburys", *dumblas* (pažodžiui – „tai, kas susikaupę prie pat duobės dugno") ir pan. yra kildinami iš ide. *dh(e)u-b-* (Pokorny, *op. cit., s. v. dheu-b-, dheu-p-*), turint omeny tai, kad sanskr. *budhná-*, senosios anglų k. *botm* ir naujosios anglų k. *bottom* taip pat reiškia dugną.

Pitonės / Pitono, kaip chaosą įkūnijančios gelmių gyvatės, mitinio įvaizdžio analizei, atskleidžiant paraleles su senovės indų, hetitų ir kitų indoeuropiečių tautų mitopoetinėmis tradicijomis, yra skirtas visas 47-asis Watkinso veikalo *Kaip nudobti drakoną: indoeuropiečių poetikos aspektai* skyrius (Watkins, *HKD*, Ch 47: „Python and Ahi Budhnya, the Serpent of the Deep", p. 460–463).

Kaip pažymi Friskas, pačioje Antikoje Pitono vardas tradiciškai buvo aiškinamas dvejopai: arba šį vardą siejant su graikišku veiksma-

žodžiu *puthomai* „pūti, gesti, irti" (ši etimologija nurodoma ir pačiame homeriniame himne Apolonui), arba su veiksmažodžiu *puthésthai, punthanomai* „teirautis, klausinėti", darant aliuziją į tai, kad į Delfus vykstama *teirautis* orakulo (Frisk, *GEW*, Bd. II, S. 622, *s. v. Puthō*).

Westas, remdamasis kitų tyrinėtojų darbais, pateikia semitišką Pitono vardą etimologiją, atkreipdamas dėmesį į hebrajišką daiktavardį *péten* „nuodinga gyvatė" bei bendrašaknį aramėjišką daiktavardį *pitnā* „t. p." (West, *EFH*, p. 55, su nuoroda (n. 229) į pirminį šios etimologijos šaltinį: J. P. Brown.; S. Levin, *General Linguistics* 26 (1986), p. 75). Mūsų nuomone, ši etimologija, nors ir nėra neįmanoma iš esmės, atrodo gerokai pritempta.

Ir, kaip jau minėjome, pasilieka labai tikėtina galimybė, kad Pitonės / Pitono vardas yra kilęs iš viduržemiškojo ikiindoeuropietiško kalbinio substrato.

[76] Delfų vietovės pavadinimą (*Delphoi*), taip pat graikiškus žodžius, kuriais įvardijamas delfinas (*delphis*), paršavedė kiaulė (*delphax*), įsčios (*delphus*), brolis (*adelphos, adelpheos* – paž. „(vyriškas) tų pačių įsčių vaisius") bei sesuo (*adelphē, adelpheē* – paž. „(moteriškas) tų pačių įsčių vaisius"), šiuo metu dažniausiai linkstama sieti su rekonstruojamu protoindoeuropietišku daiktavardžiu *g(w)elbhus/g(w)olbhos* „įsčios/įsčių vaisius", kurį fonetine bei semantine prasmėmis tiesiogiai atitinka ne tik graikiškasis *delphus* „įsčios" (būtent jis yra semantiškai pamatinis išvardytų bendrašaknių graikiškų daiktavardžių grupėje), bet ir sanskr. *gárbha* „t. p.", Avestos *garəwa-* „t. p." bei *gərəbuš* „naujagimis gyvulių jauniklis (paž. – *(gyvulio patelės)* įsčių *vaisius*)", naujosios anglų k. *calf* „teliukas, telyčaitė (paž. – *karvės įsčių vaisius*)" (pastarasis – iš o-kamienės formos *g(w)olbhos*) (Mallory and Adams, *OIPIEW*, p. 183–184). Semantinė sąsaja tarp įsčių (*delphus*) ir brolio (*adelphos, -eos*) bei sesers (*adelphē, -eē*), taip pat tarp įsčių ir paršavedės kiaulės (*delphax*) yra akivaizdi. Reikšmės ryšys tarp įsčių ir delfino (*delphis*) tampa aiškus atkreipus dėmesį į tai, kad aptakiai išlenkta, apvalainai išsipūtusia, kitaip tariant, „pilvota" savo forma delfinas senovės žmogui, matyt, atrodė panašus į gimdą. Panašia semantine sąsaja galėjo būti paremtas ir Delfų vietovės pavadinimas, jei apvalaini šios vietovės kalnagūbriai, ypač pati „pilvota" Parnaso ketera, senovės žmogui priminė milžiniškas (galbūt pačios čia priešistoriniais laikais

garbintos Gajos, Motinos Žemės?) įsčias: Friskas, atkreipdamas dėmesį į Delfų landšafto ypatybes, net atstato pirminę Delfų vietovės pavadinimo formą *Delphus*, kuri tuomet būtų tiesiog tikrinis bendrinio daiktavardžio *delphus* „įsčios" variantas (Frisk, *GEW*, Bd. I, S. 363, *s. v. Delphoi*; anot šio lingvisto, Delfų pavadinimo sąsaja su įsčiomis paremta vietovės forma – „*nach der Form des Geländes*"; dar žr. *op. cit.*, Bd. I, S. 363, *s. v. delphus*, S. 362–363, *s. v. delphis*; S. 362, *s. v. delphax*; S. 19, *s. v. adelpheos, adelphos*). Apolono epitetas *Delphinios* „delfiniškasis" yra būdvardinis vedinys iš daiktavardžio *delphis* „delfinas". Daiktavardžiai *adelphos, adelpheos* „brolis" ir *adelphē, adelpheē* „sesuo" yra padaryti iš sujungiamosios alfos (*alpha-copulativum*) bei šaknies, kurią regime ir žodyje *delphus* „įsčios". Verta paminėti ir įdomią kultūros detalę, kad savitos formos graikiškas stalas, panašus į Delfų trikojį, ant kurio sėdėdama pranašaudavo Pitija, buvo vadinamas žodžiu *delphix* (*ibid.*, S. 362).

Vis dėlto, nepaisant minėto bandymo Delfų vietovės pavadinimą kildinti iš protoindoeuropietiškos šaknies, išlieka labai didelė tikimybė, kad minėtas tikrinis vardas yra kilęs iš viduržemiškojo ikiindoeuropietiško kalbinio substrato.

[77] Kaip nurodo Watkinsas ir Fontenrose'as, nimfa Telfūsa taip pat buvusi drakonė, panaši į Delfų Pitonę. Simptomiška tai, kad graikų mituose jos abi siejamos su vandens stichija ir suvokiamos kaip šventuosius šaltinius ar upelius sergstinčios dievybės (Watkins, *HKD*, p. 461; J. Fontenrose, *Python: A Study of Delphic Myth and its Origins*, Berkeley: University of California Press, 1980 (1959), p. 366 ff.). Telfūsos vardas kildinamas iš ide. *dhelbh-* „kasti, dalbyti" (> *thelph-* > *telph-*) (Watkins, *loco citato*); iš šios šaknies, beje, kildinamas ir lietuviškas daiktavardis *dalba* bei naujosios anglų kalbos veiksmažodis *(to) delve* „*giliai kasti(s), rausti(s), knisti(s), (visa galva) panirti (į kokį nors reikalą), atkakliai ir kruopščiai ieškoti, kapstytis, knaisiotis*" (Mallory and Adams, *OIPIEW*, p. 376). Kaip galime spręsti iš šios etimologijos, Telfūsos vardas apibūdina šią dievybę kaip *panyrančią* į savo valdomą vandens stichiją arba *besirausiančią* į žemės gelmes ir atveriančią naują chtoninių vandenų versmę, naują šaltinį, kurio viešpate bei sergėtoja vėliau ir tampa.

[78] Beje, turint omeny šį Apolono gebėjimą taikliai pataikyti iš toli, nesunku suvokti, kodėl praeito amžiaus septintajame ir aštuntajame dešimtmečiais vykdytai savajai Mėnulio tyrinėjimų programai NASA suteikė „Apolono“ vardą: taikliai iš Žemės paleista raketa, nuskraidinusi pirmąjį žmogų į Mėnulį, esantį kone už pusės milijono kilometrų, tikrai atrodė panaši į toliašaudžio Apolono taikliai paleistą strėlę.

[79] Šiuo metu patikimiausia laikoma Apolono vardo etimologija, siejanti jį su apelomis (gr. *apellai*), kasmetiniais graikų (ypač doriečių) genčių ar fratrijų (klanų) susirinkimais, kurie vykdavo Delfuose bei Lakonijoje ir į kuriuos rinkdavosi visų pirma kilminga jaunuomenė (Burkert, *GR*, p. 144; West, *EFH*, p. 55). Yra paliudyta ikihomerinė Apolono vardo forma *Apellōn*, skambanti labai panašiai, kaip bendrinis daiktavardis *apellai*. Remiantis kita šio dievo vardo etimologija, jis siejamas su bandas globojusio hetitų dievo Apaliuno (ar Apeliuno) vardu (het. *ap-pa-li-u-na-aš*). Anot Burkerto, Apolono garbinimo priešistorėje galima išskirti mažiausiai tris komponentus: dorietiškąjį (Graikijos šiaurės vakarų), minojinį (Kretos) ir sirų-hetitų (*op. cit.*, p. 144). Apie neskaidrią Apolono vardo etimologiją dar žr.: Frisk, *GEW*, Bd. I, S. 124–125, *s. v. Apollōn*; anot Frisko, nepaisant visų mėginimų ją išaiškinti, Apolono vardo etimologija nėra žinoma – „Etymologie unbekannt“.

[80] Tarp šiuolaikinių tyrinėjimų, skirtų mitinei senovės Graikijos geografijai, galima paminėti šį profesionaliai parengtą enciklopedinio pobūdžio veikalą, kuriame pateikiama daug unikalių fotografijų ir labai smulkių žemėlapių su nurodytomis šventomis Heladės vietomis: P. Olalla, *Mythological Atlas of Greece*, translation from Greek by Alexandra Doumas, Athens: ROAD Publications, 2002 (2001 Greek ed.).

[81] Homerinis *Himnas Apolonui* yra pirmasis graikų literatūros tekstas, kuriame paminimas Delfų orakulo įkūrimas, tačiau, nors šiame himne jau minima vardu Apolono nudobta drakonė Pitonė (kaip ir pati Pitonės vietovė), nei šiame kūrinyje, nei Homero ar Hesijodo epuose dar nėra minima Delfų pranašautoja Pitija (jos vardas akivaizdžiai yra tos pat šaknies, kaip ir anksčiau Pitonėje gyvenusios drakonės vardas bei ankstesnis Delfų pavadinimas – Pitonė): Pitija pirmą kartą yra paminėta Teognido (eil. 807–808), tačiau ir šis poetas ją įvardija dar ne

vėliau įsitvirtinusiu vardu *Puthia*, o netiesiogiai, tartum pačiam Delfų oraukui būdingomis užuolankomis – kaip Pitonės žynę, *hiereia*. Plačiau apie tai žr.: J. Fontenrose, *The Delphic Oracle: Its Responses and Operations with a Catalogue of Responses*, Berkeley-Los Angeles-London: University of California Press, 1978, p. 204 ff.

Apie sąsajas tarp Delfų „pasaulio bambos" (*omphalos*), žyminčios simbolinį pasaulio centrą ir, tikėtina, laikytą šioje vietovėje anksčiau šeimininkavusios ir vėliau Apolono nugalėtos, „nukonkuruotos" dievybės (galbūt ir pačios drakonės Pitonės, nudobtos Apolono) kapą žyminčiu akmeniu, taip pat panašumą tarp drakonės Pitonės ir šventųjų gyvačių, saugojusių senąją pranašavietę ir apsivijusių Delfų omfalą, žr.: J. E. Harrison, *THEMIS: A Study of the Social Origins of Greek Religion*, London: Merlin Press, 1963, p. 396–444, ypač 396–429. Beje, įdomu tai, jog drakonus graikai ir kitos senovės tautos įsivaizdavo kaip būtybes, panašias į dideles gyvates – tai rodo ir pati drakoną/drakonę, *drakōn, drakaina* ir pan., reiškiančių graikiškų žodžių šaknis, *derk-*, kurioje galime įžvelgti įdėmaus, hipnotizuojančio žvilgsnio, būdingo gyvatei, semantiką; gr. *derkomai* reiškia „(įdėmiai) žvelgti, stebeilyti, prikaustyti žvilgsniu").

[82] Delfų pranašavietės vieta yra ne tik nuostabiai graži – joje galima pajusti keistą šventos baimės jausmą, sunkiai nusakomą slogutį, tartum po Parnaso kriaušiais tvyrotų kažin kokia dieviška ar demoniška prezencija. Šį švento šiurpo jausmą, sumišusį su emociniais iškilmingos rimties, visą esybę tonizuojančio dvasinio pakylėtumo ir nenusakomos didybės, būdingos šiai vietovei, atspalviais, Delfuose ne tik pats patyriau, bet buvau liudytojas labai iškalbingos vieno turistų vaiko, be abejo, dar neturėjusio progos prisiskaityti iš knygų apie baisųjį Apoloną, „ištarmės": po archeologinę vietovę kartu su tėvais vaikštinėjęs mažas berniukas tartum visiškai be jokios priežasties – mat greta nebuvo jokio baugaus skardžio, jokio baisaus skulptūrinio atvaizdo ar kokio kito galinčio išgąsdinti daikto – susigūžęs ištarė: „Tėveli, man baisu!"

Keistą baimę, apimančią keliautojus, traukiančius nuošaliais Graikijos kalnų takais, yra minėjęs jau Hipokratas (E. R. Dodds, *The Greeks and the Irrational*, Berkeley-Los Angeles: University of California Press, 1951, p. 131, n. 90). Plačiau apie šventą šiurpulį, patiriamą kalnuose ir juose įkurtose šventvietėse, žr.: Kardelis, *PHT*, p. 167–170.

[83] West, *EFH*, p. 355, ypač n. 31. Kaip pastebi Westas, paralelę tarp minėto šumerų himno ir homerinio *Himno Apolonui* savo darbuose jau anksčiau yra nurodę R. Mondi (in: L. Edmunds (ed.), *Approaches to Greek Myth*. Baltimore, 1990, p. 194, n. 43) ir C. Penglase (*Greek Myths and Mesopotamia: Parallels and Influence in the Homeric Hymns and Hesiod*, London-New York, 1994, p. 99).

[84] N. Kardelis, *PHT*, p. 168, n. 12; p. 187, n. 51; West, *EFH*, p. 113–114.

Profesionaliai šie mesopotamiški religiniai terminai aptariami, parodant labai platų jų vartosenos kontekstą, neseniai (po veik šimtmečio epopėjos) Čikagos universitete baigtame leisti didžiajame daugiatomiame *Asirų kalbos žodyne* (*The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago* (toliau – *ADOIUC*). Apie *melammu* žr.: M. Civil et al. (editorial board); A. L. Oppenheim and E. Reiner (editors-in-charge), *ADOIUC*, Vol. 10, *M: Part II*, Chicago, Ill.: The Oriental Institute-Glückstadt: J. J. Augustin Verlagsbuchhandlung, 1977, p. 9–12, *s. v. melammu (melimmu, malemmu)*. Apie *namurratu* žr.: Brinkman, J. A. et al. (editorial board); Reiner, E. (editor-in-charge). *ADOIUC*, Vol. 11, *N: Part I*. Chicago, Ill.: The Oriental Institute-Glückstadt: J. J. Augustin Verlagsbuchhandlung, 1980, p. 253–254, *s. v. namurratu (namruratu)*. Apie *rašubbatu* žr.: R. D. Biggs et al. (editorial board); E. Reiner and M. T. Roth (editors-in-charge), *ADOIUC*, Vol. 14, *R*, Chicago, Ill.: The Oriental Institute, 1999, p. 212–213, *s. v. rašubbatu*. Apie šalummatu žr.: J. A. Brinkman et al. (editorial board); E. Reiner (editor-in-charge), *ADOIUC*, Vol. 17, Š: Part I, Chicago, Ill.: The Oriental Institute, 1989, p. 283–285, *s. v.* šalummatu A (pastaba: šalummatu A, reiškiantis siaubingą dieviškąjį žėrėjimą, žodyne diferencijuojamas nuo homonimiško šalummatu B, kurio reikšmė nenustatyta – plg. *s. v.* šalummatu B, p. 285).

[85] Plg. šumerų-akadų mito apie Adapą pabaigą, kurioje dievas Anas mėgina (deja, nesėkmingai) išsklaidyti jo bijančio ir juo nepasitikinčio herojaus Adapos baimę, liepdamas patarnaujantiems dievams atnešti Adapai amžino gyvenimo duonos ir amžino gyvenimo vandens (Dalley, *op. cit.*, p. 187).

[86] Apie triksterišką Hermio prigimtį, įvairias šio dievo funkcijas, jo vardo etimologiją, mitinį bei kultinį kontekstą, kuriame iškyla ši ambivalentiška, transgresiška, *esmingai ribinė* dieviška būtybė, žr.: Burkert, *GR*, p. 156–159 (taip pat šiam dievui skirtų tyrinėjimų sąrašą p. 409–410). Apie mėginimus etimologizuoti Hermio vardą dar žr.: Frisk, *GEW*, Bd. I, S. 563–564, *s. v. Hermēs*; kaip parodo Friskas, šio dievo vardo kilmė veikiausiai yra ikiindoeuropietiška.

[87] West, *HHI*, p. 12.

[88] *Ibid.*, p. 14.

[89] Apie šio mitinio motyvo, kuriame pasakojama apie pirmąjį Hermio išradimą, alternatyvas bei variacijas, taip pat apie jo sąsajas su realia graikų muzikos bei lyrinės poezijos istorija žr.: Crudden, *HH, EN*, p. 118, n. ad vv. 41–51; Zanetto, *IO*, p. 260–261, nn. 15–18.

[90] Plačiau apie funkcinius šio išradimo niuansus ir mitinį jo kontekstą žr.: Crudden, *HH, EN*, p. 119, n. ad vv. 75–86; Zanetto, *IO*, p. 263, nn. 24–26.

[91] Apie mitinio pasakojimo apie šį išradimą atspindžius vėlesnėje mitopoetinėje graikų tradicijoje ir šio išradimo sąsajas su Prometėjo žygdarbiu žr.: Crudden, *HH, EN*, p. 120, n. ad v. 111; Zanetto, *IO*, p. 265, n. 34; p. 266, n. 35.

[92] Burkert, *GR*, p. 157. Anot šio tyrinėtojo, savo transgresišku elgesiu, drąsa, įžūliu tabu laužymu ir žmonėms naudingų kultūrinių naujovių diegimu Hermis labai panašus į Prometėją.

[93] Crudden, *HH, EN*, p. 121–122, n. ad vv. 123–126.

[94] Plačiau apie *sučiaudėjimą*, kaip teisingą pranašišką ženklą, ir *oro sugadinimą*, kaip abejotino teisingumo pranašišką ženklą, kuriuo galbūt parodijuojamas ankstesnis teisingas ženklas (o galbūt – priešingai – kaip *ventrilokviją*, „pilvo kalbėjimą“, kuris bent nuo V a. pr. Kr., kaip paliudyta Aristofano *Vapsvose* (*Vesp*. 1017–1022), savo ruožtu laikytas teisingo pranašavimo forma), žr.: Crudden, *HH, EN*, p. 124–125, n. ad vv. 294–303.

[95] *Ibid.*, p. 126–127, n. ad vv. 409–414.

[96] Panašią žaismingą sąsają tarp *tokos*, kaip *vaiko, gimdinio*, ir *tokos*, kaip *nuošimčio, tartum vaikas priaugančio nuo pradinio kapitalo lyg savojo tėvo*, pastebime klasikinio laikotarpio graikų literatūroje, būtent Platono dialoguose, taigi visiškai kitame – filosofiniame – kontekste, kuriame rimtas filosofinis argumentavimas pukiai derinamas su šmaikščiu etimologizavimu: *Valstybėje* (*Resp.* VI. 507a1–5) daroma žaisminga aliuzija į tai, kad vietoj sunkaus pasakojimo (*logos*) apie Gėrio idėją, kurį pasakotojas idealiu atveju privalėtų grąžinti klausytojams kaip pradinę sumą, nuo kurios auga nuošimčiai (*tokoi*), kol kas bus pasitenkinta tik lengvesniu pasakojimu apie Saulę, suvokiamą kaip Gėrio idėjos *vaikas, gimdinys, prieauglis* (*tokos*), kitaip tariant, kol kas bus grąžinami tik nuo pradinės sumos priaugę nuošimčiai, o pradinė suma, kuri yra gerokai didesnė – būtent pasakojimas apie pačią Gėrio idėją – bus atiduoda vėliau. Platono Sokratas net ironiškai šmaikštauja, esą klausytojai privalo saugotis, kad jis, kaip pasakotojas, nepateiktų jiems klaidingos grąžinamų nuošimčių (*tokoi*) apyskaitos (*logos*), o tai reiškia – kad apie Saulę, kaip Gėrio idėjos vaiką (*tokos*), jiems nepateiktų („negrąžintų") neteisingo pasakojimo (*logos*) (*Resp.* VI. 507a4–5).

[97] Apie Bites Mergeles žr.: J. Larson, „The Corycian Nymphs and the Bee Maidens of the Homeric *Hymn to Hermes*", in: *Greek, Roman and Byzantine Studies*, 36 (1995), p. 341–357; S. Scheinberg, „The Bee Maidens of the Homeric *Hymn to Hermes*", in: *Harvard Studies in Classical Philology*, 83 (1979), p. 1–28; Zanetto, *IO*, p. 282–283, n. 97; Crudden, *HH, EN*, p. 128–129. Bičių sąsaja su pranašavimu tampa akivaizdi atkreipus dėmesį į tai, kad *midus*, fermentacijos metu alkoholio įgijęs *medaus* gėrimas (gr. *methu*) suteikia dainiui įkvėpimą, o įkvėptas dainius, kaip senovėje tikėta, geba ne tik šiaip nuostabiai giedoti, bet ir – tai svarbiausia – *pranašauti*. Pranašavimo galią dievams ir herojams teikiantis *poezijos medus* dažnai minimas senuosiuose skandinavų ir kai kurių kitų indoeuropiečių tautų mituose. Savo ruožtu pranašavimas – tai vėlgi ne tik šiaip ateities, bet visų pirma *likimo, lemties* pranašavimas: tai paaiškina itin archajišką bičių ir homeriniame himne Hermiui minimų Bičių Mergelių sąsają su Moiromis, likimo deivėmis, taip pat tą faktą, kad Bičių Mergelių – kaip ir Moirų – būta būtent trijų. Apie bičių dieviškumą kalba ir Vergilijus

(*G.* IV. 220), o sąsają tarp bičių ir pranašavimo mini Pindaras (*Ol.* VI. 45–47; *Pyth.* IV. 60–61).

Bitės buvo dažnai vaizduojamos ant minojinio laikotarpio antspaudų ir gemų, be to, iš minojinio, protogeometrinio, geometrinio ir archajinio laikotarpių yra išlikusių išradingai antropomorfizuotų bičių atvaizdų: antai, kaip nurodo Marija Gimbutienė, Rode ir Teroje (Santorine) rasta VII–V a. pr. Kr. auksinių plokštelių su pavaizduotomis figūromis, turinčiomis žmogaus galvą, bet bitės kūną ir sparnus, taip pat žmogaus rankas po sparnais (Gimbutas, *LOG*, p. 272; žr. ir p. 273, *Fig.* 426, pateiktą minojinio laikotarpio (XV a. pr. Kr.) trijų centimetrų skersmens smulkiosios skulptūros dirbinio iš Knoso iliustraciją: gemoje pavaizduota dviejų sparnuotų šunų apsupta sijoną vilkinti moteriška būtybė (deivė?) su vabzdžio (bitės?) galva, papuošta vainiku, kurį sudaro dvi jaučio ragų eilės ir kretietiškas dviašmenis kirvis labris (gr. *labrus*) ar į jį panašus drugelis).

[98] Apie pagrindines Afroditės kulto vietas, kai kurių mokslininkų numanomą rytietišką (semitišką) šios deivės kilmę ir nelabai sėkmingus bandymus rasti patenkinamą jos vardo etimologiją žr.: Burkert, *GR*, p. 152–156. Anot Burkerto, „Afroditės kilmė pasilieka tokia pat miglota, kaip ir jos vardas“ (*Ibid.*, p. 153). Apie nelabai sėkmingus bandymus rasti semitišką Afroditės vardo etimologiją dar žr.: Frisk, *GEW*, Bd. I, S. 196–197, *s. v. Aphroditē;* kaip reziumuoja Friskas, nepaisant visų pastangų, šios deivės vardo kilmė yra nežinoma – „Herkunft unbekannt“. Westas taip pat yra įsitikinęs, kad Afroditės vardas negali būti kildinamas iš semitų kūniškos meilės ir karo deivės Aštartės vardo (*‘Aštart*), nepaisant to, kad Kipro graikų Afroditės ir Kipro finikiečių Aštartės kultai buvo sinkretiškai susipynę (West, *EFH*, p. 56).

[99] West, *HHI*, p. 14.

[100] *Ibid.*, p. 15–16.

[101] *Ibid.*, p. 15, ypač n. 17, kurioje glaustai pristatomas šią hipotezę kritikuojančio P. M. Smitho požiūris.

[102] *Ibid.*, p. 16, ypač n. 18.

[103] *Ibid.*, p. 16.

[104] Šiame himne aprašytą Afroditės puošimosi sceną Westas palygina su nepalyginti senesniu šumerišku jos prototipu, kuris, nepaisant didelio laikinio skirtumo, naratyvo elementų sekos požiūriu yra iš esmės identiškas vėlesniam graikiškajam deivės puošimosi aprašymui: šumerų poemoje apie Inaną ir jos sužadėtinį Dumuzį vaizduojama, kaip ši deivė, siekdama Dumuzį sugundyti, visų pirma, *išsimaudo*, antra, įsitepa *kūną kvapniaisiais aliejais*, trečia, *apsivelka puikiais drabužiais* ir, ketvirta, *pasipuošia prabangiais juvelyriniais dirbiniais*. Himne Afroditei įžvelgdamas visas keturias puošimosi stadijas, atpažįstamas ir šumerų poemoje, Westas pastebi ir tam tikrą inovaciją, matomą graikiškajame Afroditės puošimosi aprašyme, būtent jo pabaigoje, kurioje daroma aiški užuomina į Anchisą užvaldžiusį geismą (West, *EFH*, p. 203-204).

[105] J. Strauss Clay, *The Politics of Olympus: Form and Meaning in the Major Homeric Hymns*, Princeton: Princeton University Press, 1989, p. 182 ff.; Zanetto, *IO*, p. 289, n. 25; Crudden, *HH, EN*, p. 134, n. ad vv. 187–190.

Divine and Human Wisdom of the Homeric Hymns

Naglis Kardelis

SUMMARY

This study presents a first systematic analysis of the *Homeric Hymns* in Lithuanian. Drawing on the research of the *Hymns* themselves, as well as of the topics related to them, conducted by such scholars as M. L. West, C. Calame, G. Zanetto, R. Janko, M. Crudden, W. Burkert, C. Watkins, J. Fontenrose, R. Seaford, R. Parker, M. Gimbutas, J. Harrison, and others, the author of the present study brings various aspects of investigation into one focus and develops an interpretative synthesis which takes into account both the questions of the *Hymns'* content and their poetic form. Firstly, the author discusses the *Homeric Hymns,* viewed as the literary signs of the experience of the Holy, in the context of the epic tradition of Classical antiquity, comparing them to some other Greek texts, similar in form and content but belonging to different periods of Greek literature. Secondly, the author presents a brief analysis of the context of Greek hymnic tradition and places the *Homeric Hymns* within this context. Thirdly, the process of the formation of the textual corpus of the *Homeric Hymns* and some other textological aspects relevant to the *Hymns'* interpretation are discussed at some length. A lot of attention is drawn to the structure of the *Hymns* and the problem of their structural unity. In this context, some observations about the *Hymns'* content which are relevant to the discussion about their structure are brought to the fore. After that, the author of the study presents a rather lengthy treatment of the

first five individual hymns which together form the bulk of the *Hymns'* corpus, namely, the *Hymn to Dionysus,* the *Hymn to Demeter,* the *Hymn to Apollo,* the *Hymn to Hermes,* and the *Hymn to Aphrodite.* The philological and literary analysis of these five hymns is complemented by an approach which combines the perspectives of the phenomenology of religion and the philosophy of religion.

Some specific questions which are related to the *Hymns* only indirectly, but, nevertheless, are singularly relevant and interesting in the perspective of the history of culture, and, what is most important, can be meaningfully and fruitfully analysed only in the context of the *Homeric Hymns,* are also briefly touched upon, for the most part in footnotes. Mostly drawing on the scholarly work done by M. L. West, the author of this study discusses some parallels between the *Homeric Hymns* and much older literary texts of the ancient Near East, especially Sumer and Babylonia. The results of the comparative analysis achieved in this field by various scholars (and, hopefully, by the author of this study) are here presented, not for the sake of the comparison itself, but, rather, in order to show the scope of poetic innovations and distinct literary genius of the *Hymns'* creators, the Greeks.

The overall hermeneutic result of the whole study is linked to the findings of the analysis of the dialectic between what one might call the signs of divine wisdom and the signs of human wisdom which permeates the whole corpus of the *Homeric Hymns,* especially the major ones. The study is concluded by a discussion of the *Hymns'* relevance to the contemporary post-atheist world which has only recently rediscovered the importance and value of religion – and the fascinating power of the Holy. The final hermeneutic stroke of the study is the author's observation that the sort of wisdom inherent in the *Hymns* might be most

correctly called, neither the divine wisdom *per se* nor the human wisdom *per se*, but *divinely human* wisdom.

Keywords: the *Homeric Hymns*, Homer, Hesiod, Greek epic tradition, Greek hymnic tradition, the Holy, philosophy of religion, phenomenology of religion, history of culture, Archaic Greece, Classical Greece, ancient Near East, ancient Greek literature, ancient Greek philosophy

Svarbiausių asmenvardžių ir vietovardžių rodyklė

Afroditė – meilės ir grožio deivė, pasak Hesijodo, gimusi iš jūros putos, aptėkštos Urano krauju. **II.** 102; **III.** 195; **V.** 1, 9, 16, 21, 34, 45, 49, 53, 56, 65, 72, 81, 94, 107, 156, 181, 191; **VI.** 1.

Agamèdas – Bojotijos herojus, Orchomeno valdovo Ergino sūnus, Trofonijo brolis. **III.** 296.

Ajidonėjas – žr. ***Hadas.*** **II.** 2, 84, 371, 376.

Aiginà – Sarono įlankos sala netoli Atėnų. **III.** 31.

Ainėjas (Enėjas) – Afroditės ir Anchiso sūnus, romėnų protėvis. **V.** 198.

Aipėjas – Peloponeso miestas. **III.** 423.

Alfėjas – ilgiausia Peloponeso upė, tekanti per Arkadiją ir Elidę ir įtekanti į Jonijos jūrą. **I A.** 4; **III.** 423; **IV.** 101, 139, 398.

Alkmėnė – Mikėnų valdovo Elektrijono duktė, Tebų karaliaus Amfitrijono žmona, Heraklio motina. **XV.** 3.

Amfitritė – nerėjidė, jūrų dievo Nerėjo ir okeanidės Doridės duktė, jūros dievo Poseidono žmona. **III.** 94

Anchìsas – Trojos karaliaus Ilo anūkas, dardanų vadas, valdovas, Afroditės mylimasis, su ja susilaukęs sūnaus Ainėjo (Enėjo). **V.** 53, 56, 77, 83, 91, 108, 126, 144, 160, 170, 176, 180, 192.

Apolònas – šviesos dievas, Dzeuso ir Letò sūnus, Artemidės brolis dvynys, muzikos, poezijos ir visų menų globėjas. **III.** 1, 9, 15, 51, 56, 67, 123, 130, 133, 140, 158, 165, 177, 199, 201, 215, 222, 229, 239, 254, 276, 277, 285, 294, 301, 357, 362, 373, 375, 382, 385, 388, 393, 399, 420, 437, 440, 474, 480, 514, 531; **IV.** 18, 22, 102, 186, 187, 201, 215, 227, 234, 235, 243, 260, 281,

293, 295, 297, 319, 321, 327, 333, 365, 393, 420, 422, 424, 499, 507, 574; **V.** 24,151; **VII.** 19; **9** 5; **XVI.** 2; **XXIV.** 1; **XXV.** 1, 2; **XXVII.** 3, 13.

Arénė – Elidės miestas. **III.** 421.

Aréjas – Dzeuso ir Heros sūnus, karo dievas. **III.** 200; **V.** 10; **VIII.** 1; **XI.** 2.

Argufėja – Elidės miestas. **III.** 422.

Argžudỹs – žr. ***Hermis.*** **II.** 335, 346, 377; **III.** 200; **IV.** 73, 84, 294, 387, 414; **V.** 117, 121, 126, 129, 213, 262; **XVIII.** 1; **XXIX.** 1.

Arkãdija – kalnuota, miškais apaugusi vidurio Peloponeso sritis, kurioje stūkso Kilėnės kalnagūbris. **IV.** 2; **XVIII.** 2; **XIX.** 30.

Artemìdė – gamtos ir vaisingumo deivė, laukinių žverėlių globėja, Dzeuso ir Letò duktė, Apolono sesuo dvynė. **II.** 424; **III.** 15, 159, 165, 199; **V.** 17, 18, 93, 118; **IX.** 1; **XXVII.** 1.

Asklèpijas – Apolono ir nimfos Koronidės sūnus, gydymo dievas. **XVI.** 1.

Ãtas – kalnas trečiajame Chalkidikės pusiasalio piršte. **III.** 33.

Aténė– išminties, amatų ir teisingo karo deivė, Dzeuso duktė, gimusi iš jo galvos. **III.** 309, 314, 323; **V.** 8, 11, 14, 95; **XI.** 1; **XX.** 2; **XXVIII.** 1.

Atlántas – titano Japeto ir okeanidės Klimenės sūnus, Prometėjo, Menoitijo ir Epimetėjo brolis, laikęs dangaus skliautą. **XVIII.** 4.

Aušrà (gr. Ἕως) – Aušros deivė, titano Hiperijono ir titanidės Tėjos duktė, Helijo ir Selėnės sesuo, vėjų Borėjo, Noto, Zefyro, daugelio žvaigždžių motina. **IV.** 184, 326; **V.** 218, 223, 227, 230, 235; **XXXI.** 6.

Charìtės – trys amžinai jaunos grožio, grakštumo ir džiaugsmo deivės, Dzeuso ir okeanidės Eurinomės dukterys, gyvenančios Olimpe ir draugaujančios su Mūzomis. **III.** 194; **V.** 61.

Chìjas – Egėjo jūros sala. **III.** 38, 172.

Chimáira – Tifono ir Echidnės duktė, pabaisa, trigalvė būtybė su liūto, ožkos bei gyvatės galvomis, su ožkos liemeniu ir gyvatės uodega. **III.** 368.

Dardãnas – mitinis trojėnų protėvis. **V.** 177.

Dèlas – Egėjo jūros sala, Apolono gimtinė. **III.** 16, 27, 28, 49, 51, 61, 90, 102, 115, 136, 146, 157, 181.

Del̃fai – garsiausia Apolono garbinimo ir pranašavimo vieta. **XXVII.** 14.

Demetrà – Krono ir Rėjos duktė, derlingumo ir žemdirbystės deivė, su Dzeusu susilaukusi dukters Persefonės. **II.** 1, 4, 40, 52, 54, 75, 90, 111, 191, 205, 224, 236a, 251, 268, 295, 297, 302, 307, 315, 319, 321, 326, 374, 384, 390, 439, 442, 453, 459, 470, 492; **XIII.** 1.

Demò – Eleusino karaliaus Kelėjo duktė. **II.** 109.

Demofòntas – žr. ***Demofoòntas.***

Demofoòntas – Eleusino karaliaus Kelėjo ir Metaneiros sūnus. **II.** 234, 248.

Deò žr. Demetra. **II.** 47, 211.

Diòklis – mitinis Eleusino karalius. **II.** 153, 474, 477.

Diònė – okeanidė, Okeano ir Tetijos duktė. **III.** 93.

Dionìsas – Dzeuso ir Semelės sūnus, stichinių gamtos jėgų, vegetacijos, derlingumo, augmenijos, vynuogininkystės ir vyno dievas. **I** D. 11; **VII.** 1, 8, 10, 14, 56; **XIX.** 46; **XXVI.** 1, 11.

Dioskũrai – ***žr. Kàstoras, Polideũkas.***

Dolìchas – mitinis Eleusino karalius. **II.** 155.

Drakãnas – Ikaro (dab. Ikarija) salos kyšulys. **I** A. 2.

Drijòpas – Sperchėjo upės dievo arba Arkadijos karaliaus Likaono sūnus, Pano motinos tėvas. **XIX.** 34.

Dulìchijas – Jonijos jūros sala. **III.** 429.

Dzakìntas – Jonijos jūros sala. **III.** 429.

Dzeũsas – vyriausiasis graikų dievas, dangaus, griaustinio ir žaibų valdovas, titanų Krono ir Rėjos sūnus, Olimpo valdovas. **IA.** 2, 5; **I.** D. 5 7; **II.** 3, 8, 30, 78, 91, 184, 313, 316, 322, 323, 325, 334, 348, 358, 364, 396, 414, 441, 445, 448, 460, 468, 485; **III.** 2, 5, 96, 132, 136, 187, 195, 205, 279, 301, 307, 312, 337, 339, 344, 427, 433, 437, 480, 514, 531, 545; **IV.** 1, 4, 10, 28, 56, 101, 145, 183, 216, 228, 230, 235, 243, 301, 312, 323, 328, 329, 368, 388, 396, 397, 432, 446, 455, 468, 469, 471, 472, 490, 504, 506, 516, 526, 532, 534, 535, 538, 541, 550, 579; **V.** 8, 23, 27, 29, 36, 38, 45, 53, 81, 107, 131, 187, 191, 202, 203, 210, 213, 215, 220, 222, 288; **VII.** 11, 18, 57; **XII.** 3, 5; **XIV.** 2; **XV.** 1, 2, 9; **XVII.** 1, 4; **XVIII.** 4, 10; **XIX.** 44; **XXIII.** 2; **XXIV.** 4; **XXV.** 1, 4, 6; **XXVI.** 2, 3; **XXVII.** 21; **XXVIII.** 5, 8, 16, 17; **XXIX.** 7; **XXXI.** 1; **XXXII.** 1, 14; **XXXIII.** 1, 9.

Eileĩtija – gimdymo deivė, gimdyvių globėja, Dzeuso ir Heros duktė. **III.** 98, 100, 103, 106, 110, 113, 115.

Elãtas – Arkadijos karalius. **III.** 1, 209.

Eleusìnas – nedidelis miestelis netoli Atėnų, kuriame buvo garbinama Demetra. **II.** 97, 105, 266, 318, 356, 490.

Elìdė – vakarų Peloponeso sritis. **III.** 426.

Erèbas – tamsaus rūko dievas, Chaoso sūnus, Niktės brolis. **II.** 335, 349, 407.

Ergìnas – Bojotijos miesto Orchomeno valdovas. **III.** 296.

Eubojà – Egėjo jūros sala prie rytinių Graikijos krantų. **III.** 31, 219.

Eumòlpas – mitinis Eleusino karalius. **II.** 154, 475.

Eurìpas – sąsiauris tarp Eubojos salos ir Bojotijos kranto. **III.** 222.

Euristéjas – Tirinto ir Mikėnų valdovas. **XVII.** 5.

Eurufaèsa – Hiperijono sesuo ir žmona. **XXXI.** 2, 5.

Fèbas – žr. ***Fòibas.***

Fòibas – žr. ***Apolonas.*** **III.** 20, 48, 87, 121, 127, 130, 146, 158, 186, 201, 202, 257, 285, 294, 362, 388, 395, 447; **IV.** 173, 246, 280, 330, 365, 370, 382, 385, 409, 414, 434, 496, 497, 575; **IX.** 3; **XXI.** 1; **XXVII.** 14.

Foinìkė –– Foinikija, šalis, buvusi Viduržemio jūros pakrantėje (dabartinio Libano, Sirijos ir Izraelio teritorijoje). **I** A. 10.

Fokajà – Jonijos miestas. **III.** 37.

Forbántas –Trijopo sūnus. **III.** 211.

Frìgija – didžiulė Mažosios Azijos sritis, vakaruose besiribojanti su Troade. **V.** 112.

Gajà – iš Chaoso kilusi Žemės deivė, dievų pramotė. **II.** 8, 9, 84, 334, 427; **XXX.** 1; **XXXI.** 3.

Ganimèdas – gražuolis berniukas, Trojos valdovo Trojo ir nimfos Kalirojės sūnus, Dzeuso pagrobtas ir nuneštas į Olimpą. **V.** 202.

Hãdas – 1) Krono ir Rėjos sūnus, Dzeuso ir Poseidono brolis, mirusiųjų karalystės valdovas, dar vadinamas Plutonu; 2) požemio pasaulis, į kurį Hermis atveda mirusiųjų sielas. **II.** 79, 336, 342, 346, 347, 357, 359, 572; **V.** 154.

Halijártas – Bojotijos miestas. **III.** 243.

Harmònija – Arėjo ir Afroditės duktė, Kadmo žmona. **III.** 195.

Hèbė – amžinos jaunystės personifikacija, Dzeuso ir Heros duktė. **III.** 195; **XV.** 8.

Hefáistas – Dzeuso ir Heros sūnus, ugnies ir kalvystės dievas. **III.** 316; **IV.** 115; **XX.** 1, 5, 8.

Hekãtė – titanidų Perso bei Asterijos duktė, turėjusi daug įvairių funkcijų, vėliau tapusi kryžkelių, sutemų, nakties, burtų ir kerėjimų deive. **II.** 24, 52, 59, 61, 438.

Hèlijas – Saulės dievas, titano Hiperijono ir titanidės Tėjos sūnus, Aušros ir Selėnės brolis. **II.** 26, 62, 64; **III.** 371, 374, 412, 413; **IV.** 68, 381; **XXXI.** 2, 7, 9.

Helikònas – kalnas Bojotijoje, Mūzų buveinė. **XXII.** 3.

Herà – santuoką globojanti deivė, titanų Krono ir Rėjos duktė, Dzeuso sesuo ir žmona, Arėjo, Hebės, Eileitijos, Hefaisto motina. **IA.** 8; **III.** 95, 99, 105, 106, 305, 307, 309, 332, 342, 348, 353; **IV.** 8; **V.** 40, 42, 43; **XII.** 2, 5; **XVIII.** 8.

Herãklis – Dzeuso ir mirtingosios moters Alkmėnės sūnus, vienas iš narsiausių mitinių didvyrių. **XV.** 1, 4.

Hermẽjas – žr. Hermis. **V.** 147.

Hèrmis – Dzeuso ir Atlanto dukters Majos sūnus, keliautojų, pirklių, vagių globėjas, dievų pasiuntinys, nuvedantis mirusiųjų sielas į požemio karalystę. **II.** 340, 357, 407; **IV.** 1, 19, 25, 39, 46, 70, 80, 88, 96, 106, 111, 116, 126, 130, 134, 146, 150, 162, 239, 253, 260, 278, 293, 298, 300, 304, 314, 316, 319, 321, 327, 366, 392, 395, 400, 401, 404, 408, 417, 423, 463, 496, 497, 508, 509, 511, 513, 524, 525, 571, 576; **XVIII.** 1, 12; **XIX.** 1, 29, 34, 40; **XXIX.** 13.

Hèstija – Krono ir Rėjos duktė, namų židinio deivė. **XXIV.** 1; **XXIX.** 1, 5, 11.

Hiperijònas – titanas, Gajos ir Urano sūnus, Tėjos vyras, Helijo, Selenės bei Aušros tėvas. **II.** 26, 74; **III.** 369; **XXVIII.** 14; **XXXI.** 4.

Hòros – Dzeuso ir Temidės dukterys, metų laikų deivės. **III.** 194; **VI.** 6, 7, 11, 14

Idà – Mažosios Azijos kalnas, kurio papėdėje buvo įsikūrusi Troja. **III.** 34; **V.** 54, 68.

Ilijònas – senasis Trojos pavadinimas. **V.** 280.

Im̃bras – Egėjo jūros sala. **III.** 35.

Irìdė – jūrų dievo Taumanto ir okeanidės Elektros duktė, Harpijų sesuo, vaivorykštės deivė. **II.** 314, 315, 324; **III.** 102, 107.

Ìschijas – Arkadijos karaliaus Elato sūnus. **III.** 210.

Itãkė – Jonijos jūros sala, Odisėjo gimtinė. **III.** 428.

Jòlkas – Tesalijos uostas. **III.** 218.

Kalidìkė – Eleusino karaliaus Kelėjo duktė. **II.** 109, 145.

Kalijòpė – epinės poezijos ir iškalbos meno Mūza. **XXXI.** 1.

Kalitòjė – Eleusino karaliaus Kelėjo duktė. **II.** 110.

Karpãtas – Egėjo jūros sala. **III.** 43.

Kãstoras – Spartos karaliaus Tindarėjo ir Ledos sūnus, kartu su broliu dvyniu Polideuku vadinamas Dioskūru. **XVII.** 1; **XXXIII.** 3.

Kefìsas – Bojotijos upelis ir ežeras. **III.** 240, 280.

Kelḗjas – Eleusino karalius, Metaneiros vyras, Demofoonto ir Triptolemo tėvas. **II.** 96, 105, 146, 184, 233, 294, 296, 475.

Kenãjas – kyšulys vakarinėje Eubojos dalyje. **III.** 218.

Kilḗnė – šiaurrytinėje Arkadijos dalyje stūksantis kalnynas, Hermio gimtinė. **IV.** 2, 142, 228, 337; **XVIII.** 2.

Kìntas – Delo salos kalva. **III.** 17, 26, 141.

Kìpras – Viduržemio jūros sala. **V.** 58, 66, 292; **VI.** 3, 28; **X.** 5.

Kiprìdė – žr. ***Afrodìtė*** **V.** 2.

Kiprogenḗja – žr. ***Afrodìtė*** **X.** 1.

Kiteriẽtė – žr. ***Afrodìtė*** **V.** 6, 175, 287; **VI.** 18; **X.** 1.

Klãrė – Mažosios Azijos miestelis netoli Kolofono. **III.** 40; **IX.** 5.

Klesidìkė – Eleusino karaliaus Kelėjo duktė. **II.** 109.

Knòsas – Kretos miestas, mitinio karaliaus Minojo sostinė. **III.** 393, 475.

Knìdas – Egėjo jūros sala. **II.** 43.

Kòjas – titanas, Urano ir Gajos sūnus, titanidės Foibės brolis bei vyras, Letò bei Asterijos tėvas. **III.** 63.

Kòrikas – Eritrėjos pusiasalio (Jonija) kyšulys. **III.** 39.

Koronìdė – lapito Flegijo duktė, Apolono mylimoji, nuo jo susilaukusi sūnaus Asklepijo. **XVI.** 3.

Kòsas – Egėjo jūros sala netoli Mažosios Azijos krantų. **II.** 42.

Krìsė – Fokidės miestas netoli Delfų. **III.** 269, 282, 283, 431, 438, 445.

Kronìdas – Krono sūnus. **II.** 21, 27, 408; **III.** 308, 338; **IV.** 56, 230, 323, 395; **XIII.** 4; **XXXII.** 4.

Krònas – jauniausias iš titanų, Urano ir Gajos sūnus. **II.** 18, 32; **III.** 339; **V.** 22, 43; **XXIX.** 13; **XXXIII.** 5.

Kronijònas – Krono sūnus, žr. ***Dzeusas.*** **I** D. 4; **IV.** 6, 214, 312, 367, 575; **XVIII.** 6.

Lakònija – pietrytinė Peloponeso sritis. **III.** 410.

Ledà – Aitolijos karaliaus Testijo duktė, Spartos valdovo Tindarėjo žmona, Dioskūrų motina. **XVII.** 33; **XXXIII.** 2, 4.

Lèktas – Troadės kyšulys. **III.** 217.

Lèmnas – Egėjo jūros sala. **III.** 35.

Lèsbas – Egėjo jūros sala. **III.** 35.

Letò – titanų Kojo ir Foibės duktė, Asterijos sesuo, nuo Dzeuso susilaukusi dvynių Apolono ir Artemidės. **III.** 5, 12, 13, 26, 30, 45, 49, 61, 62, 66, 83, 89, 92, 101, 116, 123, 125, 136, 159, 178, 183, 205, 545; **IV.** 158, 176, 189, 243, 253, 314, 417, 500; **V.** 93; **XXVII.** 19, 21.

Letojìdas – Apolono epitetas. **IV.** 261, 403, 508a, 513, 524.

Lìkija – Mažosios Azijos sritis. **III.** 180.

Lilajà – Fokidės miestas. **III.** 241.

Majà – titano Atlanto ir okeanidės Plejonės duktė, Hermio motina, kalnų nimfa. **IV.** 4, 13, 19, 57, 73, 89, 235, 250, 301, 521, 567, 575; **XVIII.** 4, 10.

Majãdė – žr. ***Maja.*** **IV.** 1, 183, 408, 424, 430, 439, 446, 498, 514, 550, 579; **XXIX.** 7

Malḗja – kyšulys pietrytinėje Peloponeso dalyje. **IV.** 409.

Melètas – netoli Smirnos miesto tekėjusi upė. **IX.** 3.

Metaneirà – Eleusino karaliaus Kelėjo žmona, Demofoonto motina. **II.** 161, 206, 210, 212, 235, 243, 255, 281.

Mikalèsas – Bojotijos miestas. **III.** 224.

Milètas – miestas pietinėje Mažosios Azijos pakrantėje. **III.** 42.

Mnemosìnė – titanidė, Urano ir Gajos duktė, atminties deivė, pagimdžiusi Dzeusui devynias dukteris Mūzas. **III.** 429.

Mū́zos – Dzeuso ir atminties deivės Mnemosinės dukterys, poezijos, meno bei mokslų deivės. **III.** 189, 519; **IV.** 1, 430, 450; **V.** 1; 9 1; **XIV.** 2; **XVII.** 1; **XIX.** 1; **XX.** 1; **XXV.** 1, 2, 4; **XXVII.** 15, 18; **XXXI.** 1; **XXXII.** 1, 20; **XXXIII.** 1.

Nãksas – Egėjo jūros sala. **I A.** 3; **III.** 43.

Mikãlė – Jonijos pakrantės kalnas ir kyšulys. **III.** 41.

Mimántas – kalnas Jonijoje. **III.** 39.

Neréjas – jūrų dievas, okeanidės Doridės vyras, penkiasdešimties dukterų nerėjidžių tėvas. **III.** 319.

Nìkė – Palanto ir Stigės duktė, Nikės, Krato ir Bijos sesuo, pergalės deivė. **VIII.** 4.

Nìmfos – gamtos dievybės, gyvenančios miškuose, kalnuose, vandenyse, pievose ir t. t. **IV.** 4, 7, 60, 61, 183, 229, 244, 250; **V.** 97, 98, 119, 257, 260, 262, 264, 272, 273, 285; **XVIII.** 4, 7; **XIX.** 3, 19, 27, 34, 36; **XXVI.** 3, 9.

Nòtas – pietų vėjas. **III.** 408.

Okaléja – Bojotijos miestelis. **III.** 242.

Okeãnas – Žemę juosianti pasaulio upė. **II.** 5; **IV.** 68, 185; **V.** 227; **XXXI.** 15a; **XXXII.** 7.

Olìmpas – kalnas Graikijos šiaurėje, mitinė dievų buveinė. **I A.** 6; **II.** 92, 135, 312, 331, 340, 449, 484; **III.** 109, 112, 186, 214, 498, 512; **IV.** 322, 325, 445, 504; **VII.** 21; **VIII.** 4; **XII.** 4; **XV.** 7; **XVII.** 2; **XIX.** 27; **XXVIII.** 9.

Onchèstė – miestas Bojotijoje prie Kopajidės ežero su Poseidono šventykla ir alku. **III.** 230; **IV.** 88, 185.

Ortìgija – salelė netoli Delo salos. **III.** 16.

Otréjas – Frigijos karalius. **V.** 111, 146.

Pãfė – Kipro miestas, garsėjęs Afroditės šventykla. **V.** 59.

Palãdė – Atėnės epitetas. **II.** 424; **XIII.** 1; **XXVIII.** 1, 15.

Palántas – Selėnės tėvas. **IV.** 100.

Pãnas – Hermio sūnus, miškų, laukų ir bandų dievas, medžiotojų ir piemenų globėjas. **XIX.** 2, 5, 12, 16, 22, 47.

Pándija – Dzeuso ir Selėnės duktė. **XXXII.** 15.

Pãras – Egėjo jūros sala. **III.** 44.

Parnãsas – kalnynas Vidurio Graikijoje, kurio papėdėje išsidėstę Delfai – Apolono orakulas. **III.** 269, 282, 396, 521, 554.

Pèlijas – Tesalijos kalnas. **III.** 33.

Penéjas – Tesalijos upė. **XXI.** 2.

Peparètas – Egėjo jūros salelė. **III.** 32.

Persãjas – žr. ***Pèrsas.***

Persas – titano Krejo ir Euribijos sūnus, Astrajo ir Palanto brolis, Hekatės tėvas. **II.** 24.

Persefònė – Dzeuso ir Demetros duktė, Hado žmona, mirusiųjų karalystės valdovė. **II.** 56, 337, 348, 360, 376, 387, 405.

Persefonéja – žr. ***Persefonė.*** **II.** 359, 370, 493; **XIII.** 2.

Pijèrija – Graikijos sritis, nusidriekusi į šiaurę nuo Olimpo, Mūzų gimtinė. **III.** 216; **IV.** 69, 85, 191.

Pìlas – Nestoro valdytas pajūrio miestas Peloponeso pietvakariuose. **III.** 398, 424, 470; **IV.** 215, 341, 355, 397.

Pitònė – senovinis Delfų pavadinimas. **III.** 183, 372, 390, 517; **IV.** 178; **XXIV.** 2.

Plùtas – turto dievas, Demetros ir Jasijono sūnus. **II.** 488.

Polideũkas – Dzeuso ir Ledos sūnus, kartu su broliu dvyniu Kastoru vadinamas Dioskūru. **XVII.** 1; **XXXIII.** 1.

Poliksènas – mitinis Eleusino karalius. **II.** 154, 477.

Poseidònas – titanų Krono ir Rėjos sūnus, vandenynų ir jūrų valdovas, Dzeuso, Hado ir kai kurių kitų Olimpo dievų brolis, nerėjidės Amfitritės vyras. **II.** 24; **III.** 230; **VII.** 20; **XXII.** 1, 6.

Réja – titanidė, Urano ir Gajos duktė, Krono žmona, su juo su-

silaukusi Hestijos, Demetros, Heros, Hado, Poseidono ir Dzeuso. **II.** 60, 75, 442, 448, 457, 459; **III.** 94; **V.** 42; **XII.** 1.

Renajà – netoli Delo esanti Egėjo jūros sala. **III.** 44.

Salamìnas – netoli Atėnų esanti Sarono įlankos sala. **X.** 4.

Sãmas – Egėjo jūros sala. **III.** 41.

Sãmė – Jonijos jūros sala (dabartinė Kefalonija). **III.** 429.

Selénė – Mėnulio deivė, titano Hiperijono ir Tėjos duktė, Helijo ir Aušros sesuo. **IV.** 100; **XXXI.** 6; **XXXII.** 4, 8, 14, 17.

Semèlė – Tebų karaliaus Kadmo ir Harmonijos duktė, dievo Dioniso motina. **I A.** 5; **I D.** 11; **VII.** 1, 57, 58; **XXVI.** 2.

Skìras – Egėjo jūros sala. **III.** 37.

Smirnà – graikų miestas Mažosios Azijos pakrantėje. **IX.** 4.

Stìgė – okeanidė, Okeano ir Tetijos duktė, mirusiųjų karalystės upės deivė. **II.** 259; **III.** 85; **IV.** 519.

Tajigètas – kalnagūbris Lakonijos srityje. **XVII.** 3; **XXXIII.** 4.

Tartãras – giliausia Hado dalis. **III.** 335; **IV.** 256, 374.

Tainãras – pietinis Peloponeso kyšulys. **IV.** 411.

Tèbai – Vidurio Graikijos miestas, Bojotijos sostinė. **I A.** 6.

Tèbė – žr. ***Tèbai.*** **III.** 225, 226, 228; **XV.** 4.

Telfūsà – Bojotijos šaltinis ir to šaltinio nimfa. **III.** 244, 246, 247, 255, 276, 377, 379, 387.

Temìdė – teisėtvarkos deivė, Urano ir Gajos duktė, antroji Dzeuso žmona, Horų ir Moirų motina. **III.** 93; **V.** 94; **VIII.** 5; **XXIII.** 3.

Tetìdė – nerėjidė, jūrų dievo Nerėjo ir okeanidės Doridės duktė, Pelėjo žmona, Achilo motina. **III.** 124, 319.

Tifaònas – jaunesnysis Gajos ir Tartaro sūnus, milžiniškas miksantropinis padaras, turintis šimtą gyvačių galvų ir žmogaus liemenį. **III.** 306, 307, 351, 353.

Tifoéjas – žr. ***Tifaonas.*** **III.** 367.

Tifònas – žr. ***Tifaonas.***

Tijònė – Semelės epitetas. **I** D. 12.

Tindarìdai – Spartos karaliaus Tindarėjo vaikai. **XVII.** 2, 5; **XXXIII.** 2, 18.

Titãnai – Urano ir Gajos vaikai, pirmieji dievai. **III.** 335.

Titònas – Trojos karaliaus Laomedonto sūnus, Priamo brolis, Aušros vyras, Memnono tėvas. **V.** 218, 220, 224, 225, 233.

Torìkas – Atikos miestas. **II.** 126.

Trìjas – Elidės miestas. **III.** 422.

Triptolèmas – Eleusino karaliaus Kelėjo sūnus. **II.** 153, 474, 477.

Trofònijas – Bojotijos herojus, Ergino iš Orchomeno sūnus. **III.** 297.

Trojà – miestas Mažosios Azijos šiaurės vakaruose. **V.** 66.

Tròjas – Dardano anūkas, Erichtonijo ir Astijochės sūnus, Ganimedo tėvas. **V.** 207, 209, 215.

Urãnas – Dangaus dievas, Gajos (Žemės) sūnus ir vyras, pirmosios dievų kartos atstovas, titanų, kiklopų ir šimtarankių tėvas. **III.** 84, 334; **XXX.** 19; **XXXI.** 3.

Zefỹras – Borėjo ir Noto brolis, vakarų vėjo dievas. **III.** 434; **V.** 3.

Sutrumpinimai

Ael. – Ailijanas

NA – De natura animalium (Apie gyvūnų prigimtį)

Aesch. – Aischilas

Ag. – Agamemnonas

Cho. – Choeforos

Eum. – Eumenidės

Pers. – Persai

PV – Prikaltas Prometėjas

Sept. – Septynetas prieš Tebus

Alcm. – Alkmanas

Ap. Rhod. – Apolonijas Rodietis

Apollod. – Pseudo-Apolodoras

Ar. – Aristofanas

Av. – Paukščiai

Eccl. – Moterys tautos susirinkime

Lys. – Lisistratė

Nub. – Debesys

Pax – Taika

Plut. – Plutas

Thesm. – Moterys Tesmoforijų šventėje

Arch. – Archilochas

Arist. – Aristotelis

HA – Historia animalium (Gyvūnų istorija)

Bacchyl. – Bakchilidas

Call. – Kalimachas

Chrysip. – Chrisipas

Diod. – Diodoras Sicilietis

Eur. – Euripidas

Bacch. – Bakchantės

Cyc. – Kiklopas

El. – Elektra

Hec. – Hekabė

Hel. – Helenė

HF – Pamišęs Heraklis

Hipp. – Hipolitas

Ion – Ijonas

IT – Ifigenija Tauridėje

Med. – Medėja

Or. – Orestas

Tr. – Trojietės

EM – Etymologicum Magnum

FGH – *Fragmente der griechischen Historiker*, ed. F. Jacoby, Berlin, 1923.

Hdt. – Herodotas

HH – Homeriniai himnai

Heliod. – Helijodoras

Aeth. – Aethiopica

Hes. – Hesijodas

Theog. – Teogonija

Op. – Darbai ir dienos

Sc. – Skydas

Himer. – Himerijas

Or. – Orationes

Hom. – Homeras

Il. – Iliada

Od. – Odisėja

Hor. – Horacijus

Carm. – Carmina

Hsch. – Hesichijas

Hyg. – Higinas

Fab. – *Fabulae*

Mimn. – Mimnermas

Mosch. – Moschas

Eur. – *Europė*

Ov. – Ovidijus

Fast. – *Fasti*

Met. – *Metamorfozės*

Paus. – Pausanijas

Pind. – Pindaras

Isthm. – *Istminės odės*

Nem. – *Nemėjinės odės*

Ol. – *Olimpinės odės*

Pyth. – *Pitinės odės*

Pl. – Platonas

Ap. – *Sokrato apologija*

Cra. – *Kratilas*

Criti. – *Kritijas*

Leg. – *Įstatymai*

Phd. – *Faidonas*

Phdr. – *Faidras*

Symp. – *Puota*

Plin. – Plinijus

NH – *Naturalis historia* (*Gamtos istorija*)

Plut. – Plutarchas

PMG – *Poetae Melici Graeci,* ed. D. L. Page, Oxford: Clarendon Press, 1962.

Poll. – Polukas

On. – *Onomasticon*

Sapph. – Sapfo

Serv. – Servijus

Soph. – Sofoklis

Aj. – Ajantas

Ant. – Antigonė

El. – Elektra

OC – Oidipas Kolone

Phil. – Filoktetas

Stesich. – Stesichoras

Strab. – Strabonas

TGF – *Tragicorum Graecorum Fragmenta,* ed. A. Nauck,
Leipzig: B. G. Teubneri, 1889.

Thuc. – Tukididas

Thgn. – Teognidas

Theoc. – Teokritas

Tyrt. – Tirtajas

Bibliografija

Svarbesnieji leidimai, vertimai, komentarai

Homerus, ed. Demetrius Chalcondyles, Florence, 1488 (editio princeps).

Groddeck, G.H., *Commentatio de hymnorum homericorum reliquiis,* Göttingen, 1786.

Homeri hymni et epigrammata, ed. G. Hermann, Leipzig: Weidmann, 1806.

Hesiod, Homeric Hymns, Epic Cycle, Homerica, trans. by Evelyn-White, Hugh G., New York: G. P. Putnam's Sons, 1922.

The Homeric Hymns, ed. Allen, Thomas W., William R. Halliday, and Edward E. Sikes, Oxford: Clarendon Press, 1936.

The Homeric Hymns, transl. by Thelma Sargent, New York: Norton, 1973.

The Homeric Hymn to Demeter, ed. Nicholas Richardson, Oxford: Clarendon Press, 1974.

Inni Omerici, ed. Filippo Càssola, Milano: Fondazione Lorenzo Valla, 1975.

The Homeric Hymns, by Apostolos N. Athanassakis, Translation, Introduction and Notes, Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1976.

The Homeric Hymn to Demeter, Translation, Commentary, and Interpretive Essays by Helene P. Foley, Princeton, N. J: Princeton University Press, 1994.

The Homeric Hymns, ed. Michael Crudden, Oxford: Oxford University Press, 2002.

The Homeric Hymns, Homeric Apocrypha, Lives of Homer, transl. and ed. Martin L. West, Cambridge, MA: Harvard University Press, 2003.

The Homeric Hymns, Introduction and notes by Nicholas Richardson, London: Penguin, 2003.

The Homeric Hymns, ed. Jules Cashford, London: Penguin Books, 2003.

The Homeric Hymns, Translation, with Introduction and Notes by Diane J. Rayor, Berkeley: University of California Press, 2004.

The Homeric Hymn to Aphrodite, ed. Andrew Faulkner, Oxford: Clarendon Press, 2008.

The Homeric Hymns: A Selection, ed. Nicholas Richardson, Cambridge: Cambridge University Press, 2009.

Three Homeric Hymns: To Apollo, Hermes, and Aphrodite, ed. Nicholas Richardson, Cambridge: Cambridge University Press, 2010.

The Homeric Hymn to Hermes: Introduction, Text and Commentary by Athanassios Vergados, Berlin: De Gruyter, 2013.

Monografijos, studijos, straipsniai

Alderink, L. J., „Mythological and Cosmological Structure in the Homeric Hymn to Demeter“, *Numen* 29, 1982, 1–16.

Arthur, M., „Politics and Pomegranates: An Interpretation of the Homeric Hymn to Demeter“, *Arethusa* 10, 1977, 7–47.

Baltes, M., „Die Kataloge im homerischen Apollonhymnus", *Philologus* 125, 1982, 25–43.

Beck, D., „Direct and Indirect Speech in the Homeric Hymn to Demeter", *Transactions of the American Philological Association,* 131, 2001, 53–74.

Bergren, A. L. T., „Sacred Apostrophe: Re-presentation and Imitation in the Homeric Hymns", *Arethusa* 15, 1982, 83–108.

Bergren, A. L. T., „The Homeric Hymn to Aphrodite: Tradition and Rhetoric, Praise and Blame", *Classical Antiquity* 8, 1989, 1–41.

Bickerman, E. J., „Love Story in the Homeric Hymn to Aphrodite", *Athenaeum* 54, 1976, 229–254.

Bremer, J. M., „Traces of the Hymn in the Epinikion", *Mnemosyne* 61, 2008, 1–17.

Brillet-Dubois, P., „An Erotic Aristeia: The Homeric Hymn to Aphrodite and its Relation to the Iliadic Tradition", in: *The Homeric Hymns: Interpretative Essays,* ed. by Andrew Faulkner, Oxford: Oxford University Press, 2011, 105–132.

Calame, C., „Variations énonciatives, relations avec les dieux et fonctions poétiques dans les Hymnes homériques", *Museum Helveticum* 52, 1995, 2–19.

Calame, C., „The Homeric Hymns as Poetic Offerings: Musical and Ritual Relationships with the Gods", in: *The Homeric Hymns: Interpretative Essays,* ed. by Andrew Faulkner, Oxford: Oxford University Press, 2011, 334–357.

Capponi, M., „Fins d'hymnes et sphragis énonciatives", *Quaderni Urbinati di Cultura Classica* 75, 2003, 9–35.

Chappell, M., „Delphi and the Homeric Hymn to Apollo", *Classical Quarterly* 56, 2006, 331–348.

Chappell, M., „The Homeric Hymn to Apollo: The Question of Unity", in: *The Homeric Hymns: Interpretative Essays*, ed. by Andrew Faulkner, Oxford: Oxford University Press, 2011, 59–81.

Cheyns, A., „La structure du récit dans l'Iliade et l'Hymne homérique à Déméter", *Revue belge de philologie et d'histoire* 66, 1988, 32–67.

Christ, C. P., *The Laughter of Aphrodite: Reflections on a Journey to the Goddess*, San Francisco: Harper and Row, 1987.

Clay, J. S., *The Politics of Olympus: Form and Meaning in the Major Homeric Hymns*, Princeton: Princeton University Press, 1989.

Clay, J. S., „The Homeric Hymns as Genre", in: *The Homeric Hymns: Interpretative Essays*, ed. by Andrew Faulkner, Oxford: Oxford University Press, 2011, 232–253.

Clinton, K., „The Author of the Homeric Hymn to Demeter", *Opuscula Atheniensia* 16, 1986, 43–49.

Davies, M., „Unhelpful Helpers: Folktale Vestiges in the Homeric Hymns", *Prometheus* 32, 2006, 193–197.

Deacy, S., „Flowery Tales" to „Heroic Rapes": Virginal Sub–jectivity in the Mythological Meadow", *Arethusa* 46 (3), 2013, 395–413.

Dihle, A., „Zu den Fragmenten eines Dionysos-Hymnus", *Rheinisches Museum* 145, 2002, 427–430.

Doherty, L. E., *Gender and the Interpretation of Classical Myth*, London: Duckworth, 2001.

Drerup, E., „Der homerische Apollonhymnus", *Mnemosyne* 5, 1937, 81–124.

Edmonds, J. M., „Some Notes on the Homeric Hymns", *Classical Quarterly* 31, 1937, 49–52.

Faulkner, A., *The Homeric Hymns: Interpretative Essays*, Oxford: Oxford University Press, 2011.

Faulkner, A., „Aphrodite's Aorists: Attributive Sections in the Homeric Hymns", *Glotta* 81, 2005, 60–79.

Faulkner, A., „The Legacy of Aphrodite: Anchises' Offspring in the Homeric Hymn to Aphrodite", *American Journal of Philology* 129, 2008, 1–18.

Faulkner, A., „The Homeric Hymn to Dionysus: P. Oxy. 670", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 172, 2010, 1–2.

Faulkner, A., „Callimachus And His Allusive Virgins: Delos, Hestia, And The Homeric Hymn To Aphrodite", *Harvard Studies in Classical Philology* 105, 2010, 53–63.

Felson, N., „Children of Zeus in the Homeric Hymns: Generational Succession", in: *The Homeric Hymns: Interpretative Essays*, ed. by Andrew Faulkner, Oxford: Oxford University Press, 2011, 254–279.

Fletcher, J., „A Trickster's Oaths in the „Homeric Hymn to Hermes", *American Journal of Philology* 129, 2008, 19–46.

Foley, J. M., „Oral Tradition and the Homeric Hymn to Demeter", in: *Hommage à Milman Parry: le style formulaire de l'épopée homérique et la théorie de l'oralité poétique*, Amsterdam, 1997, 201–213.

Furley, W., „Types of Greek Hymns", *Eos* 81, 1993, 21–41.

Furley, W., „Praise and Persuasion in Greek Hymns", *Journal of Hellenic Studies* 115, 1995, 29–46.

Furley, W., „Homeric and Un-Homeric Hexameter Hymns: A Question of Type", in: *The Homeric Hymns: Interpretative Essays*, ed. by Andrew Faulkner, Oxford: Oxford University Press, 2011, 206–231.

Gaisser, J. H., „Noun-Epithet Combinations in the Homeric Hymn to Demeter“, *Transactions of the American Philological Association* 104, 1974, 113–137.

García, J. F., „Symbolic Action in the Homeric Hymns: The Theme of Recognition“, *Classical Antiquity* 21, 2002, 5–39.

Germany, R., „The Figure of Echo in the Homeric Hymn to Pan“, *American Journal of Philology* 126, 2005, 187–208.

Harrell, S. E., „Apollo's Fraternal Threats: Language of Succession and Domination in the Homeric Hymn to Hermes“, *Greek, Roman and Byzantine Studies* 32, 1991, 307–329.

Heiden, B., „Truth and Personal Agreement in Archaic Greek Poetry: The Homeric Hymns to Hermes“, *Philosophy and Literature* 34, 2010, 409–424.

Heitsch, E., *Aphroditehymnos, Aeneas und Homer. Sprachliche Untersuchungen zum Homerproblem*, Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1965.

Hoekstra, A., *The Sub-Epic Stage of the Formulaic Tradition: Studies in the Homeric Hymns to Apollo, to Aphrodite and to Demeter*, Amsterdam: North-Holland, 1969.

Huxley, G., „A Note on a Seven-Stringed Lyre“, *Journal of Hellenic Studies* 90, 1970, 196–197.

Hymnes de la Grèce antique: approches littéraires et historiques. Actes du colloque international de Lyon, 19–21 juin 2008, éds. R. Bouchon, P. Brillet-DuBois et N. le Meur-Weissman, Lyon: Maison de l'orient et de la Méditerranée – Jean Pouilloux, 2012.

Jaillard, D., „Mises en place du panthéon dans les Hymnes homériques. L'exemple de l'Hymne à Déméter“, *Gaia* 9, 2005, 49–62.

Jameson, M., „The Homeric Hymn to Demeter“, *Athenaeum* 54, 1976, 441–446.

Janko, R., *Homer, Hesiod and the Hymns: Diachronic Development in Epic Diction,* Cambridge: University Press, 1982.

Janko, R. „Structure of the Homeric Hymn – A Study in a Genre“, *Hermes* 109, 1981, 9–24.

Johnston, S. I., „Myth Festival and Poet: The Homeric Hymn to Hermes and Its Performative Context“, *Classical Philology* 97, 2002, 109–132.

Kaimio, M., „Music in the Homeric Hymn to Hermes“, *Arctos* 8, 1974, 29–42.

Kamerbeek, J. C., „Remarques sur l'Hymne a Aphrodite“, *Mnemosyne* 20, 1967, 385–395.

Kardelis, N., „Homerinių himnų struktūros bruožai“, *Literatūra* 54 (3), 2012, 37–60.

Katz, J. T., „Homeric Hymn to Hermes 296: τλήμονα γαστρὸς ἔριθον“, *Classical Quarterly* 49, 1999, 315–319.

Kirk, G. S., „Orality and Structure in the Homeric Hymn to Apollo“, *in* C. Brillante, M. Cantilena, C.O. Pavese (éds), *I Poemi epici, rapsodici non omerici e la tradizione orale: atti del convegno di Venezia, 28–30 settembre 1977*, Università di Venezia, Facoltà di lettere e filosofia S. Sebastiano 3, Padoue, 1981, 163–182.

Kroll, J. „Apollon zum Beginn des homerischen Hymnus“, *Studi italiani di filologia classica* 27–28, 1956, 181–191.

Kudulytė-Kairienė, A., „Homerinis himnas Demetrai: mito alegorija ir žanro tradicija“, *Literatūra* 50 (3), 2008, 98–116.

Larson, J., „The Corcyian Nymphs and the Bee Maidens of the Homeric Hymn to Hermes“, *Greek, Roman and Byzantine Studies* 36, 1995, 341–358.

Lord, M. L., „Withdrawal and Return: an Epic Story Pattern in the Homeric Hymn to Demeter and in the Homeric Poems“, *Classical Journal* 62, 1967, 241–248.

Merkelbach, R., „Ein Fragment des homerischen Dionysos-Hymnus“, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 12, 1973, 212–215.

Miller, A. M., „The „Address to the Delian Maidens“ in the Homeric Hymn to Apollo: Epilogue or Transition?“, *Transactions of the American Philological Association* 109, 1979, 173–186.

Nagy, G., „The Earliest Phases in the Reception of the Homeric Hymns“, in: *The Homeric Hymns: Interpretative Essays*, ed. by Andrew Faulkner, Oxford: Oxford University Press, 2011, 280–333.

Nickel, R., „The Wrath of Demeter: Story Pattern in the Hymn to Demeter“, *Quaderni Urbinati di Cultura Classica* 73, 2003, 59–82.

Niles, J. D., „Homeric Hymn to Aphrodite“, *Arion* 8, 1969, 343–346.

Notopoulos, J. A., „The Homeric Hymns as Oral Poetry. A Study of the Post-Homeric Oral Tradition“, *American Journal of Philology* 83, 1962, 337–368.

Olson, S. D., *The Homeric Hymn to Aphrodite and Related Texts: Text, Translation and Commentary*, Berlin: Walter de Gruyter, 2012.

Parker, R., „The Hymn to Demeter and the Homeric Hymns“, *Greece and Rome* 38, 1991, 1–17.

Parry, H., „The Homeric Hymn to Aphrodite: Erotic ANANKE“, *Phoenix* 40, 1986, 253–264.

Peponi, A. E., „Choreia and Aesthetics in the Homeric Hymn to Apollo: The Performance of the Delian Maidens (Lines 156–64)“, *Classical Antiquity* 28, 2009, 39–70.

Perkins, C. A., „Persephone's Lie in the Homeric Hymn to Demeter“, *Helios* 23, 1996, 135–142.

Porter, H. N., „Repetition in the Homeric Hymn to Aphrodite“, *American Journal of Philology* 70, 1949, 249–272.

Postlethwaite, N., „Formula and Formulaic: Some Evidence from the Homeric Hymns“, *Phoenix* 33, 1979, 1–18.

Preziosi, P. G., „The Homeric Hymn to Aphrodite, an Oral Analysis“, *Harvard Studies in Classical Philology* 71, 1966, 171–204.

Pratt, L. H., „The Old Women of Ancient Greece and the Homeric Hymn to Demeter“, *Transactions of the American Philological Association*, 130, 2000, 41–65.

Race, W. H., „Aspects of Rhetoric and Form in Greek Hymns“, *Greek, Roman and Byzantine Studies* 23, 1982, 5–14.

Reflections of Women in Antiquity, ed. H. Foley, New York and London: Gordon and Breach Science, 1981.

Richardson, N., „Commenting on a Homeric Hymn: Philology and History“, in: *Hymnes de la Grèce antique: approches littéraires et historiques. Actes du colloque international de Lyon, 19–21 juin 2008*, éds. R. Bouchon, P. Brillet-DuBois et N. le Meur-Weissman, Lyon: Maison de l'orient et de la Méditerranée – Jean Pouilloux, 2012, 169–170.

Roux, G., „Sur deux passages de l'Hymne homérique à Apollon“, *Revue des études grecques* 77, 1964, 1–22.

Rudhardt, J., „Á propos de l'Hymne homérique à Déméter“, *Museum Helveticum* 35, 1978, 1–17.

Rudhardt, J., „L'hymne homérique à Aphrodite: Essai d'interprétation“, *Museum Helveticum* 48, 1991, 8–20.

Scheinberg, S., „The Bee Maidens of the Homeric Hymn to Hermes“, *Harvard Studies in Classical Philology* 83, 1979, 1–28.

Shelmerdine, S.S., „Hermes and the Tortoise: A Prelude to Cult“, *Greek, Roman and Byzantine Studies* 25, 1984, 201–208.

Shelmerdine, S.S., „Odyssean Allusions in the Fourth Homeric Hymn“, *Transactions of the American Philological Association* 116, 1986, 49–63.

Segal, C., „The Homeric Hymn to Aphrodite: A Structuralist Approach“, *Classical World* 67, 1974, 205–212.

Segal, C., „Tithonus and the Homeric Hymn to Aphrodite: A Comment“, *Arethusa* 19, 1986, 37–47.

Smith, P. M., „Notes on the Text of the Fifth Homeric Hymn“, *Harvard Studies in Classical Philology* 83, 1979, 29–50.

Smith, P., „Aineiadai as Patrons of Iliad xx and the Homeric Hymn to Aphrodite“, *Harvard Studies in Classical Philology* 85, 1981, 17–58.

Solmsen, F., „Zur Theologie im grossen Aphrodite-Hymnus“, *Hermes* 88, 1960, 1–13.

Sokolowski, F., „On the Episode of Onchestus in the Homeric Hymn to Apollo“, *Transactions and Proceedings of the American Philological Association* 91, 1960, 376–380.

Sowa, C. A., *Traditional Themes and the Homeric Hymns,* Chicago: Bolchazy-Carducci, 1984.

Suter, A., *The Narcissus and the Pomegranate: An Archaeology of the Homeric Hymn to Demeter,* Ann Arbor: University of Michigan Press, 2002.

Szepes, E., „Humour of the Homeric Hermes Hymn“, *Homonoia* 2, 1980, 5–56.

Taida, I., „Augment in the Homeric Hymn to Hermes“, *Hermes* 138, 2010, 250–258.

Teffeteller, A., „The Chariot Rite at Onchestos: Homeric Hymn to Apollo 229–38“, *Journal of Hellenic Studies* 121, 2001, 159–166.

Turkeltaub, D., „The Three Virgin Goddesses in the Homeric Hymn to Aphrodite“, *Lexis* 21, 2003, 101–116.

Van der Valk, M., „On the Arrangement of the Homeric Hymns“, *L'Antique Classique* 45, 1976, 419–445.

Van der Ben, N., „Hymn to Aphrodite 36–291: Notes on the Pars Epica of the Homeric Hymn to Aphrodite“, *Mnemosyne* 39, 1986, 1–41.

Walcot, P., „The Homeric Hymn to Aphrodite: A Literary Appraisal“, *Greece and Rome* 38, 1991, 137–155.

Vergados, A., „Commenting on the Homeric Hymn to Hermes: Philology and History“, in: *Hymnes de la Grèce antique: approches littéraires et historiques. Actes du colloque international de Lyon, 19–21 juin 2008*, éds. R. Bouchon, P. Brillet-DuBois et N. le Meur-Weissman, Lyon: Maison de l'orient et de la Méditerranée – Jean Pouilloux, 2012, 191–198.

West, M. L., „The Eighth Homeric Hymn and Proclus“, *Classical Quarterly* 64, 1970, 300–304.

West, M. L., „The Fragmentary Homeric Hymn to Dionysus“, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 134, 2001, 1–11.

West, M. L., „Cynaethus' Hymn to Apollo“, *Classical Quarterly* 25, 1975, 161–170.

HOMERINIAI HIMNAI – tai visas Antikos mitologijos pasaulis. Jie pasakoja ne tik apie tai, ką patyrė ar nuveikė svarbiausi graikų dievai, bet ir apie graikų santykį su tuo, kas dieviška ir šventa.

Šių kūrinių skaitymas trikdo ir intriguoja – senovės Graikijos poetai dievus vaizdavo ir galingesnius bei didingesnius už žmogų, ir pakankamai žmogiškus. Kaip įmanoma suderinti baimingą pagarbą dievams, atsidūrus jų akivaizdoje, ir juoką keliančius, vaikiškus nutikimus?

Ši knyga nepalieka skaitytojo akis į akį su archajišku tekstu: išsamus įvadas ir platūs paaiškinimai veda saugiu keliu, tačiau drauge skatina atrasti savo skaitymo būdą ir supratimą.

